

2023

RASTOČI SLOVARJI

Založba ZRC

Terminološki slovarji

Terminološki slovarji 2023

Zbirka: Rastoči slovarji

ISSN 2536-2968

Urednik zbirke: Andrej Perdih

Tehnična urednica zbirke: Duša Divjak Race

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons [CC-BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789610508571>

GLAVNI UREDNIKI

Simon Atelšek

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4225-7213>

Tanja Fajfar

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9410-7076>

Mateja Jemec Tomazin

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4053-1570>

Jera Sitar

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2659-6166>

Mitja Trojar

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3334-2413>

Mojca Žagar Karer

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5302-1663>

AVTORJI SLOVARSKIH SESTAVKOV

Agronomija: Jure Čop, Zalika Črepinšek, Marko Flajšman, Helena Grčman, Nina Kacjan Maršič, Darja Kocjan Ačko, Rok Mihelič, Tjaša Pogačar, Denis Rusjan, Stanislav Trdan, Valentina Usenik, Janko Verbič, Matej Vidrih

Fizioterapija: Sonja Hlebš, Miroljub Jakovljevič, Alan Kacin, Blanka Koščak Tivadar, Tine Kovačič, Barbara Pantar, Branka Slakan Jakovljevič, Darija Ščepanović

Gasilstvo: Suzana Anžur, Gregor Arko, Tomaž Ažbe, Hilda Bedrač, Rajko Jazbec, Julij Jeraj, Janja Kramer Stajnko, Matej Krnc, Miha Petek, Saša Petriček, Neža Strmole, Marko Tomazin, Jasmina Vidmar, Rok Zavrl, Marko Zibelnik, Boštjan Žagar

Gledališče: Ana Kocjančič, Katarina Podbevšek, Tomaž Toporišič, Gašper Troha

Kriminalistika: Tatjana Bobnar, Katja Drobnič, Danijela Frangež, Mirjam Kline, Neža Miklič, Špela Omahen Regovc, Boštjan Slak

Računalništvo: Ciril Bohak, Mladen Borovič, Tomaž Hočever, Marko Hölbl, David Jelenc, Štefan Kohek, Žiga Lesar, Matija Marolt, Jurij Mihelič, Borut Robič, Danijel Skočaj, Boštjan Slivnik, Damjan Strnad, Branko Šter

Živinoreja: Andreja Čanžek Majhenič, Peter Dovč, Antonija Holcman, Stane Kavčič, Ajda Kermauner Kavčič, Tanja Kunej, Jože Osterc, Špela Malovrh, Tatjana Pirman, Klemen Potočnik, Nataša Siard, Mojca Simčič, Dušan Terčič, Silvester Žgur

OBLIKOVANJE NASLOVNICE

Brane Vidmar

IZDAJATELJ

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

ZANJ

Kozma Ahačič

ZALOŽNIK

ZRC SAZU, Založba ZRC

ZANJ

Oto Luthar

GLAVNI UREDNIK ZALOŽBE

Aleš Pogačnik

Ljubljana 2024

Publikacija je nastala v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARIS, in programa Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda, ki ga financira SAZU. Slovarski sestavki s področja gledališča so nastali tudi v okviru programa P6-0376, ki ga financira ARIS.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.

[COBISS.SI-ID 191118851](https://cobiss.si/id/191118851)

ISBN 978-961-05-0857-1 (PDF)

Terminološki slovarji 2023

Založba ZRC

Terminološki slovarji 2023 prinašajo letni prirast slovarskih sestavkov slovarjev, ki nastajajo v Terminološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU: *Terminološki slovar agronomije*, *Fizioterapevtski terminološki slovar*, *Gasilski terminološki slovar*, *Gledališki terminološki slovar* (3. izd.), *Kriminalistični terminološki slovar*, *Računalniški terminološki slovar* in *Terminološki slovar živinoreje* (delovni naslovi).

Publikacija prinaša 2478 slovarskih sestavkov, in sicer 395 s področja agronomije, 193 s področja fizioterapije, 591 s področja gasilstva, 275 s področja gledališča, 158 s področja kriminalistike, 722 s področja računalništva in 144 s področja živinoreje.

Ker terminološki slovarji praviloma nastajajo več let, so letni prirasti namenjeni seznanjanju zainteresirane javnosti s slovarskimi sestavki, ki so bili napisani in do neke mere usklajeni v koledarskem letu 2023. Objavljeni slovarski sestavki bodo v končni različici slovarjev lahko še spremenjeni, saj se pri terminološkem delu ves čas ureja in usklajuje celotni pojmovni sistem stroke.

Med slovarskimi sestavki je 2124 polnih slovarskih sestavkov, ki vsebujejo termin, slovnične podatke, definicijo in morebitne sinonime ter kratice, in 354 kazalčnih slovarskih sestavkov, ki uporabnika usmerjajo na prednostni termin.

Slovarski sestavki so navedeni po področjih, znotraj njih pa po abecedi. Ker terminografsko delo v Terminološki sekciji temelji na pojmovnem pristopu, so v gradivo vključeni le termini kot poimenovanja za pojme, ki so opredeljeni kot enote znanja na določenem strokovnem področju. Pričujoče delo ne vključuje lastnih imen, tj. imen društev, fakultet, podjetij itd.

Publikacija v okviru posameznih strokovnih področij praviloma ne vsebuje terminov sorodnih strok (velja za vsako posamezno področje), ki se v stroki sicer uporabljajo, a so definirani enako kot v primarni stroki. Tako na primer med slovarskimi sestavki s področja kriminalistike ni vseh pravnih terminov, ki se uporabljajo na tem področju. Ponekod pa je zaradi interdisciplinarnosti področja vključenih nekaj terminov, ki segajo na bližnja strokovna področja. Tako je na primer med slovarskimi sestavki s področja živinoreje navedenih tudi nekaj terminov s področja veterine, npr. *metljavost*.

Terminologija je dinamično področje, ki sledi hitremu razvoju in specializaciji strok v sodobnem svetu. Zato bomo uredniki in avtorji slovarskih sestavkov hvaležni za morebitne pripombe, popravke in komentarje, ki jih bomo upoštevali pri končni izdaji posameznega terminološkega slovarja.

Metodološka izhodišča

Pri nastajanju slovarskih sestavkov so sodelovali strokovnjaki za obravnavana področja (kot avtorji so navedeni v kolofonu). Slovarski sestavki so bili izdelani s specializiranim računalniškim programom SlovarRed 2.1, ki je bil razvit v Terminološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Program je namenjen terminografski obdelavi gradiva, ki vključuje vnašanje, urejanje in izpisovanje slovarskih sestavkov po različnih kriterijih in končno pripravo besedila za tisk ter pripravo baze za elektronsko objavo.

Slovarski sestavki so izdelani na podlagi pojmovnega pristopa, kar pomeni, da so termini obravnavani kot poimenovanja za pojme, ki so med seboj povezani v pojmovni sistem stroke. Analogno so termini povezani v poimenovalni sistem stroke. To pomeni, da je pri terminološkem delu treba upoštevati medsebojna razmerja med pojmi. Ta so lahko izražena eksplicitno, npr. s kazalko, ki nakazuje sinonimno razmerje, ali implicitno, npr. hierarhično razmerje nad- in podrejenosti, ki je izraženo v okviru definicije.

Terminološko delo poteka po pojmovnih skupinah, kar pomeni, da so skupaj obravnavani npr. termini, ki obravnavajo vrste terapij v fizioterapiji (npr. *laserska terapija*, *magnetna terapija*, *ultrazvočna terapija*). Ker so hkrati obravnavani povezani pojmi, je lažje opisati razlikovalne značilnosti med njimi (npr. *laserska terapija nizke intenzitete* : *laserska terapija visoke intenzitete*), kar je koristno tudi pri odpravljanju morebitnih pojmovnih nedoslednosti.

Gradivna osnova za izdelavo slovarskih sestavkov so praviloma specializirani korpusi, ki so sestavljeni iz strokovnih besedil obravnavanega področja, med katerimi prevladujejo zlasti znanstveni članki, diplomska in magistrska dela, doktorske disertacije, visokošolski učbeniki in znanstvene monografije. Na podlagi specializiranega korpusa se oblikuje geslovnik, ki je seznam terminov, relevantnih za določeno strokovno področje, in predstavlja izhodišče za terminografsko delo. V fazi izdelave slovarskih sestavkov pa se specializirani korpus uporablja tudi za sprotno preverjanje slovarskih rešitev, pri tem pa so v pomoč tudi sekundarni viri, tj. sorodni terminološki slovarji in leksikoni.

Normativnost

Slovarski sestavki imajo lahko poleg osnovne opisovalne vloge tudi predpisovalno vlogo, ki se kaže predvsem v primerih, ko za en pojem obstaja več terminov. V teh primerih se poskuša rabo normativno določati z uporabo kazalke, ki uporabnika usmerja k prednostnemu terminu, kar pripomore k poenotenju terminologije. Pri tem so pomembna terminološka načela. Štiri temeljna terminološka načela so:

- načelo ustaljenosti (prednost ima termin, ki je v rabi pogostejši),
- načelo jezikovnosistemske ustreznosti (termin mora biti v skladu s pravili knjižnega jezika),
- načelo gospodarnosti (prednost ima krajši termin),
- jezikovnokulturno načelo (prednost ima termin domačega izvora).

Poleg temeljnih načel se uporabljajo tudi tri druga terminološka načela:

- načelo vsebinske ustreznosti (termin ustrezno označuje pojem glede na njegove značilnosti),
- načelo usklajenosti s pojmovnim sistemom (termin na poimenovalni ravni izraža povezanost pojma s sorodnimi pojmi),
- načelo optimalne strukture (pri večbesednih terminih se izbere strukturo, ki v besedilih zagotavlja čim večjo stabilnost).

Opozoriti pa velja, da terminologija nobene stroke ni povsem trdno določena, zato se v nekaterih okoliščinah (npr. nova spoznanja v stroki, izrazita uveljavitev enega od sinonimov v rabi) raba prednostnih terminov lahko tudi spremeni.

Zgradba slovarskega sestavka

Termini so med seboj povezani v terminološki sistem, ki odraža pojmovni sistem stroke, in so prikazani v slovarskih sestavkih, ki so polni, kazalčni ali sestavljeni. Najpogostejši so polni slovarski sestavki, ki vsebujejo vse podatke o terminu. Primer iz kriminalističnega slovarja:

nèverbálno ustráhovanje -ega -a s

ustrahovanje, pri katerem storilec izvaja psihično nasilje z uporabo telesne govornice, ki izraža nasilje, npr. nakaže prerez vratu, ustrelitev, vbod
ang.: non-verbal intimidation

Manj je kazalčnih slovarskih sestavkov, ki usmerjajo na prednostni termin. Primer iz kriminalističnega slovarja:

papilárna črta -e -e ž → papilárna línija

Redko pa se pojavijo tudi sestavljeni slovarski sestavki. Primer iz gledališkega slovarja:

amatêrski igrálec -ega -lca m amatêrska igrálka -e -e ž

1. → ljubiteljski igrálec
2. po B. Brechtu igralec, ki razvija umetnostne prakse, ki lahko razvijejo lastne pristope in družbenokritično proletarsko gledališče

V nadaljevanju so podrobneje prikazani in razloženi posamezni elementi slovarskega sestavka.

Iztočnica in z njo povezani podatki

Termin ima v slovarskem sestavku status iztočnice, ki je lahko enobesedna (npr. *hrbtenica*) ali večbesedna (npr. *glávna zavesa*). Praviloma je naveden v ednini, le izjemoma v množini (npr. *vróča dela*). Besednovrstno so iztočnice samostalniki ali samostalniške besedne zveze. Primer enobesedne iztočnice iz računalniškega slovarja:

hrbteníca -e ž skrajno levo veja grafa izvajanja nestrogega izračuna, vzdolž katere so vozlišča, ki označujejo aplikacijo funkcije na posameznem argumentu
ang.: spine

Primer večbesedne iztočnice iz gledališkega slovarja:

glávna zavesa -e -e ž zavesa med zunanjim in notranjim portalom, ki zapira portalno odprtino, npr. dvížna zavesa, vodoravno razmična zavesa, wagnerjanska zavesa

Primer iztočnice v množini iz gasilskega slovarja:

vróča déla -ih dél s mn. delo z uporabo odprtega plamena ali drugega izvora toplote in uporabo orodja, ki tvori iskre, kar predstavlja nevarnost za nastanek požara ali eksplozije, npr. varjenje, lotanje, brušenje
ang.: hot works
nem.: Brennarbeiten f pl

Vse iztočnice so onaglašene, pri čemer naglaševanje načeloma sledi *Slovenskemu pravopisu 2001*. Za poimenovanja, ki jih tam ni, je smiselno upoštevana raba v stroki. Iztočnicam sta pripisana rodilniška končnica in podatek o spolu. Primer za rodilniško končnico in spol iz kriminalističnega slovarja:

poséбно známenje -ega -a s indic, ki nakazuje na določenega storilca zaradi njegovih individualnih značilnosti, npr. tatu, pirsing, izstopajoče kožno znamenje
ang.: specific physical feature

V primeru kratic ali terminov, katerih sestavina je npr. citatni izraz ali tuje izlastnoimensko poimenovanje, je dodan izgovor. Primer izgovora iz gasilskega slovarja:

enôta USAR -e -- [úsar] ž državna tehnična enota, sestavljena iz usposobljenih pripadnikov, ki se lahko v roku 24 ur opremljeni odpravijo na pomoč pri iskanju in reševanju oseb, ki so žrtev potresa v urbanih okoljih
S: enôta za hitre intervencije
ang.: USAR team
nem.: USAR-Einheit f

Primer izgovora iz računalniškega slovarja:

Diceova izgúba -e -e [dájsova] ž v strojnem učenju funkcija izgube, ki se uporablja pri segmentaciji slik in je določena z razmerjem med produktom napovedi s pravimi vrednostmi ter vsoto vrednosti vseh napovedi in pravih vrednosti
ang.: Dice loss

Kadar je iztočnica termin, ki označuje osebo, je v zaglavju navedena tudi ženska oblika. Primer z navedeno žensko obliko iz gledališkega slovarja:

maskêr -ja m maskêrka -e ž strokovnjak, ki z ličili in drugimi pripomočki vlogi ustrezno prilagodi videz obraza in telesa nastopajočega, npr. oblikuje tetovaže, nalakira nohte, okraši lase

V zaglavju nekaterih terminov iz agronomskega slovarja so navedena latinska znanstvena imena.

endívija -e ž *Cichorium endivia* L. vrtnina iz skupine solatnic, ki sodi v botanično družino nebinovk in je dvoletna rastlina, vzgojena preko sadik ali iz semena, goji pa se zaradi listov, ki tvorijo nizko rozeto in se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: endive

Definicija

Definicija je najpomembnejša sestavina slovarskega sestavka. V njej niso zajeti vsi vidiki pojma, ampak je ta opredeljen razlikovalno glede na druge pojme, zlasti povezane pojme v pojmovnem sistemu posameznega strokovnega področja. Terminološka definicija torej pojem uvršča v pojmovni sistem stroke. Glavne vrste terminoloških definicij so: intenzijska, ekstenzijska in intenzijsko-ekstenzijska. Najpogostejša je intenzijska definicija, ki temelji na podrobnem opisu

lastnosti pojma – ugotovi se njegov nadrejeni pojem in naštejejo razločevalne lastnosti glede na povezane pojme. Primer intenzijske definicije iz fizioterapevtskega slovarja:

diatermija -e ž termoterapija, pri kateri se uporablja visokofrekvenčno elektromagnetno polje ali ultrazvok za segrevanje podkožnih tkiv, globokih mišic in sklepov, kar poveča pretok krvi, pospeši presnovo in hitrost difuzije ionov skozi celične membrane
ang.: diathermy

Ker so v definiciji implicitno nakazana tudi razmerja med termini, npr. hierarhično razmerje nad- in podrejenosti, so povezani termini obravnavani skupaj. Tako je bil npr. v fizioterapevtskem slovarju termin *miofascialna prožilna točka*, ki označuje nadrejeni termin, obravnavan skupaj s terminoma *aktivna miofascialna prožilna točka* in *latentna miofascialna prožilna točka*, ki označujeta podrejena pojma. Tako iz manjših terminoloških podsistemov nastajajo večji podsistemi. Vendar pa je treba opozoriti, da terminološki (pod)sistemi niso vedno dosledno izpeljani. Razlog je v tem, da so pojmi na določnem področju lahko definirani z različnih vidikov, zanemariti pa ne moremo niti pojmovnih nedoslednosti, ki se pojavljajo v vsaki stroki.

Drugi tip definicije je ekstenzijska definicija, ki je sestavljena iz naštevanja vseh posameznih objektov, ki pripadajo pojmu. Pogosto je nemogoče naštetiti vse objekte, poleg tega pa ta tip definicije pojma ne uvršča v pojmovni sistem stroke, zaradi česar je redka. Tretji tip pa je intenzijsko-ekstenzijska definicija, ki združuje lastnosti intenzijske in ekstenzijske definicije, torej pojem uvrsti v pojmovni sistem, hkrati pa našteje tudi objekte, ki mu pripadajo. Primer intenzijsko-ekstenzijske definicije iz fizioterapevtskega slovarja:

ós gíba -í -- ž navidezno presečišče dveh anatomskih ravnin, okoli katerega poteka gibanje v sklepu, in sicer frontalna, sagitalna in vertikalna os **S:** kinemática os
ang.: kinematic axis

Iztočnica ima največkrat eno definicijo, lahko pa se zgodi, da sta definiciji dve ali pa jih je celo več. V takih primerih so definicije oštevilčene. Več definicij pomeni, da isti termin označuje več pojmov. Primer iztočnice z dvema definicijama iz fizioterapevtskega slovarja:

položajna drenáža -e -e ž **1.** postopek, pri katerem pacient leži ali sedi tako, da gravitacija preprečuje kopičenje sluzi ali pomaga pri izkašljevanju in pomikanju sluzi iz dihalnih poti ter posameznih delov pljuč in se uporablja zlasti pri obolenjih dihalnega sistema
ang.: postural drainage
2. postopek, pri katerem pacient leži ali sedi tako, da je zgornji ali spodnji ud dvignjen nekoliko nad nivo srca, da gravitacija pomaga pri izboljšanju venskega pretoka in toka limfne tekočine ter se uporablja za zmanjševanje oteklin
ang.: postural drainage

Pojasnilo pred definicijo

Pred definicijo lahko po potrebi stoji tudi pojasnilo, ki pojem omeji glede na podpodročje znotraj stroke oz. glede na specifične okoliščine (npr. časovne, krajevne, v povezavi z določeno teorijo). Primer pojasnila iz gasilskega slovarja:

fáza zaščíte -e -- ž psihološka podpora in pomoč

faza intervencije, v kateri gasilci poskrbijo, da so poškodovane osebe, zlasti otroci, čim manj izpostavljene nesreči, po možnosti umaknjene v hladno cono, kjer imajo ob sebi ves čas nekoga od gasilcev ali reševalcev, ki se z njimi pogovarja

ang.: protection stage

nem.: Phase der Sicherheit

Primer pojasnila iz gledališkega slovarja:

Guignol -a [ginjól] m od 18. stoletja naprej, v Franciji glavni

junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z ročnimi lutkami, za katerega so značilni humor, robot jezik in ostra satira

Sinonim

Definiciji lahko sledi sinonim, ki uporabnika opozarja, da pojem označuje še en termin. Navedena sta lahko tudi dva sinonima ali več sinonimov. V slovarskem sestavku so navedeni za oznako S. Primer slovarskega sestavka z navedenim sinonimom iz živinorejskega slovarja:

prečiščevanje škóljik -a -- s postopek, pri

katerem se po izlovu iz zmerno kontaminiranih školjk odstranjujejo mikrobiološka onesnaževala tako, da se žive školjke premesti v čisto morskovo vodo, kjer se jih pusti od nekaj ur do nekaj dni **S:** depurácija škóljik

ang.: bivalve depuration

Primer slovarskega sestavka z navedenima sinonimoma iz kriminalističnega slovarja:

Hóbbsov kljúč -ega -a m specialno vlomilsko orodje,

izdelano za vlome v blagajne, ki je sestavljeno iz dvojnega cevnege stebila, na katerem ima privarjeni dve različni bradi ključa za odklepanje **S:** hóbbson, pomíčni kljúč

ang.: Hobbs hook

Kratica

Pojem lahko označuje tudi kratica, ki je v slovarskem sestavku navedena za oznako K. Primer slovarskega sestavka z navedeno kratico iz agronomskega slovarja:

dôbra kmetíjska práksa -e -e -e ž nabor

ukrepov in priporočil, ki pri kmetovanju upošteva tudi varovanje površinskih voda in podtalnice, kmetijskih tal, zraka, biotske raznovrstnosti in videza krajine

K: DKP

ang.: good agricultural practice, GAP

Primer slovarskega sestavka z navedeno kratico iz računalniškega slovarja:

generativni prèdnaučèni transfórmer -ega

-ega -ja **m** transformer, naučen na velikih količinah besedilnih podatkov, ki lahko generira besedila v naravnem jeziku in izvaja različne naloge, povezane z obdelavo naravnega jezika **K**: GPT

ang.: generative pretrained transformer, GPT

Kazalčni slovarski sestavek

Vsak sinonim je prikazan tudi v samostojnem slovarskem sestavku, in sicer v kazalčnem slovarskem sestavku, ki vsebuje vse jezikovne podatke, vezane na termin, namesto definicije pa je navedena kazalka (→) na prednostni termin. Primer kazalke iz živinorejskega slovarja:

depurácija škóljik -e -- ž → prečiščevanje škóljik

Primer kazalk iz kriminalističnega slovarja:

hóbbson -a **m** → Hóbbsov kljúč

pomíčni kljúč -ega -a **m** → Hóbbsov kljúč

Tudi kratice so navedene kot samostojne iztočnice, ki so opremljene z jezikovnimi podatki in dvosmerno puščico (↔). Primer kratice iz agronomskega slovarja:

DKP -- [dəkəpə] **m** ↔ dôbra kmetíjska práksa

Primer kratice iz računalniškega slovarja:

GPT -- [gəpətə] **m** ↔ generativni prèdnaučèni transfórmer

Tujejezični ustrezniki

Za definicijo so lahko dodani tujejezični ustrezniki. Večinoma je dodan en ustreznik, če pa za slovenski termin v posameznem jeziku obstaja več ustreznikov, jih je navedenih več. Slovarski sestavki s področja agronomije, fizioterapije, kriminalistike, računalništva in živinoreje imajo navedene angleške ustreznike. Slovarski sestavki s področja gasilstva imajo poleg angleških še nemške ustreznike, pri katerih je dodan tudi podatek o spolu in številu pri množinskih samostalnikih. Slovarski sestavki s področja gledališča v tej publikaciji nimajo navedenih ustreznikov. Primer angleškega ustreznika iz agronomskega slovarja:

jesénska sórta -e -e ž sorta, katere pridelek se pobira v septembru ali v začetku oktobra, njegova uporabna vrednost in skladiščna sposobnost pa trajata do konca koledarskega leta, npr. jesenska cvetača, sorta jablane 'Zlati delišes'

ang.: autumn cultivar

Primer angleškega ustreznika in dveh nemških ustreznikov iz gasilskega slovarja:

čas čakanja na prevzemu ključa časa -- -- -- -- m

časovni interval, ki traja od trenutka, ko oseba pokliče na številko 112 do vzpostavitve zveze z operaterjem v centru za obveščanje

ang.: hold call waiting time

nem.: Anrufwartezeit f, Aufschaltzeit f

Ker pojmovni sistemi strok med jeziki niso povsem prekrivni, za nekatere slovenske termine tujejezični ustrezniki ne obstajajo, kar je označeno z dvema črticama (--), ki sta navedeni na mestu tujejezičnega ustreznika. Primer slovarskega sestavka brez angleškega ustreznika iz kriminalističnega slovarja:

načelo ekonomičnosti -a -- s kriminalistično

načelo, ki določa, da preiskovanje kaznivih dejanj poteka učinkovito, smotrno in racionalno, z upoštevanjem finančnih, kadrovskih in materialnih sredstev ter z določanjem prednostnih nalog ter ustreznega in sorazmernega izbora preiskovalnih ukrepov, s katerimi bi najhitreje ugotovili resnico o kaznivem dejanju

ang.: --

Krajšave in oznake

□ oglati oklepaj za navajanje izgovora

1., 2. oznaka definicij v polnem slovarskem sestavku

(1, 2) oznaka definicij v kazalčnem slovarskem sestavku

→ enosmerna puščica za usmerjanje k prednostnemu terminu

↔ dvosmerna puščica za vzpostavljanje enakovrednega razmerja pri kraticah

ang. angleško

f femininum: samostalnik ali samostalniška besedna zveza ženskega spola pri nemških ustreznikih

fr. francosko

K oznaka za navajanje kratic

m 1. samostalnik ali samostalniška besedna zveza moškega spola; 2. maskulinum: samostalnik ali samostalniška besedna zveza moškega spola pri nemških ustreznikih

mn. samostalnik ali samostalniška besedna zveza v množini

n neutrum: samostalnik ali samostalniška besedna zveza srednjega spola pri nemških ustreznikih

nem. nemško

pl. plural: samostalnik ali samostalniška besedna zveza v množini pri nemških ustreznikih

S oznaka za navajanje sinonimov

s samostalnik ali samostalniška besedna zveza srednjega spola

ž samostalnik ali samostalniška besedna zveza ženskega spola

Terminološki slovarji

Terminološki slovar agronomije

ágronometeorolóška spremenljivka -e -e ž
količina, ki se izmeri in je osnova za napovedovanje pridelovalnih razmer, npr. trajanje omočenosti lista, razširjenost rastlinskih bolezní, evapotranspiracija
ang.: agricultural meteorological variable

aktivna zastírka -e -e ž → žíva zastírka

albédo -a m razmerje med odbito in vpadlo sončno svetlobo na zemeljskem površju
ang.: albedo

alelokemikálíja -e ž kemična spojina, ki jo izločajo rastline in spodbudi ali zavira kalitev in rast drugih rastlin
ang.: allelochemical

alevrón -a m tanka plast beljakovin pod semensko lupino pri pšenici in drugih žitih, ki pri nekaterih vrstah meljave ostanejo med otrobi, npr. pri mletju zrnja v belo moko
ang.: aleurone

amêriška brúsnica -e -e ž *Vaccinium macrocarpon*
Ait. jagodičasta sadna vrsta iz botanične družine vresovk, ki raste kot nizek grm ter ima majhne sočne plodove rdeče barve in kislega okusa, ki se običajno uporabljajo za predelavo, npr. v sok
ang.: American cranberry

analíza tál -e -- ž izbor standardiziranih analitskih postopkov za merjenje fizikalnih in kemijskih lastnosti tal **S**: pedolóška analíza
ang.: soil analysis

arašíd -a m *Arachis hypogaea* L. zrnata stročnica in oljnica iz botanične družine metuljnic, visoka od 40 cm do 80 cm, ki oblikuje grmasti nadzemni del rastline z rumenimi metuljastimi cvetovi, ki se razvijajo v listnih pazduhah in se oplojeni na podaljšku plodnice upognejo proti tlam, kjer se potegnejo v zemljo na globino od 5 cm do 10 cm in razvijajo od 2 cm do 6 cm dolge olesenele stroke z od 1 do 7 podolgovatih semen, ki so prekriti z rjavimi ali rdečimi rožnato kožico
ang.: peanut

aríl -a m rdeča mesnata, sočna in okusna ovojnica semena granatnega jabolka
ang.: aril

artičóka -e ž *Cynara scolymus* L. vrtnina in zelena trajnica sredozemskega podnebja iz botanične družine nebinovk, ki na visokem stebelu razvije večje

socvetje, ki je obdano z mesnatimi luskolisti in ima mehko sredico blagega okusa
ang.: cardoon

asimína -e ž *Asimina triloba* (L.) Dunal. sadna vrsta iz botanične družine anonovk, ki raste kot drevo in ima velike plodove, običajno zelene barve, ki imajo tipično teksturo in okus ter se uporabljajo kot namizno sadje **S**: indijánska banána
ang.: pawpaw

ázijska hrúška -e -e ž → nashi

bazílika -e ž *Ocimum basilicum* L. zelišče iz botanične družine ustnatic, ki je toplotno zahtevna enoletna zelena rastlina srednje velikosti, vzgojena iz semena ali preko sadik, goji pa se zaradi aromatičnih listov in stebel, ki se v prehrani ljudi običajno uporabljajo kot začimba
ang.: basil

béla čmeríka -e -e ž *Veratrum album* L. strupena in neužitna zel, ki sodi med večletne steblikaste čmerikovke zolistnimi, dolgimi in debelimi generativnimi poganjki ter belimi socvetji, vsebuje alkaloidne, razmnožuje se klonalno s pomočjo rizomov in spolno, razširjena pa je na globljih tleh planinskih pašnikov in na vlažnih travnikih ob robovih gozdov
ang.: false helleborine

béli ríbez -ega -a m *Ribes rubrum* L. sorta rdečega ribeza z majhnimi okroglimi sočnimi plodovi bele barve, ki so združeni v grozd, imajo tipično teksturo, aromo in okus ter se običajno uporabljajo kot namizno sadje
ang.: white currant

bélo čiščenje žíta -ega -a -- s postopek površinske obdelave žitnih zrn, pri katerem se odstranijo nečistoče organskega in anorganskega izvora z ribanjem, ščetkanjem, pranjem in luščenjem
ang.: dominant cleaning

belúšna zêlena -e -e ž *Apium graveolens* L. var. *dulce* vrtnina iz botanične družine kobulnic, ki je vzgojena iz semena preko sadik, v prehrani ljudi pa se uporabljajo predvsem dolga, obeljena in sočna stebela svetlo zelene barve, ter listi **S**: stêbelna zêlena
ang.: celery

blísk -a m vidni pojav močne svetlobe, navadno povzročen z nevihto, ki nastane zaradi strele
ang.: thunderbolt

blítva -e ž *Beta vulgaris* L. subsp. *cicla* vrtnina iz skupine špinačnic, ki sodi v botanično družino metlikovk in je dvoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena, v prehrani ljudi se uporabljajo listi s peclji, ki so lahko zelene, rumene ali rdeče barve **S:** mángold
ang.: swiss chard, chard

bôb -a m *Vicia faba* L. vrtnina iz skupine stročnic, ki sodi v botanično družino metuljnic in je enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena z neposredno setvijo na njivo, goji pa se zaradi strokov, v katerih se razvijejo lahko prebavljiva zrna, ki se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: bell bean, broad bean

bolézensko známenje -ega -a s vidni znak, ki nastane kot reakcija rastline na okužbo s patogenimi povzročitelji ali poškodbo **S:** simptóm
ang.: symptom of plant disease

bombáževac -vca m *Gossipium* sp. L. predivnica in oljnica iz botanične družine slezenovk, ki uspeva v toplih in vročih subtropskih in tropskih območjih, je grmičasto razrasla z dolgopecljati listi in cvetovi z rumenimi in belimi venčnimi listi, zraste do 1 m visoko, glavice s semenskimi vlakni pod tlakom počijo v več tisoč enoceličnih vlaken, po ročnem ali strojnem obiranju in odzrnjevanju pa se beli kosmiči stisnejo v bale, ki so surovina za tekstilno industrijo
ang.: cotton

brókoli -ja m *Brassica oleracea* L. (skupina Italica) vrtnina iz skupine kapusnic, ki sodi v botanično družino križnic in je enoletna zelnata rastlina, vzgojena preko sadik iz semena, goji pa se predvsem zaradi rože, sestavljene iz zaprtih, skupaj zbitih cvetnih popkov, ki je temno zelene barve in se uporablja v prehrani ljudi
ang.: broccoli

brst -a m **1.** meristem, prekrit z luskolisti, ki je lahko nastavek listov, poganjkov ali cvetov
ang.: bud
2. vinogradništvo meristem, prekrit z luskolisti, ki je lahko nastavek listov, socvetij in vitic
ang.: bud

brstênje -a s fenofaza, pri kateri se luskolisti brstov nekoliko razprejo, zaradi česar so vidni vršički zelenih listov
ang.: bud opening

brstični óhrov -ega -a m *Brassica oleracea* L. (skupina Gemmifera) vrtnina iz skupine kapusnic, ki sodi v botanično družino križnic in je dvoletna zelnata rastlina, vzgojena preko sadik iz semena, goji pa se predvsem zaradi stranskih brstov, ki se pozno jeseni razvijejo nad listnimi peclji in oblikujejo majhne glavice, ki se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: brussels sprout

brúsница -e ž *Vaccinium vitis-idaea* L. sadna vrsta iz botanične družine vresovk, ki raste kot nizek grm in ima majhne sočne plodove rdeče barve in kislega okusa, ki se običajno uporabljajo za predelavo, npr. v džem **S:** evrópska brúsница
ang.: cranberry

cikórija -e ž → katalónski radič

ciprésasti mléček -ega -čka m *Euphorbia cyparissias* L. strupena zel, ki sodi med večletne mlečkovke s pritličnimi olistanimi generativnimi poganjki in vsebuje lateks kot bel mleček ter je razširjena predvsem na propustnih karbonatnih tleh eno- do dvokosnih travnikov in ekstenzivnih pašnikov, je ekološko prilagodljiva, njena zastopanost v travni ruši pa je običajno majhna, zaužitje lahko povzroči obolenje živali, ob velikem vnosu pa celo smrt
ang.: cypress spurge

cvetáča -e ž *Brassica oleracea* L. (skupina Botrytis) vrtnina iz skupine kapusnic, ki sodi v botanično družino križnic in je enoletna zelnata rastlina, vzgojena preko sadik iz semena, goji pa se predvsem zaradi rože, sestavljene iz zaprtih, skupaj zbitih cvetnih popkov, ki je najpogosteje bele barve, lahko tudi vijolične, in se uporablja v prehrani ljudi
ang.: cauliflower

cvetlični résar -ega -ja m *Frankliniella occidentalis* Pergande polifagni sesajoči škodljivec, ki povzroča pojav belih ali srebrnih peg na nadzemnih delih rastlin, v zavarovanih prostorih, zlasti okrasnih rastlin in nekaterih vrtnin, škodo pa povzroča tudi na jablanah, jagodičju in koščičarjih na toplejših območjih
ang.: western flower thrips

čebúla -e ž *Allium cepa* L. (skupina Cepa) vrtnina iz skupine čebulnic, ki sodi v botanično družino lukovk in je dvoletna ali triletna rastlina, vzgojena iz semena, čebulčka ali preko sadik, goji pa se predvsem zaradi čebulice, ki jo tvorijo preobraženi omeseneli luskolisti in je lahko rumene, rdeče ali bele barve ter se uporablja v prehrani ljudi, pogosto kot mlada čebula, pri kateri se uporabijo tudi listi
ang.: onion

čebúlček -čka m enoletna čebulica, ki je vzgojena iz semena in se uporablja za vegetativno razmnoževanje čebule
ang.: set

čebúlna múha -e -e ž *Delia antiqua* Meigen škodljivec, ki je razširjen na vseh vrstah čebulnic, pri čemer gospodarsko povzročajo ličinke, ki objedajo rastlinsko tkivo, zato listi postanejo blede in zviti, na vstopnih mestih ličnik pa se začnejo naseljevati glive in bakterije, ki povzročajo gnitje rastline
ang.: onion fly

čebúlna plésen -e -sni ž *Peronospora destructor* (Berk.) Casp. bolezen, ki jo na listih čebulnic povzroča gliva *Peronospora destructor* pri daljši izpostavljenosti rastlin visoki relativni zračni vlagi in nizkim temperaturam, kar neugodno vpliva na razvoj čebulic, listne mase in kasnejšo skladiščno sposobnost
ang.: downy mildew of onion

čebúlnice -ic ž mn. Alliaceae kmetijske rastline, ki se pridelujejo na vrtu ali njivi in pri katerih se za prehrano ljudi uporabljajo čebulice, npr. čebula, česen, šalotka, ali neprava stebela, npr. por, zimski luk, drobnjak
ang.: alliums

čèp čépa **m** 1. **sadjarstvo** del enoletnega poganjka, ki izrašča iz večletnega lesa in je prikrajšan na različne dolžine
ang.: stub
2. **vinogradništvo** del rozge, ki izrašča iz večletnega lesa in je prikrajšan na eno zimsko oko
ang.: one-bud spur

čêsen -sna **m** *Allium sativum* L. vrtnina iz skupine čebulnic, ki sodi v botanično družino lukovk in je enoletna rastlina, vzgojena iz stranskih čebulic, pridobljenih z delitvijo sestavljene čebule, v prehrani ljudi se uporablja kot začimba
ang.: garlic

čêšnja -e **ž** *Prunus avium* L. sadna vrsta iz skupine koščičarjev, ki sodi v botanično družino rožnic, raste kot drevo in za katero so značilni majhni sočni plodovi, ki imajo dolg pecelj in koščico, so kislodolga okusa, imajo tipično teksturo in aromo ter se uporabljajo predvsem kot namizno sadje
ang.: sweet cherry

čičeríka -e **ž** *Cicer arietinum* L. zrnata stročnica iz botanične družine metuljnic, ki grmasto zraste do 50 cm, ima napihnjene stroke z enim, največ dvema zrnoma in se prideluje na vrtu ali njivi zaradi zrnja, bogatega z beljakovinami, za prehrano ljudi
ang.: chickpea

číli -ja **m** *Capsicum annum* L. vrsta paprike, ki ima majhne plodove različnih oblik in velikosti ter najpogosteje rdeče ali zelene barve, vsi pa so pekoči in se uporabljajo kot začimba
ang.: chili

čréda -e **ž** večja skupina živali, posebej kopitarjev, ki živijo ali se redijo skupaj kot rejne živali
ang.: herd

čredínka -e **ž** del pašnika, ki je ograjen in na katerem se rejne živali običajno pasejo do deset dni, medtem pa na drugih ograjenih delih pašnika poteka obnovitvena rast travne ruše, pri pašno-kosni rabi je v sistem vključena tudi košnja
ang.: paddock

čredínska páša -e -e **ž** pašna reja živali, pri kateri se zaporedoma menjajo pašne periode in pašni premori na treh ali več ograjenih delih pašnika skozi vso pašno sezono **S:** pregônska páša
ang.: rotational grazing

črna rêdkev -e -kve **ž** *Raphanus sativus* L. var. *niger* vrtnina iz skupine korenovk, ki sodi v botanično družino križnic in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena, goji pa se zaradi odebeljenega podzemnega korena, ki ima kožico temnorjave ali črne barve, belo meso pikantnega okusa in se uporablja v prehrani ljudi
ang.: black radish

črni bèzeg -ega -zga **m** sadna vrsta iz botanične družine pižmičevk, ki raste kot visok grm ali kot drevo in ima majhne sočne plodove, običajno črne barve, ki so združeni v soplodje, imajo tipično teksturo, aromo in okus ter se uporabljajo le predelani, npr. v sirup
ang.: elderberry

črno číščenje žíta -ega -a -- **s** postopek čiščenja primesi in polomljenih zrn v žitih z uporabo različnih sit, ki so na vrtečih se bobnih, in ločevanjem zrn od primesi glede na njihovo težo **S:** separácija
ang.: rough cleaning

delikatésna vrtnína -e -e **ž** vrtnina, ki jo odlikuje izjemen in svojevrsten okus ter se uživa v manjših količinah, običajno kot dodatek jedem, npr. špargelj, artičoka
ang.: delicacy vegetable

dínja -e **ž** → melóna

dívja tríta -e -e **ž** **vinogradništvo** gojena ali prosto rastoča vrsta vinske trte iz rodu *Vitis* in podrodu Euvitis, ki je enodomna in se uporablja za pridelavo podlag **S:** divják
ang.: --

divják -a **m** → dívja tríta

DKP -- [dækəpə] **m** ↔ dôbra kmetíjska práksa

dôbra kmetíjska práksa -e -e -e **ž** nabor ukrepov in priporočil, ki pri kmetovanju upošteva tudi varovanje površinskih voda in podtalnice, kmetijskih tal, zraka, biotske raznovrstnosti in videza krajine **K:** DKP
ang.: good agricultural practice, GAP

dôbra mísel -e -sli **ž** → origáno

dóbri sosédje -ih -ov **m mn.** načelo dobre kmetijske prakse, po katerem združena setev izbranih zelenjadnic ali poljščin v vrste ali njihova izmenična setev v vrsti posnema biotsko raznovrstnost v naravi, zato ugodno vplivajo na rast druge vrste ter zmanjšujejo vpliv škodljivih organizmov
ang.: good neighbours

dôlga réz -e -í **ž** **vinogradništvo** zimska rez, pri kateri se na vinski trti za rodni les puščajo samo šparoni
ang.: long pruning

dólnik -a **m** pobočni veter, ki piha v topli polovici dneva iz dolin proti višjim območjem gorskih predelov
ang.: anabatic wind

drèn dréna **m** *Cornus mas* L. sadna vrsta iz botanične družine drenovk, ki raste kot grm ali kot drevo in ima majhne sočne plodove, običajno rdeče barve, ki so kislega okusa, imajo tipično teksturo, aromo in okus ter se uporabljajo za predelavo, npr. v marmelado
ang.: cornelian cherry

drésnovke -ovk **ž mn.** Polygonaceae botanična družina rastlin, med katerimi se nekatere pridelujejo tudi na vrtu ali njivi in pri katerih se za prehrano ljudi in rejnih živali uporabljajo različni deli rastlin, npr. oluščeni in v moko zmleti plodovi navadne ali tatarske ajde za pripravo mlinsko-pekovskih izdelkov, cvetovi in listi ajde za pripravo čaja, listni peclji rabarbare za različne jedi
ang.: buckwheat family

drobnják -a **m** *Allium schoenoprasum* L. zelišče iz botanične družine lukovk, ki je trajnica nizke rasti

iz skupine čebulnic, v prehrani ljudi se kot začimba uporabljajo votli listi značilne arome in okusa

S: šnítloh

ang.: chive

drobnoplódna sórta -e -e ž sorta, ki glede na značilnosti ostalih pripadnikov iste vrste oblikuje majhne plodove, npr. sorta jablane s premerom plodov manjšim od 60 mm

ang.: small-fruit cultivar

drobnoplódni kívi -ega -ja m *Actinidia arguta* (Siebold et Zucc.) Planch. ex Miq. sadna vrsta iz botanične družine aktinidijevk, ki raste kot ovijalka in ima majhne sočne plodove z gladko kožico in s tipično teksturo, aromo in okusom, ki se uporabljajo kot namizno sadje

ang.: hardy kiwi

dvólétni dímek -ega -mka m *Crepis biennis* L. koristna zel, ki spada med dvoletne radičevke z dolgimi, razvejanimi in votlimi stebelnimi poganjki in je morfološko variabilna vrsta, razširjena predvsem na svežih srednje hranljivih do hranljivih tleh večkosnih travnikov, pogosta je tudi ob njihovih robovih in ob poteh ter ima dobro hranilno vrednost pred razvojem stebelnih poganjkov

ang.: rough hawkbeard

dvóstréšni rastlinják -ega -a m rastlinjak z dvokapno streho, običajno prekrit s trdo ali mehko kritino iz stekla ali plastičnih mas, v katerem poteka samooskrbna ali tržna pridelava, nadzor nad okoljskimi dejavniki pa omogoča vzpostavitev ugodnih ravnih razmer tudi izven sezonskega časa

ang.: double-layer greenhouse

efektívni míkroorganizmi -ih -ov m mn. združba različnih izbranih, človeku in okolju prijaznih sevov fototrofnih in mlečnokislinskih bakterij ter kvasovk, pripravljenih v različnih fermentiranih oblikah po patentirani tehnologiji, s katerimi se v pridelavi spodbuja sprejem hranil iz tal ter zmanjša poraba gnojil in sredstev za varstvo rastlin

ang.: effective microorganisms

eléketrográja -e ž žičnata, trakasta ali mrežasta pregrada na pašniku, ki se uporablja za nadzor in varovanje rejnih živali, saj elektrošoki ob dotiku povzročijo bolečino, ki odvrnejo rejne ali divje živali, da bi jo prečkale

ang.: electric fence

elíta -e ž 1. seme rastlin žlahtnitelja ali rastlin, ki so bile med vzdrževalno selekcijo najbolj ocenjene, iz katerega se pridelava osnovno seme ali predosnovno seme

ang.: elite

2. vinogradništvo vinska trta, ki je pri predklonski selekciji točkovana z najvišjo oceno, ker kaže zelene in nadpovprečne lastnosti

ang.: elite

endívija -e ž *Cichorium endivia* L. vrtnina iz skupine solatnic, ki sodi v botanično družino nebinovk in je dvoletna rastlina, vzgojena preko sadik ali iz semena, goji pa se zaradi listov, ki tvorijo nizko rozeto in se uporabljajo v prehrani ljudi

ang.: endive

ênoletna suholétnica -e -e ž *Erigeron annuus* (L.)

Pers. strupena zel, ki spada med enoletne ali dvoletne nebinovke z dolgimi, otrdelimi in srednje olistanimi stebelnimi poganjki in je invazivna ter prilagodljiva vrsta, razširjena predvsem na vlažnih do polsuhih in slabo hranljivih tleh dvo- do trikosnih travnikov

ang.: annual fleabane

ênoletni pêlin -ega -ína m → sládkí pêlin

ênoletni plevél -ega -a m plevel, ki potrebuje za svoj razvoj od kalitve do semenitve manj kot dvanajst mesecev in neugodno obdobje, npr. mraz, sušo, preživi kot seme **S:** terofít

ang.: annual weed

ênostréšni rastlinják -ega -a m rastlinjak z enokapno streho, prislonjen k obstoječi zgradbi, ki se uporablja za prezimljanje manjših rastlin ali za samooskrbno pridelavo sadik

ang.: lean-to greenhouse

ênovrstna páša -e -e ž reja živali, pri kateri se na pašniku nahaja ena vrsta ali samo ena kategorija določene vrste rejnih živali

ang.: mono-species grazing

etiolácija -e ž zasipanje poganjkov z rodovitnim delom tal ali ovijanje stebel s papirjem pri nekaterih kmetijskih rastlinah, pri čemer se zaradi odsotnosti svetlobe ne tvori klorofil, zato nastanejo obeljeni deli rastlin, namenjeni za prehrano ljudi, npr. pri špargljih, radiču

ang.: etiolation

evrópska brúsница -e -e ž → brúsница

facélija -e ž *Phacelia tanacetifolia* L. medovita in okrasna rastlina iz botanične družine vodolistnic z razvejanim žlezastim stebлом in premenjalno nameščenimi lističi z nazobčanim robom in s socvetjem s številnimi cvetovi z vijoličastimi venčnimi listi, ki privablja čebele in druge žuželke, po oploditvi pa se oblikujejo drobna semena, zaradi kratke rastne dobe je primerna za dosevek med glavnimi posevki, gosto posejana preprečuje tudi rast in razvoj plevelov ter varuje tla pred erozijo

ang.: phacelia

feferón -a m *Capsicum annuum* L. subsp. *microcarpum* vrsta paprike z majhnimi in izdolženimi plodovi zelene, rumene ali rdeče barve in sladkega ali pekočega okusa, ki se uporabljajo v prehrani ljudi

ang.: pepperoni

feiója -e [fedžója] ž *Feioa sellowiana* Berg. sredozemska sadna vrsta iz botanične družine mirtovk, ki raste kot visok grm in ima srednje velike sočne plodove zelene barve, ki imajo tipično teksturo, aromo in okus ter se običajno uporabljajo kot namizno sadje

ang.: feijoa

fenolóška spremenlívka -e -e ž podatek, ki za posamezno rastlinsko ali živalsko vrsto opisuje začetek, trajanje in konec nastopa določene fenofaze, npr. začetek olistanja, konec cvetenja, prvo pašo čebel, jesensko odpadanje listov

ang.: phenological variable

festulólium -a m skupina hibridnih vrst trav, ki nastanejo s križanjem travniške bilnice ali trstikaste bilnice s trpežno ljuljko ali mnogocvetno ljuljko, pri čemer imajo sorte teh hibridnih trav v ustrezni genetski kombinaciji povečano hranljivost od ljuljk ter povečano tolerantnost na stresne razmere in trpežnost od bilnic, zato so lahko boljša izbira kot sorte starševskih vrst
ang.: festulolium

fižòl -óla m *Phaseolus vulgaris* L. vrtnina iz skupine stročnic, ki sodi v botanično družino metuljnic in je enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena, ki je lahko nizke ali visoke rasti, goji pa se zaradi strokov ali zrnja, ki dozori v njih
ang.: bean

fižólar -ja m *Acanthoscelides obtectus* Say skladiščni škodljivec, predvsem na fižolu, napada pa tudi grah, sojo, lečo in bob, katerega ličinke se zavrtajo v zrno in povzročajo poškodbe, zaradi česar je takšno seme neprimerno za hrano in semenski material, na mestu vboda pa pride do sekundarnih okužb z glivami in plesnimi
ang.: bean weevil

fižólov ožíg -ega -a m *Colletotrichum lindemuthianum* glivična bolezen, ki okužuje vse nadzemske dele fižola zlasti v hladnejših in bolj vlažnih predelih, vir okužb pa je okuženo seme, v katerem se gliva ohranja do pet let **S:** vdřta fižólova pégavost
ang.: antrachnose of bean

fižólova múha -e -e ž *Delia platura* polifagni talni škodljivec, ki žre kalčke rastlin, npr. fižola, koruze, buče, zato se seme ne razvije v rastlino, napadene sadike pa so deformirane in bolj dovzetne za glivične okužbe
ang.: seedcorn maggot

gládki váljár -ega -ja m kmetijski stroj za ravnanje tal in drobljenje talnih grud po setvi za vzpostavitev tesnejšega stika med semenom in tlemi in pripravo zemljišča za lažjo začetno pridelavo krme
ang.: smooth roller

gláva -e ž vinogradništvo zgornji odebeljeni del debla, iz katerega pri šparonski gojitveni obliki izrašča rodni les
ang.: head

glávnati óhrovt -ega -a m *Brassica oleracea* L. var. *sabauda* (skupina Capitata) vrtnina iz skupine kapusnic, ki sodi v botanično družino križnic in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi listov, ki so mehurjasti in tvorijo glavo, ki ni čvrsto zbita, ter se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: head cabbage

glávní pęcelj -ega -clja m vinogradništvo → grózdni pęcelj

góji -ja [gódži] m *Licium barbarum* L. sadna vrsta iz botanične družine razhudnikovk, ki raste kot visok grm in ima majhne sočne plodove rdeče barve in tipične teksture, arome in okusa, ki se običajno uporabljajo posušeni
ang.: goji

gojítvena kócka -e -e ž kocka iz stisnjene organskega ali mineralnega substrata, v katero se poseje seme ali presadi sejanček, po vzniku pa se v njej razvijajo korenine, nad njo pa nadzemni del rastline
ang.: growing cube

gojítvena míza -e -e ž miza, običajno v rastlinjaku, na katero se postavijo gojitvene plošče s sadikami ali cvetlični lonci s posajenimi rastlinami
ang.: growing bench

gojítvena plôšča -e -e ž plastična ali polistirenska podlaga za pridelavo sadik, ki ima setvene vdolbine različnega volumna in meri 50 cm v dolžino, 30 cm v širino in 5 cm v višino, v njej pa se sadike razvijajo do faze prekoreninjenja setvenega substrata, nato pa se presadijo na gredo ali v cvetlični lonec **S:** gojítveni plató
ang.: plug tray, seedling tray

gojítveni lônček -ega -čka m lonček iz različnih materialov, npr. gline, plastike, stiropora, šote, v katerem sadika raste in se razvija od vznika do presaditve na stalno mesto
ang.: seedling container

gojítveni plató -ega -ja m → gojítvena plôšča

gojítveni prôstor -ega -óra m površina, na kateri se ustvarijo ustrezne rastne razmere za pridelavo rastlin, npr. rastlinjak, greda
ang.: planting area

gomólj -a m odebeljeni del stebala ali stranske korenine okroglaste ali valjaste oblike, v katerem rastlina shranjuje založne snovi, predvsem škrob, ki ji omogočajo preživeti obdobja, neugodna za rast, in se uporablja za vegetativno razmnoževanje teh rastlin ali za prehrano ljudi in rejnih živali
ang.: tuber

gomóljna zélena -e -e ž *Apium graveolens* L. (skupina Rapaceum) vrtnina iz botanične družine kobulnic, ki je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi gomolja, ki je okrogle oblike in značilne arome ter se uporablja v prehrani ljudi
ang.: celeriac, celery root

gostôta zasédbe -e -- ž količnik med številom živali in površino posamezne enote pašnika, npr. čredinke, ko se na njej izvaja paša, ki se meri sprotno in se izraža v številu glav velike živine na hektar
ang.: stocking density

gràh gráha m *Pisum sativum* L. ssp. *sativum* vrtnina iz skupine stročnic, ki sodi v botanično družino metuljnic in je enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena, goji pa se zaradi strokov, v katerih se razvijejo zrna, ki se uporabljajo v prehrani ljudi, pridelek nekaterih sort pa tudi kot krma za rejne živali
ang.: pea

granátno jábolko -ega -a s *Punica granatum* L. sredozemska sadna vrsta iz botanične družine krvenkovk, ki raste kot visok grm ali drevo in ima velike sočne plodove, pri katerih se znotraj neužitne gladke in usnjate lupine nahajajo številni arili, ki

so tipične arome in okusa ter se uporabljajo kot namizno sadje ali pa se iz njih iztisne sok
ang.: pomegranate

grózdje -a s **vinogradništvo** pridelek vinske trte, ki ga tvori več grozdov, ki se potrgajo z vinske trte ob trgatvi
ang.: grapes

grózdna jágoda -e -e ž **vinogradništvo** plod vinske trte, ki je sestavljen iz kože, mesa in pečk
ang.: grape berry

grózdna pêčka -e -e ž **vinogradništvo** seme vinske trte, ki se razvije v notranjosti grozdne jagode in vsebuje veliko taninov, ki prispevajo k trpkosti mošta in vina
ang.: grape seed

grózdni pêcelj -ega -clja m **vinogradništvo** najdebelejši del pecljevine, s katerim je grozd pritrjen na mladiko **S:** glavni pêcelj
ang.: berry stem, peduncle

guáva -e ž *Psidium guajava* L. sredozemska zimzelena sadna vrsta iz botanične družine mirtovk, ki raste kot visok grm ali drevo in ima srednje velike sočne plodove, običajno zelene barve, ki imajo tipično teksturo, aromo in okus, uporabljajo pa se kot namizno sadje ali za pripravo napitkov
ang.: common guava

hascap jágoda -- -e [háskap] ž → módro kosteničevje

héktolítrska mása -e -e ž masa prostornine 100 litrov, ki se izmeri pri vseh vrstah žita na ustreznem merilniku po standardnem postopku in je kazalnik kakovosti pri trgovanju s pšenico
ang.: hectoliter weight

herbicídni pás -ega -ú m del sadovnjaka ali vinograda pod sadnimi rastlinami ali pod trtami, v katerem se boljše razmere za rast njihovih korenin zagotavljajo s kemičnim ali mehanskim odstranjevanjem plevelov, npr. s herbicidi ali plitkim okopavanjem
ang.: herbicide strip

hméljeva peronóspora -e -e ž *Pseudoperonospora humuli* plesen, ki okužuje vse organe hmelja, pri čemer povzroča sistemske in lokalne okužbe, posledica je nižji pridelek, pri občutljivih sortah pa prihaja do propadanja in odmiranja celotne rastline
ang.: hop downy mildew

hrèn hrêna m *Armoracia rusticana* P.G. Gaertn., B. Mey. & Scherb vrtnina, ki je trajnica iz skupine korenovk in sodi v botanično družino križnic, razmnožuje se s stranskimi rezniki, goji pa se zaradi korena, ki ima tipičen pikanten okus in se uporablja v prehrani ljudi
ang.: horseradish

indijánska banána -e -e ž → asimína

inêrtni substrát -ega -a m substrat, ki ne spreminja svojih kemijskih lastnosti ali lastnosti snovi, s katerimi je v stiku, npr. pesek, gramoz, perlit, kamena volna
ang.: inert substrate

inundatívno zatíranje -ega -a s → preplávno biótično zatíranje

izdolževánje pogánjka -a -- s pojav, ko se poganjek razteza v dolžino zaradi delitve celic na njegovem vršnem delu
ang.: shoot elongation

jájčevce -vca m *Solanum melongena* L. vrtnina iz skupine plodovk, ki sodi v botanično družino razhudnikov in je toplotno zahtevna enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi plodov z belim mesom in gladko črno ali vijoličasto kožico, ki se uporabljajo v prehrani ljudi **S:** melancán
ang.: eggplant

jálovka -e ž → nêródna mladíka

japónska néšplja -e -e ž *Eriobotrya japonica* Lindl. sredozemska sadna vrsta iz botanične družine rožnic, ki raste kot drevo in ima srednje velike sočne pecljate plodove marelične barve in tipične teksture, arome in okusa, ki se običajno uporabljajo kot namizno sadje ali za pripravo napitkov
ang.: loquat, Japanese medlar

jári posévek -ega -vka m → nêprezímni posévek

ječmíga -e ž mešani posevek ozimne rži in ječmena, namenjen pridelavi krme na njivah
ang.: barley-rye mixture

jerebíka -e ž *Sorbus aucuparia* L. okrasna in sadna vrsta iz botanične družine rožnic, ki raste kot drevo in ima majhne plodove, združene v soplodje, ki imajo tipično teksturo, aromo in okus ter se uporabljajo predelani, npr. v marmelado, liker
ang.: rowan

jesénska sórta -e -e ž sorta, katere pridelek se pobira v septembru ali v začetku oktobra, njegova uporabna vrednost in skladiščna sposobnost pa trajata do konca koledarskega leta, npr. jesenska cvetača, sorta jablane 'Zlati delišes'
ang.: autumn cultivar

jósta -e ž *Ribes x nidigrolaria* Bauer. jagodičasta sadna vrsta iz botanične družine kosmuljev, ki raste kot visok grm in ima majhne sočne plodove črne barve in tipične teksture, arome in okusa, ki se uporabljajo kot namizno sadje ali se predelajo, npr. v sok
ang.: jostaberry

kamílica -e ž *Chamomilla recutita* (L.) Rauschert zelišče iz botanične družine nebinovk, ki je enoletna rastlina pokončne rasti in srednje velikosti, goji se zaradi cvetov bele barve, uporablja pa v zdravilne namene
ang.: chamomile

kánadska šmárna hrúšica -e -e -e ž *Amelanhier canadensis* L. Medik. sadna vrsta iz botanične družine rožnic, ki raste kot visok grm ali drevo in ima majhne sočne plodove, združene v grozd, ki imajo tipično teksturo, aromo in okus ter se uporabljajo kot namizno sadje, za pripravo sladice ali pa se predelajo, npr. v marmelado
ang.: canadian serviceberry

kárdij -a m *Cynara cardunculus* L. vrtnina in zelnata trajnica sredozemskega podnebja iz botanične

družine nebinovk, ki na visokem stebelu razvije socvetje, za prehrano pa so užitni predvsem obeljeni spodnji deli listnih pecljev, ki se v prehrani uporabljajo kot šparglji
ang.: cardio

katalónski radič -ega -íča **m** *Cichorium intybus* L. sorta radiča, ki je vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se predvsem zaradi dolgih listov, ki vsebujejo grenčino intibin ter se uporabljajo v prehrani ljudi
S: cikórija
ang.: chicory

kitájski dátelj -ega -tlja **m** → žížola

kitájski kápus -ega -a **m** *Brassica rapa* L. (skupina Pekinensis) vrtnina iz skupine kapusnic, ki sodi v botanično družino križnic in je enoletna rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se predvsem zaradi krhkih listov
ang.: chinese cabbage

klóščevec -vca **m** *Ricinus communis* L. oljnica z dlanastimi listi, raznobarvnimi socvetji in bodičastimi plodovi iz botanične družine mlečkovk, ki se prideluje zaradi ovalnih semen z rdeče rjavo ali rumeno rjavo marmorirano bleščečo lupino, olje iz semen se uporablja za mazanje letalskih motorjev, v kozmetiki in pri izdelavi zdravil, saj deluje odvajalno, seme in beljakovinski ostanek po stiskanju olja pa sta strupena zaradi alkaloida ricinin **S:** rícinus
ang.: ricinus

komárček -čka **m** *Foeniculum vulgare* Mill. var. *dulce* zelišče iz botanične družine kobulnic, ki je visoka trajnica pokončne rasti, goji pa se zaradi semena, ki se uporablja v zdravilne namene
ang.: fennel

kóper -pra **m** *Anethum graveolens* L. zelišče iz botanične družine kobulnic, ki je enoletna rastlina pokončne rasti in srednje velikosti, goji pa se zaradi aromatičnih stebel in listov, ki se uporabljajo kot začimba **S:** kóperc
ang.: dill

kóperc -rca **m** → kóper

korékcijka réz -e -í ž **vinogradništvo** rez, ki se izvaja med rastno dobo vinske trte z namenom popravljanja napak, ki so nastale pri zimski rezi, da se dosežejo ustrezna rast in rodnost vinske trte ter kakovosti grozdja
ang.: corrective pruning

korén -a **m** odebeljena glavna korenina valjaste ali stožčaste oblike, v kateri rastlina shranjuje različne založne snovi, predvsem škrob, ki ji omogočajo preživeti obdobja, neugodna za rast, in ji dajejo energijo za razvoj cvetnega stebela ter semen, uporablja pa se za prehrano ljudi in rejnih živali
ang.: storage root

korênček -čka **m** *Daucus carota* L. ssp. *sativus* vrtnina iz skupine korenovk, ki sodi v botanično družino kobulnic in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena, redkeje preko sadik, goji pa se zaradi odebeljenega izdolženega podzemnega korena značilnega okusa,

ki je običajno oranžne barve in se uporablja v prehrani ljudi
ang.: carrot

korenínska grúda -e -e ž koreninski sistem sadike, ki ga obdaja substrat
ang.: root ball

korenínsko dêblo -ega -a **s** **vinogradništvo** večletni podzemni del vinske trte, ki se razvije iz podlage trte in iz katerega se razraščajo korenine
ang.: root trunk

korênjeva múha -e -e ž *Chamaepsila rosae* škodljivec, pri katerem se ličinke zavrtajo v koren in povzročijo poškodbo, skozi katero se okuži korenje s talnimi patogeni, kar povzroči gnitje
ang.: carrot fly

koriánder -dra **m** *Coriandrum sativum* L. zelišče iz botanične družine kobulnic, ki je enoletna rastlina pokončne rasti in srednje velikosti, goji pa se zaradi listov ali semen, ki se uporabljajo kot začimba
ang.: coriander

koromáč -a **m** *Foeniculum vulgare* Mill. var. *dulce* vrtnina iz skupine čebulnic, ki sodi v botanično družino kobulnic in je toplotno zahtevna enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena ali preko sadik, goji pa se predvsem zaradi odebeljenih listnih pecljev, ki v spodnjem delu oblikujejo čebulico, ki se uporabljajo v prehrani ljudi
S: sládko komárček
ang.: fennel

korúzna prógavost -e -i ž *Exserohilum turcicum* glivična bolezen koruze, zaradi katere se na okuženih listih pojavijo podolgovata bolezenska znamenja, ki zmanjšajo fotosintezno površino in posledično produktivnost rastline
ang.: northern corn leaf blight

korúzni hròšč -ega hròšča **m** *Diabrotica v. virgifera* monofagni škodljivec, katerega ličinke sodijo med talne škodljivce, ki se prehranjujejo s koreninami, odrasli osebk pa vrtajo v nadzemne dele rastlin
ang.: western corn rootworm

krámbe -ja **m** *Crambe maritima* L. vrtnina in zelnata trajnica sredozemskega podnebja iz botanične družine križnic, ki se goji zaradi listnih pecljev, beljenih s siljenjem, ki se uporabljajo v prehrani ljudi
S: môrski postoljúb
ang.: crambe, sea kale

krátka réz -e -í ž **vinogradništvo** zimska rez, pri kateri se na vinski trti za rodni les puščajo samo čepi in rezniki
ang.: short pruning

kréša -e ž *Lepidium sativum* L. zelišče iz botanične družine križnic, ki je enoletna rastlina pokončne in nizke rasti, goji pa se zaradi listov in stebelc, ki se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: cress

kírmni dosévek -ega -vka **m** poljščina, zlasti koševina, ki uspeva krajši del rastne sezone in katere pridelek je namenjen prehrani rejnih živali kot

paša, zelena krma, npr. krmna ogrščica, inkarnatka, grašljinka
ang.: forage catch crop

krompír -ja m *Solanum tuberosum* L. kmetijska rastlina iz botanične družine razhudnikovk, pri kateri zraste nova rastlina iz stebelnih poganjkov starega gomolja, podzemna stebela pa se na koncih odebelijo v večje število okroglih, ovalnih ali rogljičastih gomoljev, ki se uporabljajo za prehrano ljudi in rejnih živali
ang.: potato

krompírjeva plésen -e -sni ž *Phytophthora infestans* glivična bolezen, ki se širi v hladnem in deževnem vremenu ter povzroča okužbe na nadzemnih delih razhudnikovk, zlasti krompirja, paradižnika, jajčevcev
ang.: potato blight

kúmara -e ž *Cucumis sativus* L. vrtnina iz skupine plodovk, ki sodi v botanično družino bučevk in je plazeča se toplotno zahtevna enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi podolgovatih plodov zelenkaste barve, ki se delijo na solatne in za vlaganje in se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: cucumber

kúmina -e ž *Carum carvi* L. dišavnica iz botanične družine kobulnic, ki je dvoletna rastlina pokončne rasti in srednje velikosti, goji pa se zaradi semen značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba
ang.: caraway

kvinója -e ž *Chenopodium quinoa* L. Willd. nepravo žito iz botanične družine metlikovk, ki ima v semenih v primerjavi z navadnimi žiti več beljakovin in mineralov ter ne vsebuje glutena
ang.: quinoa

ládja -e ž prostor za pridelavo rastlin, ki je v bločnem rastlinjaku od ostalega prostora ločen z zaveso iz mehke folije
ang.: span

lázarji -ev m mn. Arionidae škodljivi polži, ki se hranijo z nadzemskimi deli vrtnin v oblačnem in deževnem vremenu, na omejenih površinah ob prereznožitvi z objedanjem povzročijo poškodbe, ki presežejo prag gospodarske škode
ang.: roundback slugs

lážno stêblo -ega -a s → nèprávo stêblo

léča -e ž *Lens culinaris* L. poljščina in vrtnina iz botanične družine metuljnic, ki ima pahljačaste liste in stroke s ploščatimi diskastimi zrni oranžne, zelene ali rjave barve z veliko beljakovinami in se uporablja v prehrani ljudi
ang.: lens

léšnikar -ja m *Balaninus nucum* škodljivec, ki je predstavnik hroščev in katerega ličinka se hrani z jedrci lešnika, kar povzroča odpadanje plodov, zato so najbolj prizadeti trajni nasadi
ang.: nut weevil

létna rástna dôba -e -e -e ž obdobje v koledarskem letu med dnem, ko povprečna dnevna temperatura zraka spomladi preide nad

temperaturo praga 5 °C, in dnem, ko jeseni spet pade pod to vrednost **S**: vegetacijska dôba
ang.: annual growing season

létna réz -e -í ž *vinogradništvo* skup ampelotehničnih ukrepov, izvedenih med rastno dobo, s katerimi se z vinske trte odstranijo odvečni zeleni deli z namenom vzpostavitve optimalnega razmerje med rastjo in rodnostjo **S**: zeléna réz
ang.: summer pruning, green pruning

lijána -e ž lesnata rastlina, ki se pri vzpenjanju proti svetlobi oprijemlje ali se ovija okrog opore, ki je pogosto druga rastlina
ang.: liana

lístna brazgotína -e -e ž tvorba, ki ostane na stebelu, ko list odpade, npr. pri orehu
ang.: leaf scar

lístna kóžica -e -e ž tanek podaljšek listne nožnice travnega lista na mestu, kjer se stikata listna ploskev in listna nožica
ang.: ligule

lístna zêlena -e -e ž *Apium graveolens* L. (skupina Secalinum) vrtnina iz botanične družine kobulnic, ki je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi aromatičnih listov, ki se kot začimba uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: celery

lístnati ôhrov -ega -a m *Brassica oleracea* L. (skupina Acephala) vrtnina iz skupine kapusnic, ki sodi v botanično družino križnic in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi rozetasto izraščajočih listov, ki so mehurjasti ali z močno nakodranim listnim robom, različnih barv ter se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: leafy kale

lokálna prideláva -e -e ž pridelava, za katero je značilna kratka dobavna veriga od pridelovalca do uporabnika, zato so doseženi višja biološka vrednost in hranilna vrednost pridelka ter nižji ogljični odtis pri transportu
ang.: local production

lúbenica -e ž *Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai skupine plodovk, ki sodi v botanično družino bučevk in je plazeča se toplotno zahtevna enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi okroglih plodov, ki imajo pod zeleno trdo kožico užitno, sočno in sladko meso, običajno rdeče barve, s semeni, ki se uporablja v prehrani ljudi
ang.: watermelon

lúštrek -a m *Levisticum officinale* W.D.J. Koch zelišče iz botanične družine kobulnic, ki je trajna grmičasta rastlina srednje velikosti in se goji zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba
ang.: lovage

majarón -a m *Origanum majorana* L. dišavnica iz botanične družine ustnatic, ki je trajna grmičasta rastlina nizke rasti, goji pa se zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba
ang.: marjoram

májška jágoda -e -e ž → módro kosteníčevje

malínar -ja m *Byturus tomentosus* škodljivec v nasadih malin, robid in križancev, katerega odrasli osebki objedajo liste in cvetne brste, največjo gospodarsko škodo pa povzročajo ličinke z objedanjem plodičev, kar povzroči, da napadeni plodovi rjavijo, otrdijo in so zato netržni **S**: malínov hrôšč
ang.: raspberry beetle

malínov hrôšč -ega hrôšča m → malínar

mána -e ž → medéna rôsa

mángold -a m → blítva

mása 1000 zrn -e -- -- [tísočih] ž masa zrn, izražena v gramih, na podlagi katere se izračuna potrebna količina semena za setev enega hektarja in je pri posamezni rastlinski vrsti odvisna od vremenskih in talnih razmer v času pridelave ter uporabljenih agrotehničnih sredstev, zlasti gnojil
ang.: thousand-seed weight

mátna fižólova pégavost -e -e -i ž *Pseudomonas savastanoi* pv. *phaseolicola* bakterijska bolezen, ki na nadzemnih delih fižola povzroča vodene lise nepravilnih oblik, kar povzroči zmanjšanje pridelka, širi pa se zlasti v vlažnem in hladnem vremenu
ang.: halo blight

máтерна dúšica -e -e ž → tímijan

medéna rôsa -e -e ž lepljivi sladkorni izloček enakokrilcev, npr. listnih uši, ki predstavlja višek hrane, ki je škodljivci ne potrebujejo za svoj razvoj, zato se na tistem mestu naselijo glive sajavosti, ki povzročajo glivične bolezni **S**: mána
ang.: honeydew

melancán -a m → jájčevcevec

melísa -e ž *Melissa officinalis* L. dišavnica iz botanične družine ustnatic, ki je trajna grmičasta rastlina srednje velikosti, ima belkaste cvetove, goji pa se zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba in v zdravilne namene
ang.: melissa

melóna -e ž *Cucumis melo* L. vrtnina iz skupine plodovk, ki sodi v botanično družino bučevk in je plazeča se toplotno zahtevna enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi okroglih plodov, ki imajo pod rumeno trdo kožico sočno meso oranžne, bele ali svetlo zelene barve s semeni in tipično aromo ter se uporabljajo v prehrani ljudi **S**: dínja
ang.: melon

mésečna rêdkvica -e -e ž *Raphanus sativus* Pers. var. *radicula* vrtnina iz skupine gomoljnic, ki sodi v botanično družino križnic in je enoletna rastlina, vzgojena iz semena, goji pa se zaradi odebeljenega hipokotila, ki je pikantnega okusa in se uporablja v prehrani ljudi
ang.: red radish

méta -e ž *Mentha spicata* L. dišavnica iz botanične družine ustnatic, ki je trajna grmičasta rastlina srednje velikosti in ima vijoličaste cvetove, goji pa

se zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba in v zdravilne namene
ang.: mint

meteórna vôda -e -e ž → padavínska vôda

močvírska préslica -e -e ž *Equisetum palustre* L. strupena zel, ki sodi med večletne presličevke z enoletnimi nadzemnimi poganjki in se razmnožuje predvsem klonalno s pomočjo rizomov, ki tvorijo pod tlemi rizoski sistem, manj pa s trosi, ter je razširjena na mokrih travnikih in močvirjih in vsebuje številne alkaloidne, npr. palustrin, ki so strupeni za rastlinojede rejne živali
ang.: marsh horsetail

módro kosteníčovje -ega -a s *Lonicera caerulea* Sevast. jagodičasta sadna vrsta iz botanične družine kovačnikovk, ki raste kot visok grm in ima majhne sočne plodove temnomodre barve in tipične teksture, arome in okusa, ki se običajno uporabljajo sveži, lahko pa se tudi zamrznejo ali predelajo, npr. v sok **S**: hascap jágoda, májska jágoda, sibírška borovnica
ang.: hascap berry, honeyberry

môrski postoljúb -ega -a m → krámbe

môški cvét -ega -a m **1.** enospolni cvet, v katerem so razviti le prašniki
ang.: male flower, staminate flower
2. vinogradništvo cvet s petimi prašniki in brez pestiča, na katerem se ne razvije jagoda
ang.: male flower

motovílec -lca m *Valerianella locusta* L. vrtnina iz skupine solatnic, ki sodi v botanično družino špajkovk in je dvoletna rastlina, ki se večinoma seje, goji pa se zaradi zelenih listov, ki tvorijo majhno rozeto in se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: corn salad

múrvá -e ž *Morus sp.* L. sadna vrsta iz botanične družine murvovk, ki raste kot drevo in ima majhne sočne plodove bele ali črne barve in tipične teksture, arome in okusa, ki se uporabljajo sveži ali posušeni
ang.: mulberry

muškátna búča -e -e ž *Cucurbita moschata* Duch. vrtnina iz skupine plodovk, ki sodi v botanično družino bučevk in je plazeča se enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena ali preko sadik, goji pa se zaradi velikih okroglih plodov, ki imajo izrazita rebra, pod rumeno trdo kožico pa čvrsto meso oranžne barve in semena ter se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: butternut squash

nadzémna kolerábica -e -e ž *Brassica oleracea* L. (skupina Gongylodes) vrtnina iz skupine kapusnic, ki sodi v botanično družino križnic in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi gomolja zelenkaste ali vijoličaste barve, ki se uporablja v prehrani ljudi
ang.: kohlrabi

naknádnó cvetênje -ega -a s pojav, ko rastlina zaradi neugodnih okoljskih razmer, npr. pozebe, ali

poškodb, cveti pozneje, kot je za vrsto značilno, npr. jabolana v maju **S**: pocvitanje
ang.: subsequent flowering

naravno travínje -ega -a **s** travínje, ki ga sestavljajo samonikle zelne rastline, katerih obstoj v ekosistemu je pogojen s pedoklimatskimi razmerami, in uspeva, ne da bi nanj deloval človek, npr. v stepi, nad gozdno mejo
ang.: natural grassland

nashi -ja [náši] **m** *Pyrus serotina* Rehd. sadna vrsta iz skupine pečkarjev, ki sodi v botanično družino rožnic, raste kot drevo in ima srednje velike sočne plodove s pecljem, ki imajo tipično teksturo, aromo in okus ter se običajno uporabljajo kot namizno sadje **S**: ázijska hrúška
ang.: nashi, asian pear

nasúti substrát -ega -a **m** substrat, ki se doda med dve plasti polietilenske folije, v lonec ali korito, pri čemer je debelina plasti substrata odvisna od vrste hidroponskega sistema, npr. 3–5 cm za tankoplastno gojenje, 20–30 cm za hidroponsko gojenje
ang.: bulk substrate

navádna kíslica -e -e **ž** *Rumex acetosa* L. koristna zel, ki spada med večletne dresnovke s pritlehno listno rozeto na začetku rasti spomladi in po defoliaciji ter olistanimi, dolgimi in otrdelimi generativnimi poganjki in je splošno razširjena na svežih srednje hranljivih tleh večkosnih travnikov, pri čemer zastopanost v travni ruši ni nikoli velika, zato ne vpliva na pridelek zelinja ter ima dobro hranilno vrednost zlasti v prehrani koz
ang.: common sorrel

navádna lákota -e -e **ž** *Galium mollugo* L. škodljiva zel, ki spada med večletne broščevke z rizomi in nizkimi do srednje visokimi olistanimi stebli, ki ob večji dolžini poležejo, in je precej invazivna vrsta, razširjena predvsem na vlažnih in manj hranljivih tleh travnikov in pašnikov, pogosto povečano zastopana na robovih njiv in ob poteh in je neokusna vrsta, kar se kaže v količini pašnih ostankov
ang.: hedge bedstraw

navádni glavínek -ega -nca **m** *Centaurea jacea* L. zel, ki spada med večletne nebinovke z dolgimi, razvejanimi in otrdelimi stebelnimi poganjki in je splošno razširjena na polsuhih in suhih travnikih in kraških ekstenzivnih pašnikih, pri čemer velja za indikatorski kserofit, ki je razen v zgodnji vegetativni fazi razvoja neokusna in slabo hranljiva vrsta, kar se odraža v ostankih krmljenja pri hlevski in pašni reji
ang.: brown knapweed

navádni jájčar -ega -ja **m** → navádni otávčič

navádni otávčič -ega -a **m** *Leontodon hispidus* L. koristna zel, ki spada med večletne radičevke s pritlehno listno rozeto in je razširjena na svežih do polsuhih in slabo hranljivih tleh travnikov ali pašnikov, ob veliki zastopanosti v travni ruši zelo zmanjša pridelek zelinja, hranilna vrednost listov je velika, generativnih stebel pa majhna, kar

pomembno vpliva na kakovost zelinja med suhim poletjem **S**: navádni jájčar
ang.: bristly hawkbit, rough hawkbit

navádni rebrínek -ega -nca **m** *Pastinaca sativa* L. škodljiva zel, ki spada med dvo- ali večletne kobulnice z dolgimi, razvejanimi, otrdelimi in olistanimi stebelnimi poganjki in je prilagodljiva vrsta, razširjena predvsem na svežih srednje hranljivih tleh večkosnih travnikov, njena zastopanost v travni ruši je povečana po prvi košnji in med poletjem, furanokumarini v listih in steblih povzročajo fotosenzibilnost pri živalih in ljudeh
ang.: wild parsnip

navádni régrat -ega -a **m** *Taraxacum officinale* F. H. Wigg. koristna zel, ki spada med večletne radičevke s pritlehno listno rozeto in je razširjena na rodovitnih tleh večkosnih travnikov, pašnikov in na vrtovih, pogosta je tudi kot plevel na njivah, ob veliki zastopanosti v travni ruši lahko zmanjša pridelek zelinja, a pozitivno vpliva na njegovo hranilno vrednost še posebej ob pozni košnji ali paši
ang.: common dandelion

navádni rmán -ega -a **m** *Achillea millefolium* L. koristna zel, ki spada med večletne nebinovke z rizomi, pritlehno listno rozeto na začetku rasti spomladi in po defoliaciji ter kratkimi olistanimi generativnimi poganjki in je razširjena na svežih srednje hranljivih tleh večkosnih travnikov in pašnikov, tudi ob gozdnih robovih, običajno njena zastopanost v travni ruši ni tako velika, da bi zmanjšala pridelek zelinja, hranilna vrednost listov je velika, generativnih stebel pa majhna
ang.: common yarrow

nebínovke -vk **ž mn.** Asteraceae botanična družina rastlin s sestavljenimi socvetji, kamor sodijo solatnice, artičoke, sončnice, številni pleveli
ang.: Asteraceae

nèposrédno prekrívanje -ega -a **s** polaganje polipropilenskih ali polietilenskih folij čez posevke z namenom zavarovanja pred nizkimi temperaturami ali škodljivci, s čimer se zagotovijo boljše kalitev, hitrejša rast in razvoj rastlin ter zgodnejši in večji pridelek
ang.: covering

nèpráva žíta -ih žít **s mn.** kmetijske rastline iz različnih botaničnih družin, ki ne spadajo v družino trav in katerih zrnje se zaradi kemične sestave uporablja za prehrano ljudi, npr. ajda, kvinoja, zrnati ščir **S**: nèžíta, prósasta žíta, psévdožíta
ang.: pseudocereals

nèprávo stêblo -ega -a **s** steblo, običajno svetlozelene barve, ki je valjasto oblikovano in sestavljeno iz tesno prilegajočih se listnih nožnic, npr. pri poru **S**: lážno stêblo
ang.: false stalk

nèprezímni posévek -ega -vka **m** posevek, ki se seje od pomladi do poletja, njegovo spravilo pa poteka od poletja do pozne jeseni npr. jara pšenica, jara ječmen, jara tritikala **S**: jári posévek
ang.: spring crop

nèródna mladíka -e -e ž *vinogradništvo* mladika, ki ima liste, vitice, vršiček, nima pa kabernika, socvetja in grozda **S**: jálovka

ang.: unfruitful wine shoot, infertile wine shoot

něšplja -e ž *Mespilus domestica* L. sadna vrsta iz botanične družine rožnic, ki raste kot visok grm ali drevo in ima srednje velike plodove rjave barve ter tipične teksture, arome in okusa, ki se umedeni pojedjo sveži ali se predelajo, npr. v marmelado

ang.: medlar

něžíta -ít s mn. → nèpráva žíta

NFT sistém -- -a [nəfətə] m hidroponsko gojenje, pri katerem se tanka plast hranilne raztopine pretaka po kanalih, v katerih so korenine rastlin, ki so vstavljene v odprtine na določenih razdaljah na zgornji ploskvi kanalov

ang.: nutrient film technique system, NFT system

nízki tunél -ega -a m tunel, ki je visok do 1,5 m in se vanj ne vstopa, uporablja pa se za pospeševanje rasti spomladi in za prezimljanje vrtnin

ang.: low tunnel

novozelándska špináča -e -e ž *Tetragonia tetragonioides* Pall. vrtnina iz skupine špinačnic, ki sodi v botanično družino Aizoaceae in je plazeča se enoletna rastlina, ki se seje, goji pa se zaradi temnozelenih listov, ki se uporabljajo v prehrani ljudi

ang.: New Zealand spinach

obhòd čréde -óda -- m → pášni obhòd

obnovítveno kmetíjstvo -ega -a s kmetijstvo, ki rodovitnost tal in zdravje agroekosistema dosega z načeli ohranitvenega kmetijstva ter s pridelovanjem več poljščin hkrati, z mešanimi ali vmesnimi posevki, ohranjanjem živih korenin vse leto, optimizirano uporabo gnojil in fitofarmaceutskih sredstev, uporabo biostimulatorjev ter pašo, kjer je mogoča

S: regenerativno kmetijstvo

ang.: regenerative agriculture

obròčna páša -e -e ž vsakodnevno premeščanje rejnih živali po čredinkah ali vsakodnevno dodeljevanje novega dela pašne površine tako, da je živalim zagotovljeno dovolj pašne krme za en dan, pri čemer se lahko upošteva načelo menjave pašne periode s pašnim premorom

ang.: ration grazing, ration stocking

obtrgovánje lístov -a -- s ročno odstranjevanje obolelih, starih ali neaktivnih listov z rastoče rastline, da se prepreči prenos bolezni, poveča osvetljenost in uravnava metabolično ravnovesje

ang.: leaf tearing

ohranítveno kmetíjstvo -ega -a s kmetijstvo, ki izboljšanje kakovosti tal ter celotnega agroekosistema dosega z minimalnimi mehanskimi posegi v tla, stalno pokritostjo tal z rastlinami ali rastlinskimi ostanki tudi neposredno po setvi ter pestrim kolobarjem s čim več rastlinskimi vrstami

ang.: conservation agriculture

óljčna múha -e -e ž *Bactrocera oleae* škodljivec, ki povzroča glavno gospodarsko škodo na oljkah in katerega žerke se zavrtavajo v plodove, s čimer

povzročijo njihovo gnitje in odpadanje, zato se zatira zlasti s feromonskimi vabami, poškropljenimi z insekticidom

ang.: olive fruit fly

óljkova kozávost -e -i ž → pávje okó

óljna répica -e -e ž *Brassica rapa ssp. sylvestris* krmna rastlina in oljnica iz botanične družine križnic s semeni v luskih, ki se v prehrani rejnih živali uporablja kot zelinje ali kot dodatki v obliki oljnih pogač in oljnih tropin

ang.: wild turnip

omíljeno celínsko podnébje -ega -ega -a s podnebje, značilno za vzhodni del Slovenije, kjer letna količina padavin ne presega 1000 mm, vendar z manj izraženo sušnostjo in manj izraženim temperaturnim hodom kot celinsko podnebje

ang.: subcontinental climate

omíljeno gòrsko podnébje -ega -ega -a s podnebje, značilno za območja med 700 m in 1660 m nadmorske višine, ki ima velik temperaturni razpon, letno količino padavin okoli 1800 mm in debelo snežno odejo

ang.: subalpine climate

omíljeno sredozémsko podnébje -ega -ega -a s podnebje, značilno za primorsko regijo, kjer se mešata vpliva sredozemskega in celinskega podnebja, zaradi bližine gorske pregrade je v primerjavi s sredozemskim podnebjem več padavin z viškom jeseni **S**: sùbmediteránsko podnébje

ang.: mild mediterranean climate, submediterranean climate

opórna korenína -e -e ž nadomestna korenina, npr. pri koruzi, ki se razvije iz stebela tik nad tlemi in mu omogoča, da ostane v pokončnem položaju

ang.: prop root

oprijemálna korenína -e -e ž nadomestna korenina, ki se razvije vzdolž debla pri nekaterih vzpenjalkah, npr. pri bršljanu, in katere glavna funkcija je zagotavljanje opore pri vzpenjanju rastline npr. po deblu **S**: plezálna korenína

ang.: adhesive root

oréhova múha -e -e ž *Rhagoletis completa* škodljivec, ki povzroča glavno gospodarsko škodo na orehu in katerega žerke se zavrtavajo v zeleni del orehovega plodu, s čimer povzročijo rjavenje plodov, zaključek rasti, plodovi ostanejo na drevesu in so po okusu žaltavi

ang.: walnut husk fly

origáno -a m *Origanum vulgare* L. dišavnica iz botanične družine ustnatic, ki je trajna grmičasta rastlina nizke rasti in se goji zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba **S**: dôbra mísel

ang.: oregano

otróbi -ov m mn. ostanek mletja pri pridobivanju moke iz zrnja, npr. pšenice, v katerem so semenske ovojnice, rezervne beljakovine in kalčki, ki se uporabljajo za krmljenje rejnih živali in v prehrani ljudi zaradi vsebnosti vlaknin, beljakovin, nenasičenih maščob, mineralov in vitamina E

ang.: bran

ozkolístni trpôtec -ega -tca **m** *Plantago lanceolata* L. koristna zel, ki spada med večletne trpotčevke s pritlehno listno rozeto in je razširjena na svežih srednje hranljivih tleh večkosnih travnikov ali pašnikov, posebej v travni ruši s preslegami, vendar običajno zastopanost ni tako velika, da bi lahko zmanjšala pridelek zelinja, hranilna vrednost listov je velika, generativnih stebel pa majhna **S:** súličasti trpôtec

ang.: narrowleaf plantain, ribwort plantain

pádavica sadík -e -- **ž** glivična okužba rastlin v času kalitve ali takoj po vzniku, ki je pogosta v prevlažnih razmerah, zaradi katerih steblo sadike začne gniti in se stanjša, zato rastlina izgubi oporo, se poleže in propade

ang.: damping-off

padavínska vôda -e -e **ž** voda v trdnem ali tekočem stanju, ki iz ozračja pade na zemeljsko površje **S:** meteórna vôda

ang.: meteoric water

páprika -e **ž** *Capsicum annum* L. vrtnina iz skupine plodovk, ki sodi v botanično družino razhudnikovk in je toplotno zahtevna enoletna zelnata grmičasta rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi plodov, ki so lahko rumene, zelene, rdeče, vijolične ali oranžne barve in različnih oblik, sladkega ali pekočega okusa in se uporabljajo v prehrani ljudi

ang.: pepper

paradižnik -a **m** *Solanum lycopersicum* L. vrtnina iz skupine plodovk, ki sodi v botanično družino razhudnikovk in je toplotno zahtevna enoletna zelnata rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi sočnih plodov, ki se oblikujejo na razvejanem nizkem ali visokem stebelu, so različnih oblik, velikosti in barv, običajno pa so rdeči in okrogli, in se uporabljajo v prehrani ljudi

ang.: tomato

pastinák -a **m** *Pastinaca sativa* L. vrtnina iz skupine korenovk, ki sodi v botanično družino kobulnic in je dvoletna rastlina, ki se seje, goji pa se zaradi korena bele barve ter značilnega okusa in arome, ki se uporablja v prehrani ljudi

ang.: parsnip

paša -e **ž** prehranjevanje rastlinojedih živali z zelinjem travne ruše in tudi z zelinjem koševin ter listi in mladimi poganjki lesnatih rastlin, pri čemer živali same izbirajo, trgajo in zauživajo pašne rastline

ang.: grazing

paša v pasôvih -e -- -- **ž** dodeljevanje novega dela pašne površine z uporabo premične ograje tako, da je živalim zagotovljeno dovolj pašne krme za krajše obdobje, pri čemer se lahko upošteva načelo menjave pašne periode s pašnim premorom

ang.: strip grazing, strip stocking

pašna períoda -e -e **ž** čas, ki ga pašne živali prebijejo na posameznem pašniku ali v posamezni čredinki **S:** trájanje zasédbe

ang.: grazing period

pašni aparát -ega -a **m** priprava, priključena na elektroograj in ustrezno ozemljena, ki iz prejete

elektrine, napetosti 12 V ali 220 V, ustvari vsako sekundo zelo kratki pulz električnega toka, ki ima do 8,0 kV napetosti, s čimer omogoča nadzorovano pašo in varovanje rejnih živali pred napadi zveri

ang.: electric fence energizer

pášni dnévník -ega -a **m** dokument za dnevno zapisovanje poteka nadzorovane paše in izvajanja vseh drugih opravil, npr. vzdrževanja ograje in oskrbe z vodo za napajanje rejnih živali, gnojenja, dosejavanja, košnje, tehtanja, številčenja, cepljenja rejnih živali, in podatkov, ki so pomembni za ocenjevanje uspešnosti vodenja nadzorovane paše

ang.: grazing diary

pášni obhòd -ega -óda **m** čas med začetkoma dveh zaporednih pašnih period na določeni pašni površini, npr. čredinki **S:** obhòd čréde

ang.: rotation cycle, stocking cycle

pášni premòr -ega -ôra **m** časovna perioda, ko na določeni čredinki ne poteka paša med dvema pašnima periodama, da se travna ruša obnovi

ang.: rest period

pášništvo -a **s** sestavni del travništva, ki z različnih vidikov preučuje pašno rejo v celoti in posamezne elemente pašne rabe travinja, pridelave koševin in rabe pašno-gozdnih zemljišč

ang.: pasture science

pávje okó -ega očésa **s** *Spilocaea oleagina* glivična bolezen oljk, ki na listih povzroča okrogle madeže sivkaste barve, kar zmanjša foztosintezo in povzroči odpadanje listov **S:** óljkova kozávost

ang.: olive leaf spot

pedolóška analíza -e -e **ž** → analíza tál

péhtran -a **m** *Artemisia dracunculul* L. dišavnica iz botanične družine nebinovk, ki je trajna grmičasta rastlina srednje velikosti, goji pa se zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba

ang.: freckled

pêlin -ína **m** *Artemisia absinthium* L. zelišče iz botanične družine nebinovk, ki je trajnica pokončne rasti in se goji zaradi grenkih listov, ki se uporabljajo v zdravilne namene

ang.: common wormwood

permanéntni škodljívec -ega -vca **m** → stálni škodljívec

peteršíljlj -ílja **m** *Petroselinum crispum* (Mill.) Nym. ex AW Hill vrtnina iz skupine korenovk, ki sodi v botanično družino kobulnic in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena, redkeje preko sadik, goji pa se zaradi listov in korenin, ki so značilnega okusa in arome ter se uporabljajo v prehrani ljudi

ang.: parsley

pikíranje -a **s** prenos sejančkov zelenjadnic v gojitvene platoje ali v gojitvene lončke, v katerih so zagotovljene ugodne rastne razmere, zaradi česar se razvijejo kakovostne sadike

ang.: transplanting seedlings

plastenják -a **m** rastlinjak, ki je prekrit z enoslojno ali dvoslojno prosojno mehko folijo ali s trdo

plastično kritino, ima konstrukcijo iz plastičnih mas, aluminija ali jekla, temelji so vkopani ali pa jih ni
ang.: plastic greenhouse

plazéča šópúlja -e -e ž *Agrostis stolonifera* L. nizka vrsta trave, ki se širi s pritlikami in je prisotna predvsem na težjih in vlažnih do mokrih tleh, dobro prenaša gaženje in je bolj razširjena pri pašni rabi ter zelo pomembna za setev športnih površin
ang.: creeping bentgrass

plazéče stêblo -ega -a s steblo, ki nima opornih tkiv, zato se polega po tleh ali ovija ob opori, npr. pri buči, kumari, meloni
ang.: trailing stem

plezálna korenína -e -e ž → oprijemálna korenína

plodíč -íča m plod, ki je na sredini razvoja od cveta do zrelosti in je manjši od končne velikosti plodu, običajno zelene barve, zelo čvrst in kisel
ang.: fruitlet

plódova vínska mušíca -e -e -e ž *Drosophila suzukii* škodljivec, ki na zorečih ali zrelih plodovih odlaga jajčeca, iz katerih se razvijejo žerke, ki se prehranjujejo z mehkim tkivom plodov in ga spreminjajo v kašasto gmoto, na mesto poškodbe pa se običajno naselijo različne glive in bakterije, ki povzročajo gnitje
ang.: spotted wing drosophila

plódovke -ovk ž mn. kmetijske rastline iz različnih botaničnih družin, ki se pridelujejo na vrtu ali njivi zaradi pridobivanja plodov večkrat v sezoni ter se uporabljajo za prehrano ljudi, npr. paradižnik, paprika, jajčevc, kumara, melona, bučka
ang.: fruiting vegetables

pocvítanje -a s → naknádno cvetênje

polárno podnébje -ega -a s podnebje, v katerem imajo vsi meseci v letu povprečno temperaturo pod 10 °C
ang.: polar climate

polétna réz -e -í ž rez sadnih rastlin, s katero se v rastni dobi izboljšajo svetlobne razmere v krošnji, uravnava kakovost pridelka ter razmerje med rastjo in rodnostjo
ang.: summer pruning

pólikultúra -e ž pridelava več kot ene rastlinske vrste na isti kmetijski površini ob istem času, zaradi česar je pridelek običajno manjši, večja pa sta izkoristek naravnih virov in biotska raznovrstnost
ang.: polyoculture

pólkróžni rastlinják -ega -a m rastlinjak z neravno streho, ki ima kovinsko ali plastično konstrukcijo, prekrit je s trdimi ali mehкими kritinami, običajno je nižji od dvostrešnih rastlinjakov, uporablja pa se za pridelavo posevkov spomladi ali podaljšanje rastne dobe v jesen in zimo
ang.: single-span greenhouse

pópek -pka m cvet okrasnih rastlin in zelišč, pri katerem cvetni listi še niso razprti in prekrivajo njegove notranje dele
ang.: closed flower

pòr pôra m *Allium porrum* L. vrtnina iz skupine čebulnic, ki sodi v botanično družino lukovk in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi nepravlega stebela, ki je bele barve z zelenimi listi v zgornjem delu, ima značilen okus in aromo ter se uporablja v prehrani ljudi
ang.: leek

pospeševánje rastí -a -- s vzpostavljanje ugodnih rastnih razmer z ukrepi varovanja rastlin pred mrazom z namenom, da se prepreči negativen vpliv mraza na njihovo rast in razvoj, npr. s prekrivanjem s folijo
ang.: growth acceleration

precízno kmetíjstvo -ega -a s kmetijstvo, ki z uporabo sodobnih informacijskih tehnologij omogoča dolgoročno povečevanje učinkovitosti kmetijskega gospodarstva, lažje obvladovanje tveganj in zmanjševanje negativnih vplivov na okolje
ang.: precision agriculture

pregônška páša -e -e ž → čredínska páša

preplávno biótično zatíranje -ega -ega -a s zatiranje, ki se izvaja v prostoru, ločenem od narave, in vključuje vnos domorodne ali tujerodne koristne vrste, laboratorijsko namnožene v večjem številu, da preplavi rastline in ciljni prostor zaradi hitrega zmanjšanja populacije škodljivega organizma
S: inundatívno zatíranje
ang.: inundative biological control, inundative release

presájanje -a s prenos rastline z enega sadilnega mesta na drugo sadilno mesto z namenom zagotovitve boljše osvetlitve, več hranil in več ravnega prostora
ang.: transplanting

preskrbljéna tlá -ih tál s mn. tla, ki so dobro založena z rastlinskimi hranili in jim je treba v skladu z analizo tal in gnojilnim načrtom le vračati odvzeta rastlinska hranila
ang.: supplied soil

preusmerítveno obdóbjje -ega -a s prehodno obdobje pri zamenjavi enega sistema pridelave z drugim sistemom pridelave, npr. konvencionalne pridelave z ekološko pridelavo, v katerem naj bi učinki prvega sistema pridelave, npr. učinki ostankov fitofarmaceutskih sredstev, v rastlini in v tleh izzveneli
ang.: conversion period

prézanje -a s pokanje plodov, strokov in luskov po trebušnem in hrbtnem šivu pri rastlinah iz botaničnih družin metuljnic in križnic v času dozorevanja zaradi prezrelosti in prepoznega spravila, kar povzroči osipanja zrnja in s tem izgubo pridelka
ang.: bursting

prezimovánje na prôstem -a -- -- s reja živali na pašnikih izven rastne sezone, pri kateri se živali krmijo s prineseno krmo in se občasno tudi predstavljajo po ogradah, da se zmanjša negativni vpliv na travno rušo in okolje
ang.: outwintering

privabilni posevek -ega -vka m posevek, na katerega grede škodljivci raje kot na glavno rastlinsko vrsto, zaradi česar se poseje v njeno neposredno bližino, da na njej ne bi nastala gospodarska škoda
ang.: trap crop

prósasta žíta -ih žít s mn. → nèpráva žíta

prôsta konvékcija -e -e ž vertikalno dviganje ali spuščanje zraka zaradi razlik v temperaturi zračnih plasti **S**: tērmična konvékcija
ang.: thermal convection

prvi právi líst -ega -ega -a m list, ki se razvije za klíčnim listom
ang.: first true leaf

psévdožíta -ít s mn. → nèpráva žíta

rabárbara -e ž *Rheum rhabarbarum* L. trajnica iz botanične družine dresnovke, ki se goji zaradi omesenelih listnih pecljev, ki se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: rhubarb

radíč -íča m *Cichorium intybus* L. var. *foliosum* vrtnina iz skupine solatnic, ki sodi v botanično družino nebinovk in je dvoletna rastlina, ki se seje, lahko pa se vzgoji tudi preko sadik, najpogosteje se goji zaradi listov različnih barv, ki so lahko prosti, v rozeti ali zraščeni v glave in se uporabljajo v prehrani ljudi, lahko pa tudi zaradi pridobivanja korenov za siljenje
ang.: radicchio

rakítovec -vca m *Hippophae rhamnoides* L. sadna vrsta iz botanične družine oljčičevk, ki raste kot visok grm in ima majhne plodove oranžne barve s tipično teksturo, aromo in okusom, ki se običajno uporabljajo predelani, npr. v sok
ang.: sea-buckthorn

rastlinják -a m zavarovani prostor, ki ima leseno, plastično ali kovinsko konstrukcijo in je pokrit s steklom ali plastiko, uporablja pa se za gojenje, shranjevanje in trženje rastlin, saj se v njem lahko nadzorujejo okoljski dejavniki, npr. temperatura, vlaga, svetloba, zaradi česar so v njem vzpostavljene ugodnejše rastne razmere kot na prostem
ang.: greenhouse

rastlínski génski vír -ega -ega -a m genski material rastlinskega izvora, ki se uporablja za izboljševanje proizvodnih lastnosti gojenih rastlin s selekcijo in žlahtnjenjem
ang.: plant genetic resource

rdéča pésa -e -e ž *Beta vulgaris* L. var. *rubra* vrtnina iz skupine korenovk, ki sodi v botanično družino lobodovk in je dvoletna rastlina, ki se večinoma seje, goji pa se zaradi odebeljenih korenov ali gomoljev okrogle ali valjaste oblike, ki so običajno rdeče barve in se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: beatroot

rdéči žítni strgáč -ega -ega -a m *Oulema melanopus* L. škodljivec pravih žit in trav, katerega ličinke povzročajo pojav belih peg na listih, zaradi katerih se zmanjša fotosintezna površina, posledično pa tudi pridelek
ang.: cereal leaf beetle

referénčna tálna skupína -e -e -e ž osnovna klasifikacijska enota svetovne klasifikacije tal, po kateri se tla razvrščajo glede na prevladujoče tlotvorne dejavnike, tlotvorne procese in lastnosti, ki so opredeljene z diagnostičnimi horizonti
ang.: reference soil group

regeneratívno kmetíjstvo -ega -a s → obnovítveno kmetíjstvo

rèmobilizácija dušíka -e -- ž proces, pri katerem se dušik iz starih listov, ko ti začnejo odmirati, premesti v mlade liste, brste ali semena ter pospeši njihov razvoj
ang.: nitrogen remobilisation

répa -e ž *Brassica rapa* L. poljščina in korenovka iz botanične družine križnic, pri kateri se odebeli del stebela nad tlemi ali pod njimi in ki se glede na okusnost in sestavo hranil uporablja za prehrano ljudi, še posebej narezana na trakove v fermentirani obliki, ali kot presni in kuhani koreni za krmo rejnih živali
ang.: turnip

réz -í ž **1. sadjarstvo** tehnološki ukrep, s katerim se s sadne rastline odstrani odvečen rodni in nerodni les, starejši ali poškodovani les, da se zagotovi optimalno razmerje med rastjo in rodnostjo, izboljša zdravstveno stanje in zagotovi primerna osvetlitev celotne rastline
ang.: pruning

2. vinogradništvo ampelotehnični ukrep, s katerim se z vinske trte med mirovanjem odstrani odvečen rodni les, starejši ali poškodovani les, v rastni dobi pa tudi odvečne mladike, listi, vršički in grozdi, da se zagotovi optimalno razmerje med rastjo in rodnostjo, npr. zimska rez, letna rez
ang.: pruning

ricínus -a m → klóščevce

ríž -a m *Oryza sativa* L. nepravo žito iz botanične družine trav, ki je visoko do 1 m, ima socvetje v obliki lata, v katerem so zrna brez glutena, navadno se prideluje v toplem podnebju in zahteva urejeno namakanje
ang.: rice

řjava pégavost oréha -e -i -- ž *Ophiognomonía leptostyla* glivična bolezen, ki okužuje liste oreha in zelene plodove, na katerih povzroča manjše řjave okrogle lise nepravilnih oblik, zaradi česar je zmanjšana fotosintezna površina, posledično pa tudi pridelek, saj listi in plodovi odpadejo že v poletnem času
ang.: walnut anthracnose

rozétasta rást -e -í ž rast, pri kateri listi izraščajo pri dnu stebela in so usmerjeni v vse smeri neba, npr. pri regratu
ang.: rosette growth

róžmarín -a m *Rosmarinus officinalis* L. dišavnica iz botanične družine ustnatic, ki je trajna grmičasta in zimzelena rastlina srednje velikosti, goji pa se zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba
ang.: rosemary

rukvíca -e ž *Eruca sativa* Mill. vrtnina iz skupine solatnic, ki sodi v botanično družino križnic in je dvoletna

rastlina kratkega in hladnega dne, ki se goji zaradi zelenih listov pikantnega okusa
ang.: rocket, arugula

sadika -e ž mlada rastlina, ki je razmnožena z različnimi tehnikami razmnoževanja in namenjena sajenju na stalno mesto
ang.: nursery plant

sadilna pósteljica -e -e ž greda, ki se uporablja za setev semen ali sajenje rastlin, saj zaradi ugodne strukture omogoča hitrejši vznik in dobro ukoreninjenje
ang.: nursery bed

sedéči líst -ega -a m list, ki nima peclja, zato izrašča neposredno iz stebela
ang.: sessile leaf

sekundárni pridélek -ega -lka m → stránski pridélek

separácija -e ž → črno čiščenje žita

sesálna korenína -e -e ž korenina, npr. pri beli omeli, ki se zaje v steblo rastline gostiteljice in iz njenih žil črpa vodo in hranilne snovi
ang.: haustorial root

sézam -a m *Sesamum indicum* L. poljščina in toploljubna oljnica iz botanične družine sezamovk, ki se uporablja v obliki celih ali mletih semen za prehrano ljudi ali za hladno stiskano olje
ang.: sesame

sibírska borovnica -e -e ž → módro kosteničevje

simptóm -a m → bolézensko známenje

sinóptična klimatologíja -e -e ž klimatologija, ki obravnava podnebne razmere in pojave na širšem območju Zemlje v enakem času
ang.: synoptic climatology

sírek -rka m *Sorghum sp.* L. nepravo žito z latastim socvetjem iz botanične družine trav, ki se prideluje na njivi podobno kot koruza in je namenjeno prehrani ljudi in rejnih živali
ang.: sorghum

síva plésen -e -sni ž *Botrytis cinerea* Pers. glivična bolezen nadzemnih delov že poškodovanih in oslavljenih rastlin ter njihovih prezrelih plodov, npr. paradižnika, paprike, pojavlja se tudi na jagodah, borovnicah, trti, okrasnih rastlinah in solati
ang.: grey mould

skóřš -a m *Sorbus domestica* L. sadna vrsta iz botanične družine rožnic, ki raste kot drevo in ima srednje velike sočne plodove s pecljem ter tipično teksturo, aromo in okusom, ki se običajno uporabljajo predelani, npr. posušeni, v kompotu
ang.: service tree

slábi sosédje -ih -ov m mn. načelo dobre kmetijske prakse, po katerem združena setev izbranih zelenjadnic ali poljščin v vrste ali njihova izmenična setev v vrsti ne posnema biotske raznovrstnosti v naravi, zato neugodno vplivajo na rast druge vrste ali povečujejo vpliv škodljivih organizmov
ang.: bad neighbours

sládká korúza -e -e ž *Zea mays convar saccharata* L. var. *rugosa* sorta koruze, ki se za prehrano ljudi goji zaradi sladkorja, ki se kopiči v zrnih **S:** sladkórna korúza
ang.: sweet corn

sládkí komárček -ega -čka m → koromáč

sládkí krompír -ega -ja m *Ipomoea batatas* (L.) Lam. vrtnina in poljščina iz botanične družine slakovk, ki uspeva kot enoletnica, gomolji imajo veliko vsebnost vitaminov in mineralov ter značilen sladkasti okus ter so namenjeni za prehrano ljudi
ang.: sweet potato

sládkí pèlin -eg -ína m *Artemisia annua* L. dišavnica iz botanične družine nebinovk, ki je enoletna rastlina pokončne in visoke rasti, goji pa se goji zaradi listov, ki se uporabljajo v zdravilne namene **S:** ênolétni pèlin
ang.: sweet wormwood

sladkórna korúza -e -e ž → sládká korúza

sladkórna pésa -e -e ž *Beta vulgaris* L. var. *vulgaris* var. *altissima* industrijska rastlina iz botanične družine metlikovk, ki v prvem letu razvije liste in korene, generativni del pa požene drugo leto in se uporablja za pridobivanje sladkorja
ang.: sugar beet

sláma -e ž ostanek posušениh stebel in listov po odstranitvi zrnja pri mlatenju žita, ki se uporablja za steljo, zastirko, pa tudi kot krma za rejne živali
ang.: straw

slépa sétev -e -tve ž postopek, s katerim se še pred setvijo zmanjša zapleveljenost kmetijske površine tako, da se zorana površina plitko obdela, s čimer se spodbudi kalitev enoletnih plevelov, ki se ob naslednjem prehodu s kmetijskim strojem fizično uničijo
ang.: blind sowing

slínarji -ev m mn. Limacidae škodljivi polži, ki objedajo nadzemne dele rastlin, zlasti v vrtovih in sadovnjakih, pri čemer se najraje hranijo z mladimi komaj posejanimi rastlinami, objedajo tudi sadike, liste, vejice, korenine, plodove in druge dele rastlin
ang.: keelback slugs

socvétna ós -e -í ž mladika, na kateri so peclji cvetov socvetja
ang.: peduncle

soláta -e ž *Lactuca sativa* L. vrtnina iz skupine solatnic, ki sodi v botanično družino nebinovk in je enoletna zelnata rastlina, ki se seje, lahko pa se vzgoji tudi preko sadik, goji pa se zaradi listov, najpogosteje zelene barve, ki so lahko prosti, v rozeti ali zraščeni v glave in se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: lettuce

solátna plésen -e -sni ž *Bremia lactucae* glivična bolezen solatnic, ki okužuje zunanje liste rastlin, na kateri se pojavijo rumenzeleni madeži, čez čas listi porjavijo in se posušijo, zato se širjenje bolezni omejuje z obtrgavanjem zunanjih listov
ang.: downey mildew of lettuce

sôvka -e ž Noctuidae škodljivec, ki je predstavnik nočnih metuljev in katerega gosenice poškodujejo

rastline z objedanjem nadzemnih in podzemnih delov, zlasti na zelju in drugih kapusnicah
ang.: owl moth

sřčni líst -ega -a **m** list, ki pripada skupini najmlajših listov v sredini rozete ter je v primerjavi s starejšimi listi tanjši in svetlejšje zelene barve
ang.: first rosette leaf

stálna eléktroográja -e -e **ž** elektroograj, ki je postavljena za daljše obdobje bivanja rejnih živali na določenem delu pašnika in narejena iz kolov ter več linij žic na izolatorjih
ang.: permanent electric fence

stální škodljívec -ega -vca **m** škodljivec, ki se redno pojavlja na nekem območju na določenem rastlinski vrsti **S:** permanéntni škodljívec
ang.: permanent pest

stêbelna zêlena -e -e **ž** → belúšna zêlena

steklenják -a **m** rastlinjak, ki je pokrit s steklom in ima močno konstrukcijo iz kovine ali lesa, lahko pa tudi betonske temelje
ang.: glasshouse, glass greenhouse

stránski pridélek -ega -lka **m** pridelek, ki nastane sočasno s pridelavo glavnega pridelka, npr. pri žitih slama, pri oljnicah pogače in tropine **S:** sekundárni pridélek
ang.: secondary yield

sùbmediteránsko podnébje -ega -a **s** → omíljeno sredozémsko podnébje

substrát -a **m** snov, v katero se sejejo semena ali sadijo rastline, ki v njej razvijajo korenine, zaradi česar rastlini nudi oporo in služi kot rezervoar za vodo in hranila, npr. zemlja, šota, perlit
ang.: substrate

súličasti trpôtec -ega -tca **m** → ozkolístni trpôtec

šalótká -e **ž** *Allium cepa* L. (skupina *Aggregatum*) vrtnina iz skupine čebulnic, ki sodi v botanično družino lukovk in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena, čebulčka ali preko sadik ter cenjena v kulinariki, ker razvije večje število majhnih čebulic, zraslih v gnezdo, ki nimajo tako ostrega okusa kot čebula
ang.: shallot

šetráj -a **m** *Satureja hortensis* L. dišavnica iz botanične družine ustnatic, ki je enoletna rastlina nizke rasti, goji pa se zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba in v zdravilne namene
ang.: winter savory

širokolístno ščávje -ega -a **s** → topolístna kíslica

šísándra -e **ž** *Schisandra chinensis* Bail. sadna vrsta iz botanične družine shizandrovk, ki raste kot ovijalka in ima majhne rdeče plodove pikantnega okusa, združene v grozd, ki se uporabljajo sveži ali posušeni
ang.: schisandra

šnitloh -a **m** → drobnják

šôpasta čebúla -e -e **m** → zímski lúk

špárgelj -glja **m** *Asparagus officinalis* L. vrtnina in trajnica iz botanične družine beluševke, ki se goji zaradi mladih stebelnih poganjkov, običajno zelene barve, ki se režejo spomladi in uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: asparagus

špináča -e **ž** *Spinacia oleracea* L. vrtnina iz skupine špinačnic, ki sodi v botanično družino lobodovk in je dvoletna zelnata rastlina, ki se seje, lahko pa se vzgoji tudi preko sadik, in se goji zaradi listov, ki se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: spinach

tální zbrúsek -ega -ska **m** tanka rezina orientiranega neporušenega vzorca talnega profila, ki se po predhodnem odstranjevanju vode in impregnaciji zbrusi do debeline 0,03 mm ter nalepi na objektno steklo, kar omogoča opazovanje mikromorfoloških značilnosti in ugotavljanje mineralne sestave z mikroskopom
ang.: soil thin section

tankolístni dvórédec -ega -dca **m** *Diplotaxis tenuifolia* (L.) DC. vrtnina iz skupine solatnic, ki sodi v botanično družino križnic in je trajnica s pritlično listno rozeto, ki se goji zaradi listov značilnega pikantnega okusa
ang.: perennial wall-rocket

tayberry -ja [têjberi] **m** *Rubus fruticosus* x *R. idaeus* L. jagodičasta sadna vrsta iz botanične družine rožnic, ki raste kot polgrm in ima majhne sočne rdeče plodove tipične teksture, arome in okusa, ki se uporabljajo sveži ali predelani
ang.: tayberry

téhniká sterílnih sámcev -e -- -- **ž** biotično zatiranje škodljivih dvokrilcev s sproščanjem sterilnih samcev, vzgojenih v laboratorijih, v naravno okolje, zaradi česar ne pride do oploditve samic in se zmanjša populacija
ang.: sterile insect release, SIR, sterile insect technique, SIT

têrmična konvékcija -e -e **ž** → prôsta konvékcija

têrmična nevíhta -e -e **ž** → vročínška nevíhta

terofít -a **m** → ênolétni plevél

tímijan -a **m** *Thymus vulgaris* L. dišavnica iz botanične družine ustnatic, ki je trajnica nizke rasti, goji pa se zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba in v zdravilne namene **S:** máterina dúšica
ang.: thyme

tobákov résar -ega -ja **m** *Thrips tabaci* Linderman polifagni škodljivec, ki zalega jajčeca zlasti na površino rastlin, kot so čebula, zelje, por in fižol, pojavlja pa se tudi na sadnem drevju ter jagodičju, zato se njegovo razširjanje preprečuje z zdravim sadilnim materialom, zmernim gnojenjem z dušikom, v biotičnem varstvu pa tudi z ohranjanjem habitata koristnih organizmov, npr. polonic, plenilskih stenic
ang.: onion thrips

tôpla grêda -e -e **ž** prostor na površini tal ali poglobljen v tla, ki je omejen z betonskim ali lesenim okvirjem, napolnjen s svežim hlevskim gnojem in

prstjo ter prekrit s steklom ter namenjen zgodnji pridelavi sadik ali shanjevanju in prezimljanju vrtnin

ang.: hotbed

tôpla nóč -e -í ž → trópska nóč

toploljúbni škodljívec -ega -vca m škodljivec, ki izvira iz območij s povprečno dnevno temperaturo praviloma nad 10 °C, zato se na območju Slovenije pojavlja predvsem v zavarovanih prostorih ali skladiščih, kamor se zanese z rastlinskim materialom, npr. skladiščni škodljivci, žitni škodljivci

ang.: thermophilic pest

topolístna kíslíca -e -e ž *Rumex obtusifolius* L. škodljiva zel, ki spada med večletne dresnovke s pritlehno listno rozeto na začetku rasti spomladi in po defoliaciji ter olistanimi, dolgimi in otrdelimi generativnimi poganjki, je neokusna in rahlo strupena rastlina s poganjki in listi, ki so izrazito veliki, šopasto razrasli, in velja za nitrofilno indikatorsko rastlino, ki se ob kontaminaciji s semeni lokalno zelo razširi na pregnojenih mestih, kjer so preslege, posebej na preobremenjenih delih pašnikov ali izpustih, pojavlja se tudi kot plevel na njivah in travinju **S**: širokolístno ščávje

ang.: bitter dock

trájanje zasédbe -a -- s → pášna períóda

trájni plevél -ega -a m plevel z življenjsko dobo, ki je daljša od dveh let, njegovo razmnoževanje pa poteka s semeni in koreninami

ang.: perennial weed, permanent weed

trópska nóč -e -í ž čas od sončnega zahoda do sončnega vzhoda, ko je minimalna temperatura zraka enaka ali višja od 20 °C **S**: tôpla nóč

ang.: tropical night, warm night

trópsko podnébje -ega -a s podnebje s stalnimi visokimi temperaturami in veliko količino padavin, ki je značilno za ekvatorialno območje

ang.: tropical climate

tunél -a m zavarovani prostor, ki ima ogrodje iz v lok ukrivljenih in v tla sidranih palic iz različnega materiala, npr. železa, lesa, aluminija, čez katero je napeta folija, ki dobro prepušča svetlobo, uporablja pa se za gojenje sadik, zgodnejšo pridelavo sadik in zelenjadnic ter prezimitev rastlin

ang.: tunnel

vdírta fižólóva pégavost -e -e -i ž → fižólov ožíg

vegetacijska dôba -e -e ž → létna rástna dôba

vírús Y krompírja -a -- -- [ípsilon] m virus, ki okuži nadzemni del rastline, kamor ga zanesejo listne uši in ga ob sesanju izločajo v liste, od koder se širi na gomolje, kar povzroča zmanjšanje pridelka, dolgoročno pa tudi izrojevanje, in je nevaren tudi za druge vrtnine, zlasti plodovke, npr. paradižnik, papriko, jajčevce

ang.: potato virus Y, PVY

visôki tunél -ega -a m tunel, ki je visok do 3,5 m in ima lahko nameščeno premično opremo za namakanje ali ogrevanje

ang.: high tunnel

vlážno podnébje hribovítega svetá

-ega -a -- -- s podnebje, ki obsega območje vzdolž severozahodnega dela alpsko-dinarske pregrade z raznoliko nadmorsko višino in za katero je značilna velika količina padavin skozi vse leto, letno povprečje je okoli 2200 mm in na območju Slovenije doseže višek v jesenskem času

ang.: wet climate of hilly region

vódenje páše -a -- s izvajanje pašnih ukrepov za doseg ciljnih preskrbovalnih in drugih ekosistemskih storitev, npr. prireje mleka in mesa, ohranjanja biodiverzitete in rodovitnosti tal

ang.: grazing management

volúhar -ja m *Arvicola terrestris* talni škodljivec trajnih nasadov in vrtov, ki sodi med glodalce in objeda vse stranske korenine, koreninski vrat, na debelejših koreninah pa skorjo, kar se pri napadenih drevesih odraža v manjšem in manj kakovostnem pridelku, vrtnine pa propadejo

ang.: vole

vreménski pojáv -ega -áva m naravni pojav, ki je odvisen od določenih vrednosti meteoroloških spremenljivk, zlasti temperature zraka, zračnega tlaka, zračne vlage, v troposferi, npr. oblačnost, megla, slana

ang.: weather phenomena

vretêno -a s del stebela, vraščen v glavo zelja ali ohrovta, ki je glavni vegetativni brst in se pri uporabi za prehrano odstrani

ang.: interior stem

vročínska nevíhta -e -e ž nevihta, ki nastane zaradi pregretosti v labilnem ozračju **S**: têrmična nevíhta

ang.: thermic storm

vršíčkanje -a s ukrep, s katerim se mladiki odstrani rastni vršiček, lahko pa tudi njen zgornji del, da se zmanjša njena rast v dolžino ter pospešita obraščanje s stranskimi poganjki in tvorba plodov

ang.: shoot tipping

vrtna búčka -e -e ž *Cucurbita pepo* L. var. *cylindrica* vrtnina iz skupine plodovk, ki sodi v botanično družino bučevk in je enoletna zelnata rastlina, ki ima grmasto rast in je vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi podolgovatih ovalnih plodov temno- ali svetlozelene barve, ki se poberejo takoj, ko dosežejo primerno velikost, in se uporabljajo v prehrani ljudi

ang.: zucchini

vrtni màk -ega máka m *Papaver somniferum* L. vrtnina in poljščina iz botanične družine makovk, ki sodi med oljnice in se uporablja v prehrani ljudi ter v farmaciji za izdelavo zdravil, zaradi živobarvnih cvetov pa se goji tudi kot okrasna rastlina

ang.: garden poppy

vrtnína -e ž zelenjadnica, ki se goji na vrtu, za prehrano ljudi pa se kot sveži ali termično obdelani uporabljajo koren, čebulica, gomolj, list, cvet, plod ali seme
ang.: vegetable

začasna eléktrográja -e -e ž elektrograja, ki je postavljena za kratkotrajno bivanje rejnih živali na določenem delu pašnika in je narejena z uporabo količkov in elektrovrvice ali elektrotrakov
ang.: temporary electric fence

začimbna rastlína -e -e ž rastlina, ki v svojih listih, cvetovih, plodovih in koreninah vsebuje snovi, ki dajo jedem poseben, pogosto ostrejši okus
ang.: spice

zaprta grêda -e -e ž greda, ki ima najpogosteje betonsko konstrukcijo, redkeje leseno, in je pokrita z okni, običajno velikosti 1 m x 1,5 m
ang.: enclosed garden bed

zastíranje -a s prekritje površine tal z različnimi materiali, npr. folijo, lesnimi sekanci, slamo, z namenom preprečevanja zapleveljenosti, ohranjanja vlage v tleh, zmanjšanja erozije in izgub hranil ter ohranjanja dobre strukture tal
ang.: mulching

zastírka -e ž snov za prekrivanje površine tal iz naravnih ali umetnih gradiv, ki se uporabi z namenom ohranjanja vlažnosti, preprečitve zapleveljenosti ali izboljšanja rodovitnosti tal, npr. slama, kompost, folija
ang.: mulch

zaščíteni prôstor -ega -óra m → zavarováni prôstor

zatíranje škodljívih organizmov -a -- -- s zmanjšanje abundance škodljivih organizmov pod prag gospodarske škode
ang.: pest control

zavarováni prôstor -ega -óra m prostor za pridelavo rastlin, ki ima konstrukcijo, prekrito s trdo ali mehko kritino, npr. rastlinjak, plastenjak, tunel, ali je vzpostavljen z neposrednim prekrivanjem, da se v njem dosežejo ugodnejše rastne razmere, kot so na prostem **S**: zaščíteni prôstor
ang.: protected area

zelêna réz -e -í ž → létna réz

zelenjádnic -ic ž mn. kmetijske rastline iz različnih botaničnih družin, ki se pridelujejo na vrtu ali njivi, za prehrano ljudi pa se uporabljajo njihovi različni deli, npr. solatnice, plodovke, gomoljnice, korenovke
ang.: vegetables

zêlenina múha -e -e ž *Euleia heraclei* L. škodljivec, ki povzroča škodo na različnih vrstah listne zelenjave iz družine kobulnic in čigar ličinka se zavrtva v list ter hrani z listnim tkivom
ang.: celery fly

zélje -a s *Brassica oleracea* L. (skupina Capitata) vrtnina iz skupine kapusnic, ki sodi v botanično družino križnic in je dvoletna rastlina, vzgojena iz semena preko sadik, goji pa se zaradi gladkih listov zelene ali rdeče barve, ki tvorijo glavo ter se uporabljajo v prehrani ljudi
ang.: cabbage

zemljína -e ž **1.** izkopani rodovitni ali nerodovitni del tal zaradi gradbenih delih, ki se lahko uporabi za vzpostavitev tehnogenih tal, izboljšanje pridelovalnega potenciala kmetijskega zemljišča ali pripravljenih substratov

ang.: excavated soil

2. tla, ki se premaknejo s svojega mesta nastanka zaradi geoloških procesov, npr. plazov, usadov
ang.: landslide material

zgódnji krompír -ega -ja m *Solanum tuberosum* L. sorta krompirja, ki ima kratko rastno dobo
ang.: early potato

zím **ská** **čebúla** -e -e ž → zím **ská** **lúk**

zím **ská** **lúk** -ega -a m *Allium fistulosum* L. vrsta čebule, ki je trajnica, lahko tudi enoletnica, v prehrani ljudi se uporablja kot mlada čebula, saj se čebulica v tleh ne odebeli in ne razvije suhih luskolistov, cveti poleti, namesto cvetov pa na stebelu razvije čebulice, ki so uporabne v prehrani ljudi **S**: šôpasta čebúla, zím **ská** **čebúla**

ang.: welsh onion

zmérno tó **pl** **o** **podné** **bje** -- -ega -a s podnebj, na katero vplivajo potujoči cikloni v zmernih geografskih širinah
ang.: temperate climate

žáj **belj** -blja m *Salvia officinalis* L. zelišče iz botanične družine ustnatic, ki je zimzelena trajnica srednje velikosti, goji pa se zaradi listov značilne arome, ki se uporabljajo kot začimba
ang.: sage

žê **nski** **cvét** -ega -a m **1.** enospolni cvet, v katerem so razviti le pestiči

ang.: female flower, pistillate flower

2. **vinogradništvo** cvet s pestičem in petimi navzdol ukrivljenimi prašniki, v katerih se razvije nekalivi pelod

ang.: female flower

žét **veni** **í** **ndeks** -ega -a m razmerje med suho maso pridelka zrnja in maso vseh delov rastline
ang.: harvest index

žít **ni** **žú** **žek** -ega -žka m *Sitophilus* spp. skladiščni škodljivec, predstavnik hroščev iz rodu *Sitophilus* ter hroščev rilčkarjev, katerega ličinka se hrani z notranjostjo zrn žita, npr. črni žitni žužek, rižev žužek, koruzni žužek

ang.: granary weevil

ží **va** **zastír** **ka** -e -e ž zastirka, ki jo sestavljajo nizko rastoče rastline, zlasti travna ruša, ki pokrivajo površino tal med kmetijskimi rastlinami, običajno v sadovnjakh in vinogradih **S**: **aktívna** **zastír** **ka**

ang.: living mulch

ží **žola** -e ž *Ziziphus jujuba* Mill. sadna vrsta iz botanične družine krhlikovk, ki raste kot visok grm ali drevo in ima majhne sočne plodove, podobne oljkam, ki so tipične teksture, arome in okusa, uporabljajo pa se sveži, namočeni v žganje ali vino ali predelani, npr. v liker **S**: **kitájski** **dátelj**
ang.: jujube

Fizioterapevtski terminološki slovar

adaptívna plástičnost -e -i ž sposobnost telesnih sistemov, da se sčasoma prilagodijo na spremenjeno okolje ali telesno okvaro, npr. hipertrofija mišice pri vadbi proti uporju, izboljšava prijema s paretično roko
ang.: adaptive plasticity

aeróbna vádba -e -e ž telesna vadba za izboljšanje zlasti kapacitete oksidativne presnove skeletnih mišic in vzdržljivosti srčno-žilnega in dihalnega sistema, med katero se aktivira vsaj 50 % mišične mase posameznika, npr. kolesarjenje, tek **S:** aeróbni tréning, vádba kárdio-respiratórne vzdržljivosti
ang.: aerobic training, cardiorespiratory training, endurance training

aeróbni tréning -ega -a m → aeróbna vádba

aeróbno-àneróbna vádba -e -e ž → kombinírana vádba

agoníst -a m mišica ali mišična skupina, ki deluje skupaj s sinergisti in ustvari večino sile, potrebne za izvedbo giba
ang.: agonist, prime mover

aktívna miofasciálna prožilna tóčka -e -e -e -e ž miofasciálna prožilna točka, ki povzroča spontano ali s palpacijo povzročeno preneseno bolečino ter simptome avtonomnega živčevja, ki so pacientu znani
ang.: active myofascial trigger point

àneróbna vádba -e -e ž telesna vadba visoke intenzitete za izboljšanje zlasti jakosti in moči skeletnih mišic, med katero skeletne mišice energijo za krčenje zagotavljajo s presnovnimi procesi, ki potekajo brez prisotnosti kisika, npr. vadba mišične zmogljivosti **S:** àneróbni tréning
ang.: anaerobic training

àneróbni tréning -ega -a m → àneróbna vádba

antagoníst -a m mišica ali mišična skupina, ki deluje v nasprotni smeri od agonista in se med gibom lahko sprošča ali krči, da omogoči agonistu premik dela telesa skozi obseg giba
ang.: antagonist

antálgiczna hója -e -e ž spremenjen vzorec hoje zaradi izogibanja bolečinam, ki se pogosto kaže kot skrajšana faza opore na bolečem spodnjem udu, npr. po zvinu gležnja
ang.: antalgic gait

antálgiczna telésna drža -e -e -e ž nefiziološki položaj telesa, ki ga refleksno ali hoteno zavzame posameznik z namenom zmanjšanja bolečine, npr. pri bolečini v križu, mišičnem krču
ang.: antalgic posture

aparátúrna límfna drenáža -e -e -e ž → instrumentálna límfna drenáža

àsimetríja telésne drže -e -- -- ž okvara nadzora telesne drže v mirovanju ali gibanju, pri kateri se kažejo razlike v motoričnih funkcijah na obeh straneh telesa, kar je običajno posledica večsistemskih okvar, in se pojavlja npr. pri osebah s cerebralno paralizo ali po možganski kapi
ang.: postural asymmetry

atáksična hója -e -e ž spremenjen vzorec hoje, za katerega je značilno nestabilno, neusklajeno, širokotirno premikanje spodnjih udov in je posledica motenj v delovanju centralnega živčnega sistema
ang.: ataxic gait

ataksíja -e ž nezmožnost usklajevanja pričakovane mišične aktivnosti med hotenim gibanjem, ki je posledica motenj v delovanju živčevja in se kaže v težavah s prostorskim in časovnim uravnavanjem gibanja
ang.: ataxia

atetóza -e ž diskinezija, za katero so značilni počasni zvižajoči se gibi, zlasti prstov rok in nog, kar poslabša posturalno stabilnost ter se pojavlja npr. pri Huntingtonovi bolezni, cerebralni paralizi, možganski kapi
ang.: athetosis

balízem -zma m diskinezija, za katero so značilni nenadzorovani, mahajoči gibi proksimalnih delov udov in se navadno pojavlja le na eni strani telesa, npr. po možganski kapi
ang.: ballism

cíkel hóje -kla -- m vzorec gibanja, ki se začne z dotikom pete spodnjega uda s podlago, nadaljuje z dotikom pete nasprotnega spodnjega uda s podlago ter zaključi s ponovnim dotikom pete prvega spodnjega uda s podlago **S:** dvójni korák, dvókorák, períoda hóje
ang.: gait cycle, stride

cirkumdúkcija -e ž kombinirani gib, pri katerem en konec gibljivega dela telesa opisuje krog, medtem ko drugi konec ostane relativno nepremičen, in je

možen v sklepih z več kot eno osjo gibanja, npr. v zapestju, rami **S**: króžno gíbanje
ang.: circumduction

čas koráka čása -- m čas med dotikom pete spodnjega uda s podlago in naslednjim dotikom pete nasprotnega spodnjega uda s podlago pri hoji
ang.: step time

diastáza préme trebúšne mišice -e -- -- -- ž nefiziološki razmik leve in desne preme trebušne mišice in razteg lineae albe, ki lahko povzroči npr. nefiziološko telesno držo, bolečine v hrbtu in medenici, popkovno kilo ter se obravnava s terapevtsko vadbo in uporabo trebušnega pasu
ang.: abdominal separation, diastasis recti abdominis

diatermija -e ž termoterapija, pri kateri se uporablja visokofrekvenčno elektromagnetno polje ali ultrazvok za segrevanje podkožnih tkiv, globokih mišic in sklepov, kar poveča pretok krvi, pospeši presnovo in hitrost difuzije ionov skozi celične membrane
ang.: diathermy

diplégična hója -e -e ž spremenjen vzorec hoje, za katerega je značilna zmanjšana širina koraka, drgnjenje notranjih delov stegen, podrsavanje s prsti po tleh in je posledica povišanega mišičnega tonusa zaradi periventrikularnih okvar, npr. pri cerebralni paralizi **S**: spástična hója, škárjasta hója
ang.: diplegic gait, scissor gait, spastic gait

diplegija -e ž okvara zgornjega motoričnega nevrona, ki je posledica navadno obsežnejše okvare na obeh hemisferah in povzroči paralizo na obeh spodnjih ali obeh zgornjih udih in se pojavlja npr. pri cerebralni paralizi, nezgodni možganski poškodbi
ang.: diplegia

diskinezija -e ž motnja, pri kateri se pojavljajo nehoteni gibi in je najpogosteje posledica okvare bazalnih ganglijev, npr. tremor, distonija, atetoz, horea, horeoatetoz, balizem, tik, mioklonus
ang.: dyskinesia

distonija -e ž diskinezija, za katero je značilen občasno ali trajno spremenjen mišični tonus posameznih mišičnih skupin, ki povzroči neskladne ponavljajoče se gibe in izkrivljene, nenaravne položaje telesa ter je lahko žariščna ali generalizirana in se pojavlja npr. pri Huntingtonovi bolezni, multipli sklerozi z okvaro hrbtenjače, cerebralni paralizi
ang.: dystonia

dolžina dvójnega koráka -e -- -- ž razdalja med točkama dveh zaporednih dotikov pete istega spodnjega uda s podlago, ki meri pri sproščeni hitrosti hoje zdravega odraslega človeka povprečno 1,4 m
ang.: double step length

dolžina koráka -e -- ž razdalja med točko dotika pete spodnjega uda s podlago in točko naslednjega dotika pete nasprotnega spodnjega uda s podlago, ki meri pri sproščeni hitrosti hoje zdravega odraslega človeka povprečno 0,7 m
ang.: step length

dvójna opóra -e -e ž del faze opore pri hoji, ko sta oba spodnja uda v stiku s podlago
ang.: double stance, double support

dvójni korák -ega -a m → cíkel hóje

dvókorák -a m → cíkel hóje

eléktrična stimulácija -e -e ž elektroterapija, pri kateri se z dovajanjem električnega toka telesu preko elektrod, nameščenih na kožo ali sluznico, draži motorično ali senzorično živčevje in se uporablja npr. za povzročanje mišične kontrakcije, modulacijo občutenja bolečine **S**: eléktrično dráženje, eléktrostimulácija
ang.: electrical stimulation, ES

eléktrična stimulácija z diadinámičnimi tokôvi -e -e -- -- -- ž → eléktrična stimulácija z diadinámskimi tokôvi

eléktrična stimulácija z diadinámskimi tokôvi -e -e -- -- -- ž električna stimulacija, pri kateri se impulzni sinusni nizkofrekvenčni tokovi, sestavljeni iz komponent enosmernega in izmeničnega toka, uporabljajo za lajšanje bolečin, povečanje krvnega obtoka in sprostitve mišic **S**: eléktrična stimulácija z diadinámičnimi tokôvi
ang.: Bernard current therapy, diadynamic current therapy

eléktrična stimulácija z interferénčnimi tokôvi -e -e -- -- -- ž električna stimulacija, pri kateri se z namestitvijo dveh parov elektrod na kožo okoli prizadetega območja ustvarita dva neodvisna tokokroga, po katerih tečeta visokofrekvenčni in srednjefrekvenčni izmenični tok, ki med seboj interferirata, in se uporablja zlasti za modulacijo bolečine, izboljšanje funkcije sklepov in mišic
ang.: interferential current electrical stimulation

eléktrična stimulácija z nôvorúskimi tokôvi -e -e -- -- -- ž električna stimulacija, pri kateri se srednjefrekvenčna simetrična dvofazna pravokotna valovna oblika izmeničnega toka v vlakih impulzov uporablja zlasti za krepitev mišic in zmanjšanje edema
ang.: neo-Russian current stimulation

eléktrična stimulácija z rúskimi tokôvi -e -e -- -- -- ž električna stimulacija, pri kateri se srednjefrekvenčna polifazna sinusoidna valovna oblika izmeničnega toka v vlakih impulzov uporablja zlasti za krepitev mišic, zmanjšanje edema in retence urina
ang.: BMAC, burst modulated alternating current, Russian current stimulation

eléktrično dráženje -ega -a s → eléktrična stimulácija

elektroforéza -e ž → iontoforéza

eléktrostimulácija -e ž → eléktrična stimulácija

enójna opóra -e -e ž del faze opore pri hoji, ko je en spodnji ud v stiku s podlago in je nasprotni spodnji ud v fazi zamaha
ang.: single support

facilitácija -e ž fizioterapevtska tehnika, pri kateri se s čutnimi in/ali gibalnimi dražljaji vzpodbuja in olajša začetek ter izvedba gibalnega vzorca pri pacientu, s čimer se poveča verjetnost pravilne telesne drže in gibanja v tipičnih gibalnih vzorcih ter se uporablja zlasti v okviru pristopov PNF in RNO
ang.: facilitation

fáza opóre -e -- ž del cikla hoje, ko je spodnji ud v stiku s podlago in traja približno 60 % celotnega cikla hoje ter je sestavljen iz prvega dotika, prevzema teže, sredine opore, končne opore in predzamaha
S: opórna fáza
ang.: stance phase

fáza zamáha -e -- ž del cikla hoje, ko je spodnji ud v zraku in je nasprotni spodnji ud v fazi enojne opore ter traja približno 40 % cikla hoje in je sestavljen iz začetnega zamaha, sredine zamaha ter končnega zamaha
S: nihájna fáza
ang.: swing phase

fiziolóška telésna drža -e -e -e ž pokončni položaj telesa, pri katerem na sklepe in mehko tkivne strukture ne delujejo sile, ki bi povečevale napetost, povzročale preobremenitve ali bolečino in omogoča telesu kljubovanje sili težnosti ter normalno delovanje notranjih organov, pri čemer je poraba energije za vzdrževanje drže najmanjša
ang.: physiological body posture

fonoforéza -e ž → últrasonoforéza

fónoterapija -e ž → últrazvóčna terapija

funkcijski tést -ega --a m diagnostični postopek, pri katerem fizioterapevt ocenjuje zmožnost izvedbe giba ali aktivnosti in je namenjen zlasti za spremljanje napredka fizioterapevtske obravnave, npr. test počepa na eni nogi
ang.: functional test

funkcionalna eléktrična stimulácija -e -e -e ž → živčno-míšična eléktrična stimulácija

generalizírani gibálni prográm -ega -ega -a m abstraktna predstava gibanja, s pomočjo katere se pri posamezniku na podlagi predhodnih izkušenj in motoričnega učenja ter brez potrebe po senzoričnih povratnih informacijah ustvarjajo prilagodljivi načrti gibanja
ang.: generalized motor program

globôka fríkcijška masáža -e -e -e ž terapevtska masaža z globokim otiranjem, pri kateri se z blazinicami enega ali več prstov pritiska na mehko tkivne strukture in se izvaja prečno glede na anatomski potek prizadete strukture, z namenom preprečevanja adhezij ali povzročanja lokalnega vnetnega odziva za spodbujanje celjenja
S: préčna fríkcijška masáža
ang.: deep friction massage

hemiparéza -e ž okvara zgornjega motoričnega nevrona, ki je posledica navadno manjše okvare na eni hemisferi in povzroči delno paralizo ali šibkost na nasprotni strani telesa ter se pojavlja npr. po možganski kapi
ang.: hemiparesis

hemiplégična hója -e -e ž spremenjen vzorec hoje, za katerega je značilen prekomeren upogib kolka s cirkumdukcijo spodnjega uda v fazi zamaha zaradi padajočega stopala in je posledica motenj v delovanju osrednjega živčnega sistema, zlasti po možganski kapi, nezgodni poškodbi možganov
S: hója s padajóčim stopáalom (2)
ang.: dropfoot gait, hemiplegic gait

hemiplegíja -e ž okvara zgornjega motoričnega nevrona, ki je posledica navadno obsežnejše okvare na eni hemisferi in povzroči paralizo na nasprotni strani telesa ter se pojavlja npr. pri osebah s cerebralno paralizo, po možganski kapi ali nezgodni možganski poškodbi
ang.: hemiplegia

HILT -a [hílt] m → láserska terapija visóke intenzitété

hiperkinétična hója -e -e ž spremenjen vzorec hoje, za katerega je značilno sunkovito, nehoteno gibanje vseh udov in je posledica okvare bazalnih ganglijev
S: horeifórmna hója
ang.: choreiform gait, hyperkinetic gait

hója -e ž avtomatizirano, usklajeno, enakomerno ponavljajoče se gibanje človeka s koraki v prostoru, ki ga nadzira subkortikalni del možganov in je z vidika porabe energije najbolj ekonomično
ang.: gait

hója s padajóčim stopáalom -e -- -- -- ž 1. → nevropátska hója
2. → hemiplégična hója

hórea -e ž diskinezija, za katero je značilno sunkovito in aritmično gibanje udov ali trupa ter pačenje obraza in se pojavlja npr. pri Huntingtonovi bolezni, cerebralni paralizi, možganski kapi
ang.: chorea

horeifórmna hója -e -e ž → hiperkinétična hója

inhibícija -e ž fizioterapevtska tehnika, pri kateri se s čutnimi in/ali gibalnimi dražljaji omejuje izvedba netipičnega gibalnega vzorca pri pacientu, s čimer se poveča verjetnost pravilne telesne drže in gibanja v tipičnih gibalnih vzorcih ter se uporablja zlasti v okviru pristopa RNO
ang.: inhibition

instrumentálna límfná drenáža -e -e -e ž dekongestivna terapija, pri kateri terapevt s pomočjo kompresijskih naprav pospešuje limfni tok, z namenom odpravljanja odvečne tekočine iz medceličnih prostorov in zmanjševanja limfedema
S: aparatúrna límfná drenáža, intermiténtna kompresíjska terapija, strójna límfná drenáža
ang.: intermittent pneumatic pressure therapy

intenzitéta vádbe -e -- ž stopnja aktivnosti skeletnih mišic in srčno-dihalnega sistema med telesno vadbo, navadno določena z vadbenim uporom ali ciljno frekvenco srčnega utripa
S: vádbena intenzitéta
ang.: exercise intensity, training intensity, workload

intermiténtna kompresíjska terapija -e -e -e ž → instrumentálna límfná drenáža

iontoforéza -e ž elektroterapija, pri kateri se s pomočjo električnega toka skozi nepoškodovano kožo lokalno vnašajo zdravilne učinkovine v telo, npr. anestetiki, protivnetne učinkovine

S: elektroforéza

ang.: electrophoresis, iontophoresis

izolacijska vája -e -e ž telesna vaja za mišično zmogljivost, pri kateri se aktivira posamezna mišica ali mišična skupina, npr. izteg kolena, upogib komolca, zunanja rotacija rame

ang.: isolation exercise

kapsulárni vzórec -ega -rca m vzorec izgube ali omejitve pasivnega obsega giba ali gibljivosti v sklepu, ki je navadno posledica vnetnih sprememb sklepne ovojnice in se npr. v ramenskem sklepu kaže tako, da je najbolj omejena zunanja rotacija, manj abdukcija in najmanj notranja rotacija

ang.: capsular pattern

kifótična telésna drža -e -e -e ž nefiziološki položaj telesa, pri katerem je povečana prsna krivina hrbtenice, kar vpliva tudi na položaj ostalih telesnih segmentov in pogosto nastopi kot posledica nepravilne oblike vretenc, prekomernega raztega ligamentov in mišic, ki podpirajo hrbtenico, npr. zaradi osteoporoze, sključenega sedenja, dvigovanja in prenašanja težkih bremen

ang.: kyphotic posture

kinemátična ós -e -í ž → ós gíba

kinestezíja -e ž → propriocépcija

kombinírana vádba -e -e ž telesna vadba, ki vključuje elemente aerobne in anaerobne vadbe in izboljša tako mišično zmogljivost kot kardiorespiratorno vzdržljivost **S:** aeróbnó-ánaeróbná vádba, metabólná vádba

ang.: aerobic-anaerobic training, combination training, metabolic training

kompenzácija -e ž nova gibalna strategija, ki jo razvije posameznik najpogosteje po nevroloških okvarah, npr. okvarah osrednjega živčevja, in omogoča prilagoditev na spremenjen senzorični vnos in odpravo zaznavanja vestibularnih simptomov ter se uporablja za doseganje funkcionalnega cilja ali naloge

ang.: compensation

kompléksni regionálni bolečínski sindróm -ega -ega -ega -a m zaplet po poškodbi kosti udov z ali brez okvare perifernega živca, za katerega so značilne dolgotrajne in neobičajno močne bolečine ter druge senzorne zaznave, vazomotorne in sudomotorne spremembe na širšem področju poškodbe ter izguba funkcije **K:** KRBS

ang.: complex regional pain syndrom, CRPS

kônčni občútek gíba -ega -tka -- m odpor tkiva pri koncu pasivno izvedenega giba, ki ga fizioterapevt taktilno zazna kot npr. čvrstega ali mehkega in je lahko fiziološki ali patološki **S:** občútek na kôncu gíba

ang.: end feel

kônčni obsèg gíba -ega -éga -- m zadnja tretjina giba od izhodiščnega položaja sklepa proti končnemu položaju sklepa

ang.: end range of motion, end ROM, outer range of motion

koráčna hója -e -e ž → nevropátska hója

korák -a m gibanje spodnjega uda med hojo, ki se začne z dotikom pete spodnjega uda s podlago in zaključi z dotikom pete nasprotnega spodnjega uda s podlago

ang.: step

kôstnoanatómska tóčka -e -e ž točka ali predel na skeletu, navadno izboklina, vboklina ali rob, ki se jo v fizioterapiji določa zlasti s palpacijo in opazovanjem ter se uporablja za orientacijo na telesu pri diagnostičnih in terapevtskih postopkih

ang.: anatomical bone mark, bony anatomic landmark

krániosakrálna terapija -e -e ž osteopatska tehnika, ki z nežnimi premiki kosti lobanje in medenice predvidoma vzpostavlja normalno biomehaniko in pretok likvorja ter pozitivno vpliva na mišično-kostna, nevrološka in visceralna stanja

ang.: craniosacral therapy

kratkovalóvna diatermíja -e -e ž diatermija, pri kateri ima visokofrekvenčno elektromagnetno polje frekvenco 27,12 MHz, se izvaja z dvema statičnima elektrodama in se uporablja zlasti za obravnavo globlje ležečih tkiv, npr. za lajšanje bolečin v mišično-kostnem sistemu

ang.: short wave diathermy

KRBS -ja [kaerbeès] m krat. ↔ kompléksni regionálni bolečínski sindróm

króžna vádba -e -e ž kombinirana vadba, pri kateri so telesne vaje osrednjega dela vadbene enote organizirane po zaporednih postajah, ki jih vadeči izvaja brez ali z minimalnimi vmesnimi odmori

ang.: circuit training

króžno gíbanje -ega -a s → cirkumdúkcija

kvadríceps hója -- -e ž spremenjen vzorec hoje, za katerega je značilna nezmožnost popolne aktivne ekstenzije v kolenu v fazi opore, nagibanje telesa naprej ali pomoč z roko pri ohranjanju ekstenzije kolena in je posledica oslavitve štiriglave stegenske mišice

ang.: quadriceps gait

láserska terapija -e -e ž fototerapija, pri kateri se žarek koherentne svetlobe valovne dolžine med 600 nm in 1100 nm uporablja za stimulacijo rasti in obnove telesnih tkiv, zmanjšanje vnetja in bolečine, izboljšanje celjenja ran

ang.: laser therapy, photobiomodulation

láserska terapija nízke intenzitéte -e -e -- ž laserska terapija, pri kateri se uporablja laserska svetloba z izhodno močjo, enako ali manjšo od 0,5 W, in se uporablja za zdravljenje površinskih tkiv **S:** LILT

ang.: cold laser therapy, LILT, low level laser therapy, soft laser therapy

láserska terapija visôke intenzitete

-e -e -- -- ž laserska terapija, pri kateri se uporablja laserska svetloba z izhodno močjo, večjo od 0,5 W, in se uporablja za zdravljenje globljih tkiv **S:** HILT
ang.: high-intensity laser therapy, high-power laser therapy, HILT, hot laser therapy

laténtna miofasciálna prožilna tóčka

-e -e -e -e ž miofasciálna prožilna točka, ki povzroča s palpacijo preneseno bolečino in simptome avtonomnega živčevja, ki pacientu niso znani
ang.: latent myofascial trigger point

LILT -a [lilit] m → láserska terapija nízke intenzitete

lordótična telésna drža -e -e -e ž nefiziološki

položaj telesa, pri katerem je povečana krivina ledvene hrbtenice z nagibom medenice naprej, kar vpliva tudi na položaj ostalih telesnih segmentov in je lahko prirojena ali prilagoditvena, npr. v pozni nosečnosti
ang.: lordotic posture

magnétna terapija -e -e ž instrumentalna

fizioterapija, pri kateri se statično ali impulzno magnetno polje uporablja zlasti za zmanjševanje bolečine, vnetja, spodbujanje celjenja poškodovanega tkiva in živčno-mišično stimulacijo
S: magnétoterapija
ang.: magnetic field therapy, magnetic therapy

magnétoterapija -e ž → magnétna terapija

manuálno testíranje míšic -ega -a -- s

postopek ocenjevanja mišične zmogljivosti skeletnih mišic, pri katerem se upošteva sposobnost mišice za izvedbo obsega giba v sklepu in premagovanja lastne teže testiranega dela telesa ali dodatne sile, ki jo s svojo roko dovaja fizioterapevt
ang.: manual muscle testing

masáza mēhkíh tkív -e -- -- ž → mehkotkívna mobilizácija

medeníčne uteží -ih -- ž mn. pripomoček, ki se

vstavi v nožnico nad mišice medeničnega dna, z namenom nadobremenitve in zagotovitve senzorne povratne informacije, s čimer se povečujeta mišična rekrutacija in aktivacija ter s tem mišična jakost
S: vaginálne uteží
ang.: vaginal cones

medeníčni pás -ega -ú m raztegljiva ali

neraztegljiva opora, ki obda medenični obroč in s kompresijo daje podporo ter stabilizacijo medeničnih sklepov in posledično vpliva na položaj medenice ter se uporablja za zmanjšanje bolečin v medeničnem obroču, ki so pogoste npr. v času nosečnosti
ang.: pelvic belt

mèdsegmentálna nèstabílnost -e -i ž

hipermobilnost enega ali več hrbteničnih segmentov, ki je najpogosteje posledica degenerativnih sprememb fasetnih sklepov, okvare diska, npr. spondilolisteza
ang.: segmental instability

mehánosenzitivnost živcev -i -- ž sposobnost

raztezanja in drsenja živčevja, ki je odziv na

mehanske dražljaje, npr. na gibanje z udi, in se jo ocenjuje z nevrodinamičnimi testi

ang.: neural mechanosensitivity

mehkotkívna manipulácija -e -e ž →

mehkotkívna mobilizácija

mehkotkívna mobilizácija -e -e ž

fizioterapevska tehnika, pri kateri se s prsti, dlanjo, podlaktjo, komolcem ali s fizioterapevtskim pripomočkom premika mehka tkiva, npr. mišice, kite, vezi, fascije, da pride do trenja, s čimer se izboljša preobrazba prizadetega tkiva, in se uporablja za sproščanje mišic, razgradnjo zlepljenj in brazgotin
S: masáza mēhkíh tkív, mehkotkívna manipulácija
ang.: soft tissue manipulation, soft tissue massage, soft tissue mobilisation

metabólna vádba -e -e ž → kombinírana vádba

míkromasáza -e ž atermični učinek pri ultrazvočni

terapiji, pri katerem molekule v tkivih vibrirajo zaradi delovanja ultrazvočnega valovanja, ki potuje skozi telesno tkivo, kar izboljšuje izmenjavo tkivnih tekočin
ang.: micromassage

mikrovalôvna diatermíja -e -e ž diatermija,

pri kateri ima visokofrekvenčno elektromagnetno polje frekvenco 915 MHz ali 2450 MHz in se uporablja zlasti za obravnavo tkiv, ležečih na manjši globini, npr. za lajšanje bolečin v spodnjem delu hrbta

ang.: microwave diathermy

miofasciálna prožilna tóčka -e -e -e ž

lokalno mesto prekomerne vzdraženosti v skeletnih mišicah, na katerem je v napetih pasovih mišičnih vlaken otipljiv boleči vozlič, ki navadno povzroča preneseno bolečino in simptome avtonomnega živčevja na drugih mestih, npr. pritisk nanj v zgornjih snopih trapezaste mišice lahko povzroči bolečino od zatilja do čela ter povzroča posturalno vrtočlavo
ang.: myofascial trigger point

miogelóza -e ž čvrsta lokalna zatrdlina v skeletnih

mišicah, ki je boleča na mestu palpacije in se ne prenaša na oddaljena področja in ne povzroča simptomov avtonomnega živčevja

ang.: myogelosis

mioklónus -a m diskinezija, za katero so značilni

neritmični, enostranski ali obojestranski gibi, ki jih povzročajo kratke, nenadne in hitre asimetrične mišične kontrakcije, in se pojavljajo npr. po epileptičnih napadih

ang.: myoclonus

miotonometríja -e ž merjenje mišičnega tonusa

in togosti mišic, pri katerem se na tkivo aplicira mehanični impulz in se uporablja npr. za ocenjevanje mišic medeničnega dna

ang.: myotometry

nagibajóča se hója -e -- -e ž → racajóča hója

nazáj nágnjena telésna drža -- -e -e -e

ž nefiziološki položaj telesa, pri katerem je glava pomaknjena naprej, prsna hrbtenica pomaknjena nazaj, medenica pomaknjena naprej, kolki ter kolena

so v ekstenziji in je pogosto posledica znižanega tonusa miotonometrija posturalnih mišic
ang.: swayback posture

nèstabilna últrazvóčna kavítácia

-e -e -e **ž** ultrazvočna kavitacija, pri kateri se plinski mehurčki pod vplivom visoke moči ultrazvoka v tkivih in telesnih tekočinah sesedajo in sproščajo veliko količino energije, ki je škodljiva za tkivo

ang.: unstable ultrasound cavitation

nevrodinámíčni tést -ega -a **m** diagnostični postopek, pri katerem fizioterapevt s postopnim dodajanjem zaporedja pasivnih gibov v sklepih ocenjuje mehanosenzitivnost živčevja na podlagi simptomov, ki jih zazna pacient zlasti kot bolečino, mravljinčenje **S:** tést drsénja živcev

ang.: neurodynamic test

nevropátska hója -e -e **ž** spremenjen vzorec hoje, za katerega je značilna pretirana fleksija v kolku in kolenu, s čimer lahko posameznik dvigne prste od tal, in je posledica poškodb spodnjega motoričnega nevrona, npr. pri sindromu kavde ekvine, amiotrofični lateralni sklerozi, perifernih nevropatijah **S:** hója s padajóčim stopáлом (1), koráčna hója

ang.: dropfoot gait, neuropathic gait, steppage gait

nihájna fáza -e -e **ž** → fáza zamáha

občútek na kôncu gíba -tka -- -- -- **m** → kônčni občútek gíba

opórna fáza -e -e **ž** → fáza opóre

opozícija pálca -e -- **ž** primik prve metakarpale k peti metakarpali, npr. pri dotiku blazinice mezinca z blazinico palca

ang.: thumb opposition

ós gíba -í -- **ž** navidezno presečišče dveh anatomskih ravnin, okoli katerega poteka gibanje v sklepu, in sicer frontalna, sagitalna in vertikalna os

S: kinemátíčna ós

ang.: kinematic axis

oscilácijska téhnika -e -e **ž** fizioterapevtska tehnika, pri kateri fizioterapevt s svojimi rokami na delu pacientovega telesa povzroči hitro ritmično premikanje sklepa z malo amplitudo in se uporablja za diagnostične ali terapevtske namene, npr. za ugotavljanje gibljivosti malih sklepov hrbtenice, zmanjšanje bolečine

ang.: oscillation technique

paraplegíja -e **ž** okvara zgornjega motoričnega nevrona, ki je posledica okvare v torakalnem, ledvenem ali križničnem delu hrbtenjače in povzroči paralizo spodnjih udov pod lezijo poškodbe, pri čemer je funkcija zgornjih udov in trupa nad nivojem lezije ohranjena

ang.: paraplegia

párkinsonska hója -e -e **ž** spremenjen vzorec hoje, za katerega je značilno neenakomerno, počasno premikanje spodnjih udov, koraki različnih dolžin, zmanjšano nihanje zgornjih

udov, zamrzovanje ter festinacija in je posledica nevroloških motenj, ki prizadenejo bazalne ganglije
ang.: festinating gait, Parkinsonian gait, propulsive gait

perióda hóje -e -- **ž** → cíkel hóje

plôsko stopálo -ega -a **s** → pronírano stopálo (2)

pòizométrična relaksácija -e -e **ž** → pòstizométrična relaksácija

položájna drenáža -e -e **ž** **1.** postopek, pri katerem pacient leži ali sedi tako, da gravitacija preprečuje kopičenje sluzi ali pomaga pri izkašljevanju in pomikanju sluzi iz dihalnih poti ter posameznih delov pljuč in se uporablja zlasti pri obolenjih dihalnega sistema

ang.: postural drainage

2. postopek, pri katerem pacient leži ali sedi tako, da je zgornji ali spodnji ud dvignjen nekoliko nad nivo srca, da gravitacija pomaga pri izboljšanju venskega pretoka in toka limfne tekočine ter se uporablja za zmanjševanje oteklín

ang.: postural drainage

pòstizométrična relaksácija -e -e **ž**

fizioterapevtska tehnika, katere namen je sprostitvev ali povečanje razteznosti mišice ali mišične skupine in se izvaja tako, da pacient najprej v maksimalno raztegnjenem položaju mišice izvede izometrično mišično kontrakcijo in potem sprostitvev

S: pòizométrična relaksácija

ang.: postisometric relaxation

préčna fríkcíjska masáža -e -e -e **ž** → globôka fríkcíjska masáža

preobremenítev míšice -tve -- **ž** pojav,

ki povzroči začasno ali trajno izgubo mišične zmogljivosti ene ali več mišic zaradi preveč intenzivne ali prepogoste telesne dejavnosti

ang.: muscle overuse

pronácija -e **ž** **1.** notranja rotacija koželjnice, ki povzroči, da je dlan obrnjena nazaj, če je človek v anatomskem položaju, ali navzdol, če je komolec v fleksiji 90°

ang.: pronation

2. → pronácija stopála

pronácija stopála -e -- **ž** zasuk stopala navzven, ki ga povzročijo gibi everzije, abdukcije in dorzalne fleksije v skočnih sklepih **S:** pronácija (2)

ang.: foot pronation

pronírano stopálo -ega -a **s** **1.** položaj stopala ob njegovem stiku s tlemi pri teku ali hoji, pri čemer se rahlo nagne navznoter in se notranji vzdolžni stopalni lok nekoliko raztegne in splošči

ang.: leaning inward foot, pronated foot

2. položaj stopala, pri katerem je petnica pri pokončni stoji nagnjena za več kot 5° v valgus položaj in je notranji vzdolžni stopalni lok povsem raztegnjen in sploščen **S:** plôsko stopálo

ang.: hyperpronated foot, overpronated foot

proprioécpcija -e **ž** zaznavanje lokacije in orientacije delov telesa, mišične sile in napora ter posledično nadzora gibanja, ki ga omogočajo

senzorični dražljaji receptorjev v mišicah, kitah, koži in sklepah, ki se v osrednjem živčnem sistemu integrirajo z dražljaji iz vidnega in ravnotežnega organa **S**: kinestezija
ang.: kinesthesia, proprioception

prótibolečínska eléktrična stimulácija

-e -e -e **ž** električna stimulacija, pri kateri se uporabljajo zlasti neofaradski, galvanski, diadinamični in interferenčni tokovi, ki s povečanim nebolečinskim aferentnim prilivom povzročajo presinaptično inhibicijo bolečinskih nevronov v dorzalnem rogu hrbtenjače in spodbujajo sproščanje endogenih opioidov ter neposredno inhibirajo nenormalno vzburjeni živec
ang.: elektroanalgesia

racajóča hója -e -e **ž** spremenjen vzorec hoje, za katerega je značilno prekomerno nagibanje trupa v frontalni ravnini in nenadzorovan spust medenice na nestojnem spodnjem udu ter je posledica oslabelosti abduktornih kolčnih mišic, do katere pride npr. pri prirojenem izpahu kolka, bolečinah v medeničnem obroču, mišični distrofiji **S**: nagibajóča se hója, Trendelenburgova hója
ang.: Trendelenburg gait, waddling gait

ravnotéžna vádba -e -e **ž** proprioceptívna vadba, katere cilj je izboljšati sposobnost ohranjanja težišča telesa nad podporno ploskvijo v mirujočem položaju ali med gibanjem, npr. z zmanjševanjem stabilnosti podlage ali vidnih prilivov
ang.: balance training

simetríja telésne drže -e -- -- **ž** položaj telesa v mirovanju ali med gibanjem, pri katerem je porazdelitev telesne mase na podporno ploskev enakomerna, kar prispeva k boljšemu anticipatornemu nadzoru drže
ang.: postural symmetry

sinergíst -a **m** mišica ali mišična skupina, ki deluje skupaj z agonistom in ustvari manjši del sile, potrebne za izvedbo giba
ang.: conjoint synergist

skoliótična telésna drža -e -e -e **ž** nefiziološki položaj telesa zaradi skolioze, ki se odraža zlasti v prilagoditvah položaja prsnega koša, medenice in spodnjih udov ter vpliva tudi na položaj ostalih telesnih segmentov
ang.: scoliotic posture

skolióza -e **ž** nefiziološka ukrivljenost hrbtenice v transverzalni in frontalni ravnini, ki je lahko prirojena ali pridobljena in je posledica strukturnih sprememb, npr. oblike vretenca, medvretenčne ploščice, ali nestrukturnih vplivov, npr. živčno-mišičnega neravnovesja
ang.: scoliosis

somatokárta -e **ž** diagram, ki ima tri osi, na katere se vnašajo vrednosti ektomorfne, mezomorfne in endomorfne komponente, in se uporablja za prikaz somatotipa
ang.: somatochart

somatotíp -a **m** zgradba človeškega telesa glede na relativni prispevek ektomorfne, mezomorfne

in endomorfne komponente, npr. mezomorfni ektomorf **S**: telésni típ
ang.: somatotype

sonoforéza -e **ž** → últrasonoforéza

sónoterapija -e **ž** → últrazvóčna terapija

spástična hója -e -e **ž** → diplégična hója

srédnji obsèg gíba -ega -éga -- **m** druga tretjina giba od izhodiščnega položaja sklepa proti končnemu položaju sklepa
ang.: middle range of motion, mid range of motion, mid ROM

stabilizácijska vádba -e -e **ž** telesna vadba, katere cilj je izboljšati motorični nadzor sklepov udov ali sklepov hrbtenice s kombinacijo izboljšanja medmišične koordinacije, mišične zmogljivosti in reakcijskega časa mišic **S**: vádba stabilizácie sklépov
ang.: stabilization exercise training

stabilna últrazvóčna kavitácija -e -e -e **ž** ultrazvočna kavitacija, pri kateri plinski mehurčki v tkivih in telesnih tekočinah vibrirajo, tvorijo mikrotokove in spodbujajo celično presnovo
ang.: stable ultrasound cavitation

státična sklépná stabilnost -e -e -i **ž** sklepna stabilnost med zadrževanjem izbranega položaja sklepa, npr. kolena, gležnja v počepu
ang.: static joint stability

strójna límfna drenáža -e -e -e **ž** → instrumentálna límfna drenáža

supinácija -e **ž** **1.** zunanja rotacija koželjnice, ki povzroči, da je dlan obrnjena naprej, če je človek v anatomske položaju, ali navzgor, če je komolec v fleksiji 90°
ang.: supination
2. → supinácija stopála

supinácija stopála -e -- **ž** zasuk stopala navznoter, ki ga povzročijo gibi inverzije, addukcije in plantarne fleksije v skočnih sklepih **S**: supinácija (**2**)
ang.: foot supination

supinírano stopálo -ega -a **s** **1.** položaj stopala med odzivno fazo pri hoji ali teku, pri čemer se notranji vzdolžni stopalni lok nekoliko poviša
ang.: leaning outward foot, supinated foot
2. položaj stopala, pri katerem je petnica pri pokončni stoji nagnjena za več kot 5° v varus položaj in je notranji vzdolžni stopalni lok izrazito povišan
ang.: hypersupinated foot, oversupinated foot

širína koráka -e -- **ž** razdalja med vzporednima linijama, ki povezujeta točke zaporednih dotikov leve in desne pete s podlago pri hoji in pri odraslih meri približno 3–8 cm
ang.: step width

škárjasta hója -e -e **ž** → diplégična hója

telésna drža -e -e **ž** položaj in orientacija telesa v prostoru, ki ju določa lega kosti, sklepov, vezivnega tkiva, delovanje mišic in živčnega sistema
ang.: body posture

telésni típ -ega -a **m** → somatotíp

téns -a m protibolečinska električna stimulacija, pri kateri se uporablja nizkofrekvenčni enosmerni tok, nizke jakosti z namenom ustvarjanja analgezije brez mišičnih kontrakcij
ang.: tens

terapija z biološko povratno zvezo

-e - - - - - ž fizioterapevtska tehnika, pri kateri pacient s pomočjo, npr. senzorjev, ogledal, zaznava in ozavešča spremembe v delovanju organov ali organskih sistemov, ki mu povzročajo zdravstvene težave in se jih navadno ne zaveda, ter poskuša po navodilih izboljšati nadzor nad njimi, npr. nad krčenjem mišic medeničnega dna pri inkontinenci
ang.: therapy with biofeedback

terapija z udárnimi globínskimi valôvi

-e - - - - - ž mehanoterapija, pri kateri se na del telesa dovajajo močni tlačni valovi, ki povzročajo hitre spremembe tlaka v tkivih, in se uporablja zlasti za zdravljenje tendinopatij ali miofascialnih prožilnih točk **S:** terapija z udárnimi valôvi
ang.: shock wave therapy

terapija z udárnimi valôvi -e - - - - - ž →

terapija z udárnimi globínskimi valôvi

tést drsênja živcev -a - - - m → nevrodinámíčni tést

tík -a m diskinezija, za katero so značilni nenadni, ponavljajoči se, neritmični, stereotipni gibi, zlasti na obrazu in vratu in se pojavljajo npr. pri Tourettovem sindromu, obsesivno-kompulzivni motnji in hiperaktivnosti
ang.: tic

trebúšni pás -ega -ú m opora, ki obda trup in s kompresijo daje podporo v področju trebuha ter se običajno uporablja kot dodatek pri procesu okrevanja po abdominalnih operacijah, npr. laparatomiji, carskem rezu, , ter kot zunanja opora pri diastazi rekti abdominis
ang.: abdominal belt

trémor -ja m diskinezija, za katero so značilni nehoteni, ritmični, nihajoči gibi, ki so posledica sočasnega ali izmenjujočega se krčenja antagonističnih mišičnih skupin in se lahko pojavi v mirovanju ali med gibanjem, npr. tresenje rok pri Parkinsonovi bolezni
ang.: tremor

Trendèlenburgova hója -e -e ž → racajóča hója

tréning -a m → vádbena enôta

últrasonoforéza -e ž mehanoterapija, pri kateri se s pomočjo ultrazvoka skozi nepoškodovano kožo lokalno vnašajo zdravilne učinkovine v telo, npr. anestetiki, protivnetne učinkovine **S:** fonoforéza, sonoforéza
ang.: phonophoresis, sonophoresis

últrazvóčna kavítácija -e -e ž pojav v tkivih med ultrazvočno terapijo, pri katerem se statični tlak telesne tekočine zmanjša pod parni tlak telesne tekočine, kar povzroči nastanek s paro napolnjenih

mehurčkov v tkivih, njihovo popačenje, širjenje in krčenje
ang.: ultrasound cavitation

últrazvóčna terapija -e -e ž mehanoterapija, pri kateri se uporabljajo atermični in termični učinki ultrazvoka s frekvenco od 0,75 MHz do 3 MHz za zdravljenje zlasti tendinopatij, odloženega celjenja ran in mišičnih bolečin **S:** fónoterapija, sónoterapija
ang.: phonotherapy, sonotherapy, ultrasound therapy

upórovna vádba -e -e ž → vádba míšične zmogljivosti

vádba kárdio-respiratórne vzdržljivosti -e - - - ž → aeróbná vádba

vádba lokálne vzdržljivosti -e - - - ž → vádba míšične vzdržljivosti

vádba míšic medeničnega dna -e - - - - ž vádba, pri kateri se izmenično izvaja hotena mišična kontrakcija in relaksacija mišic med sramnico, trtico in sednicama, da se poveča njihova jakost, vzdržljivost, moč ter se izvaja v preventivne namene ali pri motnjah, kot so npr. inkontinenca, zdrs organov male medenice
ang.: pelvic floor muscle training

vádba míšične eksplozívnosti -e - - - ž → vádba míšične močí

vádba míšične jákosti -e - - - ž vádba mišične zmogljivosti, katere glavni učinek je povečanje največje sile mišične kontrakcije in vključuje zlasti počasi izvedene osnovne vaje proti velikemu uporju
ang.: strength training

vádba míšične močí -e - - - ž vádba mišične zmogljivosti, katere glavni učinek je povečanje hitrosti prirastka mišične sile in s tem količine dela, opravljenega na časovno enoto, npr. pospeševanje telesa pri skoku, metu ali sprintu **S:** vádba míšične eksplozívnosti
ang.: explosive power training, power training

vádba míšične vzdržljivosti -e - - - ž vádba mišične zmogljivosti, katere glavni učinek je povečanje kapacitete skeletnih mišic za dolgotrajno ali ponavljajoče se nizko ali zmerno intenzivno krčenje **S:** vádba lokálne vzdržljivosti
ang.: local endurance training, muscle endurance training

vádba míšične zmogljivosti -e - - - ž telesna vádba, katere primarni namen je povečanje mišične jakosti, moči, vzdržljivosti, mišične mase in je pretežno anaerobna, npr. vádba z utežmi, elastičnimi trakovi, lastno težo telesa **S:** upórovna vádba, vádba proti upôru, vádba za krepítev mišic,
ang.: muscle conditioning, resistance training, strength training

vádba proti upôru -e - - - ž → vádba míšične zmogljivosti

vádba séčnega mehúrja -e - - - ž vádba, pri kateri se z draženjem dermatomov in miotomov na področju medenice in spodnjih udov npr. s stojo na prstih, pritiskom na presredek, električno stimulacijo

ali živčno-magnetno stimulacijo, zmanjšajo nehotene kontrakcije detruzorja, kar omogoča podaljševanje intervala med posameznimi uriniranjmi in zmanjšanje nuje po uriniranju

ang.: bladder training

vádba stabilizácie sklépov -e -- -- ž → stabilizácijska vádba

vádba za míšično hipertrofíjo -e -- -- -- ž telesna vádba míšične zmogljivosti, katere glavni učinek je povečanje količine kontraktilnih miofilamentov v míšičnih vlaknih in s tem velikosti skeletnih míšic **S:** vádba za míšično máso
ang.: muscle hypertrophy training, muscle mass training

vádba za krepítev míšic -e -- -- -- ž → vádba míšične zmogljivosti

vádba za míšično máso -e -- -- -- ž → vádba za míšično hipertrofíjo

vádbena enôta -e -e ž neprekinjeno ali s kratkimi odmori prekinjeno sistematično izvajanje telesnih vaj z določeno intenziteto in številom ponovitev, ki je običajno sestavljeno iz ogrevanja, osrednjega dela vádbe in ohlajanja **S:** tréning
ang.: exercise session, training session

vádbena intenzitéta -e -e ž → intenzitéta vádbe

vádbeni upòr -ega -ôra **m** mehanska sila, ki jo skeletne míšice premagujejo med izvajanjem telesnih vaj in se najpogosteje določa s ponovitvenim maksimumom **S:** vádbeno brême
ang.: exercise resistance, training intensity

vádbeno brême -ega -éna **s** → vádbeni upòr
vaginálne uteží -ih -- ž **mn.** → medenične uteží

válguš -a **m** deformacija sklepa v frontalni ravnini, pri kateri je distalni sklepni partner nagnjen navzven, stran od mediane ravnine, npr. kolena na X
ang.: valgus

várus -a **m** deformacija sklepa v frontalni ravnini, pri kateri je distalni sklepni partner nagnjen navznoter k mediani ravnini, npr. kolena na O
ang.: varus

vojáška telésna drža -e -e -e ž nefiziološki položaj telesa, pri katerem sta izravnani krivini v vratni in prsni hrbtenici ter je povečana ledvena lordoza z nagibom medenice naprej, kar vpliva tudi na položaj ostalih telesnih segmentov
ang.: military posture

začétni obsèg gíba -ega -éga -- **m** prva tretjina giba od izhodiščnega položaja sklepa proti končnemu položaju sklepa
ang.: inner range of motion, start range of motion, start ROM

žívčno-míšična eléktrična stimulácia
-e -e -e ž električna stimulacija, pri kateri električni tok vzdraži motorične enote ter povzroči míšično kontrakcijo in se uporablja npr. za aktivacijo ali krepitev skeletnih míšic, inhibicijo míšice sečnega mehurja pri urgentni inkontinenci **S:** funkcionálna eléktrična stimulácia
ang.: neuromuscular electrical stimulation

Gasilski terminološki slovar

AFFF -- [afəfəfə] m → večnaménsko penílo

agregátno stánje -ega -a s oblika, v kateri je snov, npr. plinasta, tekoča ali trdna, je odvisna od sestave snovi in jakosti povezave med njenimi gradniki, temperature in tlaka
ang.: state of matter
nem.: Aggregatzustand m

aktívna várnost -e -i ž elementi, vgrajeni v vozilo, ki se ob trku vozila sprožijo in omogočijo dodatno zaščito potnikov v vozilu, npr. zračne vreče, zatezalniki varnostnih pasov, aktivni sedeži
ang.: active safety
nem.: aktive Sicherung f

aktívni dvíg -ega -a m dvig, ki ga oseba na vrvi izvaja sama s pomočjo prsne in ročne vrvne prižeme
ang.: rope ascending
nem.: Aufsteigen mit Seilklemmen n

aktívni spúst -ega -a m spust, ki ga po vrvi izvaja oseba sama s pomočjo vrvne zavore
ang.: rope descending
nem.: Absteigen mit Seilbremsen n

aktívni vír -ega -a m vir, ki prispe na sprejemno mesto in preda svoje podatke, nato pa ga vodja intervencije dodeli v pristojnost vodji operacij, ki ga razporedi na izvajanje aktivnosti ter mu dodeli nalogo in območje delovanja
ang.: assigned resource
nem.: zugeordnete Ressource f

aktívno reševánje -ega -a s metoda reševanja z vrvno tehniko, pri kateri reševalec na vrvi sam rešuje poškodovanca
ang.: active rescue operation
nem.: aktive rettungsaktion f

aktuálnost informácij -i -- ž kriterij kakovosti dostopa in infrastrukture, po katerem je informacija posodobljena in ustreza času uporabe
ang.: currency of information
nem.: Informationsaktualität f

alármni znák -ega -a m zvok sirene, ki se glede na vrsto nevarnosti sproži prek centra za obveščanje in traja določen čas
ang.: alarm signal
nem.: Alarmmeldung f

àsimétrična vpónka -e -e ž vponka, ki po vzdolžni ali prečni osi nima enakega razmerja delov, npr. D vponka
ang.: symmetrical connector
nem.: asymmetrischer Karabiner m

aspirírana gasílna péna -e -e -e ž gasilna pena, izdelana iz mešanice vode in penila ter tudi zračnih ali s kemijsko reakcijo pridobljenih mehurčkov
ang.: aspirated foam
nem.: aspirierter Schaum m

avtomátske snéžne veríge -ih -ih -ig ž mn. posebej prirejen sistem verig na vozilu, ki se ob vključitvi spusti z nivoja podvozja na nivo pnevmatik vozila, pri čemer se zaradi centrifugalne sile rotirajočega se sistema kratki deli verig začasno nahajajo pod pnevmatiko, s čimer se poveča trenje med podlago in pnevmatiko, kar preprečuje njeno drsenje
ang.: automatic tire chains
nem.: Schleuderkette f

avtomobílska tekočina -e -e ž tekočina, ki omogoča delovanje vozila, npr. gorivo, motorno olje, zavorna tekočina, in v primeru prometne nezgode predstavlja dodatno nevarnost za življenje potnikov in gasilcev pri intervenciji
ang.: vehicle fluid
nem.: Fahrzeug-Flüßigkeit f

bateríjsko hidrávlično oródje -ega -ega -a s hidravlično orodje, ki za svoje delovanje ne potrebuje zunanjega vira napajanja, zato se lahko uporablja v utesnenih prostorih, kar omogoča gasilcem lažje gibanje in zmanjša tveganje za dodatne poškodbe poškodovancev
ang.: hydraulic battery rescue tool
nem.: hydraulisches Akkurettungsgerät n

BC práh -- -ú [becé] m gasilni prah za gašenje tekočin in plinov, npr. bencina, nafte, alkoholov, etina, propilena, z dvojnimi gasilnimi učinkom, in sicer inhibicijo ter prekrivanjem goreče snovi
ang.: BC powder
nem.: BC-Pulver m

biolóška nesréča -e -e ž nesreča, nastala zaradi razširjenosti nalezljivih bolezni in okužb z biološkimi agensi, npr. epidemija, rastlinske in živalske bolezni
ang.: biological incident
nem.: biologischer Notfall m

bóčni gasílec -ega -lca **m** gasilec, ki v razvrstitvi, sestavljeni iz več kolon, stoji v levi ali desni zunanji koloni

ang.: side firefighter

nem.: seitlicher Feuerwehrmann **m**

bók požára -a -- **m** območje požara v naravi, ki se določi glede na smer širjenja požara, in sicer levo ali desno

ang.: fire flank

nem.: Brandseite **f**, Flanke **f**

bók vozíla -a - **m** stranski del vozila, ki se rateza med A-stebričkom in praviloma C-stebričkom na voznikovi in sovoznikov strani

ang.: car flank

nem.: Auto-Flanke **f**

brême -éna **s** predmet na vozilu, ki zaradi svoje teže ali velikosti ogroža udeležence v prometni nezgodi in posredovalce, zato ga je treba zavarovati, lahko tudi premakniti ali odstraniti

ang.: load

nem.: Last **f**

brezfluorínsko penílo -ega -a **s** sintetično penilo, ki zaradi varovanja okolja ne vsebuje fluorjevih spojin ter predstavlja okolju prijazno in gasilno učinkovito možnost namesto večnamenskih penil, tudi kot alkoholno obstojna različica, in je namenjeno izdelavi lahke gasilne pene, srednje gasilne pene in težke gasilne pene **K**: FFF

ang.: fluorine free foam concentrate

nem.: fluorfreie Schaummittel **n**

brezzóba vrána prižéma -e -e -e **ž** vrvna prižema, ki preprečuje povratno gibanje vrvi le s pomočjo trenja med vrvjo in ohišjem

ang.: cam-loaded rope clamp

nem.: Seilklemme mit Reibnocken **f**

céloóbrázna máska -e -e **ž** → zaščitna maska

celovítost informáci -i -- **ž** kriterij kakovosti vsebine in bistvenosti, s katerim se opiše primernost obsega informacij, ki vplivajo na odločitveni proces pri vodenju intervencije

ang.: comprehensiveness of information

nem.: Informationsumfang **m**

cénter za obvéščanje -tra -- -- **m** služba, ki je opremljena za sprejemanje klicev na številko 112 in alarmiranje enot za posredovanje

ang.: alert centre, notification centre

nem.: Notrufzentrale **f**

certificírani prvi posredoválec -ega -ega -lca **m** posebej usposobljena oseba, ki se aktivno ukvarja s predbolnišničnim reševanjem, vendar po svoji osnovni izobrazbi in zaposlitvi ni zdravstveni delavec, čeprav prispe na kraj dogodka v začetnih minutah po njegovem nastanku

ang.: certified first responder

nem.: Helfer vor Ort **m**, Sanitäter vor Ort **m**

cevárska skupína -e -e **ž** gasilska skupina dveh ali treh gasilcev pod vodstvom prvega cevarja, ki opravlja lažje operativne naloge v oddelku na

intervenciji, npr. oskrba z vodo, postavitve lestve za umik

ang.: hose troop, HTR

nem.: Schlauchtrupp **m**, STR **m**

cévna košára -e -e **ž** priprava za lažji prenos večjega števila tlačnih cevi v spojenem cevovodu

ang.: hose carrying cage

nem.: Schlauchtragekorb **m**

cévna obvéza -e -e **ž** gibek jekleni trak, namenjen začasnemu tesnjenju poškodovanih tlačnih cevi, s čimer se prepreči puščanje vode pri cevovodu, ki je v uporabi

ang.: hose bind, leverage hose bandage

nem.: Hebelschlauchbinde **f**

cévni mostíček -ega -čka **m** priprava, ki omogoča promet vozilom prek tlačnih cevi, ne da bi jih teža vozil poškodovala

ang.: hose bridge

nem.: Schlauchbrücke **f**

cevovòd -óda **m** sestavljene gasilske cevi določene dimenzije, npr. A-cevi, C-cevi, z namenom dobave vode na daljše razdalje

ang.: hose line

nem.: Schlauchlinie **f**

cílna črta -e -e **ž** dobro vidna barvna črta na tleh na mestu, ki označuje mesto končne postavitve tekmovalcev ali mesto, s katerega tekmovalci podirajo tarče

ang.: finishing line

nem.: Ziellinie **f**

civílna zaščíta -e -e **ž** namensko organizirani del sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki obsega organe vodenja, enote in službe za zaščito, reševanje in pomoč, zaščitno in reševalno opremo ter objekte in naprave za zaščito, reševanje in pomoč

ang.: civil protection

nem.: Zivilschutz **m**

cóna nèposrédne nevárnosti -e -- -- **ž** → nevážno obmóčje

CTIF -a [cətáifə] **m** mednarodna organizacija gasilskih in reševalnih služb, ki povezuje gasilce in druge sile zaščite in reševanja po svetu ter je namenjena izmenjavi znanj, izkušenj in primerov dobrih praks

ang.: International Association of Fire and Rescue Service

nem.: Internationales Technisches Komitee für vorbeugenden Brandschutz und Feuerlöschwesen **n**

čas alarmíránja čása -- **m** časovni interval, v katerem operater v centru za obveščanje sproži poziv gasilski enoti ali več gasilskim enotam v skladu z operativnim načrtom občine, kjer se nahaja mesto intervencije, in je odvisen od organiziranosti klicnega centra ter organiziranosti javne gasilske službe na določenem področju

ang.: alerting time

nem.: Alarmierungszeit **f**

čas čakánja na prevzém klíca čása -- -- -- -- **m** časovni interval, ki traja od trenutka, ko oseba

pokliče na številko 112 do vzpostavitve zveze z operaterjem v centru za obveščanje

ang.: hold call waiting time

nem.: Anrufwartezeit f, Aufschaltzeit f

čas intervencije časa -- m časovni interval, ki traja od alarmiranja prve gasilske enote do vrnitve zadnje sodelujoče gasilske enote v orodišče, kjer se zamenja in očisti uporabljena oprema

ang.: incident response time

nem.: Einsatzdauer f

čas intervencijske vožnje časa -- m časovni interval, ki traja od izvoza gasilske enote do prihoda na mesto intervencije

ang.: travel time to the location

nem.: Fahrzeit zur Einsatzstelle f

čas interveniranja časa -- m časovni interval, ki se začne z ogledom mesta intervencije in traja do odpusta gasilskih enot z mesta intervencije

ang.: intervention time

nem.: Interventionszeit f

čas javljanja dogodka časa -- m časovni interval, ki traja od zaznave dogodka do sporočila o dogodku v center za obveščanje na številko 112, in gasilci nanj ne morejo vplivati

ang.: reporting time

nem.: Meldezeit f

čas obravnavne ključa časa -- m časovni interval, ki traja od trenutka vzpostavitve zveze z operaterjem v centru za obveščanje do lociranja dogodka in zbiranja informacij od klicatelja in je odvisen od organiziranosti klicnega centra

ang.: conversation time

nem.: Gesprächszeit f

čas odkritja dogodka časa -- m časovni interval, ki traja od nastanka dogodka do njegovega zaznavanja, kar lahko stori človek ali javljalnik, in gasilci nanj ne morejo vplivati

ang.: detection time

nem.: Entdeckungszeit f

čas ogleda časa -- m časovni interval, ki traja od prihoda prve gasilske enote na mesto intervencije do izdaje prvih povelj in je odvisen od vrste in obsega intervencije

ang.: inspection time

nem.: Erkundungszeit f

čas prihoda na mesto intervencije časa -- m časovni interval, ki traja od trenutka, ko gasilci sprejmejo poziv in se odpeljejo v gasilsko enoto, opremijo, izvozijo in prispejo na mesto intervencije

ang.: arrival time to the location

nem.: Eintreffzeit f

čas razvoja intervencije časa -- m časovni interval, ki se začne z izdajo prvih povelj po ogledu mesta intervencije do preverjanja učinkovitosti ukrepov, ki jih opravi vodja intervencije skupaj s pomočniki po opravljenem prvem odločitvenem krogu

ang.: development time

nem.: Entwicklungszeit f

časna enota -e -e ž gasilska formacija v velikosti voda ali čete, ki opravlja različne ceremonialne naloge na slovesnostih

ang.: ceremonial unit

nem.: Eherenformation f

časna straža -e -e ž skupina najmanj treh gasilcev, v kateri je eden izmed njih vodja, oblečena v gasilsko uniformo ali drugače v skladu s predpisi, organizirana predvsem za namen gasilskega žalovanja

ang.: guard of honour

nem.: Ehrenwache f

časni mimohod -ega -óda m sestavni del gasilske slovesnosti, pri katerem se pripadniki gasilskih enot ali le častne enote v urejeni gasilski formaciji pomikajo mimo častnega odra, lahko tudi mimo odprtega groba ali spomenika

ang.: march past

nem.: Vorbeimarsch m

časni óder -ega ódra m prostor, ki je postavljen za slavnostno prireditev in je običajno dvignjen ter okrašen in na katerem so pomembni udeleženci prireditve

ang.: stage of honour

nem.: Ehrenbühne f, Ehrenpodium n

čas vožnje časa -- m časovni interval, ki ga je treba pri odzivnem času všteti pri vseh prostovoljnih gasilskih enotah, ki nimajo 24-urne zasedbe za primer izvoza na intervencijo in traja od prejema poziva do prihoda gasilcev v gasilsko enoto

ang.: arrival time

nem.: Anfahrtzeit f

čelni gasilec -ega -lca m gasilec, ki v kolonski ureditvi gasilske formacije stoji prvi v posamezni koloni

ang.: front firefighter

nem.: vorderster Feuerwehrmann m

čelo požara -a -- s območje požara v naravi, kjer ima požar največjo intenzivnost in se najhitreje širi

ang.: fire head

nem.: Feuerfront n, Kopf m

črna kategorija -e -e ž triažna kategorija, v katero se ob množičnem dogodku uvrstijo osebe, ki ne kažejo znakov življenja, ne dihaajo, nimajo zaznavnega utripa ali imajo poškodbe, ki so nezdržljive z življenjem

ang.: priority black code

nem.: schwarze Sichtungskategorie f

deflagracija -e ž eksplozija, pri kateri se udarni val širi s hitrostjo, ki je manjša od zvočne hitrosti, maksimalni tlaki so nižji kot pri detonaciji

ang.: deflagration

nem.: Deflagration f

delovodnik intervencije -a -- m seznam v tabelarni obliki, iz katerega je razviden potek dogajanja, odločitve vodje intervencije in ključni dogodki intervencije

ang.: activity log

nem.: Einsatzleitungsprotokoll n

demobilizacija -e ž psihološka podpora in pomoč →
krátky pogôvor

dëska za postavítev oródjá -e -- -- -- ž kos
lesa, dolžine 2 m in širine 0,5 m, na katerem je
postavljenih 8 različnih kosov gasilskega orodja
in opreme, ki se uporabljajo pri vaji z ovirami za
mladince in mladinke

ang.: wooden board for items of equipment

nem.: Holzplatte für Geräte und Armaturen f

désni krílni gasílec -ega -ega -lca m gasilec
urejene gasilske formacije, ki v gibanju enote stoji na
desnem skrajnem robu gasilske formacije, gledano v
smeri gibanja

ang.: right wingman

nem.: rechter Flügelmann m

detonácija -e ž eksplozija, pri kateri se udarni val
širi z nadzvočno hitrostjo, maksimalni tlaki so višji
kot pri deflagraciji

ang.: detonation

nem.: Detonation f

diabétična kóma -e -e ž stanje nezavestne
osebe, pri katerem mora gasilec v primeru
posredovanja najprej izmeriti raven krvnega
sladkorja in nato ustaviti delovanje inzulinske črpalke

ang.: diabetic coma

nem.: diabetisches Komma n

diagrám potéka intervencije -a -- -- m
grafični prikaz razvoja intervencije, zlasti pri
modeliranju intervencij, na katerem so označeni
deležniki, ključne aktivnosti, odločitve ter povezave in
njihovo zaporedje

ang.: incident command flowchart

nem.: Einsatzleitung-Flussdiagram n

difúzijski plámen -ega -éna m plamen, v
katerem sta oksidant in gorivo ločena, oksidant
vstopa v cono gorenja na površini plamena, mešanje
oksidanta in goriva poteka v plamenu, hitrost tega
mešanja določa hitrost gorenja, gorenje ni popolno,
zato v plamenu nastaja več saj, npr. pri gorenju sveče

ang.: diffusion flame

nem.: Diffusionsflamme f

dihálni balón -ega -a m medicinski pripomoček,
ki se stiska in tako z ustrežno hitrostjo lahko gasilci
zagotavljajo poškodovani osebi pri popolni ali delni
odsotnosti dihanja umetno dihanje s pomočjo
okoliškega zraka ali z dodanim kisikom

ang.: AMBU baloon, respiration baloon

nem.: Ambu-Beutel m, Beatmungsbeutel m

dímna zapóra -e -e ž taktični ukrep, ki omejuje
širjenje dima po objektu, ki se doseže s prenosno ali
vgrajeno dimno zaveso

ang.: smoke blockade

nem.: Rauchsperré f

dímna zavésa -e -e ž vgrajena ali prenosna
priprava, izdelana iz trpežne tkanine, ki se namesti
na vrata ali druge prehodne odprtine v objektu, da
prepreči širjenje dima v druge prostore

ang.: smoke curtain

nem.: Rauchschürze f

dímniški požár -ega -a m požar ostankov
nepopolnega izgorevanja, zlasti saj, smolnatih oblog
na stenah tuljav za odvajanje dima

ang.: chimney fire

nem.: Schornsteinbrand m

dímniški učínek -ega -nka m faza razvoja požara,
v kateri zaradi vzgona zraka, ki je posledica zvišanja
temperaturnih razlik, požar izredno hitro napreduje

ang.: stack effect

nem.: Kamineffekt m

DIN stándard -- -a [dín] m standard, razvit za
področje Zvezne republike Nemčije, ki določa enotne
standarde za izdelke in procese, kot so kakovost,
minimalna zmogljivost, značilnosti, dimenzije

ang.: DIN standard

nem.: DIN Norm f

disciplínski ukrep -ega -épa m ukrep, ki ga
izreče poveljnik gasilske organizacije ali kolektivni
organ vodenja v primeru neizpolnjevanja zahtev za
opravljanje nalog, npr. permanentnega strokovnega
usposabljanja sodnikov, ali hujše kršitev strokovnih
standardov, npr. nedostojnega obnašanja,
pristranskega sojenja

ang.: disciplinary measure

nem.: Disziplinarmaßnahme f

dispéčer -ja m → operatér

distribúcija informácij -e -- ž kontrolirano
deljenje informacij od vira, npr. klicatelja na center
za obveščanje, operaterja, k prejemniku, npr. vodji
intervencije

ang.: distribution of information

nem.: Distribution von Informationen f

dobáva vóde -e -- ž taktični postopek zagotovitve
gasilne vode za nemoteno in uspešno gašenje požara

ang.: water delivery, water supply

nem.: Löschwasserversorgung f

dodátno usposábljanje -ega -a s gasilsko
strokovno usposabljanje, namenjeno dopolnitvi
osnovnega znanja, ki ga je gasilec pridobil prek
temeljnega in dopolnilnega usposabljanja

ang.: additional firefighter training

nem.: zusätzliche Ausbildung zum Feuerwehrmann f

dopolnílno strokôvno usposábljanje -ega
-ega -a s formalno gasilsko strokovno usposabljanje,
ki je usmerjeno v podrobnejše spoznavanje
specifičnega področja in nadgrajuje temeljno
usposabljanje

ang.: supplementary firefighter training

nem.: Zusatzausbildung zum Feuerwehrmann f

doslédnost -i ž načelo, po katerem pri
večkriterijskem odločitvenem modelu vodja
intervencije ali štab sprejema odločitve

ang.: consistency

nem.: Konsistenz f

doslédnost informácij -i -- ž kriterij kakovosti
vsebine in neoporečnosti, po katerem informacija ne
vsebuje nasprotujočih si dejstev

ang.: consistency

nem.: Konsistenz f

dostôpnost informácij -i -- ž kriterij kakovosti, ki opisuje zmožnost pridobivanja informacij v času intervencije in znatno vpliva na zmožnost odločanja pri vodenju intervencije
ang.: information accessibility
nem.: Zugänglichkeit der Informationen f

dostòp po vrvi -ópa -- -- m delo na višini, pri katerem gasilec visi na vrvi ali pa je njegova stabilnost zaradi večjih naklonov stojne površine omejena, npr. navpičen spust po vrvi, spust po strehi z naklonom večjim od 45°, za kar potrebuje glavno vrv
ang.: rope access
nem.: Seilzugang m

D práh -- -ú [dé] m gasilni prah za gašenje vnetljivih kovin, npr. magnezija, aluminija, ki ima dvojni gasilni učinek, in sicer ter prekrivanje goreče snovi
ang.: D powder
nem.: D Pulver m

drobírski tók -ega -a m z vodo prepojena gmota zemljine in velikih skal, drevesnih debel in koren, ki zaradi težnosti z veliko hitrostjo steče navzdol po pobočju ali strugi, zaradi uničujoče moči in hitrosti je izjemno zahtevna tudi pravočasna evakuacija
ang.: debris flow
nem.: Schuttstrom m, Trümmerstrom m

drásna podlóga -e -e ž pripomoček za stabilizacijo bremena, ki se po višini prilagaja z dodajanjem drsnih plošč
ang.: sliding pad
nem.: Gleitunterlage f

drúga napadálna skupína -e -e -e ž skupina dveh tekmovalcev z modrimi tekmovalnimi oznakami, ki polaga desni napadalni C-cevovod gledano v smeri napada
ang.: second attacking troop
nem.: zweiter Angriffstrupp m

drúgi cevár -ega -ja m **1.** gasilec, ki je prvi pomočnik v tretji napadalni skupini in opravlja naloge, ki mu jih dodeli prvi cevar
ang.: member of the hose troop
nem.: Schlauchtruppmann m
2. tekmovalec, ki raznaša sesalne cevi, pridržuje in nese sesalni vod do vode, nato nadzira tlačni vod
ang.: member of the hose troop
nem.: Schlauchtruppmann m

drúgi napadálec -ega -lca m gasilec, ki je prvi pomočnik v prvi napadalni skupini in opravlja naloge, ki mu jih dodeli prvi napadalec
ang.: member of the attacking troop
nem.: Angriffstruppmann m

drúgi vodár -ega -ja m gasilec, ki je prvi pomočnik v drugi napadalni skupini in opravlja naloge, ki mu jih dodeli prvi vodar
ang.: member of the water troop
nem.: Wassertruppmann m

dvódélno povêlje -ega -a s izvršno povelje, ki je sestavljeno iz pripravljalnega in izvršilnega dela, pri čemer je v pripravljalnem delu kratko in jasno opisano želeno ravnanje, v izvršilnem delu pa

takojšnji odziv podrejenih enot **S:** sestávljeno povêlje
ang.: two-part command
nem.: zweiteiliger Befehl m

dvójna kabína vozíla -e -e -- ž tip kabine, ki omogoča prevoz gasilskega oddelka, torej 6 do 9 gasilcev, pri čemer je to lahko nadgrajena kabina gospodarskega vozila ali pa je izvedba takšna, da je prostor za drugi del posadke v nadgradnji gasilskega vozila
ang.: crew cabin
nem.: Mannschaftskabine f

dvójna spójka -e -e ž spojka, ki omogoča hkraten priklop dveh cevi na vsaki strani
ang.: double hose coupling
nem.: Doppel-Schlauchkupplung f

dvójna tláčna posóda -e -e -e ž tlačni posodi, ki sta medsebojno povezani z vmesnim T spojnim elementom in pritrjeni na IDA, namenjeni podaljšanju uporabe IDA in s tem možnosti za izvajanje najzahtevnejših nalog reševanja in gašenja
ang.: double compressed air cylinder
nem.: Doppel-Druckluftflaschen f

dvókolésni pogòn -ega -óna m zvedba podvozja, kjer je gnana le ena os vozila, pri tovornih vozilih običajno zadnja, kjer je tudi možna blokada diferenciala za potrebe reševanja vozila v primeru ugreznjenja
ang.: road drive
nem.: Straßenantrieb m

dvósmérna spójka -e -e ž spojka, ki se spoji ali odpne ne glede na smer odpiranja in je namenjena povezovanju hidravličnih cevi
ang.: two-way coupling
nem.: Zwei-Wege Kupplung f

eksotêrmna kémijska réakcija -e -e -e ž snovna sprememba, pri kateri se toplota sprošča, npr. gorenje
ang.: exothermic reaction
nem.: exotherme Reaktion f

eksplozija -e ž pojav, ko se zaradi hitrega sproščanja in širitve vročih plinov v okolico v kratkem času sprosti zelo veliko energije, posledica je udarni val in porast tlaka v okolici, ki ima lahko rušilno moč, pri čemer je vzrok lahko npr. zelo hiter potek gorenja, kjer se v kratkem času sprosti velika količina vročih plinov
ang.: explosion
nem.: Explosion f

elektróda defibrilátorja -e -- ž sestavni del defibrilatorja, ki se nalepi na bolnikov gol prsni koš v skladu z navodili, preveri stanje obolele osebe ter po potrebi v primeru srčnega zastoja dovede električni tok
ang.: AED pad
nem.: Defibrillationselektrode f, Klebeelektrode f

elektrónsko mérjenje -ega -a s merjenje tekmovalnega časa s pomočjo profesionalne avtomatske merilne naprave, ki je opremljena s senzorji ali se ustavi s pritiskom na gumb
ang.: electronic timing
nem.: elektronische Zeitmessung f

endotêrmna k mijjska reakcija -e -e -e  
snovna sprememba, pri kateri se toplota porablja,
npr. razpad vode na kisik in vodik ali razpad snovi v
gasilnem prahu
ang.: endothermic reaction
nem.: endotherme Reaktion f

energijjski blažilnik -ega -a m naprava, ki se
namesti na vrvi v primeru uporabe popkovine, da
se ob prestrezanju prostega padca telesa zmanjša
zaustavitvena sila na vrednost, ki je za osebo  e
sprejemljiva
ang.: impact force absorber
nem.: Sto d mpfer m

 nod lno pov lje -ega -a s povelje, ki je
sestavljeno samo iz izvršnega dela in zahteva
takojšen odziv ppodrejene enote
ang.: one-part command
nem.: einteiliger Befehl m

enójna kabina vozila -e -e --   kabina, ki
omogoča prevoz skupine do 3 gasilcev, kar je
navadno tovarni sko izdelano kabina gospodarskega
vozila
ang.: single cabin
nem.: Einzel-Kabine f

enójna reševalna z nka -e -e -e   končni
vozel, ki se naredi z ovitjem enega konca vrvi okoli
pasu ali bremena, skozi zanko pa se potegne
neobremenjeni konec vrvi, ki se ga dodatno
zavaruje z varovalnim vozlom, in je namenjen
varovanju osebe ali bremena med premikanjem po
izpostavljenem mestu, npr. po lestvi **S:** mrtva z nka,
n jlonski v zel, p  njak
ang.: bowline knot
nem.: Palstek m

 nostare jsko v denje -ega -a s vodenje
gasilcev na intervenciji in pri drugem operativnem
delu v verigi poveljevanja, pri katerem ima vsak
gasilec natanko enega neposrednega vodja
ang.: unity of command
nem.: Einheit der Auftragserteilung f

en ta USAR -e -- [ sar]   državna tehnična
enota, sestavljena iz usposobljenih pripadnikov,
ki se lahko v roku 24 ur opremljeni odpravijo
na pomoč pri iskanju in reševanju oseb, ki so
 rtev potresa v urbanih okoljih **S:** en ta za h tre
intervencije
ang.: USAR team
nem.: USAR-Einheit f

en ta za h tre intervencije -e -- -- --  
en ta USAR

EN stándard -- -a [e n] m prostovoljna smernica,
ki zagotavlja tehnične specifikacije za nekatee
vrste blaga, storitev in postopkov, pri čemer
njihova uporaba zagotavlja, da izdelki in storitve
doseejo določeno raven kakovosti, varnosti in
zanesljivosti
ang.: European standard
nem.: Europäische Norm f

e al n -a m uniformirana gasilska formacija, v kateri
deli gasilske enote razporejeni eden za drugim, npr.

po  inih, gasilci pa so razvr eni po velikosti, tako po
 irini kot po globini
ang.: echelon
nem.: Staffel m, Staffelstellung f

f ktor p dca -ja -- m razmerje med višino
prostega padca telesa in dolžino vrvi, ki ob
zaustavljanju padca absorbira odvečno kinetično
energijo telesa **S:** koeficient p dca
ang.: fall factor
nem.: Sturzfaktor m

f za informiranja -e --   psihološka podpora in
pomoč faza intervencije, v kateri se udele enemu v
izrednem dogodku, zlasti otroku, na njemu razumljiv
način pove, kaj se dogaja in kako poteka reševanje,
po potrebi se ga umiri, zamoti, pri nepoškodovanih
osebah se lahko razvije pogovor o vsakdanjih
stvareh, pri tem se skuša udeležencu zagotoviti
stvari, ki se mu zdijo pomembne, npr. najljubšo
igračo, in skrbeti za osnovne potrebe, zlasti hrano,
pijačo, počitek
ang.: information stage
nem.: Phase der Informierung f

f za razvr anja -e --   psihološka podpora in
pomoč faza dela na intervenciji, v kateri se določijo
prednostne naloge in prednostna obravnava
poškodovanih oseb, pri čemer je pomembno, da
se s poškodovano osebo, zlasti z otrokom ves čas
intervencije pogovarja ena oseba,  e je le mogoče
ang.: grading stage
nem.: Phase der Gliederung f

f za za cite -e --   psihološka podpora in pomoč
faza intervencije, v kateri gasilci poskrbijo, da
so poškodovane osebe, zlasti otroci, čim manj
izpostavljene nesreči, po možnosti umaknjene v
hladno cono, kjer imajo ob sebi ves čas nekoga od
gasilcev ali reševalcev, ki se z njimi pogovarja
ang.: protection stage
nem.: Phase der Sicherheit f

FFF -- [f f f ] m → brezfluorinsko penilo

FFFP -- [f f f p ] m → filmotv rno fluorproteinsko
penilo

filmotv rno fluorproteinsko penilo -ega -ega
-a s proteinsko penilo z dodano fluorirano površinsko
aktivno snovjo, ki tvori oblogo, kar zagotavlja učinkovito
gašenje ogljikovodikov ter izdelavo težke gasilne pene in
srednje gasilne pene **K:** FFFP
ang.: film forming fluoroprotein foam concentrate
nem.: filmbildendes Fluor-Proteinschaummittel n

filmotv rno sintetično penilo -ega -ega -a s
→ večnamensko penilo

flu rproteinsko penilo -ega -a s proteinsko
penilo z dodano fluorirano površinsko aktivno snovjo
ang.: fluoroprotein foam concentrate, FP
nem.: Fluor-Proteinschaummittel n

f toc lica -e   naprava, ki prek sensorja začne
meriti čas nastopa tekmovalne enote, ko eden od
tekmovalcev prekine žarek
ang.: photocell
nem.: Photozelle f

francóski vôzel -ega -zla m drsni voz, ki se naredi s trikratnim ovitjem zanke iz pomožne vrvice okoli glavne vrvi in potegnitvijo njegovih koncev skozi zgornjo zaprto zanko, da ga oseba lahko neobremenjenega z roko poriva po vrvi gor in dol, v primeru spusta vozla iz rok pa se voz, ki obnaša kot vrvna prižema

ang.: French prusik

nem.: französischer Prusikknoten m

frontálni napàd -ega -áda m taktični nastop gasilske enote ali več gasilskih enot, pri katerem se gašenje izvaja v isti smeri, npr. pri gašenju požarov v naravi

ang.: frontal assault on fire

nem.: frontaler Löschangriff m

fúncijski telôvník -ega -a m → označevalni brezrokávník

gasílna péna -e -e ž gasilo iz mešanice vode in penila ter mehurčkov, pridobljenih mehansko ali kemično, namenjeno dušenju in tudi ohlajevanju vnetljivih tekočin, lahko tudi trdnih snovi

ang.: extinguishing foam, fire fighting foam

nem.: Löschschaum m

gasílna vòda -e -e ž voda, ki se odvzema iz vodovodnega omrežja, drugih omejenih ali neomejenih vodnih virov, ali dovaža z gasilnimi cisternami ter je namenjena gašenju požara

ang.: firewater

nem.: Löschwasser n

gasílno letálo -ega -a s letalo, ki vsebuje prostor za shranjevanje gasilne vode v večjih količinah in je namenjeno gašenju požarov v naravi, ki so težko dostopni ali obsegajo večje površine

ang.: fire-fighting plane, waterbomber

nem.: Löschflugzeug n

gasílska armatúra -e -e ž kos gasilske opreme, ki omogoča sestavljanje cevovoda skupaj s cevmi

ang.: fire-fighting fitting

nem.: Feuerwehrarmature f

gasílska cév -e -í ž priprava za dobavo gasilnega sredstva, navadno vode od mesta zajema do mesta porabe, izdelana iz umetnih vlaken, dodatno lahko zaščitena z odpornimi materiali na nevarne snovi, pri čemer mora biti uporabna v čim širšem temperaturnem območju in ima na obeh straneh spojki, s čimer je omogočeno medsebojno spajanje več priprav ali priklopo končne armature

ang.: fire-fighting hose

nem.: Feuerweherschlauch m

gasílska délovna obléka -e -e -e ž tipizirano gasilsko oblačilo, ki je po kroju prilagojeno prostovoljnemu gasilcu in gasilkam in je predpisano tudi za nastop na tekmovanju, sestavljeno iz jakne, hlač in kape

ang.: fireman working uniform

nem.: Arbeitsanzug für Feuerwehr m

gasílska formácija -e -e ž stalna sestava, ki jo tvorijo člani prostovoljnega gasilskega društva ali pripadniki poklicne gasilske enote

ang.: firefighter formation

nem.: Feuerwehr-Formation f

gasílska hímna -e -e ž simbol gasilske organizacije, ki se predvaja ali igra in poje ob gasilskih slovesnostih, in jo sestavljata melodija in besedilo, določena v statutu gasilske organizacije

ang.: firefighter anthem

nem.: Feuerwehr-Hymne f

gasílska patrúlja -e -e ž skupina operativnih gasilcev, ki načrtno opazuje ali spremlja požarne razmere ali razmere zaradi druge grozeče nevarnosti na določenem območju

ang.: firefighting patrol

nem.: Feuerwehr-Patrouille f

gasílska počástítev -e -tve ž organizirana gasilska prireditelja, na kateri se na slovesen način gasilski enoti preda gasilski prapor, izvede odprtje gasilskega doma ali drugega gasilskega objekta, preda v uporabo gasilsko vozilo ali druga zaščitna in reševalna gasilska oprema ali obeleži druga za gasilsko enoto pomembna pridobitev

ang.: fire service honour

nem.: Feuerwehrerhung f

gasílska slúžba -e -e ž poklicno ali prostovoljno opravljanje operativnih nalog gasilskega dela

ang.: fire service

nem.: Feuerwehrdienst m

gasílska stráža -e -e ž operativni taktični postopek po koncu intervencije, ko manjša skupina opremljenih gasilcev ostane na mestu intervencije in nadzoruje pogorišče, da lahko ob ponovnem izbruhu požara takoj začne z gašenjem

ang.: firewatch

nem.: Brandwache f

gasílska šóla -e -e ž 1. ustanova resornega ministrstva, ki skrbi za izvajanje usposabljanj in drugih vrst izobraževanja za prostovoljne in poklicne gasilce in je opremljena z gasilskim poligonom in sodobnim orodjem ter opremo

ang.: fire school

nem.: Feuerweherschule f

2. javno veljavni program usposabljanja za pridobitev poklica gasilec

ang.: fire school

nem.: Feuerweherschule f

gasílska unifórma -e -e ž oblačilo, ki je po blagu, kroju in barvi enotno za vse pripadnike gasilske organizacije in ga član nosi pri opravljanju gasilske službe, na posvetovanjih, sestankih, vajah ter povsod, kjer predstavlja gasilce, svojo gasilsko enoto ali gasilsko organizacijo, prav tako tudi ob državnih, pokrajinskih in občinskih ali z njimi izenačenih slovesnostih

ang.: firefighter uniform

nem.: Feuerwehruniform f

gasílska zaščitna in reševálna opréma

-e -e -- -e -e ž pripomočki in orodja, izdelani posebej za visoke zahteve gasilstva, namenjeni postopkom gašenja in reševanja ljudi, živali in premoženja, ki se na intervencijo pripelje z gasilskimi vozili skupaj z moštvo

ang.: fire and safety equipment

nem.: Feuerwehrausrüstung f

gasilski informacijski sistem -ega -ega
-a m formaliziran socialno-tehnični organizacijski sistem, čigar gradniki so celovito povezane prvine, in sicer ljudje, procesi, organiziranost in tehnologije, ki je oblikovan z namenom zbiranja, obdelovanja, hrambe, deljenja in souporabe informacij v gasilstvu
ang.: emergency management information system
nem.: Informationssystem für das Notfallmanagement n

gasilski prápor -a m simbol gasilske organizacije, izdelan iz svilene tkanine ognjeno rdeče barve, v sredini katerega je na eni strani vtkan venec lipovih listov z gasilskim znakom v zlati barvi, na drugi pa slika, povezana z gasilsko organizacijo in napisom NA POMOČ, obrobljen z zlato vrvico, obešen na drogu
ang.: firefighter flag
nem.: Feuerwehrfahne f

gasilski znák -ega -a m znak, ki ga sestavlja gasilska čelada, za katero sta prekržani z leve bakla, z desne gasilska sekirica
ang.: firefighting sign
nem.: Feuerwehrzeichen n

gasilsko délo -ega -a s opravljanje operativnih nalog gasilstva ter drugih nalog in aktivnosti med gasilsko službo v skladu s formacijo gasilske enote, sistemizacijo del, predpisi ter pravili gasilske stroke in programom dela
ang.: firefighting
nem.: Feuerwehrarbeit f

gasilsko-špórtna disciplína -e -e ž tekmovalna zvrst, v kateri nastopajo tekmovalne enote različnih starostnih kategorij in obsega izvajanje določenih nalog, npr. izvedbo tridelnega napada pri vaji z motorno brizgalno, vezanje vozlov
ang.: firefighting competitive discipline
nem.: Feuerwehrwettkampfsportdisziplin

gašênje -a s **1.** teorija gorenja in gašenja prekinitiv ali upočasnitev eksotermnih kemijskih reakcij, ki potekajo med gorenjem, s hlajenjem, dušenjem plamena, z uporabo snovi, ki znižajo število radikalov v plamenu in zmanjšajo hitrost kemijske reakcije
ang.: fire extinction
nem.: Löschen n
2. taktika taktični postopek nanašanja gasilnega sredstva na gorečo snov s ciljem prekinitve požarnega tetraedra in posledičnega zmanjšanja požarne škode
ang.: fire extinction
nem.: Löschen n

govôrna membrána -e -e ž sestavni del maske izolirnega dihalnega aparata, uporabniku omogoča boljše komunikacijo z okoljem, izdelana iz plastične ali kovinske folije
ang.: speech diaphragm
nem.: Sprechmembrane f

grèd -í ž vodoravno položeno leseno orodje, dolžine 2 m, širine 0,2 m in višine 0,35 m, ki služi kot ovira v vaji z ovirami za mladince in štafetah z ovirami, v vaji

raznoternosti je dolžine 6 m, širine 0,25 m in višine 0,2 m
ang.: balancing beam
nem.: Laufbrett n

H-cév -í [há] m sesalna cev ali tlačna cev z notranjim premerom 38 mm, namenjena dobavi gasilnega sredstva do končne armature ali odvzemu tekočih nevarnih snovi iz okolja
ang.: fire hose 38-H
nem.: H-38 Feuerwehrschauch m

Heimlichov prijêm -ega -éma [hájmlihov] m ukrep prve pomoči v primeru težje zapore dihalne poti, ki se izvaja s stisom trebuha, kar povzroči tlak, ki lahko iztisne tujek iz sapnika ali zgornje dihalne poti
ang.: abdominal thrusts, Heimlich maneuver
nem.: Heimlich-Manöver n

hidránt -a m naprava, ki omogoča odzvem vode iz javnega vodovnega omrežja za izvajanje operativnih nalog
ang.: hydrant
nem.: Hydrant m

hidrántni kljúč -ega -a m orodje, s katerim se odpre ventil na podzemnem hidrantu ali na nadzemnem hidrantu in omogoči pretok vode
ang.: hydrant wrench
nem.: Hydrantenschlüssel m

hidrántni nastávek -ega -vka m armatura za odzvem vode iz podzemnih hidrantov prek pokončne cevi, ki se zaključí z dvema izlivoma za priklop C-cevi, pri čemer se dovajanje vode upravlja z ventili
ang.: hydrant standpipe
nem.: Hydrantenstandrohr m

hidrántni prikljúček -ega -čka m mesto za neposredni odzvem vode za gašenje požara prek gasilnih vozil z vgrajenimi črpalkami ali prenosnih gasilnih črpalk
ang.: hydrant connection
nem.: Hydrantenanschluss m

hidrántno omréžje -ega -a s sistem vodov in naprav, po katerih se voda za gašenje dovaja od vodnega vira do hidrantov, od koder se napajajo gasilska vozila ali izvaja neposredno gašenje
ang.: hydrant network
nem.: Hydrantennetz n

hidrávlično oródje -ega -a s hidravlična naprava, ki je gnana z agregati in na katero so nameščeni posebni pripomočki, npr. kavliji, krmilni mehanizmi, ter je namenjena tehničnemu reševanju
ang.: hydraulic rescue tool
nem.: hydraulisches Rettungsgerät n

hidrávlično prezračévánje -ega -a s odstranjevanje dima in vročih plinov iz prostora z razpršenim vodnim curkom, ki se usmeri skozi odprtino, kar odstrani tudi dimne pline
ang.: hydraulic ventilation
nem.: hydraulische Ventilation f

hítra spójka -e -e ž element, pritrjen na srednjetačni vod, namenjen priklopu pljučnega

avtomata, reševalne kapuce, reševalnega pljučnega avtomata

ang.: Quick connector

nem.: Schnell-Kupplung f

hítri travmatolóški preglèd -ega -ega

-éda m postopek pregleda poškodovanca v predbolnišničnem okolju, za katerega se gasilec odloči na podlagi ocene prizorišča, začetne ocene stanja poškodovanca in mehanizma poškodbe, pri čemer preišče celotno telo poškodovanca, da lahko odkrije vsa ogrožujoča stanja

ang.: rapid trauma assessment

nem.: schnelle Traumauntersuchung f

hitróst informácij -i -- ž kriterij kakovosti

na področju dostopa in procesa, po katerem je informacija podprta z infrastrukturo, kar vpliva na odločitveni proces vodenja intervencije

ang.: information speed

nem.: Informationsgeschwindigkeit f

hitróst nanôsa penílne méšanice -i -- --

-- ž pretok penilne mešanice, ki se nanaša na enoto površine požara in je navadno izražena v litrih raztopine na m² površine požara v eni minuti

ang.: application rate

nem.: Applikationsrate f, Fließgeschwindigkeit des Wasser-Schaummittel-Gemisches f

hládna cóna -e -e ž 1. taktika območje mesta

intervencije, ki je namenjeno zaščititi gasilcev in drugih posredovalcev ter njihovi oskrbi, predstavlja pa tudi rezervni prostor v primeru širjenja nevarnega območja, npr. zaradi širjenja nevarne snovi, in ga navadno varuje policija, zato drugi, npr. novinarji, nimajo vstopa vanjo **S**: servisno-izolacijska cóna, zelêna cóna

ang.: cold zone

nem.: Absperrbereich m

2. teorija gorenja in gašenja → pòdtláčna cóna

HMS-vpónka -e [həməsá] ž → hrúškasta vpónka

horizontálna konstrúkcija -e -e ž nosilna

konstrukcija, ki zapira prostor od zgoraj in spodaj ter prenaša lastno in koristno obtežbo v prostorih na medsebojno povezano vertikalno nosilno konstrukcijo, npr. zid, steber

ang.: horizontal-span support system

nem.: horizontale tragende Konstruktion f

horizontálna sektorizácija -e -e ž

sektorizacija, ki se izvaja pri intervencijah z večjim številom gasilskih enot, kjer delo poteka v enem nivoju, sektorji pa se določijo glede na stopnjo nevarnosti na nekem območju ali geografsko lego mesta intervencije

ang.: horizontal sectorisation

nem.: horizontale Abschnittaufteilung f

horizontálno prezračévánje -ega -a

s postopek odstranitve dima in dimnih plinov iz prostorov v eni etaži, npr. iz stanovanja v večnadstropni stavbi

ang.: horizontal ventilation

nem.: horizontale Entrauchung f

hrbtíšče -šča s sestavni del izolirnega dihalnega aparata, na katerega so pritrjeni naramnice in ledveni pas,, trak za pritrditev tlačne posode, reducirni ventil, visokotlačni vod z manometrom ter srednjetačni vod

ang.: backplate

nem.: Ruckenplatte f

hřbtna rínka -e -e ž → hřbtno vpétje

hřbtno vpétje -ega -a s vpetje na zadnjem delu

pasu za prestrezanje padca, ki je označeno s črko A in se običajno uporablja skupaj z energijskim blažilnikom **S**: hřbtna rínka

ang.: dorsal ring

nem.: Rückenring m

hrúškasta vpónka -e -e ž asimetrična vponka,

ki ima je zožena v zgornjem delu in razširjena v spodnjem delu ter omogoča vpenjanje več kosov opreme **S**: HMS-vpónka

ang.: HMS- karabiner, pearbiner

nem.: HMS-Karabiner m

ideálna méšanica -e -e ž → stehiométrična méšanica

imobilizácija -e ž postopek, s katerim se

onemogoči premikanje udov, sklepov v primeru zlomov, izpahov in zvinov z namenom lajšanja bolečin in preprečevanja dodatnih poškodb in krvavitev v bližini poškodovanega uda ali sklepa

ang.: immobilisation

nem.: Immobilisierung f

industríjski požár -ega -a m požar, ki nastane

kot posledica izvajanja gospodarske dejavnosti z uporabo strojev, nevarnih snovi, predelave in pridelave surovin

ang.: industrial fire

nem.: Betriebsbrand m

inhibítor -ja m snov, ki upočasni ali prepreči

kemijsko reakcijo, npr. nekatere snovi v gaslinem prahu ali nadomestkih halona, ki upočasnijo ali preprečijo gorenje **S**: zavirálec

ang.: inhibitor

nem.: Inhibitor m

interaktívnost informácij -i -- ž kriterij

kakovosti na področju dostopa in procesa, po katerem se informacija lahko vključi v informacijski proces vodenja intervencije

ang.: interactivity of information

nem.: Interaktivität der Information f

intervéncija -e ž taktični postopek, ki ga enota

izvede na zahtevo vodje intervencije ali nadrejenega poveljujočega na intervenciji

ang.: incident response

nem.: Einsatz m

intervéncijska pót -e -i ž pot, ki je označena s

prometnim znakom ali talnimi označbami na vozišču ter omogoča nemoten prehod intervencijskih vozil do mesta intervencije

ang.: fire department access

nem.: Feuerwehrzufahrt f

IPS obrázec -- -zca [ipəsə] **m** standardizirani obrazec, ki je namenjen izvajanju posameznih aktivnosti vodenja intervencije, npr. želenim učinkom, uporabi komunikacijskih naprav, zagotavljanju varnosti, dostopnosti virov
ang.: ICS form
nem.: Einsatzleitsystem-Formular **n**

izgubljena opréma -e -e **ž** napaka tekmovalca, ne odloži opreme ali orodja na predpisano mesto ali mu pade na tla med izvajanjem vaje ter je ob koncu vaje med ocenjevanjem nima pri sebi, npr. kapa, cevni nosilec, ključ za spojke
ang.: lost equipment
nem.: verlorenes Gerät **n**

izpàh -àha **m** izguba stika med sklepno glavico in sklepno jamico v sklepu poškodovane osebe, zato mora gasilec ob prepoznavi poškodbe imobilizirati sklep in s tem preprečiti nadaljnje poškodbe
ang.: dislocation
nem.: Verrenkung **f**

izstópna odprtína -e -e **ž 1.** tehnično reševanje odprtina, skozi katero gasilci izvlečejo ali iznesejo ponesrečenca v prometni nesreči ali iz ruševin
ang.: rescue exit
nem.: Rettungsausgang **m**
2. taktika odprtina, zlasti okna, skozi katero se odvajajo dim in vroči plini pri prezračevanju objekta
ang.: ventilation exit
nem.: Belüftungsausgang **m**

izvédba -e **ž** tretja faza odločitvenega kroga, ki zajema izdajo povelja z nalogo in potrebno gasilsko reševalno opremo ter gasilnimi sredstvi določeni gasilski skupini ali gasilski enoti
ang.: performance
nem.: Ausführung **f**

jámarska nosíla -ih -il **s mn.** nosila, ki so namenjena reševanju poškodovancev iz ozkih prostorov, saj omogočajo kakovostno imobilizacijo poškodovanca z vgrajenimi trakovi, za navezavo vrvene tehnike pa so na voljo trije kovinski obroči, in sicer ena pri glavi in dve pri nogah
ang.: cave rescue stretcher
nem.: Rettungstrage für eingeschränkte Platzverhältnisse **f**

jásnost informáci -i -- **ž** kriterij kakovosti vsebine in bistvenosti, s katerim se opiše zmožnost razumevanja informacij pri ciljni publiku, ki je pomembna za odločitveni proces pri vodenju intervencije
ang.: clarity of information
nem.: Informationsklarheit **f**

jávna gasílska slúžba -e -e -e **ž** organiziranost prostovoljnih in poklicnih gasilskih enot na območju občine z določenimi operativnimi območji, ki z javnim pooblastilom in v skladu s predpisi, z medsebojnimi usklajenimi načrti aktiviranja, vzdrževanja pripravljenosti in delovanja zagotavlja pripravljenost, preventivo ter delovanje gasilskih

enot ob naravnih in drugih nesrečah ter med drugimi gasilskimi intervencijami
ang.: public fire service
nem.: öffentliche Feuerwehrdienst **m**

jávna razsvetljáva -e -e **ž** razsvetljava, ki služi za osvetljevanje ulic, cest in drugih javnih površin
ang.: public lighting
nem.: öffentliche Beleuchtung **f**

jávno alarmíranje -ega -a **s** sistem, ki je podprt z informacijsko rešitvijo za vodenje in izvajanje zaščite, reševanja in pomoči in je namenjen alarmiranju prebivalstva na lokalni, regijski ali državni ravni, npr. z gasilskimi sirenam
ang.: public warning system, PWS
nem.: öffentliches Alarmierungssystem **n**, öffentliches Warnsystem **n**

jedrnátost informáci -i -- **ž** kriterij kakovosti vsebine in bistvenosti, s katerim se opiše informacija, ki nima nepotrebnih elementov ali podatkov, kar pripomore k boljšemu odločitvenemu procesu pri vodenju intervencije
ang.: conciseness
nem.: Prägnanz **f**

jédro požára -a -- **s** območje požara, kjer požar nastane in se širi v okolico **S:** požárno gnézdó
ang.: firecore
nem.: Brandentstehungsort **m**, Brandkern **m**

kabína -e **ž** konstrukcijski element vozila, ki je namenjen upravljanju vozila, npr. pri tovornjaku
ang.: cabine
nem.: Kabine **f**

katalizátor -ja **m** snov, ki pospeši kemijsko reakcijo, ker spremeni mehanizem njenega poteka, npr. popolno izgorevanje snovi v avtomobilih za zmanjševanje izpušnih plinov
ang.: catalyst
nem.: Katalysator **m**

kémična gasílna péna -e -e -e **ž** gasilna pena, ki nastaja pri reakciji mešanice bazičnih soli in raztopine kisline, pri čemer mehurčke tvorijo nastali plini
ang.: chemical foam
nem.: chemischer Schaum **m**

klícna števílka 112 -e -e -- [ena ena dvé] **ž** enotna evropska številka za klice v sili, ki je povezana s centrom za obveščanje, kadar posameznik potrebuje nujno medicinsko pomoč, pomoč gasilcev, nujno veterinarsko pomoč, pomoč gorskih, jamarskih reševalcev, drugih reševalnih enot ali policije
ang.: emergency telephone number
nem.: Euronotruf **m**, Rufnummer 112 **f**

klícni znák -ega -a **m** ime, ki določa uporabnika radijske postaje za potrebe komuniciranja v radijskem omrežju, npr. Brezovica 201
ang.: call sign
nem.: Rufzeichen **n**

klínična smrt -e -i **ž** stanje poškodovanca, ko je popolnoma odsotno dihanje in utripanje srca, ob katerem morajo gasilci v najkrajšem možnem času

začeti temeljne postopke oživljanja, saj to stanje ni dokončno in se poškodovancu lahko povrnejo življenjski znaki

ang.: clinical death

nem.: klinischer Tod m

ključ za jášek -a -- -- m orodje, s katerim se lahko odpirajo pokrov na jaških ali vratca v stenah

ang.: manhole hooks with chain

nem.: Schachthaken mit Kette m

koeficient pádca -ênta -- m → fáktor pádca

kolájna -e ž → medálja

kólaps -a m nenaden in včasih tudi nepričakovan pojav šibkosti v telesu, ki ga lahko spremlja izguba zavesti, zato morajo gasilci v primeru posredovanja osebo položiti na tla in ji privzdigniti noge

ang.: collapse

nem.: Kollaps m

kombinírani cúrek -ega -rka m sočasno uporabljen strnjeni curek za gašenje žarišča in razpršeni curek za ohlajevanje okolice

ang.: combined spray

nem.: kombinierter Voll- und Sprühstrahl m

kombinírani pás -ega -ú m pas, ki združuje funkcionalnosti dveh ali treh različnih pasov, in sicer pozicijskega pasu, sedežnega pasu ter pasu za prestrazanje padca in se običajno uporablja za reševanje **S**: reševálni pás (2)

ang.: combined harness

nem.: kombinierter Klettergurt m

kônčno sidrišče -ega -a s sidrišče, kjer se zaključí vrvna linija ali vrvna ograja

ang.: final anchor point

nem.: letzter Ankerpunkt m

kônc nevárnosti -nca -- m alarmni znak, ki ga označuje enolični 30-sekundni zvok sirene in se obvezno uporabi po prenehanju nevarnosti, zaradi katere je bil dan znak za neposredno nevarnost, prebivalci pa morajo še vedno spremljati obvestila v medijih

ang.: end of danger

nem.: Entwarnung f

korítasta nosíla -ih -il s mn. nosíla s posebno plastično školjko in kovinskimi ročaji, ki omogočajo transport poškodovanca po neurejenem terenu in s pomočjo vrvne tehnike, za pritrnitev poškodovanca pa se uporabljajo dvodelni trakovi s plastičnimi ali kovinskimi sponkami

ang.: basket stretcher

nem.: Korb Bahre f

kótni sesálni kôš -ega -ega kôša m gasílska armatura, ki se namesti na začetek sesalnega voda in omogoča sesanje vode pod kotom do motorne brizgalne

ang.: basement suction basket

nem.: Kellersaugkorb m

krátki pogôvor -ega -a m psihološka podpora in pomoč pogovor po kriznem dogodku, ki poteka v skupini gasilcev na kraju dogodka takoj po zaključeni intervenciji ali po vrnitvi v gasílsko enoto in traja okoli

10 minut, v katerem vodja intervencije predstavi dejstva, pojasni potek intervencije in opozori vse udeležene, katere znake stresa lahko opazijo pri sebi v naslednjih dneh **S**: demobilizácija

ang.: short talk

nem.: Kurzgespräch n

kravátni vózel -ega -zla m vozé, ki se izdelá s tesno prilegajočim se prepletom dveh zaprtih zank in je namenjen spajanju dveh trakov

ang.: tape knot, water knot

nem.: Bandschlingenknoten m

krítčna hitróst nanôsa peníln

méšanice -e -i -- -- -- ž najnížji pretok peníln

mešanice, ki ga je treba uporabiti, da se požar učinkovito gasi, saj pri nižjem pretoku nastalo peno požar nenehno uničuje

ang.: critical application rate

nem.: kritische Applikationsrate f, kritische

Fließgeschwindigkeit des Wasser-Schaummittel-

Gemisches f

krízni dogódek -ega -dka m dogodek, ki je nepričakovan in oseba nanj ni pripravljena, zato doživi stresni odziv

ang.: crisis event

nem.: Krisensituation f

krmílni mehanízem -ega -zma m mehanízem, nameščen na orodje, ki omogoča upravljanje hidravličnega orodja, namenjenega npr. stiskanju, razpiranju

ang.: steering mechanism

nem.: Steuermechanismus m

krmílni ventíl -ega -a m ventíl, ki nadzoruje tlak pri upravljanju in usmerjanju hidravličnega orodja

ang.: actuated valve

nem.: Betätigungsventil n

láhka gasílna péna -e -e ž gasílna péna s penílnim številom med 200 in 1000, običajno okrog 700, primerna zlasti za popolno zapolnitev prostorov z namenom preprečitve nastanka požara

ang.: high expansion foam

nem.: der Leichtschaum m

lážni alárm -ega -a m **1.** obvestilo o dogodku, ki ga od avtomatskih javljalnikov požara sprejme klicni center ter aktivira ustrezne gasílske enote, ki po prihodu na kraj dogodka ugotovijo, da intervencija ni potrebna

ang.: false alarm

nem.: Falschalarm m

2. obvestilo o domnevem dogodku, ki ga na klicni center sporoči fizična oseba zaradi zlonamernosti, gasílske enote pa po prihodu na navedeni kraj dogodka ugotovijo njegovo neresničnost

ang.: false alarm

nem.: Falschalarm m

leséna ográja -e -e ž prečna deska, višine 0,7 m in širine 2 m, ki se uporablja kot ovira za preskok v vaji z ovirami za mladince in mladinke, na spodnjem delu ovire mora biti 0,15 m prostora za polaganje C-cevi

ang.: hedge

nem.: Hürde f

leséni stròp -ega stròpa **m** strop, izveden iz lesenih tramov, enim ali dvema slojema desk ter vmesnim prostorom, ki je napolnjen z drugim materialom, npr. peščeno nasutje, žindra, mineralna volna
ang.: wooden ceiling
nem.: Holzdecke **f**

letálska nezgóda -e -e **ž** dogodek, povezan z obratovanjem zrakoplova, v katerem so pred vzletom, med letom ali po pristanku poškodovani potniki, posadka ter sam zrakoplov ali njegovi deli zaradi naravnih ali drugih vzrokov
ang.: aircraft accident
nem.: Flugzeugunfall **m**

mátična knjíga -e -e **ž** evidenca članov določene gasilske organizacije, navadno prostovoljnega gasilskega društva, ki vsebuje osnovne osebne podatke o članu ter vrsto članstva in dosežen čin v gasilski organizaciji
ang.: fire fighting register book
nem.: Feuerwehrregister **n**

medálja -e **ž** ploščat predmet, namenjen odlikovanju vsakega izmed prvih treh najuspešnejših posameznikov ali ekip na tekmovanju v posameznih kategorijah **S:** kolájna
ang.: medal
nem.: Medaille **f**

médijski predstavnik -ega -a **m** član štaba, ki je zadolžen za posredovanje informacij o intervenciji javnosti
ang.: media officer, public information officer
nem.: Pressesprecher **m**

mehanízem gašênja -zma -- **m** način, s katerim se prepreči gorenje, in sicer z ohlajanjem, preprečevanjem dostopa kisika, odstranjevanjem gorljive snovi ali inhibicijo
ang.: fire extinguishing effect, fire suppression effect
nem.: Löscheffekt **n**

mehanízem gorênja -zma -- **m** način, po katerem se združijo pogoji požarnega tetraedra, ki omogočajo gorenje
ang.: fire effect
nem.: Brandeffekt **n**

mehanízem poškódbe -zma -- **m** ocena dogajanja, ki privede do stanja poškodovanca in na podlagi katerega se opredeli možnost nastanka določene poškodbe, pri čemer se zahtevnost in možnost večjega števila poškodb določi glede na skupek sil, ki so ob dogodku delovale na telo poškodovanca
ang.: mechanism of injury, MOI
nem.: Verletzungsmechanismus **m**

mehánsko prezračévánje -ega -a **s** odstranjevanje dima in vročih plinov iz objekta s pomočjo tehničnih naprav, ki spremenijo zračni tlak v objektu
ang.: mechanical ventilation
nem.: Belüftung mit Lüftungsanlagen **f**

méntor -ja **m** vodja tekmovalne ekipe, katerega naloge je usmerjanje, vodenje ter motiviranje članov ekipe
ang.: tutor
nem.: Mentor **m**

merílna létev -e -tve **ž** palica za merjenje višine vode, ki označuje mero v cm in se uporablja za merjenje prenesene vode v štafeti s prenosom vode za pionirje in pionirke
ang.: measure scale
nem.: Messlatte **f**

merílna napráva -e -e **ž** pripomoček za elektronsko odmerjanje doseženega časa opravljene vaje, ki se sproži s prekinitvijo žarka na startu ali pritiskom na stikalo ter se prekine z določeno izvedeno nalogo, npr. padcem tarče, prekinitvijo žarka, prekinitvijo s stikalom
ang.: measuring equipment
nem.: Messgerät **n**

merílnik pretôka -a -- **m** priprava, ki spremlja količino vode ali drugega medija v cevovodu z merjenjem prostornine
ang.: flow meter
nem.: Durchflussmengenmessgerät **n**

mešálno rozmérje -ega -a **s** prostorninski delež penila v penilni mešanici, predpisan z navodili za uporabo penila
ang.: induction rate
nem.: Zumischrate **f**

metúlječ -čka **m** voz, ki se naredi s prepletom zank in potegnitvijo skozi nastale zanke, kar omogoči izločitev poškodovanega dela vrvi, hkrati pa je vrv dovoljeno še naprej obremenjevati v vse smeri
ang.: alpine butterfly, butterfly loop
nem.: Schmetterlingsknoten **m**

mladínec -nca **m** mladínka oseba, včlanjena v gasilsko organizacijo, ki je stara od 12 do 16 let in je del tekmovalne enote
ang.: junior firefighter
nem.: Jugendfeuerwehrmann **m**

módra kategoríja -e -e **ž** triažna kategorija, v katero se ob množičnem dogodku uvrstijo osebe, ki so kljub prisotnim znakom življenja, zlasti dihanju, utripu, brez možnosti preživetja, zato se jim zagotavlja lajšanje bolečin in spremstvo ob umiranju
ang.: code blue
nem.: blaue Sichtungskategorie **f**

mrtva zánka -e -e **ž** → enójna reševálna zánka

načrt alarmíranja -a -- **m** dokument, ki vsebuje zemljevid območja, ki ga taktično pokriva določena enota in opisane primere ter načine aktiviranja gasilske enote ali več gasilskih enot pri večjih dogodkih, npr. za posredovanje pri prometni nesreči, požaru v stanovanjskem objektu, poplavi
ang.: alarm plan
nem.: Alarmierungsplan **m**

načrtovánje -a **s** druga faza odločitvenega kroga, v katerem vodja intervencije na podlagi pridobljenih informacij o dogodku s presojanjem sprejme

odločitev, katere ključne aktivnosti bodo

gasilci izvedli

ang.: planing

nem.: Planung f

načrt paráde -a -- m dokument, v katerem so določeni ukrepi za nemoten potek parade in ki vsebuje datum ter uro začetka in zaključka, kraj in lokacijo, podatke o poveljniku, namestniku parade in vodjih ešalonov, seznam in vrstni red gasilskih vozil, lokacijo častnega odra s seznamom gostov in shematsko-grafični prikaz parade

ang.: parade plan

nem.: Paradeplan m

načrt zaščíte in reševánja -a -- -- -- m uradni dokument vlade, občine ali druge organizacije, v katerem je opredeljeno, katere naloge zaščite, reševanja in pomoči ter kateri zaščitni ukrepi in aktivnosti za zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje se ob določeni naravni ali drugi nesreči izvajajo, po kakšnem postopku potekajo, kdo so izvajalci, v kakšni organizacijski strukturi se izvaja vodenje ter tudi vadi in usposablja dogovorjeno

ang.: contingency plan, emergency management plan

nem.: Notfall Management Plan m, Notfallplan m

nàdgrádnja vozíla -e -- ž izvedeni namenski deli vozila na podvožju, ki zagotavljajo njegovo funkcionalnost, pri čemer je pri gasilskih vozilih to navadno prostor za gasilna sredstva ter gasilsko zaščitno in reševalno opremo, pri določenih vozilih tudi za prevoz dela posadke

ang.: superstructure

nem.: Aufbau m

nàdtláčna cóna -e -e ž cona, ki se oblikuje pri razvoju požara v zgornjem delu prostoru zaradi nastajajočih zgorevalnih produktov in sproščanja energije, kar ustvarja višji tlak in znatno višjo temperaturo od sosednjih prostorov in s tem spodbuja izhajanje zgorevalnih produktov iz prostora, med gašenjem notranjega požara pa je ključna za nadaljnji razvoj požara, zato se jo v čim večji meri ohlaja z vodo, dokler razmere to dopuščajo in zahtevajo **S**: pózitivna cóna, vróča cóna (2)

ang.: positive zone

nem.: Überdruckzone f

nàdtláčno prezračévánje -ega -a s odstranjevanje dima in vročih plinov iz objekta s pomočjo prezračevalnika, ki v prostoru ustvari višji zračni tlak, kot je tlak zunaj stavbe

ang.: positive pressure ventilation

nem.: Überdruckbelüftung f

nàdzémni hidránt -ega -a m priprava za odvzem vode za gašenje požarov iz vodovodnega omrežja, kjer cev z nastavki za priključek gasilskih cevi sega od 80–150 cm nad zemeljsko površino

ang.: overhead hydrant

nem.: Überflurhydrant m

nàdzémni rezervoár za gasílno vódo -ega -ja -- -- -- m rezervoar z vodo za gašenje, ki se zgradi

na ravninskih območjih, kjer v bližini ni

nobene vzpetine

ang.: fire water tank

nem.: oberirdischer Löschwassertank m

naglávni pritrdílni trák -ega -ega -ú m sestavni del maske izolirnega dihalnega aparata, izdelan iz gume ali blaga, namenjen pritrjevanju maske na obraz

ang.: head harness

nem.: Kopfspinne f

nájlnski vózel -ega -zla m → enójna reševálna zánka

naknádno gorénje -ega -a s ponovni vžig že pogašene gorljive snovi, ker še ni dovolj ohlajena in ima še vedno dostop do oksidanta, zato so pogoji požarnega tetraedra še vedno izpolnjeni

ang.: subsequent fire

nem.: nachträglicher Brand m

nalétna zaščíta -e -e ž ukrep, s katerim se dodatno zavaruje mesto prometne nesreče, običajno na avtocestah in hitrih cestah, pri čemer se za zavarovanje uporabi večje in težje gasilsko vozilo, ki je postavljeno na primerni oddaljenosti in se uporablja samo za zavarovanje mesta intervencije in se ne sme uporabljati za opravljanje drugih nalog, posadka pa v tem času ne sme biti v gasilskem vozilu

ang.: traffic protection

nem.: Verkehrsabsicherung f

naméstnik povêljnika -a -- m oseba, ki nadomešča poveljnika v njegovi odsotnosti, da se lahko zagotavlja neprekinjeno opravljanje gasilske službe ter skrbi zlasti za vodenje strokovno-tehnične administracije, npr. evidence o vajah, tečajih

ang.: deputy fire chief

nem.: stellvertreder Brandmeister m

napadálna skupína -e -e ž gasilska skupina dveh ali treh gasilcev pod vodstvom prvega napadalca, ki opravlja najzahtevnejše naloge v gasilskem oddelku na intervenciji

ang.: ATR, attacking troop

nem.: Angriffstrupp m, ATR

napáka -e ž dejanje ali stanje, ki nastane pri izvajanju vaje v gasilskošportni disciplini in ni v skladu s pravili ali ni opravljeno na način, ki velja za pravilnega

ang.: mistake

nem.: Fehler n

napráva za prestrézanje pádca -e -- -- -- ž naprava, ki se uporablja za zaustavljanje padajoče osebe ali bremena z višine ali drsenja osebe ali bremena po strmini

ang.: fall arresting device

nem.: Auffanggerät n

napredovánje požára -a -- s širjenje požara na večje območje zaradi vremenskih razmer, količine gorljive snovi, premajhnega števila gasilcev, prepozna alarmiranja

ang.: fire spread

nem.: Brandausbreitung f

narávni vòdni vír -ega -ega -a m vodni vir, ki ga najdemo v naravi in se napaja samodejno iz naravnih virov

ang.: natural water source

nem.: natürliche Wasserquelle f

narávno prezračevanje -ega -a s

odstranjevanje dima in vročih plinov iz objekta skozi odprtine, zlasti okna, vrata, s pomočjo gibanja zračnih mas v okolici objekta

ang.: natural ventilation

nem.: natürliche Ventilation f

nastávek za cilíndre -vka -- -- m → opórna pèta

natánčnost informácij -i - ž kriterij kakovosti vsebine in neoporečnosti, s katerim se opiše informacija kot enaka resnici, zato ima odločilni vpliv na vodenje intervencije

ang.: accuracy

nem.: Genauigkeit f

navezáva vòzla -e -- ž prepletanje koncev vrvi z namenom navezovanja osebe ali predmeta in s tem posledično lažjega reševanja, lastne varnosti, prenašanja, plezanja ali spuščanja

ang.: knotbinding

nem.: Knotbindung f

navídezna smrt -e -i ž stanje poškodovanca, pri katerem so življenjske funkcije osebe tako oslajbljene, da se jih s čutili ne more zaznati, zato morajo gasilci čim hitreje začeti s podrobnejšim ugotavljanjem življenjskih funkcij s tehničnimi pripomočki ali začeti z izvajanjem temeljnih postopkov oživljanja

ang.: apparent death

nem.: Scheintod m

nèaspirírana gasílna péna -e -e -e ž gasilna pena, izdelana iz mešanice vode in penila, pri čemer zrak ni primešan na sami napravi za apliciranje, npr. ročniku, glavi sprinklerja, ampak se le delno primeša zaradi gibanja penilne mešanice po zraku in udara ob površine, zaradi česar pride do le delnega upenjanja

ang.: non-aspirated foam

nem.: nicht-aspirierter Schaum m

negatívna cóna -e -e ž → pòdtláčna cóna

nèposrédna nevárnost -e -i ž alarmni znak, ki ga označuje enominutni zavijajoči zvok sirene, ki se uporabi ob nevarnosti poplave, večjem požaru, radiološki in kemični nevarnosti, nevarnosti vojaškega napada ter ob drugih nevarnostih, pri katerem morajo prebivalci spremljati medije in upoštevati navodila o zaščitnih ukrepih

ang.: immediate danger

nem.: unmittelbare Gefahr f

nèpotrèbni alárm -ega -a m obvestilo o dogodku, ki ga na klicni center sporoči fizična oseba v dobri veri, vendar aktivirane gasilske enote na kraju dogodka ugotovijo, da intervencija ni potrebna, npr. obvestilo o požaru v naravi, čeprav gre za nadzorovano kurjenje odpadkov

ang.: unnecessary alarm

nem.: unnötiger Alarm m

nèpravílni stárt -ega -a m napaka tekmovalca, ki prehitro premakne nogo pred startnim poveljem, žvižgom ali strelom

ang.: incorrect start

nem.: falscher Start m

nèpravílno délo -ega -a s napaka v gasillkošportnih disciplinah, kadar tekmovalec ne izvede vaje tako, kakor je v predpisano v opisu vaje

ang.: incorrect task

nem.: falsches Arbeiten n

nèpravílno nóšenje vèder -ega -a -- s napaka tekmovalca pri vaji z vedrovko, kadar vedra ne nosita oba tekmovalca ali ne zlijeta vode iz obeh veder v vedrovko ali kadar zlivata vodo prek zaprtega pokrova vedrovke

ang.: incorrect carrying of the bucket

nem.: falsche Tragung des Eimers f

nèpravílno premágana ovíra -- -e -e ž

napaka tekmovalca v več disciplinah, kadar v vaji nepravilno prečka oviro ali nepravilno izvede določeno nalogo, npr. ne preskoči ali se dotakne vodne ovire, ne prečka lesene ograje znotraj njene širine

ang.: mistake at obstacle

nem.: Fehler am Hindernis m

nèskônčni sidríščni trák -ega -ega -ú m trak, ki je namenjen izdelavi sidrišča, navezavi nosil in vpetju druge opreme, pri katerem je dolžina zanke običajno 60, 80, 100, 120 in 150 cm

ang.: anchor strap

nem.: Anschlagschlinge f

neúrje -a s izdatne padavine z močnim vetrom, ki so praviloma kratkotrajne in lahko povzročijo predvsem hudourniške in urbane poplave ter vetrolom

ang.: storm

nem.: Sturm m

nevárno obmóčje -ega -a s območje mesta intervencije, na katerem obstaja tveganje za življenje in zdravje gasilcev, njegove meje pa ščitijo gasilci

S: cóna nèposrédne nevárnosti

ang.: danger zone

nem.: Gefahrenbereich m

nevárnost -i ž **1.** možnost, da lahko človeka poškoduje ali okvari njegovo zdravje nenadzorovana ali nezavarovana energija na določenem mestu

ang.: hazard

nem.: Gefahr n

2. zaščita in reševanje lastnost procesa, pojava, človeške aktivnosti, da lahko negativno vpliva na temeljne družbene vrednote, npr. na zdravje ali življenje ljudi, živali, poškoduje ali uniči lastnino ter povzroči degradacijo okolja

ang.: hazard

nem.: Gefährdung f

nevíhta -e ž kratkotrajnen vremenski pojav z gromom in strelami, lahko tudi z močnejšim vetrom, izdatnimi padavinami v obliki dežja, občasno tudi točo, ki lahko povzroči požare zaradi strel, poškodbe streh na stanovanjskih in kmetijskih objektih,

poškodbe na vozilih in drugi lastnini, vetrolom, hudourniške in urbane poplave

ang.: thunderstorm

nem.: Gewitter m

nevrogéni šòk -ega šòka m smrtno nevarno stanje poškodovanca, ki ga gasilec prepozna z dobrim poznavanjem mehanizma poškodbe in izločanjem ostalih stanj, saj zaradi poškodovane hrbtenjače poškodovanec nima tipičnih znakov šoka, koža je normalne barve, normalne temperature, brez potu, kljub temu se življenjske funkcije naglo slabšajo, zato prva pomoč obsega samo dvig nog in čimprejšnjo predajo v oskrbo službi nujne medicinske pomoči

ang.: neurogenic shock

nem.: neurogener Schock m

nevtrálna cóna -e -e ž teorija gorenja in gašenja plast v prostoru med nadtláčno cono in podtláčno cono, ki se oblikujeta pri razvoju požara v prostoru, ki obe coni do nanosa gasilne vode izrazito deli obe coni tako glede temperature kot preglednosti

ang.: neutral zone

nem.: neutrale Zone f

nèzavést -i ž stanje, pri katerem se poškodovana oseba ne odziva na dražljaje v okolici, a še vedno samostojno diha in ima zaznaven utrip, vendar zaradi popuščanja mišičnega tonusa obstaja velika nevarnost zadušitve z lastnim jezikom, zato morajo gasilci poškodovanca namestiti v stabilni bočni položaj in nadzirati njegovo stanje, razen pri sumu poškodbe vratne hrbtenice, ko se oseba pusti v položaju, v kakršnem je bila najdena in je treba obvezno ves čas nadzorovati njeno dihanje

ang.: unconsciousness

nem.: Bewusstlosigkeit f

normálnotláčni napàd -ega -áda m taktični postopek gašenja s tlačnimi cevmi in ročnikom ter tlačno črpalko z delovnim tlakom 8 barov pri požarih večjega obsega, kjer posredovanje zahteva večje količine vode in traja dlje časa

ang.: working pressure fire attack

nem.: Normaldruck-Löschangriff m

nosíla -íl s mn. oprema, ki je namenjena imobilizaciji in transportu poškodovanca

ang.: stretcher

nem.: Bahre f

nós vpónke -ú -- m razširjeni del stebela vponke, ki skupaj z vrticami vponke omogoča povečanje vzdolžne nosilnosti vponke

ang.: carabiner nose

nem.: Karabinernase f

nótranja analíza -e -e ž psihološka podpora in pomoč druga faza preprečevanja posledic stresa, ki obsega pogovor po končani intervenciji v mirnem okolju gasilske enote, ki ga vodi vodja intervencije ali vodja oddelka, v katerem so osvetljeni operativni postopki, ki jih je opravila gasilska enota na mestu intervencije

S: téhnični debriefing

ang.: technical debriefing

nem.: Einsatznachbesprechung f

nótranja máska -e -e ž sestavni del maske izolirnega dihalnega aparata, opremljena z dvema ventiloma, ki krmilita vdihan in izdihan zrak, namenjena tudi zmanjšanju mrtvega prostora

ang.: inner mask

nem.: Innenmaske f

nótranji hidránt -ega -a m priključek za odvzem gasilne vode na hidrantno omrežje v stavbah

ang.: internal hydrant

nem.: Innenhydrant m

nótranji hidránt s plòsko cevjó -ega -a -- -- m notranji hidrant z mehko gasilsko cevjo premera 52 mm, dolgo največ 30 m in ročnikom ter pretokom 100 l/min pri tlaku 2,5 bar na ročniku

ang.: internal hydrant with soft hose

nem.: Innenhydrant mit Feuerwehrschauch m

nótranji hidránt s pôltógo cevjó -ega -a -- -- -- m notranji hidrant s z manj prožno cevjo premera 25 mm, dolžine največ 30 m in ročnikom s pretokom 16 l/min 70 l/min pri tlaku 2,5 bar na ročniku

S: nótranji hidránt s stabílnó cevjó

ang.: internal hydrant with semi-rigid hose

nem.: Innenhydrant mit halbsteifem

Feuerwehrschauch m

nótranji hidránt s stabílnó cevjó -ega -a -- -- -- m → nótranji hidránt s pôltógo cevjó

nòžna stópna zánka -e -e -e ž povezava med ного in ročno vrvno prižemo, ki omogoča aktivni dvig, pri čemer je zanka nastavljiva po dolžini in je lahko izdelana iz vrvi ali traku

ang.: foot sling

nem.: Trittschlinge f

nòžna vrvna prižéma -e -e -e ž vrvna prižema, ki je kot pripomoček nameščen na nogi in omogoča lažji in hitrejši aktivni dvig po vrvi

ang.: foot rope clamp

nem.: Fußsteigklemme f

obókani stròp -ega stròpa m zidan strop, ki je zgrajen tako, da sta stabilnost in nosilnost zagotovljeni z obliko loka oziroma ukrivljene osi

ang.: vaulted ceiling

nem.: gewölbte Decke f

obstójnost betóna -i -- ž lastnost betona, da ob izpostavljenosti fizikalno mehanskim vplivom, kemijskemu agresivnemu okolju, ki na beton delujejo škodljivo, ohranja svoje lastnosti

ang.: concrete resistance

nem.: Haltbarkeit von Beton f

océna ogróženosti -e -- ž zaščita in reševanje dokument države, občine ali posamezne organizacije, ki vsebuje kakovostno in količinsko analizo naravnih ter drugih okoliščin za nastanek naravne in druge nesreče, oceno možnega poteka in posledic nesreče, predlagano stopnjo zaščite pred nevarnostmi ter predlog preventivnih in drugih ukrepov za zaščito, reševanje in pomoč

ang.: risk assessment

nem.: die Risikobewertung f

océna porábe vóde -e -- -- ž naloga načrtovanja na intervenciji, s katero se oceni količina potrebne vode za gašenje in poskrbi za oskrbo z vodo, zlasti z uporabo drugega vodnega vira, dovozom vode z gasilskimi vozili

ang.: water consumption assessment

nem.: Löschwasserbedarf m

océna stánja -e -- ž prva faza odločitvenega kroga, v katerem vodja intervencije pridobi informacije o dogodku, preveri stanje na požarišču, ogroženost ljudi, živali, nevarnosti za gasilce, število gasilskih in drugih enot ter njihovo opremljenost in usposobljenost, vremenske razmere in količino gasilnih sredstev, ki so na razpolago

ang.: condition assessment

nem.: Zustandsbewertung f

ocenjeválni líst -ega -a m standardizirani obrazec, ki ga sodnik izpolni pri vrednotenju uspešnosti prikazane tekmovalne vaje in vsebuje podatke o kategoriji in tekmovalni ekipi, čas nastopa, opise vrst napak v posamezni tekmovalni disciplini ter število kazenskih točk in podpise vodje ekipe in predsednika ocenjevalne komisije

ang.: evaluation sheet

nem.: Bewertungsbogen m

ocenjevánje -a s vrednotenje uspešnosti prikazane tekmovalne vaje v vseh gasilskošportnih disciplinah v skladu s tekmovalnimi pravili

ang.: evaluation

nem.: Bewertung f

odločitveni króg -ega -a m proces vodenja gasilske taktične formacije ali intervencije, ki je razdeljen na tri faze, in sicer oceno stanja ali ugotovitve, načrtovanje ali presojo in odločitve ter izdajo povelja, ki mu sledi izvajanje gasilskih nalog, pri čemer se po zadnji fazi ponovno začne krog z oceno stanja

ang.: decision circle

nem.: Entscheidungskreis m

odpórnost betóna -i -- ž sposobnost betona, da ob izpostavljenosti različnim dejavnikom ohrani svoje lastnosti

ang.: concrete resistance

nem.: Widerstandsfähigkeit von Beton f

odpórnost betóna proti obrábi -i -- --

-- ž sposobnost betona, da ob izpostavljenosti mehanskim obremenitvam obdrži svoje prvotne lastnosti

ang.: wear resistance of concrete

nem.: Verschleißfestigkeit von Beton f

odpórnost na narávne in drúge nesréče

-i -- -- -- -- ž zmožnost sistemov, skupnosti ali družb, tudi organizacij, da naravne in druge nesreče čim manj zmotijo njihovo delovanje, tako da na različne načine pravočasno in učinkovito poskrbijo za svojo robustnost, prilagodljivost, zmožnost odziva, odpravo posledic in obnovo, vključno z zagotovitvijo neprekinjenega delovanja za javnost pomembnih storitev ali njihove hitre ponovne vzpostavitve

ang.: disaster resilience

nem.: Widerstandskraft gegen Naturkatastrophen f

odprta veríga -e -e ž taktični nastop več gasilskih enot, ki omogoča dobavo gasilne vode na večjih razdaljah, pri čemer se voda prečrpava v bazene ali vodnjake, od tam pa se zopet odvzema in črpa dalje

ang.: open circuit

nem.: offene Schaltung m

odprti pòdzémni rezervoár za gasílno vódo -ega -ega -ja -- -- -- m rezervoar, izveden pod zemeljsko površino, ki na vrhu nima pokrova

ang.: open underground fire water tank

nem.: offener unterirdischer Löschwassertank m

ognjeodpórni materiál -ega -a m → ognjevární materiál

ognjevárni materiál -ega -a m material, ki se ob izpostavljenosti viru vžiga ne vžge **S**: ognjeodpórni materiál, požárnoodpórni materiál

ang.: fireproof material

nem.: feuerfestes Material n

ogróženost -i ž mogoče fizične, družbene in ekonomske posledice nesreče, ki je odvisna od nevarnosti, ranljivosti, odpornosti in časa izpostavljenosti

ang.: specific risk

nem.: Gefährdung f

omejeválnik pretóka -a -- m sestavni del ventila tlačne posode, lahko vgrajen tudi naknadno, namenjen za omejevanje pretoka zraka v primeru loma ventila

ang.: excess flow valve

nem.: Strombegrenzungsventil n

omejeválnik tláka -a -- m armatura, ki omogoči nastavitev želene vrednosti tlaka na cevovodu

ang.: hose line pressure limiting valve

nem.: Druckbegrenzungsventil m

omejevánje dostópa -a -- s delo na višini, pri katerem se gasilec varuje tako, da sploh ne vstopi v nevarno območje, ker mu povezava na pasu do sidrišča tega ne omogoča, roke ima pa proste in lahko z njimi opravlja določeno delo

ang.: work restraint

nem.: Arbeitsbeschränkung f

onesnažílo -a s snov ali zmes, ki ima neželene učinke na živa bitja in naravne vire, če preseže določeno mejno vrednost

ang.: pollutant

nem.: Schadstoff m

opeklína -e ž poškodba, ki nastane zaradi vpliva toplote, kemične reakcije, električnega toka ali jedrskega sevanja in prizadene kožo ter sluznice, kar pri poškodovani osebi povzroča izgubo telesnih tekočin in toplote, poveča se tudi možnost okužbe, zato mora gasilec s predela poškodbe odstraniti neprilepljena oblačila, rano oskrbeti z opeklinskimi obkladki, ki prizadeto območje učinkovito ohlajajo ter tako preprečujejo širjenje poškodbe v globino tkiva in ščitijo pred nadaljnjimi okužbami

ang.: burn

nem.: Brandwunde f

operatèr -ja m oseba, ki v centru za obveščanje sprejema informacije o dogodkih na klicni številki 112 in jih posreduje na dogovorjeno mesto

S: dispéčer

ang.: operator

nem.: Operator m

operatívna enôta -e -e ž gasilska formacija, ki jo predstavlja usposobljena in opremljena sestava gasilcev v gasilskem društvu ali poklicni enoti

ang.: operational unit

nem.: Einsatzform f

operatívni nivó vódenja -ega -ja -- m vodenje skupine in oddelka, pri katerem vodja intervencije sam izvaja vse faze vodenja

ang.: incident command level 1, single command

nem.: Führen ohne Führungseinheit n,

Führungsebene A f

opórna pèta -e -e ž pripomoček, ki se uporabi skupaj z raztezalnim cilindrom za povečanje naležne površine ali trdnosti materiala **S:** nastávek za cilíndre

ang.: sill support

nem.: Schwelleraufsatz m

opórno koléno -ega -a s priprava, ki jo sestavljajo telo in ročaj, narejena iz aluminijaste zlitine, ter spojke, izdelane iz kovanega aluminija, in je namenjena razbremenitvi neposrednega pritiska, zato je nameščena med zadnjo tlačno cevjo in ročnikom, s čimer olajša delo gasilcem, zlasti pri delu na lestvi

ang.: branchpipe holder

nem.: Stutzkrummer m

opozorílo na nevárnost -a -- -- s alarmni znak, ki ga označuje enolični dveminutni zvok sirene in se uporabi za napoved bližajoče se nevarnosti visoke vode, požara, ekološke in drugih nesreč, pri katerem morajo prebivalci spremljati obvestila v medijih in ukrepati v skladu z izdanimi navodili

ang.: danger warning

nem.: Gefahrenmeldung f

osébná odgovórnost -e -i ž psihološka podpora in pomoč prva faza preprečevanja posledic stresa, v kateri mora vsak gasilec po kriznem dogodku pri sebi opazovati in spremljati znake stresa, na katere je opozorjen v kratkem pogovoru po hujši intervenciji

ang.: personal responsibility

nem.: persönliche Verantwortung f

oskríba z vódo -e -- -- ž operativni logistični postopek, ki gasilcem zagotavlja nemoteno gašenje z ustrežno količino vode ali drugimi gasilnimi sredstvi

S: preskríba z vódo

ang.: water supply

nem.: Wasserversorgung f

osmíca -e ž končni voz, ki se naredi iz dveh dvakrat prekrizanih zank v obliki številke osem, ki se med obremenitvijo zelo zategne, vendar je zelo zanesljiv

ang.: figure eight knot

nem.: Achtknoten m

osnôvna gasílska dríža -e -e -e ž položaj telesa, ki ga zavzame gasilec na povelje »Mirno« ali ob drugi

poveljih in se v tej drži ne premakne do naslednjega povelja

ang.: basic posture

nem.: Grundhaltung f

osnôvna táktična enôta -e -e -e ž gasilski oddelek z opremo in vozilom, ki lahko posreduje na intervenciji

ang.: basic tactical unit

nem.: taktische Grundeinheit f

ôtok -óka m nepoškodovana površina znotraj črnega območja pri požarih v naravi

ang.: island

nem.: Insel m

označeválni brezrokávník -ega -a m brezrokavnik z oznakami strukture vodstva intervencije na hrbtnem delu in imenskim našitkom na sprednjem delu, ki je namenjen lažji organizaciji in sporazumevanju med intervencijo **S:** fúnkcijski telóvník

ang.: fire command vest

nem.: Kennzeichnungswest m

pálična konstrúkcija vozíla -e -e -- ž tehnologija izgradnje vozila, pri kateri je osnovna nosilna konstrukcija vozila namesto iz oblikovane pločevine sestavljena iz paličja, zlasti pri avtobusih

ang.: pillar construction

nem.: Gitterrahmen m

paráda -e ž urejen nastop z mimohodom, v katerem sodelujejo gasilske formacije in tehnična sredstva, razvrščena v kolono s predpisanimi razmiki, sestavljen iz čela, glavnega dela in gasilskih vozil

ang.: parade

nem.: Parade f

pasívna várnost -e -i -- ž konstrukcijski varnostni elementi vozila, ki omilijo posledice ob trku vozila, npr. mehke cone in ojačitve na pločevini

ang.: passive safety

nem.: passive Sicherheit f

pás za prestrézanje pádca -ú -- -- m pas, ki je sestavljen iz nožnih in ramenskih trakov ter izdelan v skladu z SIST EN 361 in pri katerem sta za navezavo na vrvi sistem na voljo prsno vpetje in hrbtno vpetje **S:** varoválni pás

ang.: fall arrest harness

nem.: Auffanggurt m

pášnjak -a m → enójna reševálna zánka

penílna méšanica -e -e ž homogena mešanica vode in penila v ustreznem mešalnem razmerju, ki je namenjena izdelavi vseh vrst gasilne pene

ang.: foam solution

nem.: Wasser-Schaummittel-Gemisch n

penílno števílo -ega -a s razmerje med prostornino nastale gasilne pene in prostornino penilne mešanice

ang.: expansion rate, expansion ratio

nem.: Verschäumungszahl f

penílo -a s snov, ki pomešana z vodo v pravem razmerju tvori penilno mešanico

ang.: foam concentrate

nem.: Schaummittel n

permanéntno strokôvno usposábljanje

-ega -ega -a s formalno gasilsko strokovno usposabljanje v obliki seminarjev, posvetov in seznanjanju, na katerem se gasilci seznanijo z novimi spoznanji in razvojem novih pristopov, tehnologij in orodij

ang.: permanent firefighter training

nem.: Feuerwehr-Weiterbildung f

pionír -ja m pionírka oseba, včlanjena v gasilsko organizacijo, stara od dopolnjenih 6 do 11 let, ki je del tekmovalne enote

ang.: pioneer

nem.: Pionier m

pirolízni plín -ega -a m snovi v plinastem agregatnem stanju, ki se sprostijo med pirolizo biomase, vključno z biogenimi in drugimi odpadki, npr. blatom čistilnih naprav

ang.: pyrolysis gas

nem.: Pyrolysegas n

plameníšče -a s najnižja temperatura, pri kateri vnetljiva snov v zrak odda dovolj hlapov, da se ti lahko vžgejo, ko se približamo z odprtim plamenom, pri čemer snov pri odmiku plamena ugasne

ang.: flashpoint

nem.: Flammpunkt m

plintêсна obléka -e -e ž → zaščitna obléka za nevarne snovi

podáljšek cilíndra -ška -- m pripomoček, ki se nastavi na raztezalni cilindar za povečanje raztezanja

ang.: extension for rescue ram

nem.: Verlängerung für Rettungszylinder f

podaljševálni vôzel -ega -zla m vozél, s katerim se spajata skupaj dva konca vrvi enakih premerov, pri čemer se najprej prva vrv ovije okoli druge vrvi v eno stran, nato pa druga vrv okoli prve vrvi v nasprotno smer

ang.: double fisherman's knot, double knot

nem.: Doppelknoten m, doppelter Spierenstich m

podòr -ôra m ločitev, odlomitev ali odkrušitev kamnite gmote od strmega pobočja, pri čemer sproščeno gradivo pade v nižjo lego, kar povzroča težave zlasti v hribovitem in alpskem svetu, kjer so lahko pretrgane cestne povezave, odpravljanje posledic pa zahteva vključitev sil za zaščito in reševanje, ki zagotavljajo preskrbo prebivalcev

ang.: rock fall

nem.: Bergsturz m, Felssturz m

podpórna organizácija -e -e ž organizacija, ki ima lahko stvarno in krajevno pristojnost za izvedbo nekaterih nalog, s katerimi podpira delovanje pristojne organizacije na mestu odziva, ali pa so pogodbeno ali kako drugače zavezani k izvajanju določenih nalog pri odzivu, npr. pomoč z ekipami, osebjem, opremo, materialom

ang.: support organisation

nem.: Unterstützungsorganisation f

pòdtálni požár -ega -a m požar v naravi, pri katerem se nenadzorovano širi gorenje v tleh, bogatih s humusom, praviloma pa ni vidnega plamena, ampak le dimi

ang.: underground wildfire

nem.: Erdbrand m, Erdfeuer n

pòdtláčna cóna -e -e ž cona v spodnjem delu prostora, ki se oblikuje pri razvoju požara v notranjem prostoru zaradi potrebe po dovodu svežega zraka za zgorevanje, kar zaradi nižjega tlaka od sosednjih prostorov povzroči vlek zraka v prostor, kar se lahko pri izvedbi notranjega napada uporabi za pregled stanja v prostoru in do določene faze razvoja požara tudi za gibanje napadalne skupine

S: hládna cóna (2), negatívna cóna

ang.: negative zone

nem.: Unterdruckzone f

pòdtláčno prezračévánje -ega -a s odstranjevanje dima in vročih plinov iz objekta s pomočjo naprave, ki odsesava dim iz objekta, ker je tlak v objektu nižji kot zunaj njega

ang.: negative pressure ventilation

nem.: Unterdruckbelüftung f

podvózje -a s osnovna konstrukcija vozila, na katero so posredno pritrjena kolesa in ostali elementi vozila, pri čemer se za gasilska vozila navadno uporabljajo osnove gospodarskih vozil, za določene modele pa obstajajo namenske osnove, ki nudijo dodatne zahtevane lastnosti, npr. premikanje zadnje osi za zmanjšanje obračanega kroga

ang.: chassis, platform

nem.: Autoboden m, Fahrgestell n

pòdzémni hidránt -ega -a m priprava za odvzem vode za gašenje požarov iz vodovodnega omrežja, kjer je cev z glavo za namestitev hidrantnega nastavka na nivoju površine zemlje zavarovana z litoželeznim ohišjem s pokrovom

ang.: underground hydrant

nem.: Untenflurhydrant m

pòdzémni rezervoár za gasílno vòdo -ega -ja -- -- -- m rezervoar z vodo za gašenje, ki se zgradi pod zemeljsko površino

ang.: underground fire water tank

nem.: unterirdischer Löschwassertank m

pôlbíčov vôzel -ega -zla m drsni vozél iz spodaj zaprte in zgoraj odprte zanke, ki se uporablja za aktivni in pasivni spust, varovanje med napredovanjem, vendar pa praviloma ne pri reševanju poškodovancev

ang.: half hitch, half sailors knot

nem.: Halbmastwurfsicherung f, HMS Knoten m

položájna oznáka -e -e ž oznaka na delovni obleki ali uniformi v obliki romboida, ki kaže na funkcijo, ki jo ima gasilec pri opravljanju operativnih ali organizacijskih nalog

ang.: rank insignia

nem.: Dienstgradabzeichen n

pománjkanje oksidánta -a -- s pojav, pri katerem je množina oksidanta v zmesi z gorivom manjša od stehiometrične, kar vodi v nepopolno

gorenje ali nastanek prebogate mešanice, ki ne gori

ang.: oxygen deficiency, oxygen depletion

nem.: Sauerstoffmangel m

pomóč -i ž v sistemu zaščite in reševanja ukrepi in storitve strokovnjakov, reševalnih enot in služb, ki z uporabo zaščitne in reševalne opreme ogroženim in prizadetim prebivalcem zagotavljajo osnovne pogoje za življenje z živili, pitno vodo, obleko, obutvijo, zdravili in drugimi predmeti ter sredstvi, ki so namenjeni brezplačni razdelitvi ogroženemu in prizadetemu prebivalstvu za lajšanje posledic naravne in druge nesreče

ang.: help

nem.: Hilfe f

porába vode -e -- ž količina vode, ki jo je treba zagotoviti za pogasitev požara, vključno z zagotavljanjem gasilske straže

ang.: extinguishing water consumption

nem.: Löschwasserverbrauch m

poročilni systém -ega -a m informacijska rešitev s prednastavljenimi predlogami, ki oblikujejo in predstavijo podatke v uporabniku primernem načinu in obliki, npr. SPIN za poročanje o poteku intervencij

ang.: reporting system

nem.: Berichtssystem n

poročilo o intervenciji -a -- -- s

standardizirani obrazec, ki ga po zaključeni intervenciji izpolni vodja intervencije in vsebuje podatke o vrsti intervencije, času in kraju nastanka dogodka, znanih in domnevnih okoliščinah dogodka, npr. povzročitelju požara, posledicah ter o izvedenih taktičnih zaščitnih ukrepih ter sodelujočih gasilskih enotah in opremi

ang.: incident report

nem.: Einsatzbericht m

poróznost betóna -i -- ž volumski delež por v betonu, izražen kot volumen por glede na celoten volumen betona vključno s porami

ang.: concrete porosity

nem.: Betonporosität f

pósttravmátska strésna môtnja -e -e -e ž zakasnel ali podaljšan odziv osebe na travmatični dogodek, ki povzroča duševno stisko, ki ne izzveni, ampak se zdravi s strokovno pomočjo, posamezni simptomi, npr. nenadni spomin na dogodek, nespečnost, lahko trajajo več let

ang.: post traumatic stress disorder

nem.: posttraumatische Belastungsstörung f

povêlje -a s kratka, nedvoumno, pravočasno, z glasom ali kretnjo izražena zahteva, izdana za izvršitev določene gasilske naloge ali opravila

ang.: command, order

nem.: Befehl m, Kommando n

povêljnik -a m oseba, ki vodi poveljstvo in je odgovorna za pripravo operativnega načrta gasilske enote ter skrbi za operativno usposobljenost

gasilcev, po končanih intervencijah pa pripravi poročila in analize intervencij

ang.: commander

nem.: Brandmeister m, Feuerwehrkommandant m, Wehrführer m

povêljniško mésto -ega -a s mesto, na katerem se izvaja vodenje intervencije ter je podnevi označeno z rdečo zastavico, v temi pa z rdečo lučjo

ang.: incident command post

nem.: Leitstelle f

povêljstvo -a s kolektivni organ vodenja za zagotavljanje pripravljenosti javne gasilske službe ter usklajevanje delovanja gasilskih enot na določenem območju

ang.: command

nem.: Kommando n

površinsko aktivna snòv -- -e -í ž spojina, ki ima sposobnost spremembe površinskih lastnosti vode, saj znižuje površinsko napetost vode, omogoča njeno večjo disperzijo, poveča sposobnost omočenja ter penjenja, kar pomembno vpliva na izdelavo gasilne pene

ang.: surfactant

nem.: Tensid n

pozábljena opréma -e -e ž napaka tekmovalca, ki predpisano opremo ali orodje pusti na začetnem mestu ali je pri vaji ne uporabi

ang.: forgotten equipment

nem.: liegengebliebenes Gerät n

pozicioníranje pri délu -a -- -- s delo na višini, pri katerem gasilec stoji na nogah, v predelu pasu je s popkovino povezan s sidriščem zato, da ima roke proste in lahko z njimi opravlja določeno delo, npr. gašenje z lestve, delo na površinah z naklonom do 45 °

ang.: work positioning

nem.: Arbeitspositionierung f

póзитivna cóna -e -e ž → nadtláčna cóna

požár -a m posledica nenadzorovanega širjenja gorenja v prostoru in času, ki se samo vzdržuje in povzroča požarno škodo

ang.: fire

nem.: Brand m

požarišče -a s področje v naravi ali v objektu, ki ga prizadene širjenje nenadzorovanega gorenja in na katerem poteka intervencija

ang.: burn area

nem.: Brandfläche f, Brandstelle f

požárna krivúlja -e -e ž krivulja, ki prikazuje razmerje med temperaturo in časom ter ponazarja časovni potek požara

ang.: fire curve

nem.: Feuerkurve f

požárna presója -e -e ž uradna ocena, s katero se dokaže, da se zaradi posegov na zgradbi, npr. namestitve sončne elektrarne, požarna varnost objekta ne bo zmanjšala, pri čemer je treba upoštevati predpise, ki urejajo požarno varnost

ang.: fire risk assessment

nem.: Feuerrisikobewertung f,

Feuerrisikoeinschätzung f

požárna vòda -e -e ž onesnažena gasilna voda, ki je bila uporabljena za gašenje in kot kontaminirani višek odteka s požarišča
ang.: contaminated firewater
nem.: Brandwasser n

požárni bazén -ega -a m gradbeni objekt, ki je namenjen zbiranju in skladiščenju zahtevanih količin gasilne vode
ang.: fire water tank
nem.: Löschwasserbehälter m

požárni objékt -ega -a m stvar, ki jo prizadene požar, npr. stavba ali deli stavb, vozila, naprave, narava, zato so vanjo usmerjeni operativni taktični postopki na intervenciji
ang.: fire object
nem.: Brandobjekt n

požárni preskòk -ega -òka m požárni efekt, za katerega je značilen zelo hiter prehod iz rastočega požara v polno razviti požar, ko zagorijo vse gorljive snovi v prostoru, navadno pri 600 °C pod stropom in prisotnim toplotnim sevanjem okoli 20 kW/m²
ang.: flash-over
nem.: Feuerübersprung m

požárni produkti -ih -ov m mn. → produkti gorénja

požárni rázred -ega -éda m razvrstitev, po kateri so gorljive snovi razvrščene v skupine glede na mehanizme gorenja ter najvišje dosežene temperature, kar vpliva na izbiro gasilnega sredstva
ang.: fire class
nem.: Brandklasse f

požárno gnézdo -ega -a s → jédro požára

požárnoodpórni materiál -ega -a m → ognjevárni materiál

požárno preiskováñje -ega -a s forenzična dejavnost, ki obsega iskanje vzrokov za razvoj požara, ki obsega tudi zbiranje podatkov, pogovore s pričami z namenom izdelave analize in je usmerjena v izboljšanje preventivnega požarnega varstva
ang.: fire investigation
nem.: Brandursachenermittlung f

požár v narávi -a -- -- m nenadzorovano gorenje v naravnem okolju, ki je posledica človekovega delovanja, npr. kurjenja odpadkov, ali vremenskih pojavov, npr. udara strele, suše in visokih temperatur
ang.: wildfire
nem.: Naturbrand m

požíg -a m premoženjsko kaznivo dejanje osebe, ki namerno iz nizkotnih ali zlobnih nagibov povzroči požar na objektu ali v naravi
ang.: arson
nem.: Brandstiftung f

pràg vozíla prága -- m konstrukcijski element vozila, ki obsega zunanji vodoravni del podvozja vozila in poteka med obema kolotekoma
ang.: sill
nem.: Schwelle f

praporščák -a m član gasilske organizacije, ki je v gasilski enoti izbran za nošenje, hrambo in vzdrževanje prapora
ang.: ensign
nem.: Fähnrich m

pravílnost informácij -i -- ž kriterij kakovosti vsebine in bistvenosti, s katerim se opiše informacija kot nepopačena, nepristranska in brez napak, kar vpliva na odločitveni proces pri vodenju intervencije
ang.: correctness of information
nem.: Informationskorrektheit f

pravočasnost informácij -i -- ž kriterij kakovosti vsebine in neoporečnosti, s katerim se informacija opiše kot obdelana in dostavljena brez zamud, kar vpliva na odločitveni proces vodenja intervencije
ang.: timeliness of information
nem.: Informationsrechtzeitigkeit f

prázni hòd -ega -a m kratkotrajni pojav pri enosmerni hidravliki, ko pri tlačenju olja iz ročne črpalke v dvostopenjski cilindri, pride pri odpiranju druge stopnje cilindra do občutka pritiskanja ročice v prazno, kot da bi padel tlak v sistemu. Gre za kratkotrajen pojav, ki traja, dokler olje ne ustvari tlak v drugi stopnji cilindra.
ang.: free travel
nem.: Leergang m

prebijáç za stèklo -a -- -- m orodje, ki je namenjeno točkovnemu razbijanju celotnih steklenih površin na vozilih z enim udarcem
ang.: spring centre punch
nem.: Federkórner m

prebítek oksidánta -tka -- m pojav, pri katerem je množina oksidanta v zmesi z gorivom večja od stehiometrične, kar omogoča popolno gorenje ali pa nastanek prerevne mešanice, ki ne gori
ang.: oxygen-enriched mixture
nem.: sauerstoffangereicherte Mischung f

prebogáta méšanica -e -e ž mešanica, v kateri je množina oksidanta v zmesi z gorivom toliko manjša od stehiometrične, da ne gori
ang.: fuel-rich mixture, rich air-fuel mixture
nem.: kraftstoffreiches Gemisch n

prèdméšani plámen -ega -éna m plamen, ki nastane, če sta gorivo in oksidant v primernem razmerju enakomerno porazdeljena v zmesi pred vžigom, zato gorenje poteka zelo hitro in popolno, v plamenu ni saj, npr. gorenje v gorilniku ob primernem dovodu zraka
ang.: premixed flame
nem.: vorgemischte Flamme f

prédnostna obravnáva -e -e ž obravnava ponesrečenca glede na njegovo potrebo po prvi pomoči, postopkih oživljanja, urgentnem prevozu in končni medicinski oskrbi
ang.: preferential treatment
nem.: Präferenzbehandlung f

predsédnik komisíje -a -- m vodja posameznega tekmovalnega področja, ki skrbi za nemoten potek dela in opravljanja določenih

nalog znotraj odbora ali ekipe, npr. predsednik tekmovalnega odbora, predsednik komisije A, predsednik komisije B, predsednik komisije za red in varnost, predsednik ocenjevalne komisije
ang.: president of the commission
nem.: Präsident der Kommission

prehódna spójka -e -e ž armatura, ki omogoča spajanje cevodovodov različnih dimenzij, npr. A-cevi z B-cevjo, C-cevi z D-cevjo
ang.: adapter coupling
nem.: Übergangsstück n

preizkús sirén -a -- m alarmni znak, ki se sproži vsako prvo soboto v mesecu ob 12. uri in je enak alarmnemu znaku za konec nevarnosti!
ang.: siren testing
nem.: Sirentest m

preklíc alárma -a -- m obvestilo o dogodku, ki ga na klicni center sporoči pooblaščen oseba, npr. predstavnik varnostne službe, da so avtomatski javljalniki požara sprožili alarm, vendar intervencija ni potrebna, npr. pri nadzorovanih vročih delih
ang.: revocation of alarm
nem.: Widderruf des Alarms m

prekrívanje razlítih tekočín -a -- -- s ukrep, s katerim se pri nesrečah, pri katerih je prišlo do iztekanja okolju nevarnih tekočin po talni površini, z vpojnimi sredstvi, prepreči nadaljnje širjenje tekočine, kar zmanjšuje obseg izteka, prepreči se iztekanje tekočin v kanalizacijsko omrežje
ang.: covering spilled liquids
nem.: Abdeckung von ausgelaufenen Flüssigkeiten f

prendòs vódenja intervencije -òsa -- -- m postopek, pri katerem obstoječi vodja intervencije preda vodenje drugi osebi zaradi prihoda višjega po operativni funkciji, nezmožnosti obvladovanja situacije ali zaključka izmene
ang.: transfer of incident command
nem.: Übertragung der Einsatzleitung f

prerévna méšanica -e -e ž mešanica, v kateri je v zmesi z gorivom množina oksidanta toliko večja od stehiometrične, da ne gori
ang.: lean air-fuel mixture, lean mixture
nem.: kraftstoffarmes Gemisch n

preskríba z vódo -e -- -- ž → oskrba z vódo

prestrézanje pádca -a -- s delo na višini, pri katerem se gasilec premika sem in tja, v primeru padca v globino pa ga vrtni sistem ustavi med padanjem v globino, npr. delo na strmi strehi, hoja po podestu brez ograje, gibanje po žerjavni roki
ang.: fall arrest
nem.: Absturzsicherung f

prevòz nevárnega blagá -òza -- -- m poseben način prevoza snovi, ki so razvrščene v razrede nevarnosti, po kopnem, morju, rekah in zraku, ki je globalno zakonsko urejen, zato ga mora spremljati tudi predpisana dokumentacija, npr. prevozna listina, potrdilo o usposobljenosti voznika, pisna navodila za ukrepanje ob nezgodi
ang.: hazard transport, transport of dangerous goods
nem.: Gefahrguttransport m

prevrnítev oródja -tve -- ž napaka tekmovalca, ki med izvedbo vaje prevrne, npr. vedrovko ali vedro, tudi če orodje takoj pobere
ang.: overturning the bucket pump
nem.: Kübelspritze-Umwerfen f

prezračéválnik -a m naprava za ustvarjanje nadtlaka v objektih, kjer je potreben odvod dima in vročih plinov
ang.: positive pressure fan
nem.: Hochdruckbelüfter m

priròčnost informácij -i -- ž kriterij kakovosti dostopa in infrastrukture, s katerim pridobljena informacija ustreza porabnikovim potrebam in navadam, kar odločilno pripomore k uspešnosti procesa vodenja intervencije
ang.: convenience of information
nem.: Zweckmäßigkeit der Information f

pritrjéni škripec -ega -pca m škripec, ki se mu položaj med uporabo ne spreminja
ang.: fixed pulley
nem.: feste Rolle f

procès vódenja intervencije -ésa -- -- m skupek logično povezanih vodstvenih in izvajalskih postopkov, ki omogočajo uspešno vodeno gasilsko intervencijo
ang.: incident command process
nem.: Einsatzleitungsprozess m

prodúkti gorénja -ov -- m mn. snovi v plinastem, tekočem ali trdnem agregatnem stanju, ki nastanejo med popolnim ali nepopolnim gorenjem, npr. ogljikov dioksid, voda, ogljikov monoksid, dimni plini
S: požárni prodúkti
ang.: combustion products
nem.: Verbrennungsprodukte n pl.

prométna nezgóda -e -e ž dogodek, v katerem so udeležena prevozna sredstva in udeleženci v prometu in ki povzroči materialno škodo, lahko tudi poškodbe udeležencev
ang.: traffic accident
nem.: Verkehrsunfall m

prométna signalizácija -e -e ž sredstva in naprave, s katerimi se zavaruje ali opozori na mesto dogodka tudi v nočnem času in slabših vremenskih razmerah, npr. stop loparji, baterijske svetilke z barvnimi stožci, cestni stožci, triopan znaki, prenosne bliskavice, utripajoče cestne table, modre luči na vozilih, bliskavice ali utripajoči smerokazi na zadnjem delu gasilskega vozila, opozorilne table na strehi gasilskega vozila, opozorilne odsevne folije na zadnjem delu gasilskega vozila
ang.: traffic signs
nem.: Verkehrszeichengebung f

prométno varovánje -ega -a s ukrep, s katerim se zavaruje mesto nezgode, s čimer se omogoči varno delo intervencijskim enotam in prepreči posledične nezgode, kar praviloma izvajajo cestne službe, policija ali gasilci z vozili in opremo za cestno signalizacijo
ang.: traffic security
nem.: Verkehrsabsicherung f

prostovoljnost -i ž načelo, po katerem operativni gasilec, ki je član prostovoljne gasilske enote, za izvajanje nalog zaščite in reševanja ne prejme plačila
ang.: volunteering
nem.: Freiwilligkeit f

proteínsko penílo -ega -a s penilo, izdelano pretežno iz naravnih hidroliziranih proteinov
ang.: P, protein foam concentrate
nem.: Proteinschaummittel n

prísna vrúna prížema -e -e -e ž vrvna prížema, ki je nameščena na sedežnem pasu in omogoča aktivni dvig po vrvi
ang.: chest rope ascender
nem.: Brustseilklemme f

prva napadálna skupína -e -e -e ž skupina dveh tekmovalcev z rdečimi tekmovalnimi oznakami, ki polaga levi napadalni C-cevovod gledano v smeri napada
ang.: first attacking troop
nem.: erster Angriffstrupp m

prví cevár -ega -ja m **1.** gasilec, ki je vodja tretje napadalne skupine, ki praviloma izvaja manj zahtevne naloge v oddelku, npr. oskrbo z vodo
ang.: leader of the hose troop
nem.: Schlauchtruppführer m
2. tekmovalec, ki raznaša in sklaplja sesalne cevi, pritrdi ventilno vrv, odpira ventile na trojaku in zaključí vajo z dotikom tipke
ang.: leader of the hose troop
nem.: Schlauchtruppführer m

prví napadálec -ega -lca m gasilec, ki vodi prvo napadalno skupino, ki je praviloma najbolj usposobljena oseba v gasilskem oddelku in izvaja najzahtevnejša operativna dela, v primeru, da nastopa samostojna gasilska skupina z vozilom, je tudi vodja vozila
ang.: leader of the attacking troop
nem.: Angriffstruppführer m

prví vodár -ega -ja m gasilec, ki je vodja druge napadalne skupine, ki praviloma izvaja zahtevne operativne naloge, npr. prezračevanje
ang.: leader of the water troop
nem.: Wassertruppführer m

psiholóška prva pomoč -e -e -í ž psiholóška podpora in pomoč strokovna pomoč psihologov, ki so posebej usposobljeni za delo v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, tistim gasilcem, ki po kriznem dogodku po preteku določenega časa še vedno čutijo praznino, otopelost, izčrpanost, slabo spijo, imajo težave z bližnjimi osebami
ang.: psychological first aid
nem.: psychologische Erste Hilfe f

psiholóško svetovánje -ega -a s psiholóška podpora in pomoč poklicno svetovanje operativnemu gasilcu, ki kaže dolgotrajne znake stresa ter mu organizirana pomoč znotraj gasilske organizacije ne zadošča
ang.: psychological counselling
nem.: psychologische Beratung f

psihoterápíja -e s psiholóška podpora in pomoč zdravljenje operativnega gasilca, ki kaže akutne ali kronične potrativatične stresne motnje in mu vsi sistemi psiholóške podpore in pomoči znotraj gasilske organizacije ne pomagajo
ang.: psychotherapy
nem.: Psychotherapie f

ranljívost -i ž pričakovane ravni in vrste prizadetosti pomembnih družbenih vrednost določenega družbenega podsistema zaradi vpliva določene nesreče
ang.: vulnerability
nem.: Empfindlichkeit f

razdelílník -a m naprava, s katero se dovedena voda za gašenje po tlačnem vodu, navadno iz B-cevi, razdeli na dva ali tri dele, ki omogočajo priklop tlačnih vodov, navadno iz C-cevi, ter izvedbo zunanjih napadov in notranjih napadov
ang.: distributor, dividing breeching
nem.: Verteiler m

razpirálo -a s hidravlično orodje, ki je namenjeno povečevanju oddaljenosti med dvema stičnima elementoma, zlasti na karoseriji vozila, pri vstopu v zgradbo skozi npr. vrata, okna, ki jih ni moč odpreti
ang.: hydraulic spreader
nem.: hydraulischer Spreizer m

razpoložljívi vír -ega -a m vir, ki je na sprejemnem mestu in vpisan v evidenco virov, čaka na nalogo in je že v pristojnosti vodje operacij, ki z njim razpolaga
ang.: available resource
nem.: verfügbare Ressource f

rdéča cóna -e -e ž → vróča cóna

rdéča kategoríja -e -e ž triážna kategorija, v katero se ob množičnem dogodku uvrstijo osebe, ki potrebujejo takojšnjo nujno pomoč zaradi poškodb, ki ogrožajo življenje, sprostitev dihalnih poti, ustavitve krvavitev
ang.: red code
nem.: rote Sichtungskategorie f

rép požára -a -- m območje požara v naravi, ki se nahaja za jedrom požara glede na smer njegovega širjenja
ang.: fire back, fire heel, tail of the fire
nem.: Brandschwanz m, Rückseite f

reševálna kapúca -e -e ž kapuca, izdelana iz negorljivih materialov, ki jo lahko priklopimo na reševalni priključek izolirnega dihalnega aparata, osebi, kateri jo namestimo, zagotavlja dotok svežega zraka med reševalnim postopkom
ang.: rescue hood
nem.: Rettungshaube f

reševální cilínder -ega -dra m naprava za razpiranje avtomobilske pločevine, pri izdelavi odprtín za iznos poškodovanca ali sprostitev ukleščenja osebe
ang.: rescue ram
nem.: Rettungszylinder m

reševálni pás -ega -ú m **1.** pri zastojih v prometu prostor med kolonama vozil na avtocesti, po katerem peljejo intervencijska vozila ob prometnih nesrečah, pri čemer se morajo v Sloveniji vozila umakniti skrajno levo in skrajno desno
ang.: emergency lane, rescue lane
nem.: Rettungsgasse f
2. oprema → kombinirani pás

reševanje -a s **1.** taktika taktični postopek odstranitve ljudi, živali in premoženja iz ogroženega območja
ang.: rescue
nem.: Rettung
2. zaščita in reševanje ukrepi in postopki, s katerimi se preneha ali zmanjša ogroženost zdravja in življenja ljudi, živali, premoženja ter kulturne dediščine pred posledicami naravne in druge nesreče
ang.: rescue
nem.: Rettung f

rezêrvo vêdro -ega -a s dodatno vedro, v katerem je 10 l vode pri vaji z ovirami za mladince, ki je postavljeno v drugem delu proge kot pomoč tekmovalcem pri polnjenju vedrovk
ang.: reserve bucket
nem.: Ersatzzeimer m

rezultat -a m pri gasilsko-športnih disciplinah dosežek na tekmovanju, ki se izrazi z razliko med startnim in ciljnim časom in seštevekom točk, pridobljenih s sodniško oceno pravilnosti izvedene vaje
ang.: result
nem.: Ergebnis n

ročni javljálnik požára -ega -a -- m javljálnik požára, ki po pritisku na gumb z zvočnim signalom opozori osebe v stavbi, da naj se umaknejo po varni poti
ang.: manual fire alarm device
nem.: manueller Brandmelder m

ročník z zasúnom -a -- -- m priprava na koncu cevovoda, s katero se nanaša voda na požar, pri čemer se z ročko uravnava ali zapira pretok
ang.: multi-purpose branch pipe
nem.: Mehrzweckstrahlrohr mit Absperrung m

ročno mérjenje -ega -a s merjenje tekmovalnega časa s pomočjo ure, ki je manj natančno in ga zato praviloma pri izvedbi vaje izvaja več sodnikov, po vaji pa se kot rezultat vpiše izračunan povprečnih čas
ang.: manual timing
nem.: manuelle Zeitmessung f

rumêna cóna -e -e ž → tôpla cóna

rumêna kategoríja -e -e ž triažna kategorija, v katero se ob množičnem dogodku uvrstijo osebe, ki so težko poškodovane, vendar niso življenjsko ogrožene in ne potrebujejo takojšnje pomoči, kljub temu pa je njihovo stanje treba ves čas spremljati
ang.: yellow code
nem.: gelbe Sichtungskategorie f

sél -a m gasilec, ki je pomočnik desetarja v oddelku in opravlja operativne naloge, skladne z desetarjevim

poveljem, npr. upravlja s trojakom, prenaša informacije
ang.: reporter
nem.: Melder m

servísno-izolacíjska cóna -e -e ž → hládna cóna

sesálna spójka -e -e ž armatura, ki je nameščena na obeh koncih sesalnih cevi ter omogoča spajanje sesalnih cevi v sesalni vod
ang.: suction hose coupling
nem.: Saugkupplung f

sesální kòš -ega kôša m gasilska armatura, ki se namesti na začetek sesalnega voda in omogoča sesanje vode do motorne brizgalne
ang.: suction basket
nem.: Saugkorb m

sesální vòd -ega vóda m linija sesalnih cevi, ki povezuje točko črpanja vode z motorno črpalko in je namenjena zagotavljanju vode za gašenje
ang.: suction line
nem.: Saugleitung f

sestávljeno povêlje -ega -a s → dvodélno povêlje

simétríčna vpónka -e -e ž vponka, ki ima enako razmerje glede na vzdolžno in prečno os, npr. ovalna vponka, okrogla vponka
ang.: symmetrical connector
nem.: symetrischer Karabiner m

sintétično penílo -ega -a s penilo, ki je kemično izdelano in temelji na površinsko aktivnih snoveh, pri čemer ima podobne lastnosti kot običajna sredstva za pomivanje posode in se uporablja za izdelavo težke gasilne pene, srednje gasilne pene in tudi lahke gasilne pene
ang.: synthetic foam concentrate
nem.: synthetisches Schaummittel n

sistém opazováńja, obvéščanja in alarmíranja -a -- -- -- m omrežje, ki ga sestavljajo državni, regijski in območni centri, katerih naloga je spremljanje izrednih dogodkov, seznanjanje javnosti in izdaja ukrepov za zagotavljanje javne varnosti, npr. v primeru poplav, ter aktiviranje pristojnih služb za njihovo odpravo
ang.: monitoring, notification and warning system
nem.: System der Beobachtung n, Information und Alarmierung m

sistém préčne vléke -a -- -- m sistem reševanja z vrvno tehniko, pri katerem se breme pasivno prenaša iz točke A v točko B, pri čemer se v točki A izdelava npr. sistem za pasivno spust, v točki B pa sistem za pasivno vleko, konca vrvi obeh sistemov pa sta vpeti na breme
ang.: rope-to-rope system
nem.: Schrägseilbergung f

sistém za opozárjanje -a -- -- m sistem, ki vključuje tehnologijo, postopke z dogovorjenimi

delotoki in usposobljene ljudi za izvajanje obveščanja javnosti o prihajajočih nevarnostih

ang.: notification information system

nem.: Notruf-Informationssystem n

SIST EN stándard -- -- -a [síst eèn] m nacionalni standard, ki je privzet po evropskih ali mednarodnih dokumentih, redkeje pa gre za privzem drugih nacionalnih standardov, pri čemer določa smernice kakovosti, ki veljajo tako na ozemlju Republike Slovenije kot na območju celotne Evropske unije

ang.: SIST EN standard

nem.: SIST EN Norm f

slabó položêna tláčna cev -- -e -e -í ž napaka tekmovalca v več gasilskošportnih disciplinah, ki pri razvijanju tlačno cev obrne za več kot 360 ° ali je ne razvije do konca **S:** zavita cév

ang.: badly laid-out pressure hose

nem.: schlecht ausgelegter Druckslauch m

sledljivost informáciij -i -- kriterij kakovosti na področju dostopa in procesa, po katerem ima informacija znanega avtorja in čas nastanka, kar vpliva na odločitveni proces vodenja intervencije

ang.: traceability

nem.: Rückverfolgbarkeit f

slépa spójka -e -e ž armatura, ki se namesti na drugo spojko, da se onemogoči prehod vode, npr. na hidrantu

ang.: blank cap

nem.: Blindkupplung f

slúžbena unifórma -e -e ž uniforma poklicnih gasilcev temno modre barve, ki jo sestavljajo kapa, pletena zimska kapa, hlače, kratka majica, kratka majica z ovratnikom, srajca poveljniška, puli, pullover, pullover poveljniški, brezrokavnik, pas za hlače, jakna, zimski in letni čevlji ter nogavice

ang.: service dress

nem.: Dienstkleidung f

smér napáda -í -- ž pri gasilsko-športnih disciplinah smer, ki določa gibanje tekmovalca na tekmovalnem prostoru

ang.: direction of attack

nem.: Angriffsrichtung f

SPÍN -a m informacijska rešitev za beleženje in upravljanje intervencij, v kateri so zbrani podatki o dogodkih, udeležencih, obsegu in načinu posredovanja ter sodelujočih enotah in opremi sistema zaščite in reševanja, ki omogoča pripravo poročila o intervenciji

ang.: incident management information system, SPIN

nem.: Incident Management Informationssystem n, SPIN

spójni ključ -ega -a m orodje, s katerim se privijajo spojke na gasilskih ceveh

ang.: coupling spanner

nem.: Kupplungsschlüssel m

sprejemljivo tvéganje -ega -a s raven in intenziteta možnih posledic nesreče, za katere družba, meni, da sta sprejemljivi glede na trenutne

družbene, ekonomske, politične, kulturne, tehnične in okoljske značilnosti

ang.: acceptable risk

nem.: akzeptables Risiko n

sredínska konzóla -e -e ž konstrukcijski element vozila, ki poteka po sredini vozila med motorjem in prtljažnim prostorom in je namenjen ojačitvi podvozja vozila

ang.: central console

nem.: Mittelkonsole f

srédnja gasílna péna -e -e -e ž gasilna pena s penilnim številom med 20 in 200, običajno okoli 70, primerna zlasti za preventivno prekrivanje vnetljivih tekočin

ang.: medium expansion foam

nem.: Mittelschaum m

srednjetláčni vòd -ega vóda m povezovalna cev za distribucijo zraka med reducirnim ventilom izolirnega dihalnega aparata ter pljučnim avtomatom, lahko tudi reševalno kapuco ali reševalnim pljučnim avtomatom

ang.: medium pressure hose

nem.: Mitteldruckleitung f

stabilizáciya vozíla -e -- ž proces ocenjevanja možnega premikanja vozila po nesreči, na podlagi katerega se izbere ustrezna tehnika in oprema za preprečitev premikanja ali zibanja vozila, prevrnitve ali sprostitev vozila po odstranitvi strešnih stebrov ali zavarovanje vozila na pobočju, nasipu ali kadar to visi čez ovire, npr. ograje, mostove

ang.: vehicle stabilization

nem.: Fahrzeugstabilisierung f

stabilizácijski pripomóček -ega -čka m priprava, s katero se prepreči premikanje vozila, bremena, kar predstavlja nevarnost za gasilce pri tehničnem reševanju, npr. zložljive podloge, lesene zagozde, leni paketi, zatezniki

ang.: stabilisation tool

nem.: Stabilisierungsinstrument n

stabilna C-spójka -e -e [cé] ž orodje pri mladinski vaji, postavljeno na sredini startne črte in obrnjeno v smeri napada, visoko 0,25-0,30 m s spojko premera 52 mm, na katero se pritrdi C-cev

ang.: fixed C-coupling

nem.: fix montierte C-Kupplung f

stabilna spójka z navòjem -e -e -- -- ž armatura, ki je fiksno nameščena na črpalko ali drug kos opreme, da omogoča priklop tlačnih cevi, pri čemer ima lahko zunanji ali notranji navoj

ang.: adapter thread

nem.: Festkupplung mit Gewinde f

stabilnost gasílne péne -i -- -- ž sposobnost plasti gasilne pene, da zagotavlja trajno in varno zaščito, pri čemer je ta pri aspirirani gasilni peni precej višja kot pri neaspirirani gasilni peni

ang.: extinguishing foam stability

nem.: Löschschaumstabilität f

stabilnost konstrukcije -i -- ž sposobnost konstrukcije, da prevzema lastno in koristno obtežbo in hkrati ohranja prvotno obliko
ang.: structure stability
nem.: strukturelle Stabilität f

stanovánjski požár -ega -a m požar, ki se razvije v bivalnih prostorih
ang.: apartment fire
nem.: Wohnungsbrand m

stávbna konstrukcija -e -e ž del stavbe ali objekta, ki opravlja nosilno, podporno in povezovalno vlogo med konstrukcijskimi elementi
ang.: construction
nem.: Konstruktion f

stêblo vpónke -a -- s sestavni del vponke, ki nudi glavno nosilnost vponke in omogoča namestitve vrat vponke
ang.: connector base
nem.: --

stebříček vozíla -čka -- m konstrukcijski element vozila, ki drži streho in sočasno ojačuje vozilo, nameščen spredaj pri vetrobranskem steklu, na sredini, za zadnjimi vrati ter pri prtljažnem prostoru
ang.: pillar
nem.: Fahrzeugsäule f

stehiométrična méšanica -e -e ž zmes goriva in oksidanta, ki sta v takšnem razmerju, da se lahko vsi reaktanti v kemijski reakciji v celoti pretvorijo v produkte, kar omogoča popolno gorenje **S**: idealna méšanica
ang.: stoichiometric mixture
nem.: stöchiometrisches Gemisch n

stehiométrično razmérje -ega -a s množinsko razmerje med reaktanti, ki omogoča, da se vsi reaktanti v kemijski reakciji v celoti pretvorijo v produkte
ang.: stoichiometric ratio
nem.: stöchiometrisches Verhältnis n

stojálo za odláganje oródja -a -- -- s gasilska priprava v vaji z ovirami za mladince, na katero tekmovalci odložijo določeno orodje ali opremo, dolžine 2 m, višine 1,5 m, s polico za odlaganje orodja, ki je na višini 1 m in širine 40 cm, na hrbtnem delu so prostori za tablice s slikami orodja
ang.: equipment frame
nem.: Gerätegestell n

stojálo za tárčo -a -- -- s priprava, navadno iz lesa ali kovine, v več tekmovalnih disciplinah, višine 1 m, na katero se postavi tarča
ang.: targetstand
nem.: Zielgestell m

stránsko stêklo -ega -a s steklo, ki je v vozilu vgrajeno v vrata ali boke vozila, navadno ni lepljeno, zato lahko ob trku ali rezu med intervencijo razpade na koščke in dodatno poškoduje potnike
ang.: side window
nem.: Seitenscheibe f

stratéški nivó vódenja -ega -ja -- m vodenje intervencije z velikim številom udeležencev, ki

ga izvaja štab, v katerem ima vodja intervencije pomočnike za koordinacijo, varnost in stike z javnostmi, člani štaba pa so po sistemu IPS še vodje za načrtovanje, operativo, logistiko in administracijo
ang.: strategic command level
nem.: Führen mit einem Führungsstab n, Führungsstufe D f

strelovòd -óda m naprava za lovljenje in odvajanje elektrine v tla
ang.: lightning rod
nem.: Blitzableiter m

strésna môtnja -e -e ž skupek tesnobnih in vedenjskih težav, ki nastopijo po izpostavljenosti travmatskemu dogodku, npr. intervenciji s poškodbo kolegov gasilcev, smrtjo udeleženca, in trajajo do enega meseca
ang.: stress disorder
nem.: Belastungsstörung f

stréšna konstrukcija -e -e ž konstrukcija, ki zapira objekt na zgornji strani in je sestavljena iz nosilnega dela in kritine, zadržuje vodo, da ta ne teče v objekt in jo po najkrajši mogoči poti odvaja stran od zgradbe
ang.: roof construction
nem.: Dachkonstruktion f

strôjnik -a m gasilec, ki je odgovoren za upravljanje strojnih naprav v gasilski enoti in izvaja naloge voznika gasilskega vozila, dobavo in črpanje vode ter razsvetljava na intervenciji
ang.: fire engineer
nem.: Maschinist m

stròp stròpa m horizontalna nosilna konstrukcija, ki v primeru požara predstavlja mejo požarišča le za omejen čas glede na količino gorljive snovi
ang.: ceiling
nem.: Decke f

svetovánje med gasíci -a -- -- s psihološka podpora in pomoč tretja faza preprečevanja dolgotrajnih posledic stresa, v kateri zaupnik drugim gasilcem ponudi možnost pogovora, druženja ali skupno izvajanje tehnik sproščanja, kar zmanjša breme posameznika
ang.: colleague consulting
nem.: kollegiale Beratung f

šestíca -e ž končni voz, ki se naredi s potegnitvijo drugega konca skozi zanko za hitro sklenitev vrve linije
ang.: six knot
nem.: Sechserknoten n

škárje -rij ž mn. hidravlično orodje, s katerim se reže pločevina ali polno železo do določene debeline, navadno 40 mm
ang.: cutter
nem.: Schneidgerät n

škárje za stopálke -rij -- -- ž mn. manjše hidravlično orodje za rezanje posameznih elementov v vozilu v predelu nog
ang.: pedal-cutter
nem.: Pedalschneider m

škripčevje -a s sestav priprav v vrvi tehniki, ki s pomočjo pritrjenih in premičnih škripcev omogoča zmanjšanje potrebne vlečne sile glede na silo teže bremena

ang.: hauling system

nem.: Vierfachflaschenzug System n

škripec -pca m naprava, ki omogoča spremembo smeri gibanja vrvi, transport bremena po vrvi in je sestavljena iz ohišja, osi, ležaja in najmanj enega tekalnega kolesa

ang.: pulley

nem.: Rolle f

šoba -e ž odprtina na ročniku, skozi katero izhaja voda pod tlakom in omogoča oblikovanje različnih curkov

ang.: tip

nem.: Düse f

štábno vodenje -ega -a s vodenje intervencije na taktičnem in strateškem novouju v okviru skupine, ki jo sestavljajo vodja intervencije in njegovi pomočniki, zadolženi za posamezne naloge in področja, npr. za radijske zveze

ang.: staff command

nem.: Stabführung f

štaféta s prenôsom vode -e - - - - ž

gasilskošportna disciplina, v kateri tekmujejo pionirji in pionirke in ki jo izvaja 9 tekmovalcev, naloga tekmovalcev je v dveh minutah z izmenjavanjem tekmovalcev prenesti čim več vode iz polne v prazno posodo

ang.: water-transfer relay

nem.: Stafettenlauf mit Wassertransfer m

štírikolésni pogòn -ega -ôna m Izvedba podvozja, kjer sta gnani obe ali več osi vozila in sicer z namenom boljših voznih lastnosti po terenu, pri čemer je navadno možna blokada sredinskega diferenciala ter diferencialov na posameznih oseh.

ang.: all wheel drive

nem.: Allradantrieb m

táktični nivó vodenja -ega -ja -- m vodenje gasilskega voda, čete ali bataljona na intervenciji, pri katerem vodja intervencije deluje v manjšem štabu, v katerem njegovi pomočniki vodijo posamezne faze, in sicer komunikacijo, načrtovanje, logistiko, skladno s sistemom IPS

ang.: incident command level 2, tactical command level

nem.: Führen mit örtlichen Führungseinheiten n, Führungsstufe B f

táktično prezračevanje -ega -a s operativni taktični postopek nadzorovanega odstranjevanja dima in dimnih plinov iz prostorov v objektu

ang.: tactic ventilation

nem.: Entrauchung f, taktische Ventilation f

tálni požár -ega -a m požar v naravi, ki se širi po nizkem gozdnem rastju in posušenih delih rastlin, ostankov dreves in se širi v smeri največjega pritoka kisika

ang.: bushfire, ground fire

nem.: Bodenbrand m, Lauffeuer n

tečaj -a m konstrukcijski element vozila, ki je namenjen pritrjevanju in vpetju vrat na osnovno konstrukcijo vozila ter odpiranju in zapiranju vrat

ang.: hinge

nem.: Türangel f

téhnična napáka -e -e ž pri gasilsko-športnih disciplinah napaka na elektronski merilni napravi, zaradi katere se posledično upošteva ročno izmerjeni čas izvedbe vaje

ang.: technical mistake

nem.: technischer Fehler m

téhnični debriefing -ega -a [debrífung] psihološka podpora in pomoč → nótranja analíza

téhnično reševanje -ega -a s reševanje ljudi, živali, premoženja in okolja, pri katerem se s posebnimi orodji in metodami odstranjujejo ovire za dostop do poškodovanih ljudi, zagotavlja električna energija, razsvetljuje mesto intervencije, prezračuje stavbe, premikajo in odstranjujejo bremena in ovire

ang.: technical rescue

nem.: technische Hilfeleistung f

tekmoválna oznáka -e -e ž oznaka funkcije in naloge, ki jo opravlja član tekmovalne skupine in se nosi na prsih in na hrbtu ter loči po barvi, znaku ali številki

ang.: competition mark

nem.: Wettbewerbszeichen n

tekmoválni prôstor -ega -óra m površina, na kateri je postavljena in označena tekmovalna proga ter se po dimenzijah razlikuje glede na vrsto gasilskošportne discipline

ang.: competition field

nem.: Bewerbsplatz m

têmeljno strokôvno usposábljanje -ega -ega -a s formalno gasilsko strokovno usposabljanje, na katerem gasilec tečajnik pridobi temeljno znanje na več tečajih in ob uspešno opravljenem temeljnem usposabljanju prejme čin, ki predstavlja stopnjo dosežene strokovne usposobljenosti

ang.: basic firefighter training

nem.: Grundausbildung zum Feuerwehrmann f

têrmični razkròj snoví -ega -ôja -- m endotermna kemijska reakcija, ki med segrevanjem poteka v snovi, zato ta razpade na elemente ali druge enostavnejše spojine

ang.: thermal decomposition

nem.: Thermolyse f

têžka gasílna péna -e -e ž gasilna pena s penilnim številom do 20, običajno okoli 7, primerna zlasti za gašenje vnetljivih tekočin

ang.: low expansion foam

nem.: Schwertschaum m

tipizácija gasílskih vozíl -e -e ž interni predpis Gasilske zveze Slovenije, s katerim se določajo vrste, poimenovanje, vsebina in osnovne karakteristike vseh vrst gasilskih vozil, priklopnikov in dodatkov ter je prilagojena specifikam slovenskih razmer

ang.: standards for firefighting vehicles

nem.: Normen für Feuerwehrfahrzeuge f pl.

tláčna izgúba -e -e ž padec tlaka v tlačnih ceveh pri določenem pretoku zaradi upora v ceveh ali spremembe naklona cevovoda
ang.: friction loss
nem.: Reibungsverlust m

tláčna posóda -e -e ž posoda, izdelana iz jekla, aluminija ali plastike ter ogljikovih vlaken za shranjevanje in prenašanje stisnjene zraka
ang.: compressed air cylinder
nem.: Druckluft Flasche f

tláčna spójka -e -e ž armatura, ki je nameščena na obeh koncih tlačnih cevi in omogoča spajanje tlačnih cevi v povezan sistem od motorne črpalke do ročnika
ang.: delivery hose coupling
nem.: Druckkupplung f

tláčni vòd -ega vóda m linija tlačnih cevi različnih dimenzij, npr. B-cevi, C-cevi, ki omogoča transport vode od črpalke do ročnika
ang.: pressure hose line
nem.: Druckleitung f

tòpla cóna -e -e ž območje mesta intervencije, na katerem je manjša nevarnost za življenje in zdravje gasilcev, vendar je zaradi možnosti širjenja nevarnosti iz vroče cone in pripravljenosti potrebna osebna varovalna oprema, ki je eno stopnjo nižja kot v vroči, zlasti pri zaščiti dihal, ter je namenjena logistični oskrbi gasilcev v vroči coni **S**: rumêna cóna
ang.: warm zone
nem.: äußerer Gefahrenbereich m

trávniški požár -ega -a m talni požar, ki se nenadzorovano širi na zemljiščih, poraslih s travinjem in je posledica delovanja človeka ali vremenskih razmer
ang.: meadow fire
nem.: Wiesenbrand m

trétja napadálna skupína -e -e -e ž skupina dveh tekmovalcev z rumenimi tekmovalnimi oznakami, ki polaga srednji napadalni C-cevovod gledano v smeri napada
ang.: third attacking troop
nem.: dritter Angriffstrupp m

triáža -e ž postopek razvrščanja večjega števila ponesrečencev v skupine z določitvijo stopenj prednostne obravnave glede na njihove življenjske funkcije, kar traja ves čas prisotnosti na mestu nesreče do končne medicinske oskrbe
ang.: sorting, triage
nem.: Triage f

triážni algorítem -ega -tma m model razvrščanja ponesrečencev glede na njihovo pokretnost, sposobnost dihanja ter srčni utrip v skupino življenjsko ogroženih, nujnih, odloženih in mrtvih
ang.: triage algorithm
nem.: Triage-Algorithmus m

túrbo ročník -- -a m priprava na koncu cevovoda za nanašanje vode na požar, ki ima ventil za regulacijo pretoka vode in šobo za oblikovanje curka, ki omogoča tako strnjeni kot razpršeni curek
ang.: turbo nozzle
nem.: Hohlstrahlrohr m, Turbo-Spritze f

tvéganje -a s **1.** varnost gasilcev manjša ali večja verjetnost, da nevarnost povzroči poškodbo posameznika ali poklicno bolezen
ang.: risk
nem.: Risiko n

2. zaščita in reševanje dejanska izpostavljenost posameznega družbenega podsistema ter zanj značilnih pomembnih družbenih vrednot določeni nevarnosti, na določenem območju in v določenem času glede na zanj značilne ravni ranljivosti in odpornosti
ang.: risk
nem.: Risiko n

3. zaščita in reševanje verjetnost, da se nevarnost realizira ali da se neka nesreča zgodi
ang.: probability
nem.: Wahrscheinlichkeit f

umétni vòdni vír -ega -ega -a m vodni vir, ki se po potrebi zagotovi na mestih, kjer ni zadostnih naravnih vodnih virov gasilne vode in se napaja z zadostno količino vode, prepeljane z gasilskimi cisternami ali drugimi prevoznimi sredstvi
ang.: artificial water source
nem.: künstliche Wasserquelle f

umík -a m taktični premik gasilske skupine na varno mesto, kjer ni več nevarnosti za življenje gasilcev
ang.: tactical withdrawal
nem.: Fehleinsatz m

uporábnost informácij -i -- ž kriterij kakovosti vsebine in neoporečnosti, s katerim se opiše informacija kot neposredno uporabljiva v odločitvenem procesu vodenja intervencije
ang.: applicability of information
nem.: Anwendbarkeit der Information f

utesnítveni sindróm -ega -a m zdravstveno stanje, ki nastopi pri človeku med dolgotrajnejšim negibnim visenjem v pasu zaradi omejenega delovanja krvnega obtoka
ang.: crush syndrome
nem.: Crush-Syndrom n, Kompressionssyndrom n

vája z ovírami -e -- -- ž gasilskošportna disciplina, v kateri tekmujejo mladinci in mladinke in ki jo izvaja 9 tekmovalcev, pri čemer morajo premagati ovire, položiti C-cevovod, opraviti vajo z vedrovko, prepoznati gasilsko orodje in vezati vozle
ang.: Fire Fighting Obstacle Competition
nem.: Feuerwehrhindernisübung f

várnost informácij -i -- ž kriterij kakovosti dostopa in infrastrukture, po katerem je informacija zaščiten pred izgubo, popačenjem in nepooblaščenimi dostopi
ang.: security of information
nem.: Sicherheit der Information f

várnostna razsvetljáva -e -e ž razsvetljava, ki omogoča varno končanje potencialno nevarnega dela, varno zapustitev prizadetih prostorov oziroma stavb
ang.: security lighting
nem.: Sicherheitsbeleuchtung f

várnostna vrána zavóra -e -e -e ž vrvna zavora, ki preprečuje nehoteno popolno popuščanje v primeru paničnega stiska ali potega ročice vrvne zavore

ang.: self breaking descender

nem.: selbstopbremsendes Seilgerät n

várnostni čep -ega čépa m navojni čep za zapiranje ventila tlačne posode, v primeru nekontroliranega odpiranja ventila med transportom omejuje izpust zraka iz tlačne posode, služi tudi kot zaščita navoja ter preprečuje vstop nečistoč v ventil

ang.: blanking plug

nem.: Flaschenverschluss m

várnostni ventíl -ega -a m ventil na hidravličnih napravah, s katerim se preprečuje prekoračitev tlaka v dovodnih ceveh nad dopustno mejo

ang.: safety valve

nem.: Sicherheitsventil n

varoválni pás -ega -ú m → pás za prestrézanje pádca

varoválni vózel -ega -zla m vozec sekundarnega pomena, ki se izdelava skupaj s primarnim vozilom z namenom, da se prepreči razpletanje primarnega vozila

ang.: security knot

nem.: Sicherungsknoten m

varoválo vpónke -a -- s del vponke, ki preprečuje nenamerno odpiranje vponke in izpetje opreme iz nje, navadno v obliki matice

ang.: carabiner keylock

nem.: Karabiner Schlüsselschloß m

věčnaménsko penílo -ega -a s univerzalno sintetično penilo za izdelavo gasilne pene, ki je namenjeno gašenju vnetljivih tekočin, predvsem ogljikovodikov, ter tudi za učinkovitejše gašenje trdnih snovi **S**: filmotvórno sintétično penílo **K**: AFFF

ang.: aqueous film forming foam concentrate, multipurpose foam concentrate

nem.: Mehrbereichsschaummittel n, wasserfilmbildendes Schaum m

vědro -a s kovinska ali plastična posoda z ročajem, prostornine 10 l, s katero upravljata dva tekmovalca pri vaji z vedrovko za pionirje ali en tekmovalca pri vaji z ovirami za mladince ter vaji raznoternosti

ang.: bucket

nem.: Eimer m

veríga za hidrávlično oródje -e -- -- -- ž pripomoček, ki se nastavi zlasti na krake razpirala ali kombiniranega hidravličnega orodja z namenom premika delov vozila ali drugih bremen proti sidrišču

ang.: chain set

nem.: Kettensatz m

vertikálna konstrúkcija -e -e ž konstrukcija, ki objektu daje obliko, ga zapira navzven, navznoter pa ga deli v posamezne prostore, npr. odprtine v zidovih, kot so okna in vrata, omogočajo funkcionalno uporabo in povezave med prostori

ang.: vertical building structure system

nem.: vertikale tragende Konstruktion f

vertikálno prezračévánje -ega -a s taktični postopek odstranitve dima in dimnih plinov iz prostora, ki zajema več etaž, npr. stopnišča v večnadstropni stavbi

ang.: vertical ventilation

nem.: vertikale Entrauchung f

vetróbránsko stěklo -ega -a s prednje steklo vozila, ki je lepljeno iz več slojev in zato ob trku ne razpade na koščke, ki bi dodatno poškodovali potnike

ang.: windscreen

nem.: Windschutzscheibe f

vihár -ja m silovit vremenski pojav v obliki nevihte, pogosto tudi toče, močnih padavin in močnega vetra, ki zaradi sproščanja energije povzroči poškodbe v naravi in na objektih, npr. vetrolom, odkrivanje streh, zato je potrebno izvajanje zaščite, reševanja in pomoči

ang.: storm

nem.: Sturm m

vír na póti -a -- -- m vir, ki ga dispečerski center na zaprosilo vodje intervencije odobri in pošlje na sprejemno mesto

ang.: allocated resource

nem.: umgeordnete Quelle f

viskóznost peníla -i -- ž merilo upora penila proti gibanju pri določeni sili, ki deluje nanj, kar je pomembno pri načrtovanju sistemov doziranja penila, pri čemer so večje vrednosti pri alkoholno obstojnih penilih

ang.: foam concentrate viscosity

nem.: Löschschaumviskosität f

visokotláčni napòd -ega -áda m taktični postopek gašenja požarov manjšega obsega ali požarov v naravi z visokotlačnimi cevmi in ročnikom z uporabo visokotlačne črpalke, ki omogoča manjšo porabo vode

ang.: high pressure fire attack

nem.: Hochdruck-Schnellangriff m

visokotláčni ročník -ega -a m priprava na koncu visokotlačnega voda za nanašanje vode na požar, ki ima ventil za regulacijo pretoka vode in navadno tudi šobo za oblikovanje curka od strnjenege do razpršenege

ang.: high pressure nozzle

nem.: Hochdruckstrahlrohr m

visòkotláčni vòd -ega vóda m povezovalna cev med reducirnim ventilom izolirnega dihalnega aparata ter manometrom z varnostno piščaljo

ang.: high pressure hose

nem.: Hochdruckleitung

vizír -ja m sestavni del zaščitne maske, reševalne kapuce ali obleke za nevarne snovi, ki omogoča zaščito oči in hkrati vidnost

ang.: visor

nem.: Visier m

vléčénje razvítih ceví -a -- -- s napaka tekmovalca, ki premika že položene in razvite cevi z namenom odpravljanja napak

ang.: hose pulling

nem.: Rohrziehen n

vnetljiva méšanica -e -e ž mešanica oksidanta in goriva v razmerju, ki zagori, če se približa zunanji vir vžiga

ang.: inflammable mixture

nem.: zündfähige Mischung f

vôda -e ž gasilo, ki zaradi svojih lastnosti, in sicer velike specifične toplote in velike izparilne toplote, omogoča zlasti učinkovito hlajenje, zaradi cenovne dostopnosti in razmeroma enostavnega transporta, je najpogosteje uporabljena za gašenje požarov požarnega razreda

ang.: water

nem.: Wasser n

vodárska skupína -e -e ž gasilska skupina dveh ali treh gasilcev pod vodstvom prvega vodarja, ki opravlja zahtevne naloge v oddelku na intervenciji, npr. prezračevanje

ang.: water troop, WTR

nem.: Wassertrupp m, WTR m

vôdja administrácije -e -- m član vodstva intervencije, ki skrbi za organizirano vodenje dokumentacije in porabo finančnih sredstev na intervenciji

ang.: administration officer

nem.: Administrationsassistent m

vôdja logístike -e -- m član štaba, ki skrbi za organizacijo preskrbe in prevoza operativnih enot, opreme in potrebnih virov za izvajanje intervencije

ang.: logistics officer

nem.: Logistikassistent m

vôdja načrtovánja -e -- m član štaba, ki skrbi za sprejemanje odločitev o novih aktivnostih operativnih enot

ang.: planning officer

nem.: Planungsassistent m

vôdna mêgla -e -è ž vodni curek kratkega dometa do 5 m, ki ga sestavljajo zelo drobne kapljice vode, ki ohlajujejo območje in preprečujejo širjenje požara

ang.: water mist

nem.: Wassernebel m

vôdna ovíra -e -e ž vodni jarek, dolžine 1,8 m in širine 2 m, gledano v smeri napada, ki je okoli vseh štirih stranic označen z rdečimi letvami in ga morajo tekmovalci preskočiti v vaji z ovirami za mladince in mladinke

ang.: ditch

nem.: Wassergraben m

vôdna zavésa -e -e ž armatura, ki je pritrjena v tla na koncu tlačnega voda in omogoča zaščito okolice pred toplotnim sevanjem z ohlajanjem, saj npr. pri tlaku 5 barov omogoča pršenje vodnih kapljic v višini 7 m in širini 27 m

ang.: hydroshield

nem.: Wasserschild m

vôdni mónitor -ega -ja m armatura na koncu cevo-voda, s katero se nanašajo gasilna sredstva, navadno voda ali pena na požar, v velikem dometu, zato je primerna za nanos večjih količin gasilnih sredstev

ang.: fire-fighting monitor

nem.: Wasser-/Schaum-Monitor m

vôdni vír -ega -a m mesto, na katerem gasilci odvezemajo vodo za gašenje, pri čemer so količine dotoka vode lahko neomejene, npr. hidranti, potoki, jezera, ali omejene, npr. vodnjaki, požarni bazeni

ang.: water resource

nem.: Wasservorrat m

vôzel -zla m prepleteni ali zategnjeni del vrvi, ki s svojo obliko omogoča vpetje vrvne tehnike ali izvedbo nekega manevra

ang.: knot

nem.: Knoten m

vrática vpónke -ic -- s mn. sestavni del vponke, pritrjen na vzmet, ki omogoča vpenjanje in izpenjanje ostale vrvne tehnike ter preprečuje njeno nenamerno izpenjanje

ang.: connector gate

nem.: Karabinerverschluß m

V-réz -a m tehnika, pri kateri se s škarjami odstrani del materiala v obliki črke V in tako omogoči nadaljnje globlje rezanje

ang.: V cut

nem.: V Schnitt m

vróča cóna -e -e ž 1. taktika območje mesta intervencije, na katerem so gasilci lahko v neposrednem stiku z nevarnimi snovmi in kjer se izvajata neposredno reševanje in omejevanje širjenja ob nezgodi z nevarno snovjo, zato je potrebna posebna osebna in skupna varovalna oprema, npr. plinotesna obleka S: rdéča cóna

ang.: hot zone

nem.: innerer Gefahrenbereich m

2. teorija gorenja in gašenja → nadtláčna cóna

vróča déla -ih dél s mn. delo z uporabo odprtega plamena ali drugega izvora toplote in uporabo orodja, ki tvori iskre, kar predstavlja nevarnost za nastanek požara ali eksplozije, npr. varjenje, lotanje, brušenje

ang.: hot works

nem.: Brennarbeiten f

vróča mésta -ih mést s mn. omejena mesta, na katerih se zaradi uporabljenih materialov, zbiranja toplote, zvišuje temperatura na površini in lahko predstavljajo mesto vžiga, npr. na strehah, ki imajo nameščene solarne panele

ang.: hot spots

nem.: Hot-Spots m pl.

vívna prížéma -e -e ž naprava z vgrajenim kladvicem, ki preprečuje povratno gibanje vrvi skozi njo, zato se uporablja za aktivni dvig in pasivni dvig

ang.: rope ascender

nem.: Seilklemme f

vívna zavóra -e -e ž naprava, ki deluje s pomočjo trenja, ki se ustvarja med vrvjo in drsno površino naprave, zato se uporablja za izvedbo aktivnega in pasivnega spusta

ang.: rope descender

nem.: Abseilgerät n

vrvni vítel -ega -tla *m* ročna, motorna ali električna naprava, ki je sestavljena iz tuljave in zobniškega sistema ter zavornega koluta, ki omogoča vleko ali popuščanje vrvi
ang.: rope winch
nem.: Seilwisch *f*

vrv za vezanje vózla -í -- -- -- *ž* tekmovalni pripomoček, narejen iz različnih naravah ali umetnih vlaken za privezovanje, navezovanje, povezovanje z različnimi vrstami vozlov
ang.: rope
nem.: Seil *n*

vstópna odprtína -e -e *ž* **1.** tehnično reševanje odprtina, skozi katero gasilci in reševalci segajo v poškodovano vozilo ali porušeni objekt z namenom zavarovanja poškodovancev v času, ko pripravljajo izstopno odprtino
ang.: entrance opening
nem.: Eingangsöffnung *f*
2. taktika odprtina, zlasti okna in vrata, ki je namenjena dovodu svežega zraka za prezračevanje objekta
ang.: ventilation entrance
nem.: Lüftungöffnung *f*

vzdrževánost informácij -i --*ž* kriterij kakovosti dostopa in procesa, po katerem je informacija strukturirana in redno posodobljena
ang.: maintainability of information, supportability of information
nem.: Wartbarkeit der Information *f*

vzròk nastánka požára vzróka -- -- *m* opis dejstev, zlasti kateri vir vžiga je deloval na gorljivo snov na določen način v prisotnosti oksidanta, npr. visoka temperatura zaradi okvare električne naprave, malomarno ravnanje, požig
ang.: cause of fire
nem.: Brandursache *f*

začétek váje -tka -- *m* prvi trenutek opravljanja tekmovalnih nalog v določeni gasilskošportni disciplini, ki se odmeri z npr. prekinitivjo žarka na startu, premikom dela telesa tekmovalca
ang.: start of exercise
nem.: Beginn der Übung *m*

začétna odprtína -e -e *ž* ukrep, s katerim se z manjšimi orodji ustvari dovolj velika odprtina za uporabo večjih orodij, npr. privzdiganje avtomobilske pločevine z izvijačem, lomilko
ang.: initial opening
nem.: Anfangsöffnung *f*

začétno sidrišče -ega -a *s* sidrišče, kjer se prične vrvna linija ali vrvna ograja
ang.: start anchor point
nem.: Anfangsankerpunkt *m*

zánjne stêklo -ega -a *s* steklo, ki je lepljeno iz več slojev in nameščeno na zadnji steni vozila, ter se pri posredovanju ob prometnih nesrečah uporablja kot vstopna odprtina
ang.: rear window
nem.: Hintersichtscheibe *f*

zah tévani pretòk -ega -óka *m* najmanjši dovoljeni pretok, ki ga je treba zagotoviti v predvidenem času pri razpoložljivem dinamičnem tlaku
ang.: required discharge
nem.: erforderliche Durchflussmenge *f*

zajemálke -lk *ž mn.* → zajemálna nosíla

zajemálna nosíla -ih -íl *s mn.* nosila, ki omogočajo, da se poškodovanca namešča s klasičnim polaganjem od zgoraj, z rahlim privzdigom in podlaganjem nosil pod poškodovanca, s potiskanjem leve in desne polovice nosil ter s polaganjem iz položaja, ko je poškodovanec obrnjen v osi na boku, pri čemer se za imobilizacijo uporabijo enodelni ali dvodelni trakovi s kovinskimi ali plastičnimi sponkami
S: zajemálke
ang.: scoop strecher
nem.: Schaufel Bahre *f*

zaježítev -tve *ž* taktični nastop gasilske enote, ki z obkrožanjem ali varovanjem ene strani prepreči širjenje požara
ang.: fire impoundment
nem.: Brandbegrenzung *f*

zaključék váje -čka -- *m* prenehanje opravljanja tekmovalnih nalog v določeni gasilskošportni disciplini, npr. ko zadnji tekmovalec opravi svoje delo ali preteče ciljno črto
ang.: end of exercise
nem.: Ende der Übung *n*

zapórni ventíl -ega -a *m* armatura, ki preprečuje pretok vode v cevovodu
ang.: hose shut-off
nem.: Schlauchabsperrung *f*

zaprta veríga -e -e *ž* veriga, pri kateri voda teče med črpalkami po tlačnih ceveh do končne lokacije
ang.: closed circuit
nem.: geschlossene Schaltreihe *f*

zaprti pòdzémni rezervoár za gasílno vòdo -ega -ega -ja -- -- -- *m* rezervoar, izveden pod zemeljsko površino in zasut, tako da je na površini viden le jašek za polnjenje, praznjenje in odzemanje vode
ang.: closed underground fire water tank
nem.: geschlossener unterirdischer Löschwassertank *m*

zasédba trojáka -e -- *ž* trenutek v vaji, ko se tekmovalec, navadno sel ali prvi cevar 1, postavi razkoračeno prek B-cevi, neposredno za trojakom in ga sme upravljati
ang.: distributor occupation
nem.: Verteiler-Besetzung *f*

zasílna razsvetljáva -e -e *ž* razsvetljava z lastnim virom električnega napajanja, ki se uporabi takrat, ko osnovna razsvetljava zaradi prekinitve napajanja ne deluje
ang.: emergency lighting
nem.: Notfallbeleuchtung *f*

zaščíta -e *ž* organizacijski, tehnični in drugi ukrepi za neposredno osebno in skupinsko varovanje ljudi,

živali, premoženja, kulturne dediščine ter okolja pred posledicami naravne in druge nesreče, ki združujejo sistemske rešitve za varstvo pred različnimi nevarnostmi, npr. neeksplozivnimi ubojnimi sredstvi, snežnimi in zemeljskimi plazovi

ang.: protection

nem.: Schutz m

zaščita poškodovanca -e -- ž ukrep, s katerim se ujeta oseba v vozilu med tehničnim posegom zaščiti pred nevarnimi letečimi delci, npr. drobci plastike, stekla, prahom, s priročnimi sredstvi, npr. folijo, rjuho, odejo, ali namenskimi sredstvi, npr. posebnim pokrivalom za poškodovance, zaščitnim ščitom

ang.: injured person protection

nem.: Unfallverletztenschutz m

zaščitna maska -e -e ž gumijasta maska, ki v celoti pokriva obraz uporabnika in ga ščiti pred vročimi plini, toplotnim sevanjem in škodljivimi snovmi ter je namenjena uporabi v kombinaciji z IDA, pri čemer se uporablja nadtladni sistem, ali kot reševalna maska, pri čemer se uporablja normalni tlačni sistem **S**: céloóbrazna maska

ang.: full face mask

nem.: Vollmaske f

zaščitna mreža za sesalni koš -e -e -- -- -- ž oprema, ki nameščena na sesalni koš onemogoča vstop neželenim delcem v sesalni vod

ang.: wire guard basket

nem.: Saugschutzkorb m

zaščitna obleka za nevarne snovi -e -e -- -- -- ž obleka, namenjena zaščiti uporabnika pred kontaminacijo s trdnimi, tekočimi ali plinastimi kemikalijami, glede na namen uporabe in stopnjo zaščite so razdeljene v 6 razredov **S**: plinotěsna obleka

ang.: chemical protective suit

nem.: Chemikalienschutzanzug m

zaustávljanje krvávitěv -a -- s postopek, pri katerem se s pomočjo sterilne gaze in trdega predmeta za večji pritisk in povoja na mestu krvavitve pri poškodovancu prepreči dodatna izguba krvi zaradi poškodbe

ang.: bleeding stop

nem.: Blutstillstand m

zavirálec -lca m → inhibitor

zavíta cév -e -í ž → slabó položena tláčna cev

zbirálnik -a m armatura, ki omogoča združevanje dveh manjših dotočnih cevi v eno odtočno večje dimenzije, npr. dveh C-cevi v B-cev, dveh B-cevi v A-cev

ang.: collecting breeching, siamese

nem.: Sammelstück n

zbrńno mésto -ega -a s mesto, na katerem se zbirajo ljudje, ki so zaradi evakuacije morali zapustiti stavbo in se javijo vodji evakuacije

ang.: assembly point

nem.: Sammelplatz m

zbrńno mésto -ega -a s določen prostor znotraj tekmovalnega prostora, kjer se tekmovalna enota uredi v dvovrstni zbor

ang.: rallying point

nem.: Treffpunkt m

zelěna cóna -e -e ž → hládna cóna

zelěna kategoríja -e -e ž triázna kategoríja, v katero se ob množičnem dogodku uvrstijo osebe, ki imajo manjše poškodbe in normalno delujoče življenjske znake, zato jim reševalci nudijo pomoč, ko končajo z obravnavo oseb v drugih kategorijah

ang.: green code

nem.: grüne Sichtungskategorie f

zelěno obmóčje -ega -a s območje v bližini požara v naravi, ki ga požar ni prizadel in je gledano v smeri požara ob straneh, zato tudi ni večje veretnosti, da bi se požar tja razširil

ang.: green area

nem.: grüner Bereich m

zlíváanje vóde -a -- s obvezno nagnjenje vedra z vodo in polnjenje vedrovke za zbíjanje tarče pri vaji z vedrovko za pionirje, vaji z ovirami za mladince ter vaji raznoternosti

ang.: water pouring

nem.: Wassergießen n

znák za nevárnost -a -- -- m grafični prikaz, in sicer kvadrat, v katerem je črn simbol na oranžnem ozadju, pod kvadratom je zapis nevarnosti, npr. zelo lahko vnetljivo, ali nad kvadratom kratice navarnosti, npr. F+, za sporočanje informacij o nevarnosti določene nevarne snovi

ang.: hazard symbol

nem.: Gefahrensymbol n

znák za prekinítev štafěte -a -- -- -- m

povelje predsednika ocenjevalne komisije v štafeti s prenosom vode za pionirje in pionirke, ko preteče čas 2 minut, navadno z glasom

ang.: signal to end the relay

nem.: Signal zum Beenden des Stafettenlaufes n

zráčna gasílna péna -e -e -e ž gasilna pena, ki nastane z uvajanjem zraka v penilno mešanico

ang.: mechanical foam

nem.: Luftschaum m

zunánji hidránt -ega -a m priključek za odvzem gasilne vode na zunanje hidrantno omrežje

ang.: yard hydrant

nem.: Aussenhydrant m

zvézdica várnosti -e -- ž oznaka, ki voznikom in potnikom sporoča, v katerem kakovostnem razredu je vozilo, pri čemer 5 zvezdic pomeni, da vozilo ustreza vsem trenutno veljavnim standardom

ang.: star safety

nem.: Sicherheitsstern m

zvóčni signál -ega -a m dogovorjen slušni znak za določeno dejanje, zlasti ob začetku in koncu izvedene vaje, npr. pisk piščali, pisk ob elektronskem merjenju, strel startne pištole

ang.: sound signal

nem.: Tonsignal n

žága za stêklo -e -- -- ž orodje, ki je namenjeno rezanju lepljenih vetrobranskih ali stranskih stekel, saj reže steklene koščke navzven in se uporablja za izdelavo odprtín

ang.: glass-cutter

nem.: Glasschneider m

žèp žèpa m nepoškodovana površina med jeziki požara na območju požara v naravi

ang.: bay

nem.: Tasche f

žerjávna žíčnica -e -e ž sistem reševanja z vravno tehniko, pri katerem je omogočen vzdolžni

in vertikalni pomik bremena na katerokoli točko, ki se nahaja pod žičnico

ang.: reeve carriage pulley

nem.: Riggingsplatte mit integrierten Rollen f

žléd -a m naravna nesreča, ki je posledica ledenih oblog na drevju in objektih zaradi zamrzovanja vodnih kapljic na ohlajenih površinah, zaradi česar se lomijo drevesa, drogovi in je potrebno izvajanje zaščite, reševanja in pomoči

ang.: glaze

nem.: Eisschicht f

Gledališki terminološki slovar

abstráktni óder -ega ódra **m** v *avantgardnem gledališču* oder, ki je oblikovan s pomočjo svetlobnih efektov in s členjenostjo tal v različne višine

absurdízem -zma **m** po D. Harmsu in A. I. Vvedenskem, v okviru gibanja OBERIU, v 30. letih 20. stoletja literarno-gledališko gibanje ruske zgodovinske avantgarde, za katerega je značilna razgradnja jezika in dramske forme ter poetika nesmiselnosti, s čimer vpliva na gledališče in dramatiko absurda

àbšmínkanje -a **s** → demaskíranje

akústična lúknja -e -e **ž** → glúho mésto

amatêrski igrálec -ega -lca **m** amatêrska igrálka -e -e **ž**
1. → ljubítejski igrálec
2. po B. Brechtu igravec, ki razvija umetnostne prakse, ki lahko razvijejo lastne pristope in družbenokritično proletarsko gledališče

animírani fílm -ega -a **m** posneto umetniško delo, sestavljeno iz niza posameznih sličic, premikov lutk ali predmetov, ki prikazane ena za drugo sestavljajo gibljivo sliko

antropologíja gledalíščá -e -e **ž** po E. Barbi veda, ki raziskuje gledališke prvine v družbeni komunikaciji v različnih, zlasti neevropskih kulturah in izhaja iz raziskav človeškega vedenja v specifično organizirani performativni situaciji, v kateri prezenca igralca deluje v skladu z načeli, ki so drugačna od delovanja v vsakdanjem življenju

ávdio zbirka -- -e **ž** muzejska ali arhivska zbirka zvočnih posnetkov, ki so povezani z uprizoritvenimi umetnostmi, npr. zvočni posnetki predstav, izvirne scenske glasbe, glasbene opreme, radijskih iger, pogovorov z ustvarjalci, razčlembnih vaj
S: fonotéka

ávtor glásbe -ja -- **m** ávtorica glásbe -e -e **ž** ustvarjalec, ki na podlagi uprizoritvenega koncepta napiše glasbo za uprizoritev, pogosto pa izbere tudi že obstoječo glasbo in zvočne efekte

balétni ansámbeľ -ega -bla **m** baletne plesalke in plesalci, angažirani v določenem gledališču, ki jih pogosto povezuje tudi skupna estetika, sistem treninga in pristopa k plesu

balkón -a **m** nadstropni del gledališke dvorane, npr. prvi balkon, drugi balkon, stranski balkon

bastonáda -e **ž** pretep med dvema ali več ročnimi lutkami s palicami

bunráku -ja **m** **1.** tradicionalno japonsko lutkovno gledališče, povezano z mitologijo, v katerem ob džoruriju in glasbeni spremljavi na šamisenu vsako lutko vodijo po trije animatorji
2. lutkovna tehnika, pri kateri lutko animirajo trije animatorji hkrati

cikloráma -e **ž** ukrivljen horizont v ozadju ali ob straneh odra, ki osvetljen ustvarja iluzijo neba, odprtega prostora ali velike globine

časopísno gledalíščé -ega -a **s** po A. Boalu gledališče zatiranih, ki preoblikuje in spreminja dnevne novice in drug material v gledališki dogodek, s čimer opozarja na neobjektivnost medijev ter njihovo moč, ki je v rokah dominantnega razreda, pri čemer uporablja različne pristope, npr. navzkrižno branje, ritmično branje, enostavno branje, improvizacijo

črno gledalíščé -ega -a **s** gledališče, v katerem črno oblečeni izvajalci na črnem ozadju z gibanjem teles, predmetov ali lutk nastopajo v svetlobnem snopu

demaskíranje -a **s** odstranjevanje ličil in drugih pripomočkov, npr. brkov, brade, z obraza ali telesa nastopajočega **S:** àbšmínkanje

depó kulís -ja -- **ž** prostor za hranjenje scenskih elementov aktualnih predstav gledališča **S:** scénski depó

dežúrna knjíga -e -e **ž** knjiga, v katero dežurni predstave zapisuje pripombe v zvezi z njenim potekom, morebitne tehnične težave, obnašanje in odziv publike

dežúrni predstáve -ega -- **m** strokovni delavec, ki pred predstavo, med njo in po njej nadzoruje dogajanje v gledališču, ukrepa v izjemnih primerih in vpiše poročilo v dežurno knjigo

diletánt -a **m** diletántka -e **ž** **1.** v drugi polovici 19. stoletja, v času Dramatičnega društva igravec, ki se neprofesionalno ukvarja z uprizarjanjem slovenske in tuje dramatike
2. po B. Brechtu ljubiteljski igravec, ki zgolj posnema profesionalne igralce in ne razvija inovativnih umetnostnih praks

doživljanje -a **s** po K. S. Stanislavskem igralska tehnika, pri kateri se igravec pri oblikovanju vloge, ko analizira psihofizične lastnosti lika in se vanj pogloblja, spomni lastnega čustvovanja v konkretni situaciji

iz preteklosti ter s tem prepričljivo odigra čustva svojega lika

dramatično društvo -ega -a s zlasti v 2. polovici 19. stoletja ljubiteljsko društvo, ki spodbuja pisanje slovenske dramatike, prevajanje in uprizorjanje v slovenskem jeziku

dramaturgija -e ž **1.** veda, ki proučuje teorijo in zgodovino drame, gledališča in drugih uprizoritvenih umetnosti

2. strokovna in umetniška dejavnost, ki jo opravlja dramaturg v gledališču ali pri drugih uprizoritvenih umetnostih

3. oblikovna, estetska in strukturna načela, ki so značilna za dramo, uprizoritev, posameznega dramatika in zgodovinsko obdobje

dramaturgija gledalca -e -- ž po M. de Marinisu gledalčeva aktivna recepcija uprizoritve, npr. čustveni in razumski odziv, estetsko vrednotenje, s čimer gledalec soustvarja uprizoritev in udejanjanja njene čustvene in miselne potenciale, ki jih usmerja uprizoritveni koncept

dramolét -a m krajša drama, ki obravnava intenziven in izrazit konflikt, običajno z lahkotnejšo vsebino

drámski konflikt -ega -a m idejni, etični ali čustveni spor med dramskimi osebami v dramskem dogajanju, ki je temeljna sestavina evropske dramatike

draperija -e ž ohlapna zavesa iz mehkega blaga, npr. pliša, žameta, obešena na vlak, ki se uporablja kot scenski element

duhòvna dráma -e -e ž zlasti v srednjem veku drama, ki prikazuje biblične zgodbe in verske resnice in je del liturgičnih obredov ali pa jo uprizarjajo na odrih na vozovih pred cerkvijo in v ostalih predelih trga ali mesta ob cerkvenih praznikih, npr. mirakel, misterij, pasijon **S:** lúdus (2)

dvižna zavésa -e -e ž glavna zavesa, ki je obešena tako, da se dviga in spušča od vrvišča do odrskih tal **S:** némška zavésa

dvókrílna kulísa -e -e ž dvodelna kulisa, pri kateri je eno krilo postavljeno vzporedno s portalno odprtino, drugo pa pod kotom na portalno odprtino

dvoránska lúč -e lučí ž luč za osvetljevanje avditorija pred začetkom in po koncu predstave

eksteriêr -ja m odrsko prizorišče, ki s scenskimi elementi predstavlja zunanja okolja v naravi in mestu

elípsasti refléktor -ega -ja m reflektor z zrcalom z dvema goriščema za močno osvetlitev oddaljenih predmetov in za projekcijo svetlobnih vzorcev

emancipírani gledálec -ega -lca m emancipirana gledalka -e -e ž po J. Rancièrju gledalec, ki ima sposobnost, da interpretira predstavo tako, da sama ustvarja asociacije in pomene, ki so lahko drugačni od tistih, ki so jih predvideli ustvarjalci predstave

ênodejánska -e ž kratka dramska zvrst, ki običajno obravnava en sam dogodek in ima malo dramskih oseb

fábula -e ž → zgodba

fílm -a m umetnost, ki temelji na s kamero posnetih in z montažo kombiniranih vizualno-zvočnih gibljivih podobah, projiciranih na platno ali prikazanih na ekranu

foajé -êja m prostor v gledališki stavbi za druženje gledalcev med odmori

fonotéka -e ž → ávdio zbirka

fórumsko gledališče -ega -a s po A. Boalu gledališče zatiranih, ki predstavi probleme zapostavljenih družbenih skupin v improviziranih kratkih prizorih, joker pa v vlogi komunikatorja spodbudi gledalce k razpravi, s čimer tudi oni vstopajo v prizore ter spreminjajo situacije

Fresnélov refléktor -ega -ja m reflektor z lečo, ki daje usmerjeno mehko svetlobo z neostrim robom osvetljenih ploskev

frontálna lúč -e lučí ž → prédnja lúč

galerija -e ž del gledališke dvorane nad balkonom s sedeži, lahko tudi s stojišči

garderóba -e ž prostor v gledališki stavbi, kjer se nastopajoči preoblačijo in pripravljajo na nastop

garderobêr -ja m garderobêrka -e ž tehnični delavec, ki skrbi za kostume in pomaga nastopajočim pri oblačenju

Gášperček -čka m od 40. let 20. stoletja naprej, v Sloveniji glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z marionetami, ki je lik burkeža in premetenega služabnika

generálka -e ž zadnja ali predzadnja vaja pred premiero, ki se izvede brez prekinitev in na kateri so lahko prisotni tudi gledalci

gíb -a m premik telesa ali dela telesa nastopajočega iz enega položaja v drugega

gibálno gledališče -ega -a s gledališče, ki navadno ne temelji na besedilu in uporablja kot glavno izrazilo gib in gibanje, pogosto ob glasbi **S:** kinétično gledališče

glásbena opréma -e -e ž zvočna podoba uprizoritve, ki jo sestavljajo avtorska glasba, izbor že obstoječe glasbe in zvočni efekti

glávna zavésa -e -e ž zavesa med zunanjim in notranjim portalom, ki zapira portalno odprtino, npr. dvižna zavesa, vodoravno razmična zavesa, wagnerjanska zavesa

glávni óder -ega ódra m → véliki óder

gledálec -lca m gledalka -e ž oseba, ki gleda, posluša in z drugimi čutili zaznava odrsko dogajanje in sooblikuje predstavo s svojo navzočnostjo, estetskimi navadami in recepcijsko sposobnostjo

gledališče laboratórij -a -- s → laboratórijsko gledališče

gledališče zatíranih -a -- s po A. Boalu, od 60. let 20. stoletja naprej gledališče, namenjeno predvsem izboljšanju položaja zapostavljenih družbenih skupin, ki z enakopravnim odnosom med igralci in gledalci vzpostavlja prostor za dialog med njimi in je orodje za doseganje družbene pravičnosti

gledališka delávnica -e -e ž 1. delavnica, na kateri udeleženci teoretično in praktično spoznavajo gledališke tehnike in metode ter preizkušajo gledališka izrazna sredstva v improvizacijah ali krajših prizorih

2. organizacijska enota v gledališču ali izven gledališke stavbe, namenjena izdelovanju scene, kostumov in rekvizitov, npr. slikarska delavnica, mizarska delavnica, lasuljarska delavnica **S:** gledališki ateljé

gledališka konvencija -e -e ž skupek estetskih in ideoloških načel, ki omogoča občinstvu razumevanje gledališke predstave, npr. odsotnost četrte stene, igralčev govor vstran

gledališka krítika -e -e ž strokovna analiza in vrednotenje celotnega uprizoritvenega koncepta, izvedbe in pomembnejših igralskih stvaritev, ki je objavljena v sredstvih javnega obveščanja **S:** gledališka océna

gledališka océna -e -e ž → gledališka krítika

gledališka semiologíja -e -e ž → gledališka semiótika

gledališka semiótika -e -e ž od 70. let 20. stoletja naprej gledališka teorija, ki razume dramsko besedilo ali gledališko uprizoritev kot sistem znakov, pri čemer se njuni pomeni gradijo v razmerju med avtorjem, besedilom in bralcem ali med ustvarjalno ekipo, uprizoritvijo in gledalcem **S:** gledališka semiologíja

gledališki ansámbel -ega -bla m → igrálški ansámbel

gledališki arhív -ega -a m arhiv, ki zbira in hrani dokumentarno gradivo s področja gledališča, npr. tipkopise, režijske knjige, scenske in kostumske osnutke, kritike, posnetke uprizoritev, bibliografije o predstavah, gledališču in igralcih

gledališki ateljé -ega -ja m → gledališka delávnica (2)

gledališki festival -ega -a m nacionalna ali mednarodna prireditel, ki traja več dni ali več tednov, posvečena izboru gledaliških predstav različnih zvrsti in spremljevalnim dogodkom

gledališki fúndus -ega -a m inventarizirana zbirka gledališke opreme, hranjena za ponovno uporabo, npr. zbirka kostumov, kulis, pohoštva, rekvizitov

gledališki krítik -ega -a m gledališka krítičarka -e -e ž strokovnjak, ki v sredstvih javnega obveščanja poroča o gledaliških uprizoritvah in njihovih konceptih, igralskih dosežkih in dosežkih ustvarjalne ekipe ter jih vrednoti in umešča v širši kontekst

gledališki leták -ega -a m list z osnovnimi podatki o uprizoritvi, npr. o avtorju, naslovu, zasedbi, terminu predstave in ceni vstopnic, ki je namenjen sprotnemu obveščanju gledalcev

gledališki líst -ega -a m strokovna publikacija, ki izide ob vsaki premieri in poleg osnovnih podatkov o uprizoritvi in izvedbi vsebuje strokovne članke, povezane s tematiko uprizoritve, npr. dramaturško analizo, intervju z ustvarjalci, lahko pa tudi fotografije z vaj, dramsko besedilo

gledališki muzéj -ega -a m muzej, ki zbira, hrani, raziskuje in razstavlja premično kulturno dediščino s področja gledališča, npr. fotografsko, slikovno in zvočno gradivo, rekvizite, osebne predmete igralcev, gledališke plakate, makete scen, kostume

gledališki plakát -ega -a m večje likovno oblikovano reklamno obvestilo, ki napove premiero uprizoritve, gledališko sezono ali festival

gledališki prográm -ega -a m datumsko urejen repertoar, ki je javno objavljen v tiskani ali spletni različici in vsebuje osnovne podatke o predstavi

gledališki slikár -ega -ja m gledališka slikárka -e -e ž slikar, ki po lastni ali scenografovi zamisli dopolni scenske elemente ali na novo naslika scensko ozadje

gledališki tolmáč -ega -a m gledališka tolmáčka -e -e ž tolmač, ki v znakovni jezik simultano prevaja govornje dele odrskega dogajanja, s čimer gledalcem z okvarami sluha omogoči spremljanje predstave

gléd-igrálec -lca m po A. Boalu gledalec, ki ima v gledališču zatiranih izmenično vlogo igralca in gledalca, s čimer vstopa v procese predstave in predstavljanja

glúho mésto -ega -a s prostor na odru, od koder se glas slabše sliši **S:** akústična lúknja

góbo -a m tanka kovinska ali steklena ploščica, ki se vstavlja v profilni reflektor za oblikovanje svetlobnega snopa v različne vzorce

grdéša -e ž krtači podoben pripomoček s kovinskimi bodicami, pripetimi na usnjeno podlago, za pripravo in razčesavanje las ter ločevanje odpadnih las na lasuljah

grebén -a m česalni pripomoček z daljšimi in debelejšimi konicami, pripetimi na kovinsko podlago za izdelavo lasulje

grška zavésa -e -e ž → vodorávno razmíčna zavésa

Guignol -a [ginjól] m od 18. stoletja naprej, v Franciji glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z ročnimi lutkami, za katerega so značilni humor, robot jezik in ostra satira

hamartíja -e ž → trágična zmóta

HMI-refléktor -ja [haemí] m reflektor z metalhalogensko žarnico za ustvarjanje bele, hladne ali dnevne svetlobe

horizónt -a m platno, ki v ozadju, ob straneh, včasih pa tudi zgoraj omejuje igralni prostor, npr. krožni horizont, kupolast horizont, panoramski horizont

horizóntna sofíta -e -e ž ožja sofita iz poslikanega platna, ki v ozadju sega od ene do druge strani odra in predstavlja nebo

hostésnik -a m hostésa -e ž uslužbenec, ki preverja vstopnice, daje gledalcem različne informacije in jih usmerja k njihovim sedežem, prodaja gledališke liste in ter prevzema in hrani garderobo gledalcev

identifikácija -e ž psihični proces, v katerem gledalec zaradi intenzivnega čustvenega doživljanja odrskega dogajanja začuti, da je dramski lik on sam

igrálski ansámbeľ -ega -bla m skupina igralcev, angažirana v določenem gledališču ali uprizoritvi
S: gledališki ansámbeľ

ikonotéka -e ž sistematično urejena zbirka gledališkega slikovnega gradiva, fotografij, diapozitivov, gledaliških plakatov in umetniških del, npr. portretov umetnikov, kostumskih skic, scenografskih skic

iluzionístično lútkovno gledališče -ega -ega -a s gledališče, v katerem občinstvo ne vidi animatorjev in s tem ustvarja iluzijo, da so lutke žive

improvizácija -e ž igralska, plesna ali pevska tehnika, pri kateri izvajalci spontano ustvarjajo brez posebnega scenarija ali zapisa ter priprave in režijskih navodil, primarno na podlagi dane situacije, domišljije in trenutnih domislekov

improvizácijsko gledališče -ega -a s gledališče, ki temelji na spontani gradnji vlog, situacij in dialogov na odru, pogosto dobiva impulze od občinstva, lahko pa nastaja tudi na podlagi ohlapnih vnaprej dogovorjenih scenarijev, npr. commedia dell'arte, ulično gledališče, gledališče zatiranih

individuálna vája -e -e ž vaja, na kateri eden od sodelavcev uprizoritve, npr. režiser, koreograf, lektor, vadi s posameznim nastopajočim

inspiciènt -ênta m inspicièntka -e ž tehnični delavec, ki vodi potek vaj in predstave, npr. usmerja prihod igralcev na oder in člane tehnične ekipe pri spremembah prizorišča, luči in zvočnih efektov
S: vódja predstáve

inspicièntska kabína -e -e ž prostor ob odru z mizo, na kateri je stikalna plošča, prek katere inspicient vodi vaje in potek predstave

inspicièntska knjíga -e -e ž besedilo uprizoritve, opremljeno z inspicientovim zapisom sprememb prizorišča in luči, z znaki za klicanje igralcev na oder ter za začetek in konec zvočnih efektov

inspicièntski púľt -ega -a m pult s stikalno ploščo in z monitorjem, s katerima inspicient vodi vaje in predstave, po zvočniku opozarja na začetek, konec in prekinitvev, kliče igralce na oder in daje znake tehničnemu osebju

intermediálnost -i ž kreativno povezovanje gledališča z različnimi mediji, npr. plesom,

performansom, filmom, videom, instalacijo, v uprizoritvi

intríga -e ž dramski konflikt, običajno v komediji, ki ga povzroči zvičajnost, prebrisanost ali zahrbtnost dramskega lika
S: splétka

italijánska škátla -e -e ž → škátlasti óder

italijánski óder -ega ódra m → škátlasti óder

izdelováľna vája -e -e ž vaja, na kateri se dopolnjuje in utrjuje zlasti detajle v interpretaciji in izvedbi posameznih vlog in prizorov

izrázni plés -ega -a m v začetku 20. stoletja, v Nemčiji in srednji Evropi gledališki ples, ki zavrača pravila klasičnega baleta in temelji na naravnem gibanju telesa, ekspresivnem izražanju notranjih občutij in napetosti ter raziskovanju odnosov med telesom in prostorom

iztóčnica -e ž replika ali njen del, gesta ali situacijski premik, na katerega igralec naveže svojo igro ali tehnično osebje spremeni luč, sceno ali zvočno kuliso

javájka -e ž lutka, ki ima glavo in trup pritrjena na eno paličico, roki pa na drugi dve in se vodi od spodaj

jezikóvni svetováľec -ega -lca m jezikóvna svetováľka -e -e ž → léktor

joker -ja [džóker] m po A. Boalu nastopajoči v gledališču zatiranih, zlasti v forumskem gledališču, ki ima vlogo posrednika in briše strogo ločnico med gledalci in igralci tako, da gledalcu z intervencijami da možnost dejavnega vstopa v igro ter ga spremeni v gled-igralca

Judy -- [džúdi] ž od 17. stoletja naprej, v Angliji junakinja lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z marionetami ali ročnimi lutkami, za katero je značilna jeza in nasilnost

Judy & Punch -- -- -- [džúdi end páńč] m od 17. stoletja naprej, v Angliji tradicionalno gledališče marionetnih ali ročnih lutk, v katerem sta glavna lika nasilna zakonca Punch in Judy

Júrček -čka m med obema vojnama, na slovenskih sokolskih lutkovnih odrih glavni junak v lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z marionetami, za katerega je značilna neustrašnost in premetenost

Karagéz -a m od 12. stoletja naprej, v Turčiji glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah senčnih lutk, za katerega so značilni hudomušnost, premetenost in robot jezik

Kásperľ -a m od konca 18. stoletja naprej, v dunajskem ljudskem gledališču glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z ročnimi lutkami ali marionetami, ki je lik duhovitega, robatega hlapca

kastelét -a m zaprt prenosni oder za ročne lutke, ki stoji samostojno na tleh ali ga nosi lutkar

kinétično gledališče -ega -a s → gibáľno gledališče

Ključec -kca m od 40. let 20. stoletja naprej, v Sloveniji glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z ročnimi lutkami, ki je Pavlihov partner in za katerega sta značilna hudomušnost in jecljav govor

knjiga tónskega mójstra -e -- -- ž uprizzoritveno besedilo, opremljeno z oznakami za zvočne efekte

kolektívni junák -ega -a m skupina dramskih oseb, ki predstavlja npr. družbeno skupino, sloj ali razred in je nosilka dramskega dogajanja

kontaktna improvizácija -e -e ž od 70. let 20. stoletja naprej plesna improvizacija, pri kateri se ob stalnem sledenju točki telesnega stika in zavedanju sebe in drugega vzpostavlja gibalni dialog

kóntralúč -lučí ž osvetlitev igralnega prostora in igralcev v smeri proti avditorij

kontrólka -e ž vaja, na kateri umetniško vodstvo z ustvarjalci uprizzoritve preverja stopnjo izdelanosti uprizzoritve **S:** kontrólna vája

kontrólna vája -e -e ž → kontrólka

kòprodúkcija -e ž sodelovanje dveh ali več umetniških ustanov ali skupin pri ustvarjanju gledališke predstave ali filma

korepetítor -ja m korepetítorka -e ž glasbenik, navadno pianist, ki sodeluje pri pripravah igralcev, pevcev ali plesalcev na glasbeni ali plesni del uprizzoritve

korító -a s reflektor brez leče, z zrcalom, navadno s cevasto žarnico, ohišjem, okvirom za filtre in smučno zaslonko, ki daje razpršeno svetlobo

kraljévska lóža -e -e ž običajno razkošna centralna loža v prvem nadstropju, ki je namenjena monarhu in njegovemu spremstvu

krílna kulísa -e -e ž kulisa, pritrjena na stransko kuliso, ki zakriva vhode ob straneh odra

kríž -a m → marionétno vodílo

kulísa -e ž premični dvodimenzionalni scenski element, ki je navadno poslikan, za oblikovanje prizorišča, zakrivanje zaodrja in ustvarjanje vtisa globine

kulíсни óder -ega ódra m od začetka 17. stoletja naprej oder s prospektom v ozadju in smučnimi stranskimi kulisami, ločenimi z ulicami, ki so postavljene vzporedno s portalom

kurúma nínjo -e -- ž tradicionalno japonsko lutkovno gledališče, v katerem animator sedi na posebnem vozičku, z eno roko vodi lutkino glavo, z drugo lutkino desno roko, lutkine noge so pritrjene na njegove noge

kvásta -e ž blazinica za nanašanje pudra, navadno iz tekstila, ki jo masker uporablja pri oblikovanju videza obraza nastopajočega

laboratórijsko gledališče -ega -a s po j. Grotowskem eksperimentalno gledališče, ki temelji na raziskavi igre, režije in gledaliških sredstev, njegovih

udeležencev pa ne zanima komercialni uspeh projekta in včasih svojega dela niti ne predstavijo publiki **S:** gledališče laboratórij

lasúljar -ja m lasúljarka -e ž izdelovalec lasulj, lasnih vložkov, brad in brkov za nastopajoče

léktor -ja m léktorica -e ž strokovnjak, ki v skladu z uprizzoritvenim konceptom določi jezikovnostilistično obliko besedila za uprizzarjanje ali snemanje in skrbi za njeno govorno uresničitev v gledališki uprizzoritvi, filmu, radijski ali televizijski igri **S:** jezikóvni svetoválec

léktorska vája -e -e ž vaja, na kateri lektor skupaj s soustvarjalci, zlasti z igralci, jezikovnostilistično oblikuje besedilo za uprizzarjanje ali filmsko, televizijsko, radijsko snemanje in skrbi za pravorečno, stavčnofonetično in funkcijsko primeren govor nastopajočih

libretíst -a m libretístka -e ž ustvarjalec, ki predela dramski ali pripovedni tekst za opero, pri čemer upošteva glasovne zmožnosti pevcev in posebnosti opernega žanra

libréto -a m besedilo za opero, vokalno-instrumentalno delo, npr. oratorij, kantato, ali scenarij za balet, ki običajno nastane na podlagi dramskega ali pripovednega dela, pri čemer se dialog zgosti, dramsko dejanje pa poenostavi in čustveno zaostri

líkovno gledališče -ega -a s gledališče zatiranih, pri katerem udeleženci brez govora, zgolj skozi podobe in prostor, utelesijo svoja čustva in izkušnje, pri čemer se izrazijo z živimi slikami

lístna sofíta -e -e ž → zeléna sofíta

ljubíteljski igrálec -ega -lca m ljubíteljska igrálka -e -e ž igrálec, ki se ukvarja z igranjem nepoklicno, ponavadi brez formalne gledališke izobrazbe **S:** amatérski igrálec (1)

lóža -e ž navadno s treh strani zaprt manjši prostor ob robu parterja in v nadstropjih z nekaj sedeži in posebnim vhomom, ki je namenjen zaključenim družbam za ogled predstave, npr. parтерна loža, odrska loža, loža I. reda, loža II. reda

lúčna kabína -e -e ž prostor s komandno mizo za regulacijo osvetljave prizorišča, navadno za avditorijem

lúčna vája -e -e ž vaja, na kateri se določajo, razporejajo in usmerjajo svetila, s katerimi se oblikuje svetloba na igralnem prostoru

lúčni mójster -ega -tra m lúčna mójstrica -e -e ž tehniški strokovnjak, ki po dopolnjenem lučnem načrtu s tehnično ekipo upravlja odrska svetila med uprizzoritvijo

lúčni načrt -ega -a m načrt osvetlitve predstave, ki ga idejno izdelava oblikovalec svetlobe in ga po njegovih navodilih in navodilih režiserja ter scenografa na lučni vaji dopolni lučni mojster

lúdus -a m 1. v antičnem Rimu slavnostna množična prireditev z gladiatorskimi igrami, cirkušskimi živalskimi točkami, gledališkimi predstavami in

drugimi oblikami spektakla, namenjena zlasti razvedrilu

2. → duhovna dráma

luminiscénčno gledališče -ega -a **s** gledališče, v katerem so telesa, predmeti ali lutke obarvani s hladnimi barvami in osvetljeni z ultravijolično svetlobo

lútká -e **ž** predmet, navadno likovno oblikovan, ki ga lutkovni animator z vodenjem in navadno tudi z govorom oživilja in vzpostavlja kot odrski lik

lútkar -ja **m** lútkarica -e **1.** ustvarjalec, ki deluje na različnih področjih lutkovne umetnosti, npr. likovna zasnova lutk, izdelava lutk, animacija
2. → lutkóvni animátor

lútkovna dramaturgíja -e -e **ž** dramaturgija, ki temelji na likovnih posebnostih lutkovnega gledališča in tehničnih zakonitostih lutkovnega odra

lútkovna režíja -e -e **ž** režija, ki pri zasnovi in vodenju uprizoritvenega procesa temelji na likovnih in tehničnih zakonitostih lutkovne umetnosti

lútkovna téhnika -e -e **ž** način upravljanja z lutkami, ki upošteva zakonitosti različnih vrst lutk

lútkovna tehnológíja -e -e **ž** tehnično načrtovanje in izdelovanje lutk na podlagi likovne zasnove, ki temelji na poznavanju materialov, vrst lutk in načinov animacije

lútkovni animátor -ega -ja **m** lútkovna animátorka -e -e **ž** nastopajoči, ki z vodenjem in navadno tudi z govorom lutke ali predmeta ustvarja vtis njune živosti in gibanja **S:** lútkar (2)

lútkovni avtomát -ega -a **m** lutka brez animatorja, navadno vodena s tehnologijo na vodni pogon, vzmeti, topel zrak ali električno energijo

lútkovni óder -ega ódra **m** igralni prostor za izvajanje lutkovnih predstav, prilagojen lutkovnim tehnikam

lútkovni paraván -ega -a **m** prostostoječa stena z odprtino za lutke, najpogosteje za zakrivanje animatorja

lútkovni režisér -ega -ja **m** lútkovna režisêrka -e -e **ž** režiser, ki umetniško in organizacijsko načrtuje in vodi uprizoritveni proces, pri katerem upošteva likovne in tehnične zakonitosti lutkovnega gledališča

lútkovni tehnológ -ega -a **m** lútkovna tehnológinja -e -e **ž** strokovnjak, ki tehnično načrtuje in običajno tudi izdeluje lutke na podlagi likovne zasnove

lútkovno gledališče -ega -a **s** gledališče, ki temelji na vizualnih zakonitostih uprizoritve in uveljavlja lutko kot osrednje izrazno sredstvo in nosilko pomenov

makéta -e **ž** pomanjšan gledališki oder s postavljeno tridimenzionalno scenografijo, ki se uporablja kot prikaz idejne zamisli scenografije in kot pomoč pri njeni postavitvi v odrski prostor

manifést -a **m** od leta 1900 naprej, v avantgardnih smereh programsko besedilo, v katerem predstavniki

gledališke skupine ali smeri v zgoščeni obliki in na provokativen način objavijo svoja programska načela, stališča in ideje

marionéta -e **ž** lutka, vodena z nitmi ali žicami od zgoraj

marionétni móst -ega mostú **m** dvignjena ožja ploščad, s katere lutkovni animator vodi marionete

marionétni óder -ega ódra **m** lutkovni oder, namenjen uprizarjanju predstav z marionetami, ki je navadno dopolnjen z marionetnim mostom

marionétno vodílo -ega -a **s** držalo za vodenje marionete na žici ali nitih, navadno iz lesa **S:** kríž, vága

máska -e **ž** **1.** pripomoček, ki ga nastopajoči nosi pred obrazom ali si ga nadene na obraz, glavo in ponazarja, npr. značaj, lik ali pa je krinka, simbol
2. ličila in drugi pripomočki, ki se nanesejo na obraz in telo nastopajočega, s katerimi se videz nastopajočega prilagodi vlogi
3. v 16. in 17. stoletju, na angleškem dvoru igra s petjem, plesom in glasbo, v kateri maskirani nastopajoči z večinoma nemo igro na razkošni sceni ponazarjajo alegorično-mitološke vsebine in smešijo človeške napake ter angleško družbo

maskêr -ja **m** maskêrka -e **ž** strokovnjak, ki z ličili in drugimi pripomočki vlogi ustrezno prilagodi videz obraza in telesa nastopajočega, npr. oblikuje tetovaže, nalakira nohte, okraši lase

maskíranje -a **s** nanašanje ličil in drugih pripomočkov na obraz in telo nastopajočega, s čimer se njegov videz prilagodi vlogi

maskírnica -e **ž** prostor, v katerem masker pred nastopom igralcem z ličili in drugimi pripomočki prilagodi videz obraza in telesa vlogi

mávrica željá -e -- **ž** po A. Boalu metoda gledališča zatiranih, ki združuje petnajst kompleksnih, a ne zahtevnih gledaliških in terapevtskih tehnik, ki pomagajo pri vizualizaciji ponotranjenih zatiranosti in demokratizaciji terapevtskega procesa

mêhka kulísa -e -e **ž** kulisa iz blaga, platna ali papirja, ki je napeta na okvir iz letev

merílna vája -e -e **ž** vaja, na kateri vodja tehničnega osebja s sodelavci, predvsem scenografom in režiserjem, označi višino, širino in dolžino prihodnje scenografije, možnost osvetlitve ter ozvočenja in preverja vizure

metaxis -- [metáksis] **ž** po A. Boalu stanje hkratne prisotnosti v realnem in fiktivnem svetu, v katerem sodelujoči sprevidijo stanje lastne zapostavljenosti, kar naj bi jim dalo moč za družbene spremembe

metóda fízične ákcije -e -- **ž** po K. S. Stanislavskem igralska metoda, pri kateri sta telesni spomin in telesna dejavnost temeljno izhodišče za oblikovanje vloge in tudi za priklic čustev

mím -a **m** **1.** v antičnem gledališču igra, ki zlasti s telesnim izrazom, pa tudi s petjem in dialogi na posmehljiv način prikazuje prizore iz vsakdanjega

življenja, predvsem prešuštvo in druge obscenosti ter aktualne družbene dogodke

2. od začetka 20. stoletja naprej stilizirano izražanje čustev ali misli brez besed in ponazarjanje dogajanja z mimiko, gestikulacijo ali telesnim gibom

mímezis -a m posnemanje oseb, dogajanja in predmetov, ki se ravna po zakonih verjetnosti in nujnosti, na čemer temelji gledališka umetnost

mímična lútká -e -e ž lutka z votlo glavo iz mehkega materiala, pri kateri animator z notranje strani z roko spreminja izraz lutkinega obraza in ustvarja vtis njenega govora

mítos -a m po Aristotelu organizirana struktura dramskega dejanja, ki ima začetek, sredino in konec, je organizirana po notranji nujnosti in sledi enotnosti dogajanja

mjúzikel -kla m od začetka 20. stoletja naprej glasbeno-plesno gledališko delo s prvini operete in kabareta, navadno kot spektakel

montáža -e ž od 30. let 20. stoletja naprej dramaturška struktura, pri kateri se raznovrstne besedilne enote ter slogovno in vsebinsko različni prizori sestavljajo v novo celoto kot zaporedje avtonomnih delov

montážni óder -ega ódra m oder, sestavljen iz razstavljivih konstrukcijskih elementov, ki navadno služi za uprizoritve na prostem ali kot dodatni oder v gledališču

moving head -- -a [múving hêd] m računalniško voden reflektor, ki se samodejno premika v vse smeri in s tem omogoča boljšo regulacijo svetlobe na odru

naprístna lútká -e -e ž majhna lutka, ki se natakne na animatorjev prst

némška zavésa -e -e ž → dvížna zavésa

néoklásični balét -ega -a m po Georgesu Balanchinu balet, ki izhaja iz klasičnega baleta, a ga hkrati nadgrajuje ter uveljavlja odmik od njegove semantičnosti, se poigrava s hitrostjo in svobodo gibanja ter uvaja nekatere nebaletne prvine

nevídno gledalíšče -a s po A. Boalu gledališče zatiranih, ki zastavlja vprašanja v javnem forumu, s čimer neposredno posega v družbo z določeno tematiko, da bi spodbudilo diskusijo, stimulativni javni dialog in spodbudilo ozaveščenost

nótranji portál -ega -a m → téhnični portál

obdeláva -e ž vrstni red dogodkov, določen v dramskem besedilu, ne glede na kronologijo in način razporejanja in prepletanja motivov **S:** sižé

oblikoválec máske -lca -- m oblikováalka máske -e -- ž ustvarjalec, ki si na osnovi uprizoritvenega koncepta in v sodelovanju z ostalimi ustvarjalci, npr. režiserjem, kostumografom, zamisli videz obrazov in pričesk, pa tudi poslikav teles nastopajočih

oblikoválec zvóka -lca -- m oblikováalka zvóka -e -- ž ustvarjalec, ki na podlagi uprizoritvenega koncepta oblikuje zvočno podobo uprizoritve z glasbo in zvočnimi efekti

obnovítvena vája -e -e ž vaja za uprizoritev, ki dalj časa ni bila igrana ali v njej nastopajo novi igralci

obrekoválnica -e ž prostor, v katerem igralci čakajo na svoj nastop v predstavi ali na vajo

óder na vózu ódra -- m zlasti v 14. in 15. stoletju oder na premikajočem se ali stoječem vozu, na katerem se uprizori posamezni prizor duhovne drame

óder ódra m prostor za nastopanje, ki je navadno likovno in funkcionalno oblikovan ter opremljen z odrsko tehniko

ódrska lóža -e -e ž lóža ob portalni odprtini na levi in desni strani **S:** proscénijska lóža

óperni ansámbel -ega -bla m operni solisti in člani opernega zbora, ki so v opernem gledališču zaposleni za daljši čas

paravánska kulísa -e -e ž → zložljíva kulísa

Pavlíha -e m od 40. let 20. stoletja naprej, v Sloveniji glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z ročnimi lutkami, za katerega je značilna hudomušnost, premetenost in humor

Petrúška -e m od 17. stoletja naprej, v Rusiji glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z ročnimi lutkami ali marionetami, za katerega je značilna prostaškost, humor in ljudekost

písčik -a m ustni vložek za ustvarjanje piskajočega glasu

plésni ansámbel -ega -bla m plesalci, angažirani v stalni produkcijski ekipi, ki jih pogosto povezuje tudi skupna estetika, sistem treninga in pristopa k plesu

plôska lútká -e -e ž prosojna ali neprosojna lutka, ki je dvodimenzionalna

pogrezálna lopúta -e -e ž pokrov pogrezalne odprtine, ki se da umakniti pod odrska tla s spustom navzdol in pomikom v stran ali se dvigne v celoti

pogrezljívi óder -ega ódra m oder, ki ga je mogoče spustiti na nivo parterja ali do orkestrske jame, zlasti za hitrejšo menjavo prizorišč

pomíčna kulísa -e -e ž → smúčna kulísa

portálna črta ódra -e -e -- ž navidezna črta med portalnima stolpoma, od katere potekajo vse meritve v globino odra ali v ospredje odra

portálna kulísa -e -e ž ozka, nepremična ali delno gibljiva kulisa v tehničnem portalu, ki meji na tehnični portal ali je nanj pravokotna

praktikábel -bla m v tlorisu pravokoten, praviloma normiran, zložljiv konstrukcijski element za sestavljanje odra

prédnja lúč -e lučí ž niz reflektorjev, obešenih na balkonih in na lučnih vlakih pred portalnim stolpom, ki osvetljujejo odrski prostor iz avditorija **S:** frontálna lúč

prèdódrska lúč -e -lučí ž svetilo, nameščeno na rampo in usmerjeno proti odrskemu prostoru

premični óder -ega ódra **m** oder z igralnimi ploskvami, na katerih so vnaprej postavljena različna prizorišča, kar omogoča hitro in tiho spremembo scene, tako, da se ploskve potiska v zaodrje in nazaj

premiêra -e **ž** prva javna predstavitev nove uprizoritve ali filma pred občinstvom, navadno z vabljenimi gosti in kritiki

prezénca -e **ž** celota igralčevih posebnih psihofizičnih lastnosti, s katerimi pritegne pozornost občinstva

projekcijska kabína -e -e **ž** prostor v ozadju avditorija z napravami za projekcijo fotografij, filmov in svetlobnih efektov

proscénijska lóža -e -e **ž** → ódrska lóža

Pulčinéla -e **m** **1.** v *commedii dell'arte* tip premetenega, uživaškega služabnika ali trgovca z dolgo kapo, grbo, velikim trebuhom in kljukastim nosom, navadno v belem kostumu

2. v Neaplju glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z ročnimi lutkami ali marionetami, za katerega je značilna nasilnost, vulgarnost, ljudskost in uživaštvo, navadno s piskajočim glasom, ki ga lutkar ustvarja s pisčikom

Punch -a [pánč] **m** od 17. stoletja naprej, v Angliji glavni junak lutkovnega gledališča, navadno v predstavah z ročnimi lutkami ali marionetami, za katerega je značilna nasilnost, grobost in ljudskost

rádijska ígra -e -e **ž** **1.** dramsko besedilo, napisano ali prirejeno za zvočni medij, v ospredju katerega je dialog, morebitne didaskalije pa se nanašajo na zvočno dogajanje, in ima več žanrov, npr. otroška radijska igra, mladinska radijska igra, igra za odrasle **2.** zvočna izvedba besedila, v kateri preplet govora, glasbe, tišine in različnih zvočnih efektov ustvarja dramaturško celoto, predvajano na radiu ali posneto na nosilcih zvoka, npr. na zgoščenkah

razčlémbna vája -e -e **ž** vaja, na kateri režiser, dramaturg in drugi sodelavci predstavijo dramaturško-režijsko analizo uprizoritve

recépcija -e **ž** **1.** psihični proces, v katerem gledalec na podlagi svojih intelektualnih, čustvenih, kulturnih in družbenih danosti zaznava odrsko dogajanje, ga preoblikuje v lastno estetsko izkušnjo in tako soustvarja predstavo

2. sprejem uprizoritve v določenem zgodovinskem obdobju, pogojen s prevladujočim okusom časa ter psihološkimi in družbenimi dejavniki

scénski depó -ega -ja **m** → depó kulís

sénčna lútká -e -e **ž** lutka, navadno ploska, ki je občinstvu vidna kot senca

sénčno gledališče -ega -a **s** gledališče, v katerem so glavno izrazno sredstvo vidne sence igralcev ali senčnih lutk

sicilijánka -e **ž** večja marioneta z žico na glavi in nitmi na okončinah, navadno v oklepu in z mečem

silhuétna kulísa -e -e **ž** kulisa, ki je navadno oblikovana ali izrezljana v podobi izbranega motiva,

npr. drevesne krošnje, gorovja, mesta, parka, in dopolnjuje že oblikovano ozadje uprizoritve

sižé -ja **m** → obdeláva

smúčna kulísa -e -e **ž** kulisa, vpeta v vodilo na odrskih tleh ali na vlaku, ki drsi po reži vzporedno s portalno odprtino ali pod kotom nanjo **S:** pomična kulísa

snôvno gledališče -ega -a **s** lutkovno gledališče, kjer lutkar oživlja in kot odrske like vzpostavlja snovi v elementarnem stanju, npr. vodo, pesek, prst

sodôbni plés -ega -a **m** od konca 19. stoletja naprej, po P. Labanu in I. Duncan ples, ki izhaja iz naravnega telesnega gibanja in poudarja popolno svobodo gibalnega izraza, pri čemer ni nujno podrejen glasbi, prikazuje svet posameznika in komentira sodobno družbeno dogajanje

sofíta -e **ž** kratka podolgovata zavesa, obešena vodoravno za portalom, ki zakriva vrvišče in reflektorje

splétka -e **ž** → intríga

stálni ansámbel -ega -bla **m** umetniško osebje, ki ga gledališka ustanova angažira za daljši čas

stop-motion animácija -- -e [stòp móušn] **m** animacija lutk in predmetov, ki omogoča postopne premike za posamične posnetke pri snemanju animiranega filma

stránska zavésa -e -e **ž** ožja zavesa, ki omejuje igralni prostor in zakriva levi in desni rob odra pred občinstvom

stránski óder -ega ódra **m** oder na desni ali levi strani velikega odra, namenjen vajam in hitri menjavi prizorišč med predstavo

svetlôbna zavésa -e -e **ž** močna svetloba, ustvarjena z reflektorji pred portalno odprtino, ki občinstvu ovira pogled na oder

svetlôbni efékt -ega -a **m** vidni učinek v odrskem prostoru ter na scenografiji, kostumih in igralcih, ustvarjen z uporabo različnih svetil, najpogosteje reflektorjev

škátlasti óder -ega ódra **m** oder, ki je s treh strani omejen s scenskimi elementi **S:** italijánska škátla, italijánski óder

teatrológ -a **m** teatrológinja -e **ž** strokovnjak, ki se teoretično ukvarja z zgodovino, estetiko, teorijo in družbeno funkcijo gledališča

teatrológija -e **ž** veda o gledališču kot estetskem in družbenem pojavu, o gledaliških zvrsteh, oblikah ter o odnosu do drugih umetnosti **S:** teoríja gledališča

téhnična vája -e -e **ž** vaja, na kateri se brez igralcev postavi scena ter preveri zvočne in vizualne efekte

téhnični portál -ega -a **m** notranji okvir portalne odprtine, navadno sestavljen iz dveh portalnih stolpov in portalnega svetilnega mostu, ki je lahko

fiksen ali gibljiv, s čimer se zmanjša velikost odprtine pri postavljanju manjšega prizorišča na velikem odru
S: nótranji portál

televizijska nadaljevánka -e -e ž televizijska zvrst v nadaljevanjih, v kateri je vsebina ene zgodbe prikazana v več zaporednih delih

televizijska nanízanka -e -e ž televizijska zvrst v nadaljevanjih, v kateri je več samostojnih zgodb, ki jih povezuje okvirna vsebina in stalne osebe

teorija gledališča -e -- ž → teatrologija

theatrum mundi -a -- [teátrum múndi] m (lat.) od 17. stoletja naprej mehanično gledališče s figurami, premikajočimi se po tirnicah

tónska kabína -e -e ž prostor v ozadju avditorija s komandno mizo za regulacijo tona, z napravami za snemanje in reproduciranje glasbe in zvočnih efektov

trágična zmóta -e -e ž po Aristotelu junakova usodna odločitev, ki sproži tragični zaplet v dramskem dogajanju **S:** hamartija

transformácija -e ž proces, v katerem igralec preoblikuje svojo zunanjo pojavnost, spremeni čustvene odzive in vedenje glede na vlogo

uprávna lóža -e -e ž loža, namenjena vodstvenemu osebju gledališča in njihovim gostom

uprizorítvene štúdije -ih -dij ž mn. od leta 1980 naprej, po R. Schechnerju interdisciplinarna metoda, ki raziskuje različne vrste uprizarjanja, npr. v uprizoritvenih umetnostih, športu, politiki in vsakdanjem življenju, ter vključuje tudi npr. študije spola, antropologijo, sociologijo, kulturologijo, teatrologijo

ustvarjálna ekípa -e -e ž skupina ustvarjalcev in njihovih sodelavcev, ki pripravlja gledališko predstavo, film, radijsko igro ali televizijsko dramo

vága -e ž → marionétno vodílo

vája -e ž skupinska priprava nastopajočih in sodelavcev pri uprizoritvi, namenjena ustvarjalnemu iskanju ustreznih interpretacij in usklajevanju znakovnih sistemov za njeno učinkovito izvedbo, navadno pod vodstvom režiserja

vajáng -a m v Indoneziji, zlasti na Javi, od 8. stoletja naprej tradicionalno lutkovno, tudi plesno, glasbeno ali dramsko gledališče, za katerega je značilno, da se pod vodstvom dalanga v ritualizirani senčni predstavi izvaja od večera do zore

véliki óder -ega ódra m največji oder v gledališču, na katerem je uprizorjena večina gledališkega repertoarja **S:** glávni óder

vídeo zbirka -- -e ž muzejska ali arhivska zbirka video posnetkov, ki so povezani z uprizoritvenimi umetnostmi, npr. video posnetki predstav, vaj, pogovorov z ustvarjalci **S:** videotéka

videotéka -e ž → vídeo zbirka

vmésna zavésa -e -e ž zavesa, obešena za glavno zaveso, ki omogoča hitro spremembo prizorišča med predstavo

vódja predstáve -e -- m → inspiciént

vôdna zavésa -e -e ž preluknjana cev s šobami pred požarno zaveso, ki se ob požaru uporabi za samodejno oblivanje z vodo

vodorávno razmíčna zavésa -- -e -e ž glavna zavesa, ki je predeljena po sredini in se vodoravno razmika na levo in desno **S:** grška zavésa

wagnerjánska zavésa -e -e ž zavesa, ki je predeljena po sredini, se razmika diagonalno v zgornja kota portalne odprtine in je obešena za glavno zaveso ali namesto nje

zádnji óder -ega ódra m prostor za velikim odrom, kjer se pripravi scena za hitro spremembo prizorišča in hkrati služi kot možnost podaljšanja glavnega odra v globino

zakonodájno gledališče -ega -a s po A. Boalu gledališče zatiranih, katerega cilj je z igranjem vlog oblikovati predloge za spreminjanje obstoječih zakonov, s čimer se želi vplivati na delovanje političnih institucij

zakulísje -a s občinstvu nevidni del odra za kulisami, ki ga igralci uporabljajo za prehod iz ene strani odra na drugo

zaódrje -a s občinstvu nevidni deli odra in pomožni prostori, npr. garderoba, maskirnica, ki se uporabljajo pri izvedbi predstave

zavésa -e ž 1. zagrinjalo, obešeno na vlake, ki občinstvu pred predstavo ali med njo delno ali v celoti zakriva pogled na oder
2. od začetka 20. stoletja naprej scenski element v različnih globinah odrskega prostora

zavésna scéna -e -e ž zlasti v 1. polovici 20. stoletja odrski prostor, oblikovan z neposlikanimi, navadno črnimi zavesami

zelêna sofíta -e -e ž poslikana sofita, ki sega od ene strani odra do druge in predstavlja krošnje dreves **S:** lístna sofíta

zgódba -e ž predstavitev dramskih dogodkov v naravnem časovnem zaporedju **S:** fábula

zložljíva kulísa -e -e ž lažja premična kulisa, sestavljena iz dveh ali več med seboj povezanih delov **S:** paravánska kulísa

zvóčni opisoválec -ega -lca m zvočna opisoválka -e -e ž govorec, ki za gledalce z okvarami vida govorno opisuje vizualno dogajanje na odru ali filmu, njegov zvočni opis pa je umeščen v dele filma ali predstave, kjer ni dialogov

Kriminalistični terminološki slovar

aktivno upiranje -ega -a s upiranje, s katerim želi oseba z orožjem, nevarnim orodjem ali drugim predmetom ali snovjo, živaljo ali s telesno silo, s pozivanjem drugih k upiranju ali z ogrožanjem sebe ali drugih preprečiti pooblaščenim uradni osebi izvedbo zakonite naloge
ang.: active resistance

amínokislínski reagènt -ega -ênta m kemijska zvrst, npr. ninhidrin, ki se uporablja pri kemijski metodi izzivanja papilarnih linij na poroznih površinah, npr. na papirju, kartonu, tapetah, in se veže z aaminsko ali karboksilno skupino prostih aminokislin in tistih, ki so vključene v beljakovine, prisotne v sledi papilarnih linij, in jih ob tem obarva
ang.: amino acid reagent

analíza sledí ugríza -e -- -- ž pregled vzorcev zob ali drugih ustnih struktur, ki so ostale na žrtvi ali predmetu kot posledica kaznivega dejanja in primerjava z odtisi zob osebe ali živali v preiskavi
ang.: analysis of bite mark

apercépcija -e ž zavestno, osredotočeno in jasno čutno dojetje, s katerim preiskovalec indice, dejstva in druge okoliščine zaznava, razume ali razjasni ter spoznanja vključi v preiskavo kaznivega dejanja
ang.: apperception

balístika ráne -e -- ž balistika cilja, ki se ukvarja z dinamiko in končnim učinkom izstrelka v tkivu
ang.: wound ballistics

cianoakrilátna metóda -e -e ž kemijska metoda izzivanja sledi papilarnih linij na neporoznih površinah, npr. na steklu, plastiki, pri kateri hlapi cianoakrilatnega estera ob prisotnosti vode v sledi papilarnih linij polimerizirajo v beli policianoakrilat, pri čemer postanejo papilarne linije vidne
ang.: cyanoacrylate method

cíljno iskánje osébe -ega -a -- s 1. načrtno in usmerjeno delovanje policije na nacionalni in mednarodni ravni za izsleditev pogrešane osebe, ki se začne takoj, ko zazna izginotje osebe
ang.: missing person search
2. načrtno in usmerjeno delovanje policije na nacionalni in mednarodni ravni za izsleditev in prijete iskanе osebe, ki se začne na podlagi odredbe sodišča ali upravnika zavoda za prestajanje kazni
ang.: active search of a fugitive, wanted person search

ênkraťni ostánki stréljanja -ih -ov -- m mn.
→ karakteristični délčki sledí stréljanja

fizikálna preiskáva -e -e ž 1. preiskava sprožilnih mehanizmov strelnega orožja, da se med kriminalistično preiskavo oceni ustreznost njihovega delovanja

ang.: forensic physics examination

2. primerjava razrednih značilnosti in običajno mikroskopskih individualnih značilnosti sledi, npr. orodja, sledi na izstrelku, sledi obuvala, sledi pnevmatik, s primerjalnim materialom, da se oceni, če bi lahko predmet, orodje ali orožje v preiskavi, povzročilo zavarovano sled

ang.: forensic physics examination

3. pregled in primerjava različnih sledi in predmetov, npr. barve, stekla, zemlje, na podlagi njihovih fizikalnih lastnosti, npr. gostote, lomnega količnika, upornosti, luminiscence, pri kateri se ugotavlja povezavo s kaznivim dejanjem ali prekrškom

ang.: forensic physics examination

forénzična botánika -e -e ž področje forenzične znanosti, ki za potrebe sodnega postopka proučuje rastline in rastlinske dele, npr. cvetni prah, semena, liste, cvetove, spore, plodove, les, da se ugotovijo čas smrti, vzrok smrti ali kje se je dogodek zgodil, ter ugotavlja povezavo rastlinskih sledi s kaznivim dejanjem, npr. povezava osumljenca s krajem kaznivega dejanja na podlagi analize semen, najdene na njegovih oblačilih

ang.: forensic botany

forénzična medicína -e -e ž → sódna medicína (1, 2)

forénzični vír svetlôbe -ega -a -- m svetilka, ki vsebuje žarnice, ki oddajajo različne valovne dolžine, za osvetlitev različnih površin zaradi iskanja in detekcije različnih sledi na kraju dejanja ali v laboratoriju, npr. bioloških sledi, sledi papilarnih linij, tekstilnih vlaken

ang.: forensic light source

galvanográf -a m komponenta poligrafske naprave, ki med poligrafiranjem beleži količino znoja, ki ga oseba proizvede na določenih delih telesa, npr. na konicah prstov

ang.: galvanograph

geográfski informacijski sistém -ega -a -a m informacijski sistem, ki se uporablja tudi za prikazovanje prostorske porazdelitve varnostnih pojavov in procesov, npr. kartiranje kriminalitete in časovni, prostorski ter 3D-prikaz podatkov, za identificiranje povezav med posameznimi parametri,

npr. frekvenca in časovni potek pojavov na območjih, za podrobnejše analize posameznih varnostnih pojavov na izbranih območjih, npr. kriminalnih žarišč, potencialnih tarč, ter za načrtovanje rešitev, npr. s situacijsko prevencijo **K**: GIS
ang.: geographic information system

geometrija rōke -e -- **ž** fizična značilnost oblike dlani, ki se uporablja za ugotavljanje identitete posameznika za namene biometrične verifikacije
ang.: hand geometry

grooming -a [grúming] **m** → spólno napeljevanje otrok

GIS -a [gís] **m** ↔ geográfski informacijski systém

hóbbson -a **m** → Hóbbsov ključ

Hóbbsov ključ -ega -a **m** specialno vlomilsko orodje, izdelano za vlome v blagajne, ki je sestavljeno iz dvojnega cevnege stebila, na katerem ima privarjeni dve različni bradi ključa za odklepanje **S**: hóbbson, pomični ključ
ang.: Hobbs hook

hudíčov odvétnik -ega -a **m** spodbujevalec nadzorovanih in pozitivno usmerjenih konfliktov, s katerimi se spodbudi kritično razmišljanje o obravnavani tematiki, npr. v primeru, ko se iščejo nove ideje za nadaljevanje preiskovanja
ang.: devil's advocate

identifikácija skupínske pripádnosti -e -- -- **ž** verbalni ali neverbalni znak, npr. tatu, ki drugim omogoča prepoznavanje osebe kot pripadnika točno določene skupnosti, npr. tolpe
ang.: marker of group affiliation

identifikácijski znák -ega -a **m** **1.** znak, ki služi za ugotavljanje nekoga ali nečesa, npr. številka motorja
ang.: identification mark
2. oznaka ali značilnost, ki kaže, kdo je nekdo, npr. uradna oseba, policist
ang.: identification mark

iskánje -a **s** **1.** kriminalističnotehnično opravilo, s katerim se skuša najti sledi in predmete, ki izvirajo iz kaznivega dejanja ali prekrška
ang.: search of evidence
2. načrtno in usmerjeno delovanje policije, da bi odkrili osebo, ki ve za okoliščine preiskovanega dogodka ali bi lahko podala informacije, ki bi utegnile biti koristne za izvedbo predkazenskega in kazenskega postopka, in z njo izvedli informativni razgovor
ang.: search

izjáva osúmljenca -e -- **ž** postopek izvedbe preiskovalnega intervjuja z osumljencem kaznivega dejanja, v katerem se kljub seznanitvi s pravico do možnosti zagovora z zagovornikom, osumljenec zagovarja sam in se tako pridobljena izjava protokolira v uradnem zaznamku in v kazenskem postopku ne more biti ključna za osumljenčevo obsodbo
ang.: suspect's statement

karakterístični délčki sledí stréljanja -ih -ov -- -- **m mn.** trdi delčki sferične oblike s premerom

od 0,5 µm do 5 µm, katerih elementna sestava, npr. kombinacija svinca, barija in antimona ali titana, cinka in gadolinija, praviloma izvira iz delčkov, nastalih po streljanju s strelnim orožjem **S**: ênkratni ostánki stréljanja, zatalíne
ang.: characteristic GSR particles

kárdiosfigmográf -a **m** naprava za zapisovanje utripanja srca in merjenje arterijskega pulza, ki je del poligrafa
ang.: cardiosphygmograph

kibernétsko ustrahováñje -ega -a **s** → splétno ustrahováñje

klínični forénzični preglèd -ega -ega -éda **m** → klínični sódnomedicínski preglèd

klínični sódnomedicínski preglèd -ega -ega -éda **m** zdravniški pregled živih oseb, žrtev in osumljencev kaznivih dejanjih zoper življenje in telo, katerega namen je poleg pomoči žrtvi tudi natančen opis in dokumentiranje poškodb, izdaja izvida ter zavarovanje sledi za nadaljnje forenzične preiskave v sodnih postopkih **S**: klínični forénzični preglèd
ang.: forensic examination

koničasto oródje -ega -a **s** standardno ročno orodje z ošiljenim delom, ki se s silo na vzvod lahko uporabi za nasilno odpiranje oken in vrat, npr. koničasto dleto, koničasto kladivo
ang.: pointed hand tool

konsisténtni délčki sledí stréljanja -ih -ov -- -- trdi **m mn.** dvokomponentni delčki sferične oblike s premerom od 0,5 µm do 5 µm, katerih elementna sestava, npr. kombinacija svinca, barija, kalcija in silicija ali titana in cinka, nastane po streljanju s strelnim orožjem
ang.: consistent GSR particles

kóžni reliéf -ega -a **m** → papilárna línija

kráj kaznívega dejánja kráj -- -- **m** kraj dejanja, za katerega se je po ogledu ali zbranih informacijah pokazalo, da je povezan s kaznivim dejanjem in so tam najdene sledi in predmeti, ki so pomembni za razjasnitev kaznivega dejanja
ang.: crime scene

kriminalístični inšpéktor -ega -ja **m**
kriminalístična inšpéktorica -e -e **ž** policist, ki delo opravlja v lastnih civilnih oblačilih, zaposlen v specializirani službi policije, npr. v sektorju kriminalistične policije, kjer je zadolžen za preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje težjih kaznivih dejanj, katerih storilec se preganja po uradni dolžnosti ter zagotavlja strokovno in tehnično pomoč policijski postaji na področju obravnave kaznivih dejanj
ang.: criminal police inspector

kriminalístični svétnik -ega -a **m** kriminalístična svétnica -e -e **ž** policist, ki delo opravlja v lastnih civilnih oblačilih, zaposlen v specializirani službi kriminalistične policije, npr. v uradu kriminalistične policije, vodstvu generalne policijske uprave, kjer vodi posamezne sektorje, spremlja, analizira in ocenjuje varnostne razmere v državi, pripravlja strateške načrte, skrbi za izvajanje mednarodnih

sporazumov s področja nalog policije, zagotavlja strokovno in tehnično pomoč enotam policije ter nadzoruje njihovo delo

ang.: criminal police superintendent

kriminalističnotehnični laboratorij

-ega -a **m** prostor, kjer se izvaja kriminalistično-tehnične preiskave in analize sledi in predmetov v zvezi s kaznivimi dejanji, prometnimi nesrečami ali prekrški, ki jih izvaja organizacijska enota policije

ang.: crime laboratory

kriminalitétna fenomenologija

-e -e **ž** veda, ki se ukvarja s preučevanjem pojavnih oblik kaznivih dejanj in kriminaliteto deli v različne skupine glede na skupne značilnosti, npr. storilci, način storitve kaznivega dejanja, tarča napada

ang.: phenomenology of crime

loverboy

-ja [láverboj] **m** → zapeljivalec

macerácija trúpla

-e -- **ž** proces razpadanja trupla brez sodelovanja bakterij, ki je posledica zmehčanja tkiv, ker je bilo truplo v vodi ali se nahajalo v okolju z visoko vlago, ali razkroja tkiva z njihovimi lastnimi encimi po smrti

ang.: maceration

magnétni prášek

-ega -ška **m** mešanica finega železovega prahu in pigmentih delcev, ki se z magnetnim čopičem nanese na nevidno sled papilarnih linij in oprime molekul vode ali oljnih oblog v sledi, kar v postopku izzivanja sledi povzroči vidnost papilarnih linij

ang.: magnetic powder

maščeválna pornografija

-e -e **ž** objava intimnih fotografij ali videoposnetkov žrtve, npr. na družbenih omrežjih, posredovanje e-pošte na številne naslove ali lepljenje letakov na javnih mestih, ki jih storilec po razpadu intimnopartnerske zveze z žrtvijo brez njene vednosti in soglasja javno izpostavi z namenom povzročitve škode žrtvi, npr. zmanjšanje ugleda, nezmožnost napredovanja, izguba službe

ang.: revenge pornography

mávčni odlítek

-ega -tka **m** predmet, narejen z vlivanjem tekočine belega prahu, pridobljenega iz sadre, pomešanega z vodo, v reliefno sled predmeta, npr. obuvala, pnevmatike, s katerim se zavaruje originalne tridimenzionalne sledi na kraju kaznivega dejanja

ang.: plaster cast

merítve s trákom

-tev -- -- **ž mn.** ročna metoda merjenja lokacije sledi in predmetov na kraju dogodka po dogodku, npr. po prometni nesreči, kaznivem dejanju, ki se uporablja za izdelavo načrta prometne nesreče, skice kraja kaznivega dejanja ali rekonstrukcije dogodka

ang.: tape measurements

minútia

-e **ž** → morfolóška značilnost

morfolóška preiskáva lasú

-e -e -- **ž** proučevanje oblike, notranjih in zunanjih strukturnih značilnosti vzorcev lasu v zvezi s kaznivim dejanjem

ali prometno nesrečo, da se oceni, če sporni las lahko izvira iz lasišča določene osebe

ang.: morphologic examination of hair

morfolóška značilnost

-e -i **ž** značilnost poteka papilarnih linij, ki se kaže kot razcepitev ali prekinitev, npr. zaključena linija, vilice, otoček, pika, po kateri se posamezniki najbolj razlikujejo in na kateri temelji ugotavljanje, katera oseba je pustila sled papilarnih linij **S:** minútia

ang.: morphological characteristic

mrlíški vósek

-ega -ska **m** snov, ki nastane po hidrolizi in hidrogenaciji telesnih maščob v truplu v anaerobnem okolju z visoko vlago, pri kateri sodelujejo bakterije in encimi

ang.: corpse wax

načelo diskretnosti in tájnosti

-a -- -- -- **s** kriminalistično načelo, ki določa, da preiskovalci osebnih podatkov in informacij, s katerimi se seznanijo v preiskavi, ne razkrivajo osebam, ki ne sodelujejo pri preiskavi, in preiskovalna dejanja opravijo brez stigmatizacije domnevnih storilcev in žrtev in brez vzbujanja pozornosti javnosti

ang.: --

načelo ekonómičnosti

-a -- **s** kriminalistično načelo, ki določa, da preiskovanje kaznivih dejanj poteka učinkovito, smotrno in racionalno, z upoštevanjem finančnih, kadrovskih in materialnih sredstev ter z določanjem prednostnih nalog ter ustreznega in sorazmernega izbora preiskovalnih ukrepov, s katerimi bi najhitreje ugotovili resnico o kaznivem dejanju

ang.: --

načelo étičnosti

-a -- **s** kriminalistično načelo, ki določa, da je poleg načela zakonitosti treba pri delu upoštevati moralno in družbeno sprejemljive norme in načela, ki so zapisana v kodeksu policijske etike

ang.: --

načelo hitrósti in presenéčenja

-a -- -- -- **s** kriminalistično načelo, ki določa, da se preiskava kaznivega dejanja začne takoj po njegovi zaznavi in da policija z namenom uspešnega zaključka preiskave deluje taktično in načrtno na način, ki ga osumljenec ne pričakuje, in s katerim bo odkrila in zavarovala dokaze za uspešen zaključek preiskave

ang.: --

načelo iskánja resníce

-a -- -- **s** kriminalistično načelo, ki določa, da mora policija premišljeno in z upoštevanjem načela zakonitosti ukreniti vse, kar je potrebno, da za kaznivo dejanje ugotovi, kdo je storilec, zavaruje dokaze in odgovori na zlata kriminalistična vprašanja

ang.: --

načelo krítičnosti in sámokrítičnosti

-a -- -- -- **s** kriminalistično načelo, ki določa, da preiskovalci dvomijo o informacijah, ki jih zberejo od oseb v postopkih, in o zavarovanih sledeh, predmetih in drugih dokazih, ter zaradi zagotavljanja kakovosti dela in upoštevanja načela nepristranskosti preverjajo tudi lastne sklepe

ang.: --

načêlo načrtovánja -a -- s kriminalistično načelo, ki določa, da mora preiskovanje kaznivih dejanj potekati sistematično, premišljeno, s pomočjo verzij, z upoštevanjem vseh kriminalističnih načel ter s pisnim ali ustnim načrtom, ki se zaradi novih informacij, sledi, indicev in dokazov stalno prilagaja ter spreminja

ang.: --

načêlo nèpristránskosti -a -- s

1. kriminalistično načelo, ki določa, da policija osebe v postopkih obravnava enako in brez razlik ter vsem, ne glede na njihove osebne okoliščine, npr. narodnost, raso, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost, zagotavlja enake človekove pravice in temeljne svoboščine **S:** načêlo objektivnosti

ang.: --

2. kriminalistično načelo, ki določa, da morajo preiskovalci voditi preiskavo sistematično, z upoštevanjem načela načrtnosti in s preverjanjem več verzij **S:** načêlo objektivnosti

ang.: --

3. kriminalistično načelo, ki določa, da morajo preiskovalci in drugi strokovnjaki, ki sodelujejo pri preiskavi, npr. mrliški pregledniki, obducenti, prepoznavati lastna pričakovanja, morebitne stereotipe in predsodke, ki lahko vplivajo na njihovo zaznavanje in interpretacijo, ter slediti načelu zakonitosti in načelu iskanja resnice tudi v primerih političnih, medijskih ali drugih pritiskov, npr. da bi čim prej zaključili preiskavo ali da je sploh ne bi začeli **S:** načêlo objektivnosti

ang.: --

načêlo objektivnosti -a -- s → načêlo nepristránskosti (1, 2, 3)

načêlo temeljítosti in vztrájnosti -a -- -- -- s

kriminalistično načelo, ki določa, da preiskovanje kaznivih dejanj poteka natančno, premišljeno, vztrajno in potrpežljivo od začetka do zaključka preiskave

ang.: --

načêlo vódenja preiskáve in

sodelovánja -a -- -- -- s kriminalistično načelo, ki določa, da se preiskovanje kaznivih dejanj vodi enotno in koordinirano, z upoštevanjem načela načrtovanja, pri čemer vodja preiskave delegira delo, skrbi za izvrševanje načrta, dopolnjuje ter posreduje informacije drugim preiskovalcem, policistom in strokovnjakom

ang.: --

načêlo zakonítosti -a -- s kriminalistično načelo, ki določa, da sme policija izvajati samo zakonsko določene preiskovalne ukrepe, pri čemer mora osebi v postopku zagotavljati spoštovanje njenih ustavnih pravic in človečnost postopka

ang.: --

načrt prométne nesréče -a -- -- m

fotogrametrija, ki z uporabo različnih tehnik, npr. meritve s trakom, prikazuje natančno lokacijo pomembnih sledi in predmetov na kraju prometne

nesreče, iz katerih je mogoče sklepati o vzroku nesreče

ang.: map of a traffic accident

napadální ugríz -ega -a m ugriz, ki ga žrtvi povzroči storilec ali njegova žival ob zasaditvi zob vanjo in njihovem stisku

ang.: offensive bite

napeljeválec -lca m oseba, ki drugega naklepoma prepričuje in nagovorja, da stori kaznivo dejanje

ang.: inciter, instigator

napeljeválna okóliščina -e -e ž naklepno prepričevanje ali nagovarjanje druge osebe, da stori kaznivo dejanje

ang.: instigating circumstance

narávna smrt -e -i ž smrt, ki nastopi v skladu z biološkimi zakoni, npr. zaradi starosti, bolezni, in jo ugotovi mrliški preglednik

ang.: natural death

naznanítev -tve ž navedba o sumu storitve kaznivega dejanja in hkraten poziv policiji ali drugim pristojnim organom k ukrepanju, npr. dejanje ali ravnanje osebe, objava medija o dogodku, zapis o dogodku na družbenem omrežju

ang.: crime tip

nèverbálno ustráhovanje -ega -a s

ustrahovanje, pri katerem storilec izvaja psihično nasilje z uporabo telesne govorice, ki izraža nasilje, npr. nakaže prerez vratu, ustrelitev, vbod

ang.: non-verbal intimidation

objáva -e ž javno obvestilo policije o zadevi z njenega delovnega področja, s katerim zgoj informativno seznanja javnost v obsegu in načinu, s katerim ne škoduje izvajanju nalog ali upravičenih koristi drugih, npr. pisna ali ustna izjava, prispevek za radio, televizijo, spletne medije, sklic novinarske konference

ang.: press release

obrámni ugríz -ega -a m ugriz, ki ga v samoobrambi povzroči napadena oseba ali žival ob zasaditvi zob v napadalca

ang.: defensive bite

obvézno psihiátrično zdrávljenje -ega -ega

-a s varnostni ukrep, ki ga sodišče izreče storilcu, ki je storil protipravno dejanje v stanju neprištevnosti, ali storilcu, ki je storil hudo kaznivo dejanje v stanju bistveno zmanjšane prištevnosti, če je mogoče nevarnost, da bi storilec na prostosti storil kakšno hudo kaznivo dejanje, odpraviti le z zdravljenjem in varstvom v forenzičnem psihiatričnem oddelku zdravstvenega zavoda ali zdravljenjem na prostosti

ang.: compulsory psychiatric treatment

océna ogróženosti -e -- ž **1.** rezultat procesa, ki temelji na kvalitativni in kvantitativni raziskovalni metodologiji in s katerim se identificirajo in ovrednotijo grožnje na določenem območju ali za določeno dejavnost

ang.: threat assessment

2. rezultat zbranih individualnih podatkov o žrtvi in storilcu kaznivega dejanja, npr. nasilja v družini,

trgovine z ljudmi, ki policiji in tožilstvu omogoča določitev stopnje ogroženosti žrtve ter posledično izvedbo ukrepov za njeno zaščito, npr. prepoved približevanja, zdravstvena pomoč, psihološka pomoč in podpora CSD, preprečitev nezaželenega stika s storilcem

ang.: victim risk assessment, victim vulnerability assessment

odvzém predmétov -éma -- m 1. varnostni ukrep v kazenskem postopku, s katerim se obsojenemu storilcu kaznivega dejanja onemogoči dostop do predmetov, ki so bili uporabljeni za kaznivo dejanje, namenjeni kaznivemu dejanju ali so nastali v zvezi njim, ter razpolaganje s temi predmeti, kar velja tudi v primeru, kadar se postopek ne konča z obsodbo, pa je nevarno, da bi bili ti predmeti uporabljeni za kaznivo dejanje ali to zahtevajo koristi splošne varnosti ali morale

ang.: confiscation of objects

2. stranska kazen v prekrškovnem postopku, s katero se storilcu prekrška onemogoči dostop do predmetov, ki so bili namenjeni storitvi prekrška, uporabljeni za storitev prekrška ali pa so s prekrškom nastali, ter onemogoči razpolaganje s temi predmeti

ang.: confiscation of objects

operatívni štáb policije -ega -a -- m v posebnih okoliščinah sklicana skupina strokovnjakov, ki na enem mestu vrednoti zbrane podatke o kaznivem dejanju z namenom sprejetja nadaljnjih odločitev, npr. aktivacije specialne enote policije ali helikopterja, vključitve specialnih službenih psov policije, ki bi pripomogli k čimprejšnji izsleditvi in prijemu storilca kaznivega dejanja

ang.: operational headquarters

operatívno delovánje -ega -a s taktične, načrtno in ciljno usmerjene aktivnosti, ki jih policija izvede z namenom odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja kaznivega dejanja in njegovega storilca

ang.: operational policing

opozorílo -a s policijsko pooblastilo, s katerim policisti fizične in pravne osebe ter državne organe ustno, pisno, z uporabo tehničnih sredstev ali javnih medijev seznanijo z okoliščinami, izvršijo ali opustijo dejanj, ki ogrožajo ali bi lahko ogrožale javni red, življenje, osebno varnost in premoženje

ang.: warning

papilárna črta -e -e ž → papilárna línija

papilárna línija -e -e ž vzporedni grebeni na površini kože prstov, dlani in podplatov, po katerih se klasificira prstno sled ali prstni odtis, na blazinicah prstov pa tvorijo značilne vzorce, npr. ločni vzorec, jelkasti vzorec, krožni vzorec **S**: kóžni reliéf, papilárna črta

ang.: friction ridge, papillary line

pasívno upíranje -ega -a s upiranje, pri katerem oseba ne upošteva zakonitega ukaza pooblaščenega uradne osebe ali onemogoča ali otežuje izvedbo uradne naloge pooblaščenega uradne osebe, npr. s sedenjem, ležanjem, obračanjem v stran

ang.: passive resistance

piromaníja -e ž psihična motnja, pri kateri se storilec zaradi razbremenitve napetosti, tesnobe ali vzburjenosti ne more upreti namernemu povzročanju požarov

ang.: pyromania

policíjska asisténca -e -e ž 1. pomoč policije pri zagotavljanju varnosti osebi državnega organa ali samoupravne lokalne skupnosti, ki izvaja zakonsko določeno nalogo ali pristojnost, kadar se pri tem pričakuje upiranje ali pride do neposrednega ogrožanja te osebe

ang.: police assistance

2. pomoč policije pri zagotavljanju varnosti žrtve nasilja v družini, ob vstopu v stanovanjske in druge prostore, v katerih žrtev nasilja v družini biva ali jih ima v uporabi, da lahko iz njih vzame določene nujno potrebne stvari zase in svoje otroke

ang.: police assistance

policíst -a m policístka -e ž oseba, ki je zaposlena v policiji in ima zakonsko predpisana pooblastila za opravljanje nalog zagotavljanja varnosti, nalog preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj in prekrškov, prijemanja storilcev ter njihovo izročanje pristojnim organom, nalog nadzora in urejanja prometa, državne meje, nalog v zvezi z gibanjem in prebivanjem tujcev, varovanjem določenih oseb in premoženja ter nalog, ki nastanejo kot posledice naravnih ali drugih nesreč

ang.: police officer

policíst v civilú -a -- -- m policístka v civilú -e -- -- ž policist, ki zaradi posebnih zahtev dela opravlja nalogo ali posamezni del naloge v lastnih civilnih oblačilih, npr. uniformirani policist, ki opravlja informativni razgovor s posebej ranljivo osebo v lastnih civilnih oblačilih, uniformirani policist, ki delo, npr. varovanje osebe, opravlja v službenih civilnih oblačilih

ang.: plain-clothes police officer

pomíčni kljúč -ega -a m → Hóbbsov kljúč

portrait parlé -- -- [portré parlé] m (fr.) sistem verbalnega opisa fizičnih značilnosti osebe, vključno s potezami obraza, ki je del antropometričnega sistema, na osnovi katerega temelji razlikovanje med dvema različnima osebama

ang.: portrait parlé

poséбно známenje -ega -a s indic, ki nakazuje na določenega storilca zaradi njegovih individualnih značilnosti, npr. tatu, pirsing, izstopajoče kožno znamenje

ang.: specific physical feature

posílstvo -a s vaginalni ali analni spolni odnos z osebo istega ali nasprotnega spola, ki je dosežen brez njene navzven jasno svobodno izražene privolitve ali z uporabo resne grožnje ali fizične sile

ang.: rape

posrédno ustrahovánje -ega -a s → prikríto ustrahovánje

pozív -a m zaprosilo policije javnosti za podajo koristnih informacij o kaznivem dejanju ali za identifikacijo osebe ali storilca kaznivega dejanja,

npr. objava fotografije storilca, neznanega trupla ali iskane osebe, objava fotorobota storilca, objava o izvršenem kaznivem dejanju

ang.: witness appeal

prašek za prstno sléd -ška -- -- -- m prašek majhne granulacije, ki se uporablja pri fizikalni metodi izzivanja nevidnih sledi papilarnih linij in za katerega je značilno, da se ob nanosu na površino prilepi na znoj v nevidnih sledih papilarnih linij in jih tako naredi vidne, npr. magnetni prašek, argenteratni prašek, sajasti prašek

ang.: fingerprint powder

prêdmet -éta m 1. fizična stvar ali njen del, ki je lahko različnih velikosti in iz različnih materialov in je povezan s kaznivim dejanjem, zaradi česar ima uporabno vrednost za preiskovalce, npr. nakit, ukraden oškodovancu, ki je najden v posesti storilca, kar kaže na motiv in lahko služi kot dokaz v sodnem postopku

ang.: object

2. ključni vzročni element kaznivega dejanja, ki se preiskuje, npr. uničenje obremenilne kreditne pogodbe

ang.: object

preiskáva oróžja -e -- ž ugotavljanje funkcionalnosti orožja ali ustvarjanje primerjalne krogle in primerjalnega tulca, da se oceni, če bi lahko orožje, ki se preiskuje, povzročilo mehansko sled na krogli ali tulcu, ki sta zavarovana v kriminalistični preiskavi

ang.: firearms examination

preiskáva sledí oródja -e -- -- ž primerjava razrednih in mikroskopskih individualnih značilnosti mehanskih sledi, na podlagi katere se oceni, če bi preiskovano orodje lahko povzročilo sled

ang.: toolmarks examination

preiskoválec -lca m preiskováalka -e ž pooblaščen uradna oseba, ki z uporabo znanj, veščin in posebnih spretnosti zbira dokaze in ugotavlja okoliščine ter resnico o domnevnem kaznivem dejanju

ang.: investigator

prepôved oprávljanja poklíca -i -- -- ž časovno omejena stranska kazen, ki se s sodno odločbo izreče obsojencu, če je pri storitvi kaznivega dejanja zlorabil svoj poklic, položaj, dejavnost ali dolžnost in bi bilo nevarno, če bi to dejavnost opravljal še naprej

ang.: professional disqualification order

preslepítev -tve ž nezakonita tehnika zbiranja obvestil, pri kateri se od osumljenca z lažnimi obljubami in navajanjem neresničnih dejstev skuša pridobiti njegovo izjavo ali priznanje, npr. z neupravičenim obljubljanjem milejše kazni, z neobstoječim priznanjem sotorilca, z neresničnim zatrjevanjem o najdbi materialnih dokazov

ang.: deception

prijáva -e ž ustno ali pisno sporočilo, s katerim oseba ali državni organ, ki je zaznal sumljive okoliščine, policijo, tožilstvo ali sodišče obvesti o domnevnem kaznivem dejanju

ang.: report

prikríto ustrahováñje -ega -a s ustrahovanje, ki ga storilec izvaja s pomočjo tretje osebe ali spleta, z izrekanjem posrednih verbalnih groženj ali posrednih groženj z uporabo fizičnega nasilja, spolnega nasilja ali vrstniškega nasilja S: posredno ustrahováñje

ang.: indirect intimidation

primárni preñòs -ega -ôsa m prenos, pri katerem se sled v času dogodka neposredno prenese na drug predmet, kraj dejanja ali osebo

ang.: primary transfer

prítôžbeni postópek -ega -pka m postopek, v katerem se na pritožbenem sodišču ali pri upravnem organu obravnava vloga stranke, v kateri izraža nestrinjanje zoper odločbo nižjega sodišča ali upravnega organa

ang.: appellate procedure, appellate proceedings

psíhopatológíja -e ž veda, ki se ukvarja preučevanjem in opisovanjem nastanka, vzrokov in simptomov duševnih motenj in bolezni, katere spoznanja so uporabna pri preiskovanju kaznivih dejanj

ang.: psychopathology

razséljena oséba -e -e ž državljan tretje države ali posameznik brez državljanstva, ki je moral zaradi oboroženih konfliktov, nasilja ali kršenja človekovih pravic ter temeljnih svoboščin zapustiti svojo matično državo ali regijo ali je bil evakuiran in se ne more varno in trajno vrniti zaradi prevladujočega stanja v tej državi ali regiji, zaradi česar mu mednarodni pravni akti omogočajo mednarodno zaščito

ang.: displaced person

rekonstrúkcija stréljanja -e -- ž postopek, pri katerem se s pomočjo vrvic, paličic, laserjev in drugih pripomočkov ter metod, npr. viziranja, prikaže pot izstrelka ter položaj in mesto strelca, žrtve in drugih predmetov, ki so bili poškodovani v streljanju ali v neposredni bližini orožja v času streljanja

ang.: shooting incident reconstruction

róp vozíla -a -- m protipravna prilastitev vozila z uporabo sile ali grožnje z neposrednim napadom na življenje voznika ali drugih oseb v vozilu

ang.: car jacking

sabotáža -e ž kaznivo dejanje, ki ga oseba pri opravljanju svoje delovne obveznosti izvrši tako, da namerno, prikrito in zahrbtno povzroči škodo državnemu organu ali organizaciji, s ciljem ogrožanja ustavne ureditve ali varnosti države

ang.: sabotage

sámoobrámba -e ž 1. dejanje države, ki izhaja iz naravne pravice države do obstoja, da na oboroženi napad druge države odgovori s sorazmerno oboroženo silo

ang.: self-defense

2. dejanje, pri katerem oseba uporabi borilne veščine ali se brani z orožjem ali drugimi sredstvi, da bi ohranila svoje življenje ali celovitost telesa

ang.: self-defense

saponifikacija trúpla -e -- ž proces, v katerem se med razkrojem trupla, ob pomanjkanju zraka in v vlažnem okolju na delih z veliko maščobe prične tvoriti mrliški vosek, ki lahko pripomore k razjasnitvi vzroka smrti, k ocenitvi okoliščin najdbe trupla in določitvi časa smrti

ang.: human corpse saponification

sekundárni prenos -ega -ôsa m prenos, pri katerem se sled posredno preko nekega predmeta ali osebe prenese na drug predmet ali osebo, ki ni bila na kraju dejanja, npr. prenos vlaken z oblačila lastnika vozila preko voznikovega sedeža na oblačilo osebe, ki je vozilo ukradla

ang.: secondary transfer

silobrán -a m dopustno dejanje, med katerim oseba ob protipravnem napadu istočasno in sorazmerno brani določeno pravno zavarovano vrednoto ali dobrotno

ang.: self-defense

skelét -a m do konca razkrojeno truplo, ko njegovo mehko tkivo povsem razpade ali se posuši do te mere, da je izpostavljeno okostje, ki je v primeru sumljivih okoliščin predmet kriminalistične preiskave

ang.: skeleton

skíca krája kaznivega dejánja -e --- --- ž shematski prikaz, pri katerem preiskovalec upodobi situacijo, ki jo zazna s svojim vidom na kraju kaznivega dejanja in vključi tudi ključne mere in druge podatke, da se lahko posamezne elemente, sledi in predmete umesti v preiskovano območje ali prostor

ang.: crime scene sketch

skrunítev trúpla -tve -- ž kaznivo dejanje, ki ga storilec izvrši tako, da telo, dele telesa ali posmrtno ostanke osebe neupravičeno skrije ali odnese iz groba, mrtvašnice ali s kraja nesreče ali telo s posegom poškoduje, uniči ali na drugačen način krši pieteto umrlega, npr. tako, da ga postavi v nenavaden položaj, ga sleče

ang.: desecration of a corpse

sledí stréljanja -- -- ž mn. izvrženi ostanki, ki nastanejo pri strelu iz orožja, in sicer delčki eksploziva, delčki smodnika ter kovinski delčki naboja in orožja, in padejo na orožje, iz katerega je bilo streljano, na telesne površine in oblačila strelca ter na predmete v bližini streljanja

ang.: GSR, gunshot residue

sléd ugríza -í -- ž vzorec, ki ga pustijo zobje in druge ustne strukture zaradi stika s kožo ali predmeta ob zapiranju čeljusti

ang.: bite mark

smrť -i ž dokončno in nepovratno prenehanje življenjskih funkcij ter posledično odmiranje vseh celic in organov

ang.: death

sódna medicína -e -e ž 1. veda, ki se ukvarja z zdravniškimi pregledi osumljencev ali drugih oseb zaradi pridobitve materialnih dokazov za namen sodnega postopka S: forénzična medicína

ang.: forensic medicine, legal medicine

2. veda, ki se ukvarja z ugotavljanjem vzroka, načina in časa smrti ob sumu, da je smrt osebe posledica kaznivega dejanja, ali z zavarovanjem materialnih dokazov s trupla, za namen sodnega postopka

S: forénzična medicína

ang.: forensic medicine, legal medicine

sódni izvédenec -ega -nca m sódna izvédenka -e -e ž oseba, ki jo za neomejeni čas imenuje minister za pravosodje in ima pravico in dolžnost, da na zahtevo sodišča poda izvedenski izvid in mnenje ali samo mnenje glede strokovnih vprašanj, za presojo katerih je potrebno strokovno mnenje

ang.: expert witness

sódno izvédenstvo -ega -a s izdelava strokovnega mnenja ali strokovnega mnenja in izvida, na zahtevo sodišča v sodnem postopku, npr. v kazenskem postopku, na zahtevo upravnega organa v upravnem postopku ali če drug zakon ali uredba določa njihovo delovanje

ang.: --

sódnomedicínska preiskáva -e -e ž preiskava, s katero se ugotovi zdravstveno stanje in zdravstvene potrebe posameznika ter zavaruje materialne dokaze žive osebe ali s trupla, odvzame brise in po potrebi opravi analize tkiv in telesnih tekočin zaradi ugotovitev dejstev, pomembnih za sodni postopek

ang.: forensic medical examination, medicolegal examination

soóčenje -a s hkratno zaslišanje dveh prič ali strank v sodnem postopku, z namenom primerjave njihovih izjav o okoliščinah, o katerih se njune predhodne izpovedbe ne ujemajo, pri čemer se vsaka priča ali stranka najprej izpraša vsaka zase

ang.: confrontation

speciálna enôta -e -e ž enota policije, usposobljena za izvajanje najzahtevnejših operativnih nalog z visoko stopnjo tveganja za varnost, zdravje ali življenje ljudi, ki zahtevajo najvišjo stopnjo izurjenosti, psihofizičnih zmožnosti, uporabo sodobne opreme in posebnih znanj ter veščin, npr. operativnih nalog na področju protiterorističnega delovanja, prijetja storilcev hudih kaznivih dejanj, protibombne zaščite

ang.: special unit

splétno ustrahováñje -ega -a s ustrahovanje, ki se izvrši z uporabo sodobne komunikacijsko-informacijske tehnologije, npr. pošiljanje grozilnih sporočil, fotografij ali posnetkov S: kibernetško ustrahováñje

ang.: cyberintimidation

spôlni turízem -ega -zma m potovanje v tujo državo z namenom plačila spolnih storitev, ki jih nudijo spolni delavci z zakonitim delovnim razmerjem ali žrtve trgovine z ljudmi

ang.: sex tourism

spôlno napeljevánje otrók -ega -a -- s nagovarjanje otroka ter vzdrževanje vzpostavljenega odnosa z otrokom, mlajšim od 15 let, z namenom spolne zlorabe ali izdelave posnetkov spolnih

zlorab otrok, pri čemer storilec pogosto uporabi informacijsko-komunikacijsko tehnologijo

S: grooming

ang.: grooming

sporazumni ugríz -ega -a **m** ugriz na telesu osebe, ki je nastal med sporazumnim poljubljanjem osebe ali sporazumnim spolnim odnosom ali med nespolno igro

ang.: consensual bite

strangulacijska brázda -e -e **ž** sled predmeta, večinoma na spodnjem delu vratu, ki nastane pod delovanjem celotne ali delne mase telesa pri obešanju ali davljenju

ang.: ligature mark, strangulation mark

strelína -e **ž** → strélna rána

strelívo -a **s** predmet, ki se uporablja za polnjenje strelnega orožja, pri čemer sta njegova oblika in velikost odvisni od vrste orožja

ang.: ammunition

strélna rána -e -e **ž** poškodba, ki jo povzroči izstreljek strelnega orožja na površini telesa ali v njegovi notranjosti, npr. obstrelnina, prestrelnina

S: strelína

ang.: gunshot wound

súm -a **m** nizka stopnja verjetnosti, da je podano pravno pomembno dejstvo, npr. da je bilo storjeno kaznivo dejanje ali da je kaznivo dejanje storila določena oseba

ang.: suspicion

šíbka tóčka -e -e **ž** pomanjkljivost ali slabost osumljenčevega zagovora ali njegove obrambe, ki policiji omogoča pridobitev dokazov o storitvi domnevnega kaznivega dejanja

ang.: weakness

štúdijska primérska -e -- **ž** poglobljena preučitev primera, za katero je značilno, da opisuje posamezne pojave ali posamezne primere postopkov, npr. odkrivanje kaznivega dejanja, preiskovanje kaznivega dejanja, sodna obravnava, z namenom odkritja strukture, interakcij in zakonitosti interakcij med sodelujočimi v primeru in ocene uspešnosti dela ali napredka v razvoju

ang.: case study

tatvína vozíla iz salóna -e -- -- -- **ž** vlom kriminalne združbe v avtomobilski salon z namenom protipravne prilastitve originalnih ključev novih vozil in njihove kraje

ang.: showroom jacking

tatvína vózila z dóma -e -- -- -- **ž** vlom v hišo ali garažo, izveden z namenom kraje vozila višjega cenovnega razreda, pogosto v času, ko je njegov lastnik doma

ang.: home jacking

tihotápljenje -a **s** nezakonit prevoz ali prenos blaga čez carinsko črto države ali zveze držav ali na njihovo carinsko območje, pri čemer se storilec izogiba ukrepom carinskega nadzorstva

ang.: smuggling

tòpa poškôdba -e -e **ž** poškodba, ki nastane zaradi udarca s predmetom, ki nima ostre konice, pri padcu ali pri stisnjenju med dvema predmetoma ter lahko povzroči hude poškodbe notranjih organov, čeprav na površini telesa poškodbe niso vidne

ang.: blunt force trauma

tranzít -a **m** prevoz ljudi ali blaga čez določeno območje države ali mesta

ang.: transit

traseologíja -e **ž** kriminalistična tehnika, ki proučuje, analizira in interpretira materialne sledi, ki jih povzroči človek, žival ali predmet in so nastale v času storitve kaznivega dejanja ali prekrška

ang.: traceology

ugríz -a **m** različne poškodbe, povzročene z zasaditvijo zob v kaj in njihovim stiskom ob storitvi kaznivega dejanja, npr. napadalni ugriz, obrambni ugriz

ang.: bite

ukáz -áza **m** policijsko pooblastilo, s katerim pooblaščen uradna oseba fizičnim ali pravnim osebam ter državnim organom da neposredna navodila v ustni, pisni ali kakšni drugi obliki in od njih zahteva ravnanja ali opustitev ravnanj, da bi opravila uradne naloge, npr. prepoved vstopa na kraj kaznivega dejanja, ustavitev vozila z znakom

ang.: order

uniformírani policíst -ega -a **m** uniformirana policistka -e -e **ž** policist, ki opravlja naloge policije in ima pravico in dolžnost izvrševati policijska pooblastila, pri čemer svoje delo opravlja v uradnih oblačilih, predpisanih s pravilnikom

ang.: uniformed police officer

upíranje -a **s** nezakonito ravnanje, s katerim oseba pooblaščen uradni osebi otežuje ali onemogoča izvedbo zakonite naloge, ki se lahko izvršuje kot aktivno upiranje ali kot pasivno upiranje

ang.: resistance

urézna rána -e -e **ž** poškodba, ki jo povzroči poteg ostrega predmeta, npr. noža, kosa pločevine, črepinje, po površini telesa, ki lahko nastane pri kaznivem dejanju in odraža stopnjo njegove nasilnosti, ali pa nastane npr. pri obrambi, samomoru, nezgodi **S:** ureznína

ang.: incised wound

ureznína -e **ž** → urézna rána

usmerítev -tve **ž** interni akt, ki je vsebinsko omejen na posamezno področje dela ali na konkretne naloge na posameznih področjih in katerega časovna veljavnost se po potrebi omeji glede na cilje in naloge, ki so v njem določeni

ang.: guidance

ústna grôžnja -e -e **ž** nasilno verbalno dejanje storilca nad žrtvijo ali grožnja z uničenjem ali poškodovanjem njenega premoženja, s katerim pri žrtvi povzroči občutek strahu in ogroženosti

ang.: verbal assault, verbal threat

ustrahovávanje -a **s** namerno usmerjeno dolgotrajno izvajanje psihičnega nasilja, fizičnega

nasilja, spolnega nasilja ali vrstniškega nasilja, v zasebnem ali drugem prostoru, na javnem kraju ali preko spleta, ki pri žrtvi povzroči občutek visoke stopnje ogroženosti in strahu za lastno življenje
ang.: intimidation

vbodlina -e ž → vbódna rána

vbódna rána -e -e ž poškodba, ki jo povzroči sunek koničastega predmeta v telo in lahko nastane pri samomoru, uboju, umoru ali nezgodi **S:** vbodlina
ang.: stab wound

verbálno ustrahovánje -ega -a s ustrahovanje, pri katerem storilec izvaja psihično nasilje s posrednim ali neposrednim besednim izrekanjem groženj, da bo uporabil fizično nasilje ali spolno nasilje
ang.: verbal intimidation

VIN-števílka -e [vín] ž 17-mestna številka, ki omogoča, da se v podatkovnih zbirkah, ki vsebujejo podatke o registraciji vozil, preveri podatke o vozilu, njegovi uporabi, lastništvu, poškodbah in nezgodah
ang.: vehicle identification number, VIN

vohúnstvo -a s **1.** kaznivo dejanje, pri katerem oseba za tujo državo ali tujo organizacijo zbira, sporoča in izroča zaupne vojaške, gospodarske ali uradne podatke ali dokumente
ang.: espionage

2. protipravno dejanje, ki ga stori posameznik ali organizacija, ki si želi pridobiti tajne ali varovane podatke, npr. dokumente, ali stvari, brez privolitve lastnika teh podatkov
ang.: espionage

vojáški policíst -ega -a m vojaška policístka -e -e ž vojak, ki skrbi za red in disciplino v vojaških objektih, obravnavo vojaškega prometa, preprečuje, odkriva in preiskuje lažja kazniva dejanja v vojski ter varuje osebe ter objekte, ki so posebnega pomena za obrambo
ang.: military police officer

začasna omejítev gíbanja -e -tve -- ž policijsko pooblastilo, pri katerem smejo policisti zaradi izvedbe drugega policijskega pooblastila za

nujno potreben čas zadržati osebe, jim onemogočiti svobodno gibanje, izprazniti prostor, objekt, območje ali okoliš, ga pregledati, prepovedati dostop in začasno omejiti gibanje v njegovi bližini zaradi zagotavljanja varnosti, grozeče velike nevarnosti, prijetja iskane osebe ali ogleda kraja dejanja
ang.: temporary restriction of movement

zagovórnik -a m zagovórница -e ž pravnik z opravljenim pravniškim državnim izpitom, ki v predkazenskem postopku in kazenskem postopku strokovno pomaga domnevnemu storilcu kaznivega dejanja pri obrambi
ang.: criminal defence counsel

zapeljeválec -lca m običajno mlajši moški, ki je član kriminalne združbe in je plačan, da zapelje mlajšo osebo, jo izolira od staršev in prijateljev ter za finančno korist preda naprej, največkrat za namene spolnega izkoriščanja **S:** loverboy
ang.: loverboy

zaséženi prêdmet -ega -éta m predmet, ki se odvzame osebi, ki je povezana s kaznivim dejanjem, ker bi lahko bil dokaz v kazenskem postopku
ang.: seized object

zatalíne zatalín ž mn. → karakterístični délčki sledí stréljanja

znáki smrti -ov -- m mn. spremembe, ki nastopijo neposredno po prenehanju življenja, npr. zastoj delovanja srca, prenehanje dihanja, prekinitev živčne vzdraženosti, in jih ugotovi zdravnik
ang.: signs of death

zvéza -e ž **1.** forenzični koncept, s katerim se poveže oseba s kaznivim dejanjem, tako da se na podlagi klasifikacije ali individualizacije in drugih relevantnih podatkov sklepa o stiku med izvorom dokaza in tarčo, pri čemer je objekt lahko hkrati vir in tarča
ang.: association

2. policijski komunikacijski kanal med dvema ali več osebami, vzpostavljen s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije, npr. za poročanje patrolje operativno-komunikacijskemu centru, komunikacijo med patroljami
ang.: communication line

Računalniški terminološki slovar

Ackermannova fúnkcija -e -e [ákermanova]

ž funkcija dveh spremenljivk, katere vrednost z naraščanjem vrednosti spremenljivk narašča hitreje kot vrednost vsake primitivne rekurzivne funkcije

ang.: Ackermann function

ad hoc polimorfizem -- -- -zma [ad hók] m

polimorfizem, ki je rezultat različnih tehnik, npr. preobteževanja, a ni sestavni del sistema tipov

ang.: ad hoc polymorphism

Aho-Corasickov algorítem -ega -tma [áho korásikov] m

algorítem za sočasno iskanje množice nizov v besedilu, ki uporablja črkovno drevo iskanih nizov in je posplošitev Knuth-Morris-Prattovega algoritma na več iskanih nizov

ang.: Aho-Corasick algorithm

aktívna strán -e -í ž stran, ki se pri odstranjevanju v danem trenutku nahaja v glavnem pomnilniku, zaradi česar ima prisotni bit enak 1

ang.: active page

aktívna znáčka -e -e ž značka v sistemu radiofrekvenčne identifikacije, ki ima lastno električno napajanje, zaradi česar omogoča komunikacijo s čitalnikom na razdalji do več deset metrov

ang.: active tag

algorítem izbíre -tma -- m algorítem, ki v neurejenem seznamu poišče element glede na njegovo mesto v urejenem seznamu, npr. mediano

ang.: selection algorithm

algorítem Lás Végas -tma -- -- m naključnostni algorítem, ki vedno izračuna pravilni rezultat, vendar je zaradi uporabe naključnosti lahko v nekaterih primerih neučinkovit

ang.: Las Vegas algorithm

algorítem Monte Carlo -tma -- -- [mónte kárlo] m

naključnostni algorítem, ki je vedno učinkovit, vendar zaradi uporabe naključnosti včasih ne izračuna pravilnega ali optimalnega rezultata

ang.: Monte Carlo algorithm

algorítem za iskánje níza -tma -- -- -- m

algorítem, ki v besedilu najde lokacijo ene pojavitve ali več pojavitev strnjene zaporedja znakov, podanega z iskalnim nizom **S**: algorítem za iskánje pòdníza

ang.: string-searching algorithm, string-matching algorithm

algorítem za iskánje pòdníza -tma -- -- -- m

→ algorítem za iskánje níza

amortizírana analíza -e -e ž analiza računske zahtevnosti algoritma na daljših zaporedjih operacij, v katerih je običajno večina operacij računsko nezahtevnih, nekatere operacije pa so lahko zelo zahtevne

ang.: amortized analysis

analíza tvéganja -e -- ž → océna tvéganja

anonímna fúnkcija -e -e ž funkcija, ki nima imena, zato se v izvorni kodi programa lahko uporabi samo na mestu, na katerem je definirana **S**: lámabda, lámabda fúnkcija

ang.: anonymous function, lambda, lambda expression, function literal

anonímni rázred -ega -éda m razred, ki nima imena, zato se v izvorni kodi programa lahko uporabi samo na mestu, na katerem je definiran

ang.: anonymous class

ansámbelesko učénje -ega -a s strojno učenje, pri katerem se zgradi več napovednih modelov, katerih napovedi se združijo v končno napoved ansambla

ang.: ensemble learning

aplíkacija fúnkcije -e -- ž izraz v programu, ki je sestavljen iz imena funkcije in njenih argumentov

ang.: function application

aplíkacíjska plást -e -í ž plast v modelu OSI, na kateri so definirani komunikacijski protokoli, s katerimi se izvajajo storitve na internetu

ang.: application layer

aproksimacíjski algorítem -ega -tma m algorítem, ki namesto optimalnega rezultata izračuna približni rezultat, ki se od optimalnega ne razlikuje za več od zagotovljene največje razlike

ang.: approximation algorithm

arbitráža -e ž protokol, po katerem se več gospodarjev dogovori, kateri bo prevzel nadzor nad vodilom in kdaj ga bo prevzel

ang.: arbitration

aritmétično kodíranje -ega -a s algorítem za stiskanje zaporedja znakov brez izgub, ki predstavi celotno zaporedje z enim racionalnim številom in ne uporablja preslikav posameznih znakov, zato lahko doseže večjo učinkovitost stiskanja

ang.: arithmetic coding

àsimétrična kriptografija -e -e ž kriptografija, pri kateri se za izvajanje nasprotnih kriptografskih operacij, npr. šifriranja in dešifriranja, uporabita javni ključ in zasebni ključ, pri čemer je za varnost izvedenih kriptografskih operacij nujno, da je zasebni ključ tajen, medtem ko je javni ključ lahko razkrit
S: kriptografija javnega ključa
ang.: asymmetric cryptography, public-key cryptography

àsimétrična šifra -e -e ž šifra, uporabljena v asimetrični kriptografiji, pri kateri se šifriranje izvede z javnim ključem, dešifriranje pa z zasebnim ključem
ang.: asymmetric cipher

àsinhróni klíč -ega -a m funkcijski klic, ki se izvede neodvisno od poteka izvajanja programa, npr. zaradi prekinitve ali signala
ang.: asynchronous call

àsinhróni prenos -ega -ôsa m prenos podatkov, ki ni usklajen z urnim signalom, ampak njegov začetek in konec določa vnaprej definirana sprememba signala
ang.: asynchronous transmission

asociatívno pravílo -ega -a s → povezovalno pravílo

átlas tekstúr -a -- m tekstura, na katero je zloženih več manjših tekstur in se običajno uporablja za manjšo porabo pomnilnika in hitrejši dostop do posameznih tekstov
ang.: texture atlas

atomárni podatkovni típ -ega -ega -a m podatkovni tip, katerega vrednosti so deljive zgolj na posamezne bite
ang.: atomic data type

avtentikácija sporočila -e -- ž → overítev sporočila

avtentikácija uporabnika -e -- ž → overítev uporabnika

avtomorfízem gráfa -zma -- m problem določanja simetričnosti strukture grafa z iskanjem preslikave v obliki permutacije vozlišč grafa, ki ohranja sosednost vozlišč
ang.: graph automorphism

avtoregresíjski modél -ega -a m model za napovedovanje naslednje vrednosti v časovni vrsti na podlagi preteklih vrednosti v isti časovni vrsti
ang.: autoregressive model, autoregression model, AR model

avtoregresíjsko drséče povpréčje -ega -ega -a s model časovne vrste, ki združuje avtoregresijski model in model drsečega povprečja, tako da vrednosti časovne vrste napoveduje kot linearno kombinacijo preteklih vrednosti in napak preteklih napovedi
S: modél ARMA
ang.: autoregressive moving average, ARMA model

avtoregresíjsko integrírano drséče povpréčje -ega -ega -ega -a s model časovne vrste, ki poleg avtoregresijskega drsečega povprečja

omogoča še večkratno diferenciranje časovne vrste
S: modél ARIMA
ang.: autoregressive integrated moving average, ARIMA model

avtoregresíjsko integrírano drséče povpréčje z zunánjimi vñodi -ega -ega -ega -a -- -- -- s model časovne vrste, ki predstavlja razširitev modela ARIMA in za napoved vrednosti v časovni vrsti uporablja sočasne vrednosti drugih časovnih vrst, ki predstavljajo zunanje spremenljivke
S: model ARIMAX
ang.: autoregressive integrated moving average with exogenous inputs, ARIMAX model

avtorizácija -e ž postopek, v katerem uporabnik pridobi dovoljenje za uporabo vira
ang.: authorization

bájt -a m enota informacije, ki jo sestavlja 8 bitov
ang.: byte

bárvanje gráfa -a -- s določanje barv vozliščem grafa tako, da nobeni dve sosednji vozlišči nista enake barve, pri čemer naj se uporabi čim manjše število barv
ang.: graph coloring

Bayesova mréža -e -e [bêjzova] ž pristop k modeliranju podatkov s porazdelitvami verjetnosti v usmerjenem grafu, v katerem vozlišča predstavljajo dogodke, povezave pa predstavljajo odvisnosti med dogodki
S: verjétnostna mréža
ang.: Bayes network, belief network

bázni regíster -ega -tra m register, katerega vrednost se uporabi kot osnova za izračun naslova pri dostopu do operanda v pomnilniku
ang.: base register

blóčna šifra -e -e ž simetrična šifra, pri kateri algoritmi šifriranja in dešifriranja delujejo nad bloki fiksne dolžine, npr. šifra AES nad blokom dolžine 128 bitov
S: blókovna šifra
ang.: block cipher

blókovna šifra -e -e ž → blóčna šifra

brální cíkel -ega -kla m dostopni cikel, pri katerem centralna procesna enota bere iz pomnilnika
ang.: read cycle

brálník -a m → čítálník

brálno-pisálna gláva -e -e ž naprava, ki lebdi tik nad sledjo na plošči na magnetnem disku in bere podatke z njega ali jih piše nanj na osnovi indukcije ali spremembe upornosti magnetorezistivnega materiala
ang.: read/write head

brálno-pisální pomnílník -ega -a m polprevodniški pomnilnik, iz katerega se bere ali se vanj zapisuje v poljubnem vrstnem redu, vsebina pa ni obstojna brez električnega napajanja
K: RAM
ang.: random-access memory, RAM

brezpogójna várnost -e -i ž lastnost kriptografskega sistema, da je varen pred napadalci,

ki imajo na razpolago neomejene računske vire in čas **S**: informacijsko-teorétična várnost
ang.: unconditional security, information-theoretic security

brežšívna tekstúra -e -e **ž** tekstura, za katero velja, da se pri več staknjenih ponovitvah teksture med njimi ne vidi prehoda
ang.: seamless texture

brežžíčna dostòpna tóčka -e -e -e **ž** omrežna naprava, ki na osnovi radijskih valov omogoča povezovanje računalniških naprav v računalniško omrežje
ang.: wireless access point, WAP

brežžíčno sénzorsko omréžje -ega -ega -a **s** omrežje, ki ga sestavlja veliko število naprav s senzorji in se uporablja za daljinsko spremljanje in nadzor najpogosteje okoljskih razmer, npr. za zaznavanje potresne aktivnosti, merjenje razburkanosti morja, merjenje onesnaženosti zrak
ang.: wireless sensor network, WSN

Burrows-Wheelerjeva transformácija -e -e [bárouz vílerjeva] **ž** reverzibilna transformacija niza, katere rezultat je niz s številnimi zaporednimi ponovitvami enakih znakov in se zato uporablja v algoritmih za stiskanje podatkov
ang.: Burrows-Wheeler transform

celovitost -i **ž** lastnost podatka ali informacijskega vira, ki zagotavlja, da je njegova vsebina popolna in da se od nastanka ni spremenila **S**: integritéta
ang.: integrity

čas cíkla čása -- **m** čas med dvema zaporednima dostopoma pri pomnilniku, ki je enak vsoti dostopnega časa in časa čakanja, potrebnega za začetek naslednjega prenosa
ang.: cycle time

časòvna kompléksnost -e -i **ž** → časòvna zahtévnost

časòvna vrsta -e -e **ž** zaporedje vrednosti opazovane spremenljivke, npr. temperature, ki so zabeležene v sledečih si časovnih trenutkih
ang.: time series

časòvna zahtévnost -e -i **ž** računska zahtevnost, ki ocenjuje število osnovnih operacij, ki jih potrebuje algoritem za rešitev problema v odvisnosti od velikosti problema **S**: časòvna kompléksnost
ang.: time complexity

časòvni žíg -ega -a **m** vrednost, ki natančno določa, kdaj se je zgodil določen dogodek, običajno z datumom in časom v dnevu, lahko z natančnostjo, manjšo od sekunde
ang.: timestamp

časòvno multipleksíranje -ega -a **s** metoda, pri kateri se po prenosnem mediju prenašajo različne podmnožice signalov, pri čemer se v danem časovnem okviru prenaša le po ena
ang.: time-division multiplexing

čísti asociatívni prèdpomnílník -ega -ega -a **m** asociativni predpomnilnik, ki lahko pomnilniški

blok prenese na katerokoli lokacijo v predpomnilniku
ang.: fully associative cache

čístopís -a **m** zapis podatka, iz katerega je vsebina neposredno razvidna
ang.: plain-text, clear-text

čitálník -a **m** elektronska naprava, ki z radijskimi signali oddaljeno prebere podatke, ki so shranjeni na čipu značke v sistemu radiofrekvenčne identifikacije **S**: brálník
ang.: reader

črkòvno drevó -ega -ésa **s** drevo, ki hrani množico nizov na poteh od korena do listov, tako da povezave v drevesu ustrezajo možnim črkam, s katerimi se lahko nadaljuje niz **S**: števílsko drevó
ang.: trie

deklaratívno programíranje -ega -a **s** programiranje, pri katerem je v programu opisan rezultat, zaporedje korakov izračuna pa je v tem opisu podano le implicitno
ang.: declarative programming

deljèna skrivnóst -e -i **ž** tajni podatek, s katerim se zavaruje komunikacijska seja in je poznan le njenim udeležencem, npr. simetrični ključ, geslo, število, naključna vrednost
ang.: shared secret

délna aplikácija fúnkcije -e -e -- **ž** aplikacija funkcije, pri kateri so podani argumenti le za nekaj parametrov, zato je rezultat funkcija, ki ima manjše število argumentov kot aplicirana funkcija
ang.: partial function application

délni izračún -ega -a **m** optimizacija, pri kateri prevajalnik izračuna vse operacije nad tistimi vhodnimi podatki, ki so znani že pred začetkom prevajanja
ang.: partial evaluation

desezoníranje -a **s** izločitev ponavljajočih se vzorcev gibanja vrednosti, ki imajo stalno periodo, iz časovne vrste
ang.: deseasoning

deskriptor -ja **m** → opisnik

dešifríranje -a **s** postopek, s katerim se tajnopis pretvori v čistopis
ang.: decryption

determinístični algorítem -ega -tma **m** algoritem, ki pri enakih vhodnih podatkih vedno izvede enak postopek računanja in vrne enak rezultat
ang.: deterministic algorithm

Diceova izgúba -e -e [dájsova] **ž** v strojnem učenju funkcija izgube, ki se uporablja pri segmentaciji slik in je določena z razmerjem med produktom napovedi s pravimi vrednostmi ter vsoto vrednosti vseh napovedi in pravih vrednosti
ang.: Dice loss

diferencíranje -a **s** pretvorba časovne vrste, tipično nestacionarne časovne vrste v stacionarno časovno vrsto, pri kateri se od vsake vrednosti v

časovni vrsti odšteje prejšnja vrednost, s tem pa se tvori časovna vrsta razlik

ang.: differencing

difuzijski modél -ega -a m generativni model, ki se v procesu dodajanja šuma učnim podatkom nauči postopoma odstranjevati šum in tako iz popolnoma šumnega primera generirati primer, ki ustreza porazdelitvi učnih primerov **S**: difuzijski verjetnostni modél

ang.: diffusion model, diffusion probabilistic model

difuzijski verjetnostni modél -ega -ega -a m → difuzijski modél

digitálni podpis -ega -a m vrednost, ki se izračuna iz vsebine podatka in zasebnega ključa avtorja, s čimer se zagotovita celovitost podatka in neovrgljivost avtorstva

ang.: digital signature

digitálni signál -ega -a m zaporedje diskretnih vrednosti, trajajočih določen čas, npr. 5 V za 10 ns, nato 0 V za 10 ns itd., ki predstavlja časovno spremenljiv zapis podatka, ki ga je mogoče prenesti med dvema ali več napravami

ang.: digital signal

dinamični algorítem -ega -tma m algoritem, ki posodablja svoj rezultat pri spremenljivi množici podatkov, v katero se elementi dodajajo ali se iz nje odvzemajo

ang.: dynamic algorithm

dinamični dosèg -ega -éga m množica stanj programa, v katerih se določeno ime lahko uporabi

ang.: dynamic scope

dinamični RÁM -ega -a m polprevodniški pomnilnik, ki ga sestavlja polje miniaturnih kondenzatorjev, vsak od njih pa lahko hrani naboj, ki določa vrednost bita v pomnilniku **K**: DRÁM

ang.: dynamic random access memory, DRAM

dinamično tipizírani jêzik -- -ega -íka m programski jezik, pri katerem je zaradi določenih lastnosti sistema tipov preverjanje tipov treba opraviti med izvajanjem programa

ang.: dynamically typed language

Dínicev algorítem -ega -tma m algoritem za izračun največjega pretoka v pretočnem omrežju, ki postopno povečuje pretok po najkrajših poteh, pri čemer je povečevanje sočasno na več med seboj ločenih najkrajših poteh od izvora do ponora

ang.: Dinitz's algorithm, Dinic's algorithm

diskrétna Fourierova transformácija

-e -e -e [fúrjéjeva] ž preslikava zaporedja vrednosti funkcije, vzorčene na enakomernih intervalih, v frekvenčno predstavitev enake dolžine, ki se uporablja npr. v analizi signalov, obdelavi slik, za izračun konvolucije za množenje velikih števil

ang.: discrete Fourier transform, DFT

DMA krmílnik -- -a [dáméá] m digitalno elektronsko vezje, ki skrbi za izvajanje neposrednega dostopa do pomnilnika

ang.: direct memory access controller, DMA controller

dodeljeválno pravílo -ega -a s pravilo, ki določa, koliko okvirov strani v glavnem pomnilniku lahko uporabljajo programi, ki tečejo v danem trenutku

ang.: partitioning policy

dogôvor o kljúču -a -- -- m protokol za vzpostavitev kriptografskega ključa, v katerem dve ali več entitet določi deljeno skrivnost, praviloma po nezavarovanem komunikacijskem kanalu

ang.: key agreement

doména -e ž zapis, ki označuje računalnik ali drugo omrežno napravo namesto naslova IP in zato uporabniku omogoča njeno identifikacijo na prijazen način **S**: doménsko ime

ang.: domain, domain name

doménska prilagodítev -e -tve ž v strojnem učenju postopek, s katerim se model, naučen na eni domeni, spremeni tako, da je primeren za delovanje na drugi domeni

ang.: domain adaptation

doménsko ime -ega -na s → doména

dostôpni cíkel -ega -kla m postopek dostopa centralne procesne enote do pomnilnika, da lahko iz njega bere ali vanj piše **S**: pomnilniški dostôpni cíkel

ang.: acces cycle, memory access cycle

dostôpni čas -ega časa m časovni interval od zahteve centralne procesne enote po dostopu do pomnilnika do izvršitve dostopa, tj. pridobitve podatka pri branju ali vpisa podatka pri pisanju **S**: pomnilniški dostôpni čas

ang.: access time, memory access time

dostôpni čas bránja -ega časa -- m čas od vzpostavitve naslovnih in kontrolnih signalov do pojavitve podatka na podatkovnem vodilu pri pomnilniku

ang.: read access time

dostôpni čas písánja -ega časa -- m čas od vzpostavitve naslovnih, kontrolnih in podatkovnih signalov do vpisa podatka v pomnilnik

ang.: write access time

DRAM -a [drám] m → dinamični RÁM

držálni čas -ega časa m najmanjši čas, v katerem se podatek na vhodu v napravo ali na vhodu v flip-flop po fronti ure ne sme spreminjati

ang.: hold time

dušénje nêmaksimálnih vrédnosti -a -- -- s v računalniškem vidu postopek, ki izbere en element izmed več sosednjih ali prekrivajočih se elementov, npr. najbolj izstopajoč piksel ali očrtani okvir, ostale pa zavrže

ang.: non-maxima suppression, NMS

dvójna overítev -e -tve ž → vzajemna overítev

dvóstránska vrsta -e -e ž abstraktni podatkovni tip, ki hrani zaporedje elementov z možnostjo dodajanja in odstranjevanja elementov na začetku ali koncu zaporedja **S**: vrsta z dvéma kôncema

ang.: deque

Édmonds-Kárpov algorítem -ega -tma **m** algoritem za izračun največjega pretoka v pretočnem omrežju, ki temelji na Ford-Fulkersonovem algoritmu, vendar postopno povečevanje pretoka vedno izvede po najkrajši možni poti, zaradi česar je njegova časovna zahtevnost odvisna samo od števila vozlišč in povezav v grafu, ne pa tudi od kapacitet povezav in največjega pretoka
ang.: Edmonds-Karp algorithm

eksplozijski prenos -ega -ôsa **m** prenos večjega števila zaporednih podatkov po vodilih, ki je časovno učinkovit, ker ni treba za vsak podatek posebej pošiljati še naslova, ampak za skupino zaporednih podatkov zadostuje en naslov
S: rafálni prenos
ang.: burst transfer

eksponêntna časôvna zahtêvnost -e -e -i **ž** časovna zahtevnost algoritma, pri katerem število operacij narašča kvečjemu sorazmerno z eksponentno funkcijo velikosti problema in je npr. pri zgolj za eno enoto večjem problemu lahko kar dvakrat večja
ang.: exponential time complexity

ekvivalêntna mnôžica po Turingu -e -e -- -- [tjúringu] **ž** množica A, ki je prevedljiva po Turingu na množico B, ta pa je prevedljiva po Turingu na množico A
ang.: Turing-equivalent set, T-equivalent set

ekvivalêntni račúnski problém po Turingu -ega -ega -a -- -- [tjúringu] **m** računski problem P, ki je prevedljiv po Turingu na računski problem Q, ta pa je prevedljiv po Turingu na računski problem P
ang.: Turing-equivalent computational problem, Turing-equivalent problem

enkapsulácija -e **ž** združitev podatkov in podprogramov za delo z njimi, npr. v objektno usmerjenem programiranju v razred, ki uporabnika razbremeni dela z detajli, potrebnimi za implementacijo, ne pa tudi za uporabo teh podatkov in podprogramov, zaradi česar sta omogočena višji nivo abstrakcije pri programiranju in večja prilagodljivost programske kode
ang.: encapsulation

ênkratna podlôga -e -e **ž** tokovna šifra, pri kateri se vsako sporočilo šifrira s svojim kriptografskim ključem, ki sestoji iz niza pravih naključnih števil enake dolžine, kot je sporočilo, in se znotraj komunikacijske seje sme uporabiti le enkrat
S: Vernamova šifra
ang.: one-time pad, Vernam's cipher

ênkratna vrédnost -e -i **ž** → ênkratno število

ênkratno števílo -ega -a **s** poljubna vrednost, pogosto naključna, s katero se zagotovi pravilno delovanje nekaterih kriptografskih algoritmov in se preprečijo napadi s ponavljanjem ter se v kombinaciji z izbranim kriptografskim ključem sme uporabiti le enkrat
S: ênkratna vrédnost
ang.: nonce

ênosmérna fúncija -e -e **ž** funkcija, ki se lahko izračuna učinkovito, izračun njene inverzne vrednosti pa je neizvedljiv
ang.: one-way function

ênosmérna zgošçeválna fúncija -e -e -e **ž** zgošçevalna funkcija, ki iz vhodnega podatka poljubne velikosti izračuna zgošçeno vrednost, katere dolžina je fiksna in iz katere računsko ni mogoče ugotoviti, iz katerega vhodnega podatka je nastala
S: kriptografska zgošçevalna fúncija
ang.: cryptographic hash function, one-way hash function

ênostránska razrešítev -e -tve **ž** razrešitev, pri kateri en, vnaprej določen argument omeji nabor elementov programa z istim imenom, npr. na posamezni razred
ang.: single dispatch

enôtska pôlsfêra -e -e **ž** polovica enotske sfere, prerezane z ravnino, ki poteka skozi središçe enotske sfere, ki se v računalniški grafiki uporablja npr. za vzorčenje smeri nad površino objekta
ang.: unit hemisphere

enôtska sfêra -e -e **ž** sfera s polmerom 1, ki se v računalniški grafiki uporablja npr. za vzorčenje smeri v prostoru
ang.: unit sphere

enôtski véktor -ega -ja **m** vektor dolžine 1, ki se v računalniški grafiki najpogosteje uporablja za predstavitev smeri
ang.: unit vector

enovító učênje -ega -a **s** pristop, tipično v globokem učenju, pri katerem se vsi deli modela učijo hkrati in ne zaporedno v ločenih stopnjah učenja
ang.: end-to-end learning

entitéta -e **ž** udeleženec, ki v kriptografskem protokolu pošilja sporočila ali nanje odgovarja, npr. posameznik, organizacija, naprava, programska oprema
ang.: entity

entropíja -e **ž** v teoriji informacij količina informacije, ki je pridobljena, ko se izve vrednost slučajne spremenljivke
ang.: entropy

Eratóstenovo rešêto -ega -a **s** → Eratóstenovo síto

Eratóstenovo síto -ega -a **s** algoritem za iskanje vseh praštevil do izbrane velikosti, ki deluje z izločanjem večkratnikov najdenih praštevil
S: Eratóstenovo rešêto
ang.: sieve of Eratosthenes

Evklídiv algorítem -ega -tma **m** algoritem za izračun največjega skupnega delitelja dveh celih števil, ki v več ponovitvah vsakič zamenja večje število z razliko med večjim in manjšim številom, dokler ni manjše število enako nič, večje število pa takrat predstavlja rezultat
ang.: Euclidean algorithm, Euclid's algorithm

fíksna razdelítev -e -tve *ž* dodeljevalno pravilo pri navideznem pomnilniku, pri katerem se število okvirov strani, dodeljenih posameznemu programu, ne spreminja
ang.: fixed partitioning

fízična plást -e -í *ž* plast v modelu OSI, na kateri so opisane mehanske in električne lastnosti omrežne povezave ter posebne funkcije, ki skrbijo za njeno vzpostavitev, vzdrževanje ali prekinitev
ang.: physical layer

fízični napàd -ega -áda *m* napad, pri katerem napadalec uniči ali poškoduje strojno opremo in pripadajočo infrastrukturo ali poseže v pravilnost njenega delovanja, npr. uničenje nadzorne kamere, pridobitev občutljivih podatkov z zavrženega trdega diska, namestitev škodljivega čitalnika pametnih kartic
ang.: physical attack

fízični séktor -ega -ja *m* sektor na magnetnem disku s točno določenimi fizičnimi parametri
ang.: physical sector

fizikalna simulácija -e -e *ž* postopek reševanja matematičnega modela, ki opisuje nek fizikalni pojav ali proces, npr. premikanje togih teles, tok tekočin ali razširjanje svetlobe
ang.: physics simulation

flip-flop -a *m* digitalno elektronsko vezje, ki ima dve stabilni stanji in zato lahko hrani en bit informacije, usklajen pa je s fronto ure
ang.: flip-flop

fokálna izgúba -e -e *ž* razširitev funkcije izgube križne entropije, ki pri izračunu povprečne napake napovedi bolj obteži višje vrednosti napak pri posameznih učnih primerih in s tem omogoči, da se model pri učenju bolj osredotoči na težavne primere in zmanjša prevladujoči vpliv večinskega razreda
ang.: focal loss

Ford-Fulkersonov algorítem -ega -tma [fórd fálkersonov] *m* algoritem, ki s požrešnim iskanjem izračuna največji pretok v pretočnem omrežju s postopnim povečevanjem pretoka in ima časovno zahtevnost, odvisno od velikosti največjega pretoka
ang.: Ford-Fulkerson algorithm

formát -a *m* celota parametrov, ki določajo zgradbo ali organizacijo magnetnega diska, npr. število plošč, število sledi na površino plošče, število sektorjev na sled, število bajtov na sektor
ang.: format

funkcijski objékt -ega -a *m* objekt, ki omogoča, da se pri klicu ene njegove vnaprej določene članske funkcije njeno ime nadomesti z njegovim imenom
ang.: function object

funkcijsko programíranje -ega -a *s* programiranje, pri katerem je v programu izračun opisan s prvorazrednimi funkcijami
ang.: functional programming

funkcioníd -a *m* v programskem jeziku C++ objekt, ki namesto kazalca na funkcijo omogoča klic funkcije

in obenem hrani vnaprej pripravljene vrednosti nekaterih njenih argumentov
ang.: functionoid

fúnktor -ja *m* **1.** konstrukt v funkcijskem programiranju, ki omogoča izvedbo funkcije nad vrednostmi, ki so shranjene v vrednosti polimorfnega podatkovnega tipa
ang.: functor
2. v programskem jeziku C++ funkcionid, ki s posebnim operatorjem za klic omogoča, da je objekt osnova funkcijskega klica
ang.: functor

garáčeva fúnkcija -e -e *ž* enomestna funkcija, katere vrednost pri argumentu *n* je enaka številu simbolov, ki jih pred ustavitvijo na trak izpiše garač z *n* stanji
ang.: busy-beaver function

garáč z n stánji -a -- -- -- *m* Turingov stroj, ki med delovanjem prehaja med stanji iz množice *n* stanj in preide v končno stanje, kjer se ustavi, pred tem pa na trak izpiše največ simbolov med vsemi Turingovimi stroji z *n* stanji, ki pred ustavitvijo izpisujejo simbole
ang.: n-state busy-beaver

generatívni prèdnaučèni transfórmer -ega -ega -ja *m* transformer, naučen na velikih količinah besedilnih podatkov, ki lahko generira besedila v naravnem jeziku in izvaja različne naloge, povezane z obdelavo naravnega jezika **K:** GPT
ang.: generative pretrained transformer, GPT

generátor právih naključnih števíl -ja -- -- -- *m* računalniški sistem, ki na osnovi meritev naključnih in nepredvidljivih fizikalnih pojavov, npr. atmosferskega ali termalnega šuma, tvori zaporedje števil, ki ga ni mogoče predvideti **S:** generátor právih naključnih vrédnosti
ang.: true random number generator, true random generator

generátor právih naključnih vrédnosti -ja -- -- -- *m* → generátor právih naključnih števíl

generátor psévdonaključnih števíl -ja -- -- *m* algoritem za tvorjenje zaporedja števil, ki je videti, kot da ne sledi nekemu vzorcu ali pravilu, vendar je povsem določeno s semenom, iz katerega se izračunajo števila zaporedja **S:** generátor psévdonaključnih vrédnosti
ang.: pseudorandom number generator, pseudorandom generator

generátor psévdonaključnih vrédnosti -ja -- -- *m* → generátor psévdonaključnih števíl

genêrična fúnkcija -e -e *ž* funkcija, pri kateri so tipi njenih parametrov ali tip njenega rezultata podani s tipskimi parametri
ang.: generic function

genêrični podátkovni típ -ega -ega -a *m* podatkovni tip, pri katerem so tipi njegovih sestavnih delov določeni z vrednostmi tipskih parametrov **S:** genêrik
ang.: generic data type

genêrični rázred -ega - da m razred, pri katerem so tipi njegovih atributov in tipi parametrov ali tipi rezultatov njegovih metod podani s tipskimi parametri
ang.: generic class

genêri no programiranje -ega -a s programiranje, pri katerem je koda napisana neodvisno od tipa podatkov
ang.: generic programming

gen rik -a m → gen ri ni podatkovni t p

Ginijev indeks -ega -a [d zinijev] m v strojnem učenju mera za enakomernost porazdelitve razredov učnih primerov, s katero se ocenjuje kakovost atributov za delitev učnih primerov, npr. v odločitvenih drevesih
ang.: Gini index, Gini impurity

Ginijev prisp vek -ega -vka [d zinijev] m v strojnem učenju mera za ocenjevanje kakovosti atributov v odločitvenih drevesih, ki je izračunana kot razlika Ginijevih indeksov v vozli u in v njegovih naslednikih
ang.: Gini gain

glediš na metoda -e -e   v računalniškem vidu metoda, ki temelji na analizi slik, pridobljenih iz različnih pogledov na objekt ali sceno
ang.: view-based method

glob ki ponar dek -ega -dka m vsebina, npr. slika, video ali zvočni zapis, ustvarjena z globokimi nevronskimi mrežami, pri katerem se z manipulacijo ustvari prepričljiva la na vsebina, najpogosteje z namenom zavajanja uporabnika
ang.: deepfake

gn zdeni dos g -ega - ga m doseg, ki je v celoti vključen v nek drug doseg
ang.: nested scope

gospodár -ja m aktivna enota na vodilu, ki zahteva in vodi prenos signalov po vodilu
ang.: master

GPT -- [g p t ] m ↔ generativni pr dnau eni transform r

graf sc ne -a -- m podatkovna struktura za hrambo grafičnih objektov v sceni in njihovih lastnosti, pri čemer se objekti najpogosteje hranijo hierarhično v drevesu z relacijami star -otroci, kar omogoča dedovanje lastnosti od starša k otrokom, npr. hkratno premikanje vseh potomcev vozlišča
ang.: scene graph

gr znja -e   okoliščina ali dogodek, ki lahko povzroči škodo s tem, da omogoči, da so informacije neavtorizirano dostopne, uničene, razkrite, spremenjene ali da je dostop do storitev ohromljen
ang.: threat

G-str j G-str ja [g ] m abstraktni stroj za izvajanje redukcije grafa, ki to opravi učinkoviteje kot naivno izvajanje lenega izračuna
ang.: G-machine

G-str j brez hrbtenice G-str ja -- -- [g ] m G-stroj, pri katerem vozlišča vzdolž skrajno leve veje grafa izvajanja vsebujejo argumente aplikacije funkcije in s tem aplikacijo funkcije označujejo le implicitno
ang.: spineless G-machine

G-str j brez ozn k G-str ja -- -- [g ] m G-stroj, v katerem imajo vsi objekti enako predstavitev v pomnilniku in zato ne potrebujejo posebnih oznak, po katerih bi se med seboj ločili
ang.: tagless G-machine

Hammingova razd lja -e -e [h mingova]   število mest v dveh enako dolgih nizih, na katerih se v obeh nizih nahaja enak znak
ang.: Hamming distance

heteroskedastičnost -i   lastnost časovne vrste, da varianca rezidualov ni konstantna v času
ang.: heteroscedasticity

hier rhi no gr u enje -ega -a s gr u enje, ki primere razvrsti v drevesno strukturo glede na njihovo medsebojno podobnost
ang.: hierarchical clustering

h pergraf -a m graf, v katerem lahko povezava povezuje poljubno število vozlišč
ang.: hypergraph

h perpovez va -e   povezava v grafu, ki ne povezuje natanko dveh vozlišč, ampak poljubno podmnožico vozlišč
ang.: hyperedge

h tra Fourierova transformácija -e -e -e [furj jeva]   algoritem za izračun diskretne Fourierove transformacije, ki s pristopom deli in vladaj izbol  a kvadratno število operacij, potrebnih za njen neposredni izračun
ang.: fast Fourier transform, FFT

h tra izbira -e -e   algoritem izbire, ki po pristopu deli in vladaj izbere delilni element, razvrsti preostale elemente v skupino manjših elementov in večjih elementov ter nadaljuje iskanje po enakem postopku v samo eni skupini
ang.: quickselect

hitróst dost pa -i --   število pomnilniških dostopnih ciklov v sekundi, ki je obratna vrednost časa cikla
ang.: access rate

homoskedastičnost -i   lastnost časovne vrste, da je varianca rezidualov konstantna v času
ang.: homoscedasticity

hrbtenica -e   skrajno levo veja grafa izvajanja nestrogega izračuna, vzdolž katere so vozlišča, ki označujejo aplikacijo funkcije na posameznem argumentu
ang.: spine

imenik -a m **1.** kazalo podatkovnih elementov, običajno datotek, podano z relacijami med imeni elementov in njihovo lokacijo
ang.: directory
2. podatkovna struktura, ki vsebuje kazalce na aktivacijske zapise in omogoča hitre i dostop do lokalnih spremenljivk kot statična povezava
ang.: display

imperativno programiranje -ega -a s programiranje, pri katerem je izračun opisan z zaporedjem korakov, ki privedejo do rezultata
ang.: imperative programming

implicitna pretvorba tipa -e -e -e ž pretvorba tipa, ki jo prevajalnik vstavi v prevedeni program, čeprav ni navedena v izvorni kodi programa
ang.: implicit type conversion, type coercion

indeksiranje spletnih strani -a -- -- s postopek zbiranja in shranjevanja vsebin spletnih strani v organizirano obliko, ki jo spletni iskalniki uporabljajo pri tvorbi seznamov hiperpovezav in vračanju teh seznamov uporabnikom
ang.: website indexing

informacijska varnost -e -i ž skup postopkov, s katerimi se podatki in informacijski sistemi zaščitijo pred nepooblaščenim dostopom, uporabo, razkritjem, spreminjanjem, uničenjem in izpadi
ang.: information security

informacijski prispévek -ega -vka m 1. v teoriji informacij količina informacije, ki je pridobljena o slučajni spremenljivki z opazovanjem druge slučajne spremenljivke
ang.: information gain
2. metoda za merjenje koristnosti atributov v klasifikacijskih drevesih, ki temelji na pričakovani razliki med entropijama razredov učnih primerov pred in po njihovi delitvi glede na izbrani atribut
ang.: information gain

informacijsko-teorétična varnost -e -i ž → brezpogojna varnost

infrastruktúra javnega ključa -e -- -- ž sklop vlog, pravilnikov, strojne in programske opreme ter postopkov, ki so potrebni za ustvarjanje, upravljanje, distribucijo, uporabo, shranjevanje in preklic digitalnih potrdil ter upravljanje asimetrične kriptografije
ang.: public key infrastructure

inkrementálni algorítem -ega -tma m → postópni algorítem

inkrementálno prevájanje -ega -a s prevajanje, pri katerem se prevede le tisti del izvorne kode, ki se pri prevajanju spremeni glede na predhodno prevajanje
ang.: incremental compilation

integritéta -e ž → celóvitost

ínternét -a m svetovno omrežje medsebojno povezanih računalniških naprav, ki z različnimi komunikacijskimi protokoli omogoča komunikacijo med njimi
ang.: internet

interpréter -ja m → tolmač

invertírana tabéla straní -e -e -- ž tabela strani, ki vsebuje samo strani v glavnem pomnilniku in se uporablja pri odstranjevanju zaradi prihranka pomnilniškega prostora
ang.: inverted page table

iskálni čas -ega časa m čas pomika bralno-pisalne glave na želeno sled na plošči na magnetnem disku
ang.: seek time

iterátor -ja m objekt, ki omogoča izvedbo zanke po vseh elementih podatkovne zbirke
ang.: iterator

izhódna napráva -e -e ž naprava, namenjena prenosu informacije iz računalnika v zunanji svet, npr. monitor, zvočnik
ang.: output device

izhódna povezáva -e -e ž usmerjena povezava, ki se začne v vozlišču
ang.: outgoing edge

izhódna stôpnja -e -e ž → izstópna stôpnja vozlišča

izstópna stôpnja -e -e ž → izstópna stôpnja vozlišča

izstópna stôpnja vozlišča -e -e -- ž število usmerjenih povezav, ki kažejo iz danega vozlišča
S: izhódna stôpnja, izstópna stôpnja
ang.: node outdegree, outdegree

izhódni tók -ega -a m vsota tokov na izhodnih povezavah vozlišča
ang.: outgoing flow, outflow

izmenjáva kljúčev -e -- ž postopek, ki ga izvedeta komunicirajoči entiteti, pri katerem druga drugi pošljeta svoj javni ključ, npr. z namenom vzpostavitve varne komunikacijske seje
ang.: key exchange

izočírta -e ž → nivójska krivúlja

izomorfízem gráfov -zma -- m odločitveni problem določanja enakosti strukture dveh grafov z iskanjem bijekcije med vozlišči obeh grafov, ki ohranja sosednost vozlišč
ang.: graph isomorphism

izoplôskev -kve ž → nivójska plôskev

izračunljívo preštévna Turingova stôpnja -- -e -e [tjúringova] ž Turingova stopnja, ki vsebuje vse izračunljivo preštevne množice, ki so po Turingu ekvivalentne dani izračunljivo preštevni množici
ang.: computably enumerable Turing degree, c.e. Turing degree

izrèk o gostóti -éka -- -- m izrek, po katerem med poljubnima dvema izračunljivo preštevni Turingovima stopnjama obstaja tretja izračunljivo preštevna Turingova stopnja
ang.: density theorem

izvòr -ôra m 1. vozlišče v usmerjenem grafu, ki ima vhodno stopnjo 0

ang.: source

2. vozlišče v pretočnem omrežju, ki ima tok samo na izhodnih povezavah

ang.: source

jávni kljúč -ega -a m kriptografski ključ za izvajanje kriptografskih operacij v asimetrični kriptografiji, za katerega je znano, kateri entiteti pripada, in je javno objavljen ter se pri nasprotnih kriptografskih operacijah uporablja v nasprotni vlogi kot pripadajoč zasebni ključ, npr. za šifriranje sporočil, ne pa za dešifriranje, za preverjanje veljavnosti digitalnega podpisa, ne pa za njegov izračun
ang.: public key

jávnno omréžje -ega -a s računalniško omréžje, ki je dostopno širokemu naboru uporabnikov in računalniških naprav ter je običajno povezano v internet
ang.: public network

jedrnáta podátkovna struktúra -e -e -e ž podatkovna struktura, ki za svoje delovanje potrebuje količino prostora, ki je blizu teoretičnega minimuma, in kljub temu omogoča časovno učinkovito izvajanje operacij
ang.: succinct data structure

káktus -a m neusmerjeni graf, ki je povezan in v katerem ima vsak par ciklov največ eno skupno vozlišče in vsaka povezava pripada največ enemu ciklu
ang.: cactus graph

kapacitéta kanála -e -- ž največje mogoče število bajtov, prenesenih po komunikacijskem kanalu v sekundi
ang.: channel capacity

kartézijsko drevó -ega -ésa s drevo, ki je definirano s seznamom tako, da je vmesni obhod vozlišč enak seznamu in da je vsako vozlišče večje od svojega starša
ang.: Cartesian tree

kibernétska várnost -e -i ž sklop informacijske varnosti, ki se ukvarja z zaščito računalniških sistemov in omrežij ter podatkov v elektronski obliki
ang.: cyber security

kibernétski napàd -ega -áda m napad na računalniški sistem, omréžje ali elektronsko shranjene podatke, ki je pogosto izveden preko računalniškega omrežja
ang.: cyber attack

klasifikácijsko drevó -ega -ésa s klasifikator, pri katerem postopek klasifikacije sledi odločitvam, ki so strukturirane v drevesno obliko
ang.: classification tree

klasifikácijsko pravílo -ega -a s v strojnem učenju pravilo, ki dani primer uvrsti v enega izmed izhodnih razredov glede na izpolnjevanje pogojnega dela pravila
ang.: classification rule

klicni sklàd -ega skláda m sklad, na katerem so v nekem trenutku shranjeni klicni zapisi podprogramov, ki so že bili klicani, niso pa se še izvedli do konca
ang.: call stack, control stack, execution stack, program stack, run-time stack

klicno zaporédje -ega -a s zaporedje ukazov, katerega del je v klicoči funkciji, del pa v klicani funkciji, s katerim se ustvari aktivacijski zapis in pripravijo podatki v njem
ang.: calling sequence

klíka -e ž podmnožica vozlišč neusmerjenega grafa, za katero velja, da sta vsaki dve vozlišči podmnožice povezani med seboj
ang.: clique

Knuth-Morris-Prattov algorítem -ega -tma [knút móris prátov] m algoritem za iskanje niza, ki preiskuje besedilo od leve proti desni in vzdržuje najdaljšo predpono iskanega niza, ki se pojavi na koncu že obravnavanega dela besedila, in potrebuje zgolj linearno število operacij glede na velikost podatkov namesto kvadratnega, kolikor ga potrebuje naivno iskanje niza
ang.: Knuth-Morris-Pratt algorithm, KMP algorithm

kolizijska odpórnost -e -i ž → odpórnost na trke

kombinátor -ja m lambda izraz, ki nima prostih spremenljivk
ang.: combinator

kompromísni véktor -ega -ja m povprečni vektor med smernima vektorjema, ki sta usmerjena iz točke grafičnega objekta proti gledišču in svetlobnemu viru, s katerim se pospeši izračun jakosti zrcalnega odboja svetlobe z grafičnega objekta
ang.: half vector

komunikácijska sêja -e -e ž obdobje, v katerem po komunikacijskem kanalu poteka komunikacija med dvema ali več entitetami
ang.: communication session

komunikácijski kanál -ega -a m komunikacijski medij, ki je lahko fizični ali logični, po katerem si entitete, vključene v komunikacijsko sejo, izmenjujejo sporočila, npr. povezava TCP, radijska zveza
ang.: communication channel

komunikácijski protokól -ega -a m skupek pravil za izmenjavo podatkov med računalniškimi napravami v računalniškem omrežju
ang.: communication protocol

kondenzátor -ja m elektronska komponenta, ki shranjuje električni naboj na dveh vzporednih ploščah, med katerima se vzpostavi električno polje
ang.: capacitor

Kónigov izrèk -ega -éka m izrek, po katerem je v dvodelnih grafih velikost največjega prirejanja enaka velikosti najmanjšega vozliščnega pokritja
ang.: Konig's theorem

konkurénčna analíza -e -e ž analiza učinkovitosti sprotne algoritma, ki podatke pridobiva med svojim delovanjem, v primerjavi z nesprotnim algoritmom, ki podatke pozna vnaprej
ang.: competitive analysis

kontinuácijska -e ž predstavitev stanja programa v obliki, ki je potrebna za nadaljevanje izvajanja programa
ang.: continuation

kontróla dostópa -e -- ž → nadzór dostópa

kontrólno vodílo -ega -a s vodilo, po katerem se med centralno procesno enoto in glavnim pomnilnikom preko digitalnih signalov prenašajo informacije, ki določajo smer, širino in način prenosa podatkov
ang.: control bus

korákanje -a s izvajanje programa v razhroščevalniku, ki se zaustavi po vsakem izvedenem ukazu
ang.: single stepping

korén za čiščenje pomnilnika -a -- -- -- m kazalec izven sklada, npr. statična spremenljivka ali spremenljivka na klicnem skladu, ki kaže na pomnilniški blok na kopici
ang.: garbage collection root

Kosarajujev algorítem -ega -tma [kosarádzjujev] m algoritem za iskanje močno povezanih komponent, ki reši računski problem z uporabo dveh prehodov grafa in temelji na tem, da so močno povezane komponente grafa enake močno povezanim komponentam v grafu z obrnjenimi povezavami
ang.: Kosaraju's algorithm

kratkostíčni operátor -ega -ja m dvočleni operator, običajno logični, pri katerem se desni operand izračuna le, če vrednost levega operanda ne zadošča za izračun vrednosti celotnega izraza
ang.: short-circuit operator

kriptoanalíza -e ž veda, ki se ukvarja z analizo zasnove in programske implementacije kriptografskih gradnikov in kriptografskih protokolov z namenom, da se ugotovijo njihove ranljivosti, ki napadalcu omogočijo, da varnostna zagotovila obide, ohromi ali odpravi
ang.: cryptanalysis

kriptografíja -e ž veda, ki se ukvarja s snovanjem, analizo in implementacijo matematičnih pristopov, s katerimi se zavarujejo informacije, računalniški sistemi in izračuni S: tajnopísje
ang.: cryptography

kriptografíja elíptičnih krivúlj -e -- -- ž simetrična kriptografija, ki temelji na algebrski strukturi eliptičnih krivulj nad končnimi obsegi in je v primerjavi z asimetrično kriptografijo, ki temelji na teoriji števil, učinkovitejša, saj zagotavlja enakovredno varnost pri uporabi krajših kriptografskih ključev
ang.: elliptic curve cryptography

kriptografíja jávnega kljúča -e -- -- ž → asimétríčna kriptografíja

kriptográfška zgoščeválna fúnkcija -e -e -e ž → ênosmérna zgoščeválna fúnkcija

kriptográfški gradník -ega -a m algoritem, ki implementira nižjenivojsko kriptografsko operacijo, npr. enosmerno zgoščevalno funkcijo, šifro, in se uporablja pri izgradnji kriptografskih protokolov S: kriptográfški primitív
ang.: cryptographic primitive

kriptográfški kljúč -ega -a m podatek, tipično krajše dolžine, ki usmerja delovanje nekaterih kriptografskih gradnikov, npr. šifer, in mora biti za njihovo varno delovanje običajno tajen
ang.: cryptographic key

kriptográfški primitív -ega -a m → kriptográfški gradník

kriptográfški protokól -ega -a m protokol, ki z uporabo kriptografskih gradnikov izvede določeno varnostno storitev, npr. overitev uporabnika, zagotovitev tajnosti ali celovitosti sporočil
ang.: cryptographic protocol

kriptográm -a m → tajnopís

krmílnik napráve -a -- m vezje, ki omogoča vključitev vhodno-izhodne naprave v računalniški sistem in običajno vsebuje registre, iz katerih centralna procesna enota lahko bere ali vanje piše
ang.: device controller

krmílnik pomnilnika -a -- m vezje, ki izvaja prenos podatkov v glavni pomnilnik in iz njega ter skrbi za osveževanje dinamičnega RAM-a, saj bi sicer naboj odtekel v delčku sekunde
ang.: memory controller

krôvni izrèk -ega -éka m izrek, ki podaja rešitve pogostih oblik rekurzivnih funkcij računske zahtevnosti algoritmov, ki uporabljajo pristop deli in vladaj S: mójstrova metóda
ang.: master theorem

krôžni sezám -ega -a m povezani seznam, v katerem so vsi elementi sklenjeni, tako da ima zadnji element za naslednika shranjeno povezavo na prvi element seznama
ang.: circular list

kvadrátna časôvna zahtévnost -e -e -i ž časovna zahtevnost algoritma, pri katerem število operacij narašča kvečjemu sorazmerno s kvadratom velikosti problema in je npr. pri desetkrat večjih podatkih lahko stokrat večje
ang.: quadratic time complexity

lámbda -e ž → anonímna fúnkcija

lámbda fúnkcija -- -e ž → anonímna fúnkcija

leksikální dosèg -ega -éga m → státični dosèg

lineárna časôvna zahtévnost -e -e -i ž časovna zahtevnost algoritma, pri katerem število operacij narašča kvečjemu sorazmerno z velikostjo problema
ang.: linear time complexity

lineárna regresíja -e -e ž postopek, ki iz danih primerov zgradi linearni model z namenom napovedovanja zveznih izhodnih vrednosti
ang.: linear regression

lineárni modél -ega -a m model, ki opisuje odvisnost med vhodnimi in ciljnimi atributi z linearno kombinacijo atributov
ang.: linear model

literál -a m znakovna predstavitev posamezne vrednosti v izvorni kodi programa
ang.: literal

logarítemska časôvna zahtévnost -e -e -i ž časovna zahtevnost algoritma, pri katerem število operacij narašča kvečjemu sorazmerno z logaritmom velikosti problema, zaradi česar je algoritem praviloma zelo učinkovit
ang.: logarithmic time complexity

lógični séktor -ega -ja **m** sektor, kot ga obravnava operacijski sistem in ne ustreza nujno fizičnim sektorjem, npr. en logični sektor je lahko sestavljen iz več fizičnih sektorjev ali pa je le del fizičnega sektorja
ang.: logical sector

lógično programiranje -ega -a **s** deklarativno programiranje, pri katerem je izračun, ki ga opravi program, opisan s trditvami v formalni logiki
ang.: logic programming

lokálnost -i **ž** lastnost elementa programa, npr. spremenljivke, tipa, podprograma, da je uporabljen v tistem delu programa, npr. v podprogramu, razredu, modulu, v katerem je definiran
ang.: locality

lòm svetlôbe lôma -- **m** svetlobni pojav, pri katerem svetloba spremeni smer pri prehodu med različnimi mediji, npr. pri prehodu iz zraka v vodo ali steklo **S:** refrákcija
ang.: refraction

magnétni dísk -ega -a **m** vhodno-izhodna naprava za shranjevanje podatkov, ki deluje kot obstojni pomnilnik, na katerem so podatki zapisani na osnovi različnih smeri magnetnega polja na več ploščah
ang.: magnetic disk

manjkajóča vrédnost -e -i **ž** v strojnem učenju atribut z neznano vrednostjo za določen primer
ang.: missing value

manjkajóči píksel -ega -sla **v računalniškem vidu** piksel na sliki, ki mu v procesu tvorjenja slike ni mogoče določiti vrednosti
ang.: missing pixel

markovski model -ega -a **m** → modél Márkova

márkovski odločitveni procès -ega -ega -ésa **m** → odločitveni procès Márkova

medsebójna overítev -e -tve **ž** → vzajemna overítev

mehánska míška -e -e **ž** miška, ki vsebuje kroglo, ki se kotali po podlagi in je v stiku s parom kolesc za osi x in y
ang.: mechanical mouse

méstnost -i **ž** **1.** število parametrov, ki jih ima funkcija
ang.: arity
2. število operandov, ki jih ima operacija
ang.: arity

méšani Gaussov modél -ega -ega -a [gáusov] **m** verjetnostni napovedni model, ki predvideva, da so primeri generirani iz mešanice več Gaussovih porazdelitev, in v katerem je pripadnost vsaki porazdelitvi utežena
ang.: Gaussian mixture model, GMM

metahevrístika -e **ž** strategija za usmerjanje problemsko specifičnega hevrističnega iskanja, ki je neodvisna od problema
ang.: metaheuristic

metóda od spôdaj navzgòr -e --- -- **ž** reševanje problema, pri katerem se najprej rešijo

enostavnejše podproblemi, njihove rešitve pa se postopno združujejo v rešitev celotnega problema
ang.: bottom-up approach

metóda od zgôraj navzdòl -e --- -- **ž** reševanje problema, pri katerem se ta razčleni na podprobleme
ang.: top-down approach

míška -e **ž** ročna kazalna vhodno-izhodna naprava, ki zaznava dvorazsežno gibanje po podlagi in preko tipk omogoča vnos informacije v računalnik
ang.: mouse

môčni kazálec -ega -lca **m** pametni kazalec, ki preprečuje sprostitvev pomnilniškega bloka na kopici, na katerega kaže
ang.: strong pointer

modél ARIMA -a -- [árima] **m** → avtoregresijsko integrirano drséče povpréčje

model ARIMAX -a -- [árimaks] **m** → avtoregresijsko integrirano drséče povpréčje z zunánjimi vhôdi

modél ARMA -a -- [árma] **m** → avtoregresijsko drséče povpréčje

modél dinámične regresíje -a -- -- **m** model časovne vrste, ki predstavlja razširitev modela ARIMA in za napoved vrednosti v časovni vrsti uporablja sočasne in zakasnjene vrednosti drugih časovnih vrst, ki predstavljajo zunanje spremenljivke
ang.: dynamic regression model

modél drséčega povpréčja -a -- -- **m** model za napovedovanje naslednje vrednosti v časovni vrsti na podlagi napak v prejšnjih časovnih korakih
ang.: moving average model, MA model

modél grôženj -a -- **m** abstraktni opis groženj računalniškim sistemom, aplikacijam ali organizacijam, ki obsega njihovo navedbo in oštevilčenje ter pripravo protiukrepov
ang.: threat model

modél ISO/OSI -a -- [íso/ósi] **m** → modél OSI

modél Márkova -a -- **m** verjetnostni model, pri katerem je naslednje stanje odvisno le od trenutnega stanja **S:** markovski model
ang.: Markov model

modél napadálca -a -- **m** abstraktni opis potencialnega napadalca, ki podaja njegove značilnosti, zmogljivosti in cilje
ang.: adversary model

modél OSI -a -- [ósi] **m** sklad, ki vključuje plasti za razvoj in oblikovanje komunikacijskih protokolov računalniških omrežij, in sicer fizično plast, povezovalno plast, omrežno plast, prenosno plast, sejno plast, predstavitevno plast in aplikacijsko plast **S:** modél ISO/OSI
ang.: OSI model, ISO/OSI model

modél TCP/IP -a -- [tæçpə ipə] **m** sklad plasti, ki omogoča komunikacijo med več različnimi računalniškimi napravami v računalniškem omrežju kot model OSI in vključuje fizično plast, povezovalno

plast, omrežno plast, prenosno plast in aplikacijsko plast
ang.: TCP/IP model

modél ugléda -a -- **m** računski postopek, ki za podan tip storitve izračuna stopnjo ugleda, ki ga izbrana entiteta uživa v neki skupnosti
ang.: reputation model

modél zaúpanja -a -- **m** računski postopek, ki izračuna stopnjo zaupanja, ki ga izbrana entiteta za opravljanje neke naloge ali storitve polaga v drugo entiteto
ang.: trust model

módem -a **m** vhodno-izhodna naprava, ki pretvarja podatke v obliko, primerno za prenos po telekomunikacijskih linijah, in iz te oblike nazaj v obliko podatkov, prilagojeno za računalnik
ang.: modem

módul -a **m** **1.** sestavni del programa v nekaterih programskih jezikih, npr. v Pythonu ali C++, ki vsebuje kodo za določeno vrsto izračunov
ang.: module
2. sestavni del programa v nekaterih programskih jezikih, npr. v Javi, ki vsebuje zbirko paketov za določeno vrsto izračunov
ang.: module

mójstrova metóda -e -e **ž** → krôvni izrèk

monáda -e **ž** jezikovni konstrukt, ki z naborom funkcij za delo z vrednostmi, ki so ovite v vnaprej določen podatkovni tip, omogoča zapis izračunov s posebnimi lastnostmi, npr. s predvidljivim zaporedjem izvajanja posameznih operacij, z izolacijo stranskih učinkov
ang.: monad

monádna fúnkcija -e -e **ž** funkcija, ki vrne rezultat monadnega tipa in opisuje izračun v monadi
ang.: monadic function

monádni kombinátor -ega -ja **m** v monadi definirana monadna funkcija, ki iz vrednosti monadnega tipa izlušči v njej shranjeno vrednost, na njej izvede drugo monadno funkcijo, ki jo dobi kot argument, in vrne novo vrednost monadnega tipa
ang.: monadic combinator, bind operator

monádni pretvórník -ega -a **m** v monadi definirana monadna funkcija, ki vrednost, ki je predmet izračuna, ovije v vrednost monadnega tipa
ang.: type converter, unit operation

monádni típ -ega -a **m** generični podatkovni tip, katerega vrednosti vsebujejo vrednosti, ki so predmet izračuna v monadi
ang.: monadic type

monádni zákon -ega -óna **m** pravilo, ki določa semantične lastnosti monadnih funkcij in ga ni mogoče zapisati zgolj s sintakso programskega jezika
ang.: monad law

mónitor -ja **m** izhodna naprava za prikazovanje slik na zaslonu, ki jih generira grafična kartica
ang.: monitor

mótenje -a **s** kibernetiski napad, pri katerem napadalec namerno oddaja signale, ki ovirajo delovanje obstoječih, praviloma brezžičnih komunikacij
ang.: jamming

mréženje -a **s** korak pri 3D modeliranju, v katerem se objekt ali njegova površina predstavi z mnogokotniško mrežo
ang.: meshing

múltigráf -a **m** graf, ki vsebuje več povezav med istim parom vozlišč
ang.: multigraph

načelo Occamove brítve -a -- -- [ôkamove] **s** načelo, po katerem se med enako dobrimi razlagami izbere najpreprostejša razlaga, npr. razlaga z najmanj predpostavkami, najkrajša razlaga **S:** načelo Ockhamove britve
ang.: Occam's razor principle, Ockham's razor principle

načelo Ockhamove britve -a -- -- [ôkamove] **s** → načêlo Occamove brítve

nadzòr dostópa -ôra -- **m** mehanizem preverjanja, ali se sme nek vir uporabiti, ki vključuje identifikacijo, overitev in avtorizacijo uporabnika **S:** kontróla dostópa
ang.: access control

naglávni prikazoválník -ega -a **m** → naglávni zaslòn

naglávni zaslòn -ega -óna **m** naprava za uporabo v navidezni resničnosti, obogateni resničnosti ali razširjeni resničnosti, ki prikazuje sliko na zaslonu neposredno pred očmi uporabnika **S:** naglávni prikazoválník
ang.: head- mounted display, HMD

naívni Bayesov klasifikátor -ega -ega -ja [bêjzov] **m** klasifikator, ki predpostavlja pogojno neodvisnost atributov pri danem razredu in verjetnost klasifikacije v dani razred izračuna kot produkt pogojnih odvisnosti razreda od posameznih atributov
ang.: naive Bayes classifier

naívno iskánje níza -ega -a -- **s** algoritem za iskanje niza, ki preverja, ali je iskani niz enak kateremu izmed vseh možnih podnizov besedila, ki so enake dolžine kot iskani niz
ang.: naive string search

nàjbóljša učinkóvitost -e -i **ž** računska zahtevnost algoritma pri vhodnih podatkih, ki imajo za izvajanje algoritma najbolj ugodne lastnosti
ang.: best-case performance

nàjdáljše skúpno pòdzaporédje -ega -ega -a **s** najdaljše podzaporedje, ki ni nujno strnjeno in se hkrati pojavi v več nizih ter se pogosto uporablja v bioinformatiki in postopkih za izračun razlik med datotekami
ang.: longest common subsequence

nàjdáljši skúpni pòdníz -ega -ega -a **m** najdaljši podniz, ki se hkrati pojavi v več nizih in se

uporablja pri stiskanju podatkov ali ugotavljanju plagiarizma

ang.: longest common substring

najmánjši prerèz -ega -éza **m** najmanjša vsota uteži povezav v grafu, ki se lahko odstranijo in sočasno ločijo izvor in ponor v dve komponenti

ang.: minimum cut

najnížji skúpni prédnik -ega -ega -a **m** prvo skupno vozlišče na poteh od izbranih vozlišč proti korenu drevesa

ang.: lowest common ancestor

najslábša učinkovítost -e -i **ž** računska zahtevnost algoritma pri vhodnih podatkih, ki imajo za izvajanje algoritma najbolj neugodne lastnosti

ang.: worst-case performance

najvéçji pretòk -ega -óka **m** najveçja vsota toka iz izvora, ki je lahko v danem grafu speljan do ponora ob upoštevanju kapacitet povezav in ohranjanju toka v vsakem vozlišču

ang.: maximum flow

naključni gózd -ega -a **m** metoda ansambelskega učenja, ki zgradi množico odločitvenih dreves na naključnih podmnožicah atributov in končno napoved sestavi iz napovedi vseh dreves, npr. večinska napoved pri klasifikaciji, srednja vrednost pri regresiji

ang.: random forest

naključno drevó -ega -ésa **s** klasifikacijsko drevo ali regresijsko drevo, pri katerem so testirani atributi v vozliščih izbrani stohastično in ne na predvidljiv način

ang.: random tree

namízna aplikácija -e -e **ž** program, ki uporablja uporabniški vmesnik operacijskega sistema, na katerem se izvaja

ang.: desktop application

napàd -áda **m** zlonamerno dejanje zoper celovitost, zaupnost ali razpoložljivost računalniškega sistema, računalniškega omrežja ali podatkov

ang.: attack

napadálec -lca **m** zlonamerna entiteta, katere cilj je škodovati računalniškim sistemom in legitimnim uporabnikom, npr. z razkrivanjem, spreminjanjem ali potvarjanjem njihovih podatkov, identitet ali z motenjem njihovega delovanja

ang.: attacker, adversary

napàd ponarêjanja -áda -- **m** napad, pri katerem napadalec ustvari lažno sporočilo ali priredi podatke, npr. ustvari digitalni podpis brez dostopa do zasebnega ključa podpisnika

ang.: forgery attack

napàd posrédnika -áda -- **m** napad, pri katerem napadalec prikrito prestreza in selektivno spreminja ali ponareja sporočila, ki si jih izmenjujejo entitete

S: napàd vrínjenega napadálca

ang.: man in the middle attack

napàd požirálnika -áda -- **m** kibernetški napad v brezžičnih omrežjih, pri katerem zlonamerno vozlišče

usmeri omrežni promet k sebi tako, da se v omrežju razglaša za najkrajšo pot do ciljnega vozlišča

ang.: sinkhole attack

napàd s črvíno -áda -- -- **m** kibernetški napad, pri katerem napadalec prenaša omrežne pakete z ene lokacije v omrežju na drugo in s tem ovira ali onemogoča usmerjanje omrežnega prometa

ang.: wormhole attack

napàd s ponávljanjem -áda -- -- **m** napad, pri katerem napadalec napadeni entiteti pošlje kopijo sporočila, ki ga je že prejela, z namenom, da jo zavede, da gre za novo sporočilo

S: ponovítveni napàd
ang.: replay attack

napàd s slovárjem -áda -- -- **m** napad s surovo silo, pri katerem napadalec išče pravo vrednost podatka tako, da preizkusi vse vrednosti z vnaprej podanega seznama vrednosti

ang.: dictionary attack

napàd s surôvo sílo -áda -- -- -- **m** napad, pri katerem napadalec sistematično preizkusi vse možne vrednosti iskanega podatka, npr. gesla ali kriptografskega ključa, z namenom, da sčasoma najde pravo vrednost

S: napàd z gróbo sílo
ang.: brute force attack

napàd Sybil -áda -- [síbil] **m** kibernetški napad na sistem za obvladovanje ugleda ali zaupanja, pri katerem napadalec izdelava več identitet z namenom, da ustvari lažen vtis množičnosti željenega mnenja, npr. z izdelavo več uporabniških računov v sistem za ocenjevanje filmov vnese večje število pozitivnih ocen

ang.: Sybil attack

napàd vrínjenega napadálca -áda -- -- **m** → napàd posrédnika

napàd z gróbo sílo -áda -- -- -- **m** → napàd s surôvo sílo

napàd z ohromítvijo storítve -áda -- -- -- **m** napad, v katerem napadalec onemogoči računalniški sistem, tipično s pošiljanjem prekomernega števila zahtevkov, in tako prepreči njegovo uporabo legitimnim uporabnikom

S: napàd z zavrnítvijo storítve
ang.: denial of service attack

napàd z zavrnítvijo storítve -áda -- -- -- **m** → napàd z ohromítvijo storítve

napíhnjena kóda -e -e **ž** koda, ki je predolga in zato običajno zapletena ali neučinkovita

ang.: bloated code

napihovánje kóde -a -- **s** izdelava predolge kode, ki je običajno posledica strojnega generiranja, neustreznega programiranja ali neustreznega vzdrževanja

ang.: code bloat

naslòv ínternétnega protokóla -òva -- -- **m** → naslòv IP

naslòv IP -òva -- [ipà] **m** logični naslov omrežne kartice računalniške naprave, ki za komunikacijo

uporablja model TCP/IP **S**: naslòv ínternétnega protokóla

ang.: IP address

naslòv MAC -òva -- [mák] **m** fizični naslov v šestnajstiški obliki, ki v računalniškem omrežju enolično predstavlja omrežno kartico računalniške naprave

ang.: media access control address, MAC address, hardware address

naslòvno vodílo -ega -a **s** vodilo, po katerem se med centralno procesno enoto in glavnim pomnilnikom preko digitalnih signalov prenašajo informacije o lokaciji ukazov in podatkov v pomnilniku

ang.: address bus

navídezna pretvórbá típa -e -e -- **ž** operacija, ki omogoči uporabo vrednosti enega tipa kot vrednost drugega tipa

ang.: nonconverting type cast

navídezno zasébnó omréžje -ega -ega -a **s** računalniško omrežje, sestavljeno iz več manjših zasebnih omrežij, ki so z varno povezavo, vzpostavljeno preko interneta, združena v večje zasebno omrežje **S**: virtuálno zasébnó omréžje

ang.: virtual private network, VPN

Needleman-Wunschev algorítem -ega -tma [nídlmen vúnšev] **m** algoritem dinamičnega programiranja za iskanje optimalne poravnave dveh nizov, ki se uporablja v bioinformatiki za poravnavo proteinskih ali nukleotidnih zaporedij

ang.: Needleman-Wunsch algorithm

nèobstójni pomnílník -ega -a **m** pomnilnik, ki po izklopu napajanja ne ohrani podatkov

ang.: volatile memory

nèodvísna mnóžica -e -e **ž** množica vozlišč grafa, v kateri nobeni dve vozlišči nista neposredno povezani s povezavo in je enaka komplementu vozliščnega pokritja

ang.: independent set

nèomejêna minimizácija -e -e **ž** operacija, ki iz dane funkcije konstruira novo funkcijo, katere vrednost je bodisi enaka najmanjši vrednosti spremenljivke, pri kateri ima dana funkcija vrednost 0, bodisi je nedefinirana, če so vrednosti dane funkcije povsod različne od 0 **S**: μ -operácija

ang.: unbounded minimization, μ -operation

nèovrgljívost -i **ž** lastnost podatka, npr. digitalnega podpisa, ki avtorju onemogoča, da bi avtorstvo zatajil **S**: nèzaníkanje, nèzatajítev

ang.: non-repudiation

nèposrédni dostòp do pomnílníka

-ega -ópa -- -- **m** neposredna komunikacija med krmilnikom naprave in glavnim pomnilnikom, ki se uporablja predvsem pri napravah, ki prenašajo velike količine podatkov, saj bi programski vhod-izhod preveč obremenjeval centralno procesno enoto

ang.: direct memory access, DMA

nèskládje típov -a -- **s** kršitev pravila sistema tipov na določenem mestu v programu, npr. uporaba

enega tipa namesto drugega, ki s prvim ni združljiv

ang.: type clash

nèspremenljívi podátkovni típ -ega -ega -a **m** podatkovni tip, katerega vrednosti po tem, ko so med izvajanjem programa ustvarjene, ni več mogoče spreminjati

ang.: immutable data type

nèsprótna metóda -e -e **ž** → nèsprótni algorítem

nèsprótni algorítem -ega -tma **m** algoritem, ki za svoje delovanje potrebuje vnaprej pripravljene vhodne podatke **S**: nèsprótna metóda

ang.: offline algorithm, offline method

nèzaníkanje -a **s** → nèovrgljívost

nèzatajítev -tve **ž** → nèovrgljívost

nívójska krivúlja -e -e **ž** krivulja, ki povezuje točke z enakimi vrednostmi, npr. barvo in nadmorsko višino na zemljevidu **S**: izočrta

ang.: isoline, contour line

nívójska plôškev -e -kve **ž** ploskev, ki povezuje točke v prostoru z enakimi vrednostmi, zaradi česar je nadgradnja nivojske krivulje **S**: izoplôškev

ang.: isosurface

nívójski obhòd -ega -óda **m** obhod drevesa, ki obišče vozlišča po nivojih oddaljenosti od korena, in sicer od bližnjih vozlišč proti bolj oddaljenim vozliščem

ang.: level-order traversal

níz -a **m** **1.** podatkovni tip, ki opisuje končna zaporedja znakov

ang.: string

2. končno zaporedje simbolov iz dane abecede

ang.: sequence

normálni bít -ega -a **m** implicitni bit, ki skupaj z mantiso m določa vrednost $1, m$ pri zapisu v plavajoči vejici po standardu IEEE 754

ang.: normal bit

NP-pôlni problém -ega -a [nəpə] **m** odločitveni problem iz razreda NP, katerega rešitev s polinomsko časovno zahtevnostjo bi predstavljala obstoj rešitev s polinomsko časovno zahtevnostjo tudi za vse ostale probleme iz razreda NP

ang.: NP-complete problem

NP-têžki problém -ega -a [nəpə] **m** problem, ki je vsaj tako težek kot najtežji problem iz razreda NP in lahko spada med odločitvene probleme ali optimizacijske probleme

ang.: NP-hard problem

objéktno usmérjeno programíranje -- -ega

-a **s** programiranje, pri katerem so osnovni gradniki programa objekti in v hierarhije povezani razredi

ang.: object-oriented programming

obrátني obhòd -ega -óda **m** obhod drevesa, pri katerem se najprej obiščejo vsa poddrevesa z enakim obhodom, nazadnje pa se obišče še koren

ang.: postorder traversal

obris -a m v računalniškem vidu zaporedje pikslov, ki predstavljajo zaključeno mejno krivuljo in ločujejo določeno regijo od preostanka slike
ang.: contour

obstojna podatkovna struktúra -e -e
-e ž podatkovna struktúra, ki ob vsaki spremembi ohranja svoje prejšnje različice in tako omogoča poznejši dostop do svojih predhodnih različic
ang.: persistent data structure

obstojni pomnilnik -ega -a m pomnilnik, ki ohrani podatke tudi, ko se izklopi napajanje
ang.: non-volatile memory

obvladovanje tveganj -a -- s postopek, s katerim se nadzirajo tveganja in sestoji iz izdelave ocene tveganja, vpeljave ublažitvenih strategij in kontinuiranega spremljanja varnosti računalniškega sistema **S**: upravljanje tveganj
ang.: risk management

océna tveganja -e -- ž postopek, v katerem se ugotovijo tveganja, ocenijo verjetnost in posledice njihovega nastopa ter določijo ukrepi, ki te posledice ublažijo **S**: analiza tveganja
ang.: risk analysis, risk assessment

odločevalnik -a m Turingov stroj, ki lahko za poljuben element odloči, ali je v dani množici ali ga v njej ni
ang.: decider

odločitveni proces Márkova -ega -ésa -- m verjetnostni model, pri katerem je naslednje stanje odvisno le od trenutnega stanja in agentove akcije v tem stanju **S**: márkovski odločitveni proces
ang.: Markov decision problem, MDP

odločitveno drevó -ega -ésa s odločitveni model, pri katerem je zaporedje preverjanja pogojev, ki vodijo do končne odločitve, oblikovano v drevesno strukturo
ang.: decision tree

odločitveno pravílo -ega -a s pravilo, ki na podlagi izpolnjenega pogojnega dela pravila določi, kateri izid naj se sprejme
ang.: decision rule

odmík -a m **1.** vrednost, ki se v nevronu prišteje vrednosti skalarnega produkta med vhodnimi vrednostmi in utežmi pri izračunu izhodne vrednosti nevrona
ang.: bias
2. vrednost, ki se doda vrednosti baznega registra za izračun naslova pri dostopu do operanda v pomnilniku
ang.: offset

odpórnost na drúgo prèdslíko -i --- -- ž lastnost enosmerne zgoščevalne funkcije, da je ob podanem sporočilu in zgoščeni vrednosti računsko neizvedljivo poiskati še eno sporočilo, ki ima enako zgoščeno vrednost kot prvo sporočilo
ang.: second pre-image resistance, weak collision resistance

odpórnost na prèdslíko -i --- -- ž lastnost enosmerne zgoščevalne funkcije, da je računsko

neizvedljivo ugotoviti, iz katerega sporočila je bila izračunana naključno podana zgoščena vrednost
ang.: pre-image resistance

odpórnost na tréke -i --- -- ž lastnost enosmerne zgoščevalne funkcije, da je računsko neizvedljivo najti dva naključna vhoda, ki imata isto zgoščeno vrednost **S**: kolizijska odpórnost
ang.: collision resistance

odprtína glédanja -e -- ž območje slikovnega medpomnilnika ali zaslona, ki je omejeno s pravokotnikom
ang.: viewport

odvíjanje -a s pretvorba vrednosti ovojnega podatkovnega tipa v vrednost, ki je shranjena v vrednosti ovojnega podatkovnega tipa
ang.: unwrapping

odvòj modéla -ôja -- m korak pri 3D modeliranju, v katerem se ogliščem modela določijo teksturne koordinate in s tem način, kako se bo tekstura preslikala na površino objekta
ang.: unwrapping, flattening, UV mapping

ohlápna afinitéta -e -e ž procesorska afiniteta, pri kateri dodelitev procesa v izvajanje istemu procesorju v večprocesorskem operacijskem sistemu ni vedno zagotovljena
ang.: soft affinity

ohlápni máksimum -ega -a m v strojnem učenju funkcija, ki pretvarja poljuben seznam števil v verjetnostno porazdelitev
ang.: softmax

okólje -a s podatkovna struktúra, ki vsebuje vse proste spremenljivke v dosegu
ang.: environment

omréžna kártica -e -e ž strojna komponenta računalnika ali računalniške naprave, ki omogoča žično ali brezžično povezavo z drugimi računalniki ali računalniškimi napravami v računalniškem omrežju
ang.: network card, network interface card, NIC

omréžna napráva -e -e ž naprava v računalniškem omrežju, ki omogoča komunikacijo med računalniškimi omrežji ali med računalniškimi napravami v istem računalniškem omrežju, npr. omrežno stikalo, usmerjevalnik, brezžična dostopna točka
ang.: network device, networking hardware

omréžna plást -e -í ž plast v modelu OSI, na kateri se izvaja usmerjanje omrežnih paketov v računalniškem omrežju med računalniškimi napravami, vključenimi v komunikacijo
ang.: network layer

omréžna povezáva -e -e ž žična ali brezžična povezava med računalniškimi napravami v računalniškem omrežju, po kateri poteka komunikacija med njimi
ang.: network connection

omréžni datotéčni systém -ega -ega -a m komunikacijski protokol, ki iz lokalnega

računalniškega sistema omogoča dostop do datotek v oddaljenem računalniškem sistemu

ang.: network file system, NFS

omrežni okvir -ega -a m enota podatkov v računalniškem omrežju, ki vsebuje glavo s podatki o naslovniku in pošiljatelju omrežnega paketa ter časovne podatke za sinhronizacijo njegovega prenosa, omrežni paket in rep s kodami za odkrivanje napak pri prenosu omrežnega paketa

ang.: network frame

omrežni paket -ega -a m enota podatkov, ki se v celoti prenese iz ene v drugo računalniško napravo v računalniškem omrežju in se uporablja na omrežni plasti modela OSI

ang.: network packet

omrežni promet -ega -éta m količina podatkov, ki se v časovni enoti, merjeni npr. v KB/s, MB/s, GB/s, prenese po računalniškem omrežju

ang.: network traffic

omrežno stikálo -ega -a s omrežna naprava, ki omogoča žično povezovanje računalniških naprav v računalniškem omrežju

ang.: network switch

μ-operácija -e [mí] m → nèomejêna minimizácija

opísnik -a m podatkovna struktura v računalniškem ali operacijskem sistemu, ki vsebuje podatke o nekem njegovem ključnem elementu, npr. opisnik procesa, datotečni opisnik **S**: deskriptor

ang.: descriptor

opómba -e ž podatek, vstavljen v izvorno kodo programa, ki dodatno opisuje posamezni del programa in programerju omogoča dodaten nadzor nad programom, ni pa nujno potreben za prevajanje in izvajanje programa

ang.: annotation

óptična míška -e -e ž miška, ki vsebuje rdečo svetlečo diodo in optični senzor v obliki majhne kamere ter signalni procesor

ang.: optical mouse

optimální Bayesov klasifikátor -ega -ega -ja [bêjezov] m teoretični ideal klasifikatorja, ki z uporabo Bayesovega pravila doseže maksimalno mogočo točnost ob predpostavki, da so poznane pogojne porazdelite vrednosti vseh atributov v odvisnosti od posameznih razredov

ang.: optimal Bayes classifier

optimizácijski problém -ega -a m računski problem, pri katerem se išče najboljša rešitev iz množice dopustnih rešitev

ang.: optimization problem

ordinální atribút -ega -a m diskretni atribut, pri katerem je zaloga vrednosti urejena, npr. dnevi v tednu

ang.: ordinal attribute

osébní računálník -ega -a m večnamenski računalnik, ki je cenovno dosegljiv povprečnemu uporabniku

ang.: personal computer, PC

ostánek -nka m → reziduál

osveževánje -a s postopek ponovnega nabijanja kondenzatorjev v dinamičnem RAM-u, s katerim se prepreči, da bi ves naboj s kondenzatorja odtekel prehitro

ang.: refresh

overítev sporočila -tve -- ž postopek, v katerem se preverita celovitost in avtorstvo sporočila, najpogosteje z uporabo overitvene kode sporočila ali z digitalnim podpisom **S**: avtentikácija sporočila

ang.: message authentication

overítev uporabnika -tve -- ž postopek, v katerem se preveri istovetnost uporabnika, npr. s poznavanjem gesla **S**: avtentikácija uporabnika

ang.: user authentication

overítvena kóda sporočila -e -e -- ž vrednost, ki omogoča preverjanje celovitosti in avtorstva sporočila ter se izračuna iz sporočila in skrivne vrednosti, ki jo poznata le pošiljatelj in prejemnik

ang.: message authentication code

ovíjanje -a s pretvorba vrednosti nekega podatkovnega tipa v vrednost ovojnega podatkovnega tipa

ang.: wrapping

ovójni podátkovni típ -ega -ega -a m podatkovni tip, katerega vsaka vrednost hrani vrednost nekega običajno vnaprej določenega drugega podatkovnega tipa

ang.: wrapper data type

pakét -a m **1.** sestavni del programa v nekaterih programskih jezikih, npr. v Javi, ki vsebuje kodo za določeno vrsto izračunov

ang.: package

2. sestavni del programa v nekaterih programskih jezikih, npr. v Pythonu, ki vsebuje zbirko modulov za določeno vrsto izračunov

ang.: package

3. manjša skupina učnih primerov, ki se pri učenju umetnih nevronske mrež vzporedno obdelajo, kar omogoča hitrejšo in stabilnejšo konvergenco učenja

ang.: batch

pámetna kártica -e -e ž elektronska naprava, ki vsebuje integrirano vezje z zmožnostjo shranjevanja, procesiranja in pošiljanja podatkov ter je običajno vgrajena v ploščat in pravokoten kos plastike

ang.: smart card

pámetní kazálec -ega -lca m podatkovni tip, ki deluje kot kazalec in ima vgrajene dodatne operacije za varnejše izvajanje programa, npr. za dodeljevanje pomnilnika, sproščanje pomnilnika

ang.: smart pointer

paramétríčni polimorfízem -ega -zma m polimorfizem, pri katerem se neodvisnost kode od tipa podatkov doseže s tipskimi parametri

ang.: parametric polymorphism

parametrizírani algorítem -ega -tma m algoritem, katerega računska zahtevnost se ocenjuje

v odvisnosti od izbrane lastnosti podatkov in ne zgolj njihove velikosti

ang.: parametrized algorithm

pasívna znáčka -e -e ž značka v sistemu radiofrekvenčne identifikacije, ki nima lastnega električnega napajanja, ampak deluje na osnovi električne energije, zajete z radijskega signala, ki ga pošlje čitalnik, zaradi česar lahko z njim komunicira le na razdalji od nekaj centimetrov do največ nekaj metrov

ang.: passive tag

perifêrna napráva -e -e ž → vhodno-izhodna napráva

pisálني cíkel -ega -kla m dostopni cíkel, pri katerem centralna procesna enota piše v pomnilnik

ang.: write cycle

plôščá -e ž tanek okrogel kovinski ali steklen element na magnetnem disku, ki ima na obeh straneh magnetno zapisovalno površino

ang.: platter

podátkovni pakét -ega -a m strukturirani zapis za prenos informacij po računalniškem omrežju, ki je v skladu s pravili komunikacijskega protokola

ang.: data packet, datagram

podátkovno vodílo -ega -a s vodilo, po katerem se med centralno procesno enoto in glavnim pomnilnikom preko digitalnih signalov prenašajo informacije o številih, besedah, slikah, zvoku ali drugih vrstah podatkov

ang.: data bus

podmódul -a m modul, ki je definiran v drugem modulu

ang.: submodule

podníz -a m niz, ki ga sestavlja strnjeno podzaporedje znakov originalnega niza

ang.: substring

podpakét -a m paket, ki je definiran v drugem paketu

ang.: subpackage

podpóra -e ž v strojnem učenju delež primerov, ki izpolnjujejo pogojni del povezovalnega pravila

ang.: support

podzaporedje -a s zaporedje, ki nastane tako, da se originalnemu zaporedju izbriše neka podmnožica elementov

ang.: subsequence

poglédni zaslòn -ega -ôna m prosojen zaslon, ki informacije, npr. v računalniških igrah ali v čeladi pilota, prikazuje tako, da je praviloma poravnan z vidim poljem uporabnika, ki mu zato ni treba obračati glave ali ostriti slike

ang.: head-up display, HUD

pogójna tóčka dostôpa -e -e -- ž točka dostopa, na kateri se izvajanje programa začasno ustavi le, če je izpolnjena v razhroščevalniku vnaprej določena trditev o stanju programa

ang.: conditional watchpoint

pogójna zaustavítvena tóčka -e -e -e ž zaustavitvena točka, na kateri se izvajanje programa začasno ustavi le, če je izpolnjena v razhroščevalniku vnaprej določena trditev o stanju programa

ang.: conditional breakpoint

polinómška časôvna zahtévnost -e -e -i ž časovna zahtevnost algoritma, pri katerem število operacij narašča kvečjemu sorazmerno z neko potenco velikosti problema

ang.: polynomial time complexity

pôlna mnóžica po Turingu -e -e -- -- [tjúringu] ž izračunljivo preštevna množica, na katero je po Turingu prevedljiva vsaka izračunljivo preštevna množica

ang.: Turing-complete set

polnílno pravílo -ega -a s pravilo, ki določa, katere strani se v primeru napake strani prenašajo v glavni pomnilnik, npr. samo zahtevana stran ali tudi ena ali več sosednjih strani

ang.: fetch policy

polnílo -a s neuporabljen prostor v sestavljenem podatkovnem tipu, ki je vrinjen med njegove sestavne dele, da so ti pomnilniško poravnani

ang.: padding

pôlni račúnski problém po Turingu -ega -ega -a -- -- [tjúringu] m polodločljivi problem, na katerega je po Turingu prevedljiv vsak polodločljivi problem

ang.: Turing-complete computational problem

pôlnjenje na zahtévo -a -- -- s polnilno pravilo, pri katerem se v primeru napake strani v glavni pomnilnik prenese samo zahtevana stran

ang.: demand fetching

pôlno povézana plást -- -e -í ž plast v umetni nevronske mreži, v kateri vsak nevron sprejme kot vhodne signale izhode vseh nevronov iz prejšnje plasti

ang.: fully connected layer

pôlprevódniški pomnílنيk -ega -a m pomnilnik, izdelan iz snovi, ki ima brez dovedene energije lastnosti električnega izolatorja, pri dovolj veliki dovedeni energiji pa lastnosti električnega prevodnika, npr. DRAM, EPROM, bliskovni pomnilnik

ang.: semiconductor memory

pomnílna célica -e -e ž vezje, ki hrani en bit informacije, npr. zapah, flip-flop, SRAM, DRAM, EPROM

ang.: memory cell

pomnílniški dostôpni cíkel -ega -ega -kla m → dostôpni cíkel

pomnílniški dostôpni čas -ega -ega časa m → dostôpni čas

ponarêjanje sporočila -a -- s spreminjanje sporočila, ki vpliva na njegovo strukturo ali razumljivost in je lahko namerno ali nenamerno

ang.: message corruption

ponòr -ôra m 1. vozlišče v usmerjenem grafu, ki ima izhodno stopnjo 0

ang.: sink

2. vozlišče v pretočnem omrežju, ki ima tok samo na vhodnih povezavah
ang.: sink

ponovítveni napàd -ega -áda **m** → napàd s ponávljanjem

ponôvni zagòn -ega -ôna **m** postopek, ki povzroči nalaganje operacijskega sistema v glavni pomnilnik ob že vklopljenem računalniškem sistemu
ang.: reboot

poosébljanje -a **s** napad, v katerem se napadalec pretvarja, da je nekdo drug, npr. legitimni uporabnik
ang.: impersonation attack

popôlna tájnost -e -i **ž** lastnost šifre, npr. enkratne podloge, da je brezpogojno varna tako, da proizvaja tajnopise, ki ne razkrijejo nobene informacije o vsebovanih čistopisih **S:** popôlna zaúpnost
ang.: perfect secrecy

popôlna zaúpnost -e -i **ž** → popôlna tájnost

poravnáva zaporédij -e -- **ž** vstavljanje presledkov v zaporedja tako, da se na istoležnih mestih v zaporedjih nahajajo enaki ali podobni elementi
ang.: sequence alignment

porazdeljêni napàd z ohromítvijo storítve -ega -áda -- -- -- **m** napad z ohromitvijo storitve, ki ga sočasno izvaja več računalniških sistemov, praviloma z različnih geografskih lokacij **S:** porazdeljêni napàd z zavrnítvijo storítve
ang.: distributed denial of service attack

porazdeljêni napàd z zavrnítvijo storítve -ega -áda -- -- -- **m** → porazdeljêni napàd z ohromítvijo storítve

porazdeljêni računalniški systém -ega -ega -a **m** skupek računalniških naprav, ki so povezane v računalniško omrežje in med seboj sodelujejo pri izvajanju računskih nalog
ang.: distributed computer system

postópna tipizácija -e -e **ž** programiranje, pri katerem se podatkovni tipi posameznih elementov programa, npr. spremenljivk in funkcij, določijo naknadno, lahko tudi po tem, ko je bil program že prvič preizkušen, da se izboljša njegova berljivost in poveča njegova hitrost
ang.: gradual typing

postópni algorítem -ega -tma **m** algorítem, ki posodablja svoj rezultat ob povečevanju množice podatkov **S:** inkrementálni algorítem
ang.: incremental algorithm

Pôstov problém -ega -a **m** **1.** vprašanje, ali je med Turingovo stopnjo 0 in Turingovo stopnjo 0' še kaka izračunljivo preštevna Turingova stopnja
ang.: Post's problem
2. vprašanje, ali obstaja neodločljivi problem, ki je manj neodločljiv od problema ustavitve
ang.: Post's problem

povezoválna plást -e -í **ž** plast v modelu OSI, na kateri se izvaja prenos omrežnih okvirjev med

računalniškimi napravami v računalniškem omrežju in odkriva napake pri njihovem prenosu
ang.: data link layer

povezoválno pravílo -ega -a **s** v strojnem učenju pravilo, pri katerem iz pogojnega dela z določeno verjetnostjo sledi posledični del **S:** asociatívno pravílo
ang.: association rule

povpréčna učinkovitost -e -i **ž** računska zahtevnost algoritma, ki je za naključno izbrane vhodne podatke pričakovana
ang.: average performance

povpréčna vrtilna zakasnítev -e -e -tve **ž** vrednost vrtilne zakasnitve plošče na magnetnem disku, ki je enaka času polovice vrtiljaja plošče
ang.: average rotational latency

povrátna informácija -e -e **ž** odziv, ki ga agent dobi iz okolja in je posledica akcije, ki jo je izvedel
ang.: feedback

povrátno razhroščevánje -ega -a **s** razhroščevanje, ki pri izvajanju programa omogoča vračanje po korakih
ang.: reverse debugging, historical debugging, backwards debugging

povrátno zaporédje -ega -a **s** zaporedje ukazov, katerega del je v klicoči funkciji, del pa v klicani funkciji, s katerim se razveljavi aktivacijski zapis, kar klicoči funkciji omogoči, da nadaljuje izvajanje po koncu izvajanja klicane funkcije
ang.: return sequence

požárna pregráda -e -e **ž** varnostni sistem računalniškega omrežja, ki nadzira omrežni promet z vnaprej podanimi pravili **S:** požárni zíd
ang.: firewall

požárni zíd -ega -a **m** → požárna pregráda

práva naključna vrédnost -e -e -i **ž** → právo naključno števílo

právo naključno števílo -ega -ega -a **s** vrednost, pridobljena v nedeterminističnem in neponovljivem postopku, npr. z generatorjem pravih naključnih števil, ter iz vnaprej določenega nabora, običajno tako, da je izbor vsake od vrednosti v naboru enako verjeten **S:** práva naključna vrédnost
ang.: true random value

prèddistribuírani kljúč -ega -a **m** → prèdporazdeljêni kljúč

predlóga -e **ž** v programskem jeziku C++ jezikovni konstrukt s tipskimi parametri, ki omogoča deklaracijo generičnih razredov ali generičnih funkcij
ang.: template

prèdoglédna slíčica -e -e **ž** sličica, ki prikazuje vsebino ali del vsebine datoteke in je namenjena hitremu vpogledu v vsebino datoteke
ang.: thumbnail

predpóna -e **ž** niz, ki ga sestavljajo strnjeni znaki z začetka originalnega niza **S:** prefíks
ang.: prefix

prèdporazdeljèni ključ -ega -a *m* deljena skrivnost, npr. simetrični ključ, ki sta si jo pred uporabo entiteti izmenjali po varnem komunikacijskem kanalu **S**: prèddistribuirani ključ
ang.: pre-distributed key, pre-shared key

predpostavka Márkova -e -- *ž* predpostavka, da je naslednje stanje sistema odvisno samo od trenutnega stanja
ang.: Markov assumption

predstavitvena plást -e -í *ž* plast v modelu OSI, na kateri se izvajajo pretvorba, šifriranje in stiskanje podatkov, ki se prenašajo med računalniškimi napravami v računalniškem omrežju
ang.: presentation layer

prefíks -a *m* → predpóna

preiskováno drevó -ega -ésa *s* predstavitev poteka pregledovanja problemskega prostora, npr. prostora stanja, z drevesom, pri katerem vozlišča predstavljajo posamezna stanja, povezave med vozlišči pa opravljene prehode med stanji
ang.: search tree

prekrívanje imén -a -- *s* načelo, po katerem definicija imena v gnezdenem dosegu znotraj tega dosega razveljavi vse definicije istega imena iz ostalih dosegov
ang.: name masking

premér gráfa -a -- *m* dolžina najdaljše izmed najkrajših poti med pari vozlišč
ang.: graph diameter

prémi obhòd -ega -óda *m* obhod drevesa, v katerem se najprej obiše koren, nato pa z enakim obhodom vsa njegova poddrevesa
ang.: preorder traversal

prenòsna plást -e -í *ž* plast v modelu OSI, ki je vmesnik med aplikacijsko plastjo in omrežno plastjo ter se uporablja za izmenjavo podatkov med računalniškimi napravami v računalniškem omrežju
ang.: transport layer

prenòsni račúnálik -a *m* → prenòsni račúnálik

prenòsni račúnálik -ega -a *m* majhen in lahek osebni računalnik, primeren za uporabo na različnih mestih, ki ima vgrajeno tipkovnico in zaslon ter se napaja preko električnega omrežja ali akumulatorske baterije **S**: prenòsni račúnálik
ang.: laptop computer, laptop

prepròsti protokól za prenòs elektrónske póšte -ega -a -- -- -- -- *m* komunikacijski protokol, ki določa pravila za pošiljanje in prejemanje elektronske pošte
ang.: simple mail transport protocol, SMTP

preslikáva osvetlítve -e -- *ž* postopek upodabljanja 3D modela, pri katerem se s preslikavo teksture osvetlitve določi osvetlitev modela
ang.: light mapping

preslikáva podróbnosti -e -- *ž* postopek upodabljanja 3D modela, pri katerem se s preslikavo teksture dodajo podrobnosti na površino objekta
ang.: detail mapping

preslikoválni prèdpomnílnik -ega -a *m* predpomnilnik, ki vsebuje samo opisnike strani ali opisnike segmentov in se uporablja za pohitritev navideznega pomnilnika
ang.: translation cache, translation lookaside buffer, TLB

pretóčno omréžje -ega -a *s* usmerjeni graf, ki ima izvor in ponor ter v katerem ima vsaka povezava svojo kapaciteto
ang.: flow network

pretòk -óka *m* vrednosti povezav v pretočnem omrežju, ki ne presegajo svojih kapacitet in imajo v vsakem vozlišču, z izjemo izvora in ponora, vhodni tok enak izhodnemu toku
ang.: flow

pretvórbá típa -e -- *ž* operacija, ki spremeni vrednost enega tipa v vrednost drugega tipa
ang.: type conversion, type cast

prevajálna shéma -e -e *ž* sintaksno usmerjena definicija, ki vsebuje tehnične podrobnosti, npr. vrstni red izračuna pravil prevajanja, in se zato implementira kot del prevajalnika
ang.: translation scheme

prevájanje -a *s* pretvorba programa iz enega programskega jezika v drugega, najpogosteje v zbirni jezik ali strojni jezik
ang.: compilation

prevedljívost po Turingu -i -- -- [tjúringu] *ž* → Turingova prevedljivost (1, 2)

prevérjanje práštevílskosti -a -- *s* algoritem, s katerim se določa, ali je neko število praštevilo ali ne, z iskanjem vseh njegovih deliteljev ali pa z naprednejšimi pristopi, npr. s Fermatovim testom ali Miller-Rabinovim testom, s katerimi se ugotavlja, ali ima število neke specifične lastnosti, ki veljajo za praštevila **S**: testíranje práštevílskosti
ang.: primality test

priléganje modéla -a -- *s* izračun parametrov modela npr. z optimizacijskim algoritmom, tako da je ta čim bolj skladen s podano množico podatkov
ang.: model fitting

primitívna rekúrzija -e -e *ž* operacija, ki konstruira novo funkcijo tako, da pri tem na omejen način uporabi tudi funkcijo samo
ang.: primitive recursion

primitívni podátkovni típ -ega -ega -a *m* podatkovni tip, za katerega procesor določa predstavitev vrednosti v pomnilniku, izvajanje osnovnih operacij nad njimi pa običajno izvede s po enim strojnimi ukazom
ang.: primitive data type

primitívna rekúrzívna fúnkcija -e -e -e *ž* funkcija, ki je konstruirana iz konstante 0, funkcije neposrednega naslednika in funkcije projekcije, pri čemer se uporabi končno mnogo operacij kompozicije funkcij in primitivne rekurzije
ang.: primitive recursive function

pripóna -e ž niz, ki ga sestavljajo strnjeni znaki s konca originalnega niza **S**: sufiks
ang.: suffix

pripónsko drevó -ega -ésa s črkovno drevo vseh pripón danega niza, ki je dodatno stisnjeno z združevanjem zaporednih povezav s samo enim možnim nadaljevanjem v eno povezavo z veččrkovnim nadaljevanjem in se uporablja za reševanje računskih problemov s podnizi, npr. za iskanje podnizov, štetje podnizov, ki v tem drevesu nastopajo kot poti z začetkom v korenu
ang.: suffix tree

pripónsko pólje -ega -a s urejen seznam vseh pripón niza, ki združuje pripone s podobnimi začetki in se uporablja za reševanje računskih problemov s podnizi, npr. za iskanje podnizov, štetje podnizov, kot enostavna in prostorsko učinkovita alternativa pripónskemu drevesu
ang.: suffix array

prirêjanje -a s **1.** zapis vrednosti v spremenljivko ali na določeno mesto v pomnilniku
ang.: assignment
2. množica povezav v grafu, ki nimajo skupnih krajišč, zaradi česar tvorijo ločene pare vozlišč
ang.: matching
3. napad, pri katerem napadalec spreminja ali briše podatke ali povzroči, da se spremeni sistem, njegovi sestavni deli ali njegovo predvideno delovanje
ang.: tampering

prisluškóvanje -a s prikrito poslušanje zasebnim pogovorom ali zajemanje informacij s komunikacijskega kanala brez privolitve v komunikacijo vključenih entitet
ang.: eavesdropping

problém garáča -a -- m odločitveni problem, ki sprašuje, ali dani program, ki se ustavi, pred tem izpiše najdaljši izhodni podatek med vsemi programi iste dolžine, ki se ustavijo
ang.: busy-beaver problem

problém izpolnjívoli -a -- m odločitveni problem iskanja logičnih vrednosti spremenljivk, pri katerih je logični izraz resničen, ki sodi v razred NP-polnih problemov **S**: problém zadovoljivosti
ang.: Boolean satisfiability problem, SAT

problém iz razréda NP -a -- -- -- [nəpə] m odločitveni problem, za katerega se lahko preveri pravilnost rešitve z algoritmom s polinomsko časovno zahtevnostjo, izračunati pa je morda ni mogoče
ang.: NP problem

problém iz razréda P -a -- -- -- [pə] m odločitveni problem, za katerega obstaja algoritem s polinomsko časovno zahtevnostjo
ang.: P problem

problém nahrbtnika -a -- m optimizacijski problem, ki sodi v razred NP-težkih problemov, pri katerem je treba izbrati podmnožico predmetov, ki bodo imeli največjo skupno vrednost, pri čemer njihova skupna teža ne presega omejitve nosilnosti
ang.: knapsack problem

problém pôlnjenja kôšev -a -- -- m optimizacijski problem, ki sodi v razred NP-težkih problemov, pri katerem je treba predmete različnih velikosti razporediti v najmanjše število košev, pri čemer velikost predmetov v posameznem košu ne presega njegove kapacitete
ang.: bin packing problem

problém potujóčega trgóvca -a -- -- m → problém trgóvskega pótnika

problém razdelítve -a -- m odločitveni problem, ki sodi v razred NP-polnih problemov, pri katerem je treba števila s seznama razvrstiti v dve skupini z enako vsoto
ang.: partition problem

problém trgóvskega pótnika -a -- -- m optimizacijski problem iskanja najkrajšega Hamiltonovega cikla v grafu, ki sodi v razred NP-težkih problemov **S**: problém potujóčega trgóvca
ang.: travelling salesman problem, TSP

problém ustavitve -a -- m odločitveni problem, ki za poljubni Turingov stroj in poljubno vhodno besedo sprašuje, ali Turingov stroj pri tej vhodni besedi po končno mnogih korakih preneha izvajati svoj program ali programa nikoli ne neha izvajati
ang.: halting problem

problém zadovoljívosti -a -- m → problém izpolnjívoli

prográmski štévec -ega -vca m register v centralni procesni enoti, v katerem je zapisan pomnilniški naslov ukaza, ki se v danem trenutku izvaja
ang.: program counter

prográmski vñòd-izhòd -ega -óda m vhodno-izhodni sistem, ki je pod nadzorom centralne procesne enote, ta pa izvaja prenose podatkov iz vhodno-izhodne naprave ali vanjo, pri tem pa izgubi veliko časa s čakanjem na vhodno-izhodne naprave, zaradi česar v tem času ne more izvajati drugih programov ali jih izvaja le omejeno
ang.: programmed input/output

prográmski vñòd-izhòd s prekinítvami -ega -óda -- -- m vhodno-izhodni sistem, ki je pod nadzorom centralne procesne enote, vendar ta ne čaka na podatke iz vhodno-izhodnih naprav, ampak se odzove šele po zahtevi za prekinitev, vmes pa lahko izvaja druge programe
ang.: programmed input/output with interrupts

prográmsko oródje -ega -a s program, ki se uporablja za pisanje, urejanje, testiranje in razhroščevanje programov
ang.: programming tool

prôsta spremenljívka -e -e ž spremenljivka v lambda izrazu, ki ne nastopa kot parameter lambda abstrakcije
ang.: free variable

prostórska kompléksnost -e -i ž → prostórska zahtévnost

prostórska zahtévnost -e -i ž računska zahtevnost, ki ocenjuje količino pomnilnika, ki ga potrebuje algoritem za rešitev problema v odvisnosti od velikosti problema **S**: prostórska kompléksnost
ang.: space complexity

protokól Diffie-Hellman -a -- [dífi hêlmen] **m** dogovor o ključu v asimetrični kriptografiji, pri katerem si entitete po nezavarovanem komunikacijskem kanalu izmenjajo svoje javne ključe, nato pa vsaka iz svojega zasebnega ključa in prejetih javnih ključev izpelje deljeno skrivnost
ang.: Diffie-Hellman protocol, DH

protokól Diffie-Hellman z elíptično krivúljo -a -- -- -- [dífi hêlmen] **m** različica protokola Diffie-Hellman, pri katerem kriptografski ključ in postopek izračuna deljene skrivnosti temeljijo na kriptografiji eliptičnih krivulj
ang.: elliptic-curve Diffie-Hellman, ECDH

protokól oddálenega namízja -a -- -- **m** komunikacijski protokol, ki uporabniku omogoča upravljanje z računalniškim sistemom na drugi lokaciji preko omrežne povezave
ang.: remote desktop protocol, RDP

protokól pozív-odzív -a -- **m** protokol, v katerem ena entiteta overi drugo entiteto tako, da ji zastavi vprašanje ali poda izziv, na katerega mora druga entiteta pravilno odgovoriti, npr. z navedbo ustreznega gesla ali izračunom pravilne vrednosti
ang.: challenge-response protocol

protokól TCP -a -- [təçəpə] **m** → protokól za nadzór prenôsa

protokól UDP -a -- [udəpə] **m** komunikacijski protokol, ki omogoča prenos podatkov med dvema računalniškima napravama v računalniškem omrežju brez vzpostavitve povezave na prenosni plasti med njima
ang.: user datagram protocol, UDP

protokól za nadzór prenôsa -a -- -- -- **m** komunikacijski protokol, ki omogoča prenos podatkov med dvema računalniškima napravama v računalniškem omrežju, pri čemer mora biti med njima vzpostavljena povezava na prenosni plasti
S: protokól TCP
ang.: transmission control protocol, TCP

protokól za prenòs datoték -a -- -- -- **m** komunikacijski protokol za prenos datotek med računalniki z različnimi operacijskimi sistemi, ki deluje v skladu z modelom odjemalec-strežnik
ang.: file transfer protocol, FTP

prístni odtís -ega -a **m** zgoščena vrednost, ki se uporablja za hitro preverjanje enakosti podatkov
ang.: fingerprint

prvorazrédna fúnkcija -e -e ž funkcija, ki je v programu lahko predmet izračuna na enak način, kot so predmet izračuna vrednosti podatkovnih tipov
ang.: first-class function

prvorazrédna kontinúacija -e -e ž kontinuuacija, ki se lahko izvede podobno kot podprogram in omogoča definicijo različnih

elementov programa, npr. izjem, korutin, iteratorjev, generatorjev

ang.: first-class continuation

psévdonakljúčna vrédnost -e -i ž → psévdonakljúčno števílo

psévdonakljúčno števílo -ega -a **s** vrednost, ki ni videti, da bi bila dobljena po nekem vzorcu ali pravilu, a jo generator psevdonaključnih števil ustvari v determinističnem in ponovljivem postopku
S: psévdonakljúčna vrédnost
ang.: pseudorandom number, pseudorandom value

Rábin-Kárpov algorítem -ega -tma **m** algoritem za iskanje niza, ki uporablja zgoščevalno funkcijo za določanje prstnih odtisov podnizov besedila, ki jih primerja s prstnim odtisom iskanega niza
ang.: Rabin-Karp algorithm

računálniško omréžje -ega -a **s** telekomunikacijsko omrežje, ki vanj povezanim računalniškim napravam omogoča izmenjavo podatkov
ang.: computer network

račúnska kompléksnost -e -i ž → račúnska zahtévnost

račúnska zahtévnost -e -i ž količina virov, ki jih potrebuje algoritem za rešitev problema v odvisnosti od njegove velikosti **S**: račúnska kompléksnost
ang.: computational complexity

račúnsko nèizvedljívi problém -- -ega -a **m** računski problem, ki je rešljiv, a iskanje rešitve zahteva preveč računskih virov ali časa, da bi bilo v praksi izvedljivo **S**: račúnsko nèobvladljívi problém
ang.: computationally infeasible problem, computationally intractable problem

račúnsko nèobvladljívi problém -- -ega -a **m** → račúnsko nèizvedljívi problém

rádiofrekvénčna identifikácija -e -e ž tehnologija za avtomatsko identifikacijo in oddaljeno sledenje objektov, ki podatke prenaša preko radijskih valov in sestoji iz značk s podatki, ki so pritrjene na sledene objekte, čitalnikov, ki oddaljeno zajemajo podatke z značk, in zalednih računalniških sistemov, ki zajete podatke obdelujejo
ang.: radio-frequency identification, RFID

rafální prenòs -ega -ôsa **m** → eksplozijski prenòs

RÁM -a **m** → bráлно-pisálni pomnílnik

razhroščevánje s téstnimi izpísi -a -- -- **s** razhroščevanje, pri katerem se v izvorno kodo razhroščevanega programa vstavljajo ukazi za izpis vrednosti spremenljivk
ang.: print debugging, tracing

razpoložljívnost -i ž lastnost računalniškega sistema, da nemoteno deluje ob nadgradnjah programske opreme ali ob motnjah, npr. izpadu napajanja, strojni okvari, napadu z ohromitvijo storitve
ang.: availability

rázred NP -éda -- [nəpə] *m* razred odločitvenih problemov, za katere se lahko z algoritmom s polinomsko časovno zahtevnostjo preveri pravilnost rešitve, izračunati pa jo je mogoče v polinomskega času na nedeterminističnem Turingovem stroju
ang.: NP class

rázred NP-pôlnih problémov -ega -- -- [nəpə] *m* razred najtežjih odločitvenih problemov iz razreda NP, za katere velja, da bi ob odkritju algoritma s polinomsko časovno zahtevnostjo za kateregakoli izmed njih odkrili tudi algoritme s polinomsko časovno zahtevnostjo za vse ostale probleme iz razreda NP
ang.: NP-complete class

rázred NP-têžkih problémov -ega -- -- [nəpə] *m* razred problemov, ki poleg odločitvenih problemov vključuje tudi optimizacijske probleme, ki so vsaj tako težki kot najtežji problemi iz razreda NP in med drugim vključujejo NP-polne probleme
ang.: NP-hard class

rázred P -éda -- [pə] *m* razred odločitvenih problemov, za katere obstaja algoritem s polinomsko časovno zahtevnostjo na determinističnem Turingovem stroju
ang.: P class

raztézanje podátkov -a -- *s* postopek, s katerim se stisnjeni podatki pretvorijo v svojo originalno obliko
ang.: data decompression

redúkcija gráfa -e -- *ž* izvedba nestrogega izračuna funkcije ali programa, ki je predstavljen z grafom izvajanja
ang.: graph reduction

referénčna tóčka -e -e *ž* točka na objektu ali v prostoru, ki se uporablja za določanje geometrijskih relacij med objekti ali za določanje lege v prostoru
ang.: landmark

referénčni podátkovni típ -ega -ega -a *m* podatkovni tip, pri katerem spremenljivka hrani referenco na njegovo vrednost in ne same vrednosti
ang.: reference data type

refrákcija -e *ž* → lòm svetlôbe

regresíjsko drevó -ega -ésa *s* regresijski model, pri katerem je zaporedje testiranih atributov strukturirano v drevesno obliko
ang.: regression tree

regresíjsko pravílo -ega -a *s* v strojnem učenju pravilo, ki za dani primer napove številsko vrednost glede na izpolnjevanje pogojnega dela pravila
ang.: regression rule

rekúrzija -e *ž* zapis definicije izračuna ali objekta, v katerem se definicija sklicuje sama nase, npr. v programu definicija podatkovnega tipa ali funkcije
ang.: recursion

μ-rekúrzívna fúnkcija -e -e [mí] *m* funkcija, ki je konstruirana iz konstante 0, funkcije neposrednega naslednika in funkcije projekcije ter ima končno

mного operacij kompozicije funkcij, primitivne rekurzije in neomejene minimizacije
ang.: μ-recursive function

rekúrzívni klíc -ega -a *m* funkcijski klic, pri katerem funkcija kliče samo sebe
ang.: recursive call

relé napàd -- -áda *m* kibernetiski napad, pri katerem napadalec zajame signal pri eni entiteti in ga prenese do druge, s čimer ustvari vtis njune neposredne bližine, kar mu omogoča, da zaobide varnostne mehanizme, ki se zanašajo, da komunikacija poteka le med bližnjimi napravami, kot npr. pri brezstičnem plačevanju, elektronskih ključavnicah
ang.: relay attack

rêpna rekúrzija -e -e *ž* rekurzija, pri kateri je rekurzivni klic povsem zadnja operacija, ki jo funkcija izvede, zato se lahko nadomesti z zanko ali skokom na začetek funkcije
ang.: tail recursion

reziduál -a *m* razlika med dejansko vrednostjo primera in napovedjo modela na učnih podatkih
S: ostánek
ang.: residual

samodêjno odvíjanje -ega -a *s* odvíjanje, ki ga v kodo prevedenega programa vstavi prevajalnik brez eksplicitne zahteve programerja
ang.: unboxing

samodêjno ovíjanje -ega -a *s* ovíjanje, ki ga v kodo prevedenega programa vstavi prevajalnik brez eksplicitne zahteve programerja
ang.: boxing

sêjna plást -e -í *ž* plast v modelu OSI, na kateri se nadzira, kako dve računalniški napravi v računalniškem omrežju vzpostavita, uporabljata in zapreta omrežno povezavo
ang.: session layer

sêjni kljúč -ega -a *m* kriptografski ključ, ki se ustvari za potrebe varovanja sporočil v komunikacijski seji in se po njenem preteku uniči
ang.: session key

séktor -ja *m* del sledi na plošči na magnetnem disku, ki je najmanjša enota, ki se lahko prebere ali napiše, tipično velikosti 512 bajtov
ang.: sector

séktorsko urêjanje -ega -a *s* → urêjanje z vêdri

sekvénčna tóčka -e -e *ž* mesto v programu, na katerem trenutno stanje izvajanja vključuje vse rezultate stranskih učinkov predhodnih izračunov in nobenega rezultata stranskih učinkov prihodnjih izračunov
ang.: sequence point

selektívno posredováñje -ega -a *s* napad na usmerjanje omrežnega prometa, pri katerem zlonamerno vozlišče zavrača omrežne pakete do izbranih vozlišč
ang.: selective forwarding

séme -éna *s* začetna vrednost generatorja psevdonaključnih števil, ki določa celotno zaporedje generiranih števil
ang.: seed

seválno pólje -ega -a *s* petdimenzionalno skalarno polje, ki opisuje sevalni tok skozi dano točko v dani smeri
ang.: radiance field

seválno pólje površine -ega -a -- *s* sevalno polje, ki je ovrednoteno na površini objekta
ang.: surface radiance field

sezónskost -i *ž* lastnost časovne vrste, da ima ponavljajoče se vzorce gibanja vrednosti, ki imajo stalno periodo, npr. 7 dni, 12 mesecev
ang.: seasonality

shéma digitálnega podpísa -e -- -- *ž* mehanizem za zagotavljanje celovitosti podatkov in neovrgljivosti avtorstva v asimetrični kriptografiji, ki vključuje postopek za izračun digitalnega podpisa in postopek za preverjanje njegove veljavnosti
ang.: digital signature scheme

shéma overítvene kóde sporočila -e -- -- *ž* mehanizem za zagotavljanje celovitosti podatkov in avtorstva v simetrični kriptografiji, ki vključuje postopek za izračun overitvene kode sporočila in postopek za preverjanje njegove veljavnosti
ang.: message authentication code scheme

simétrična kriptografija -e -e *ž* kriptografija, pri kateri se za izvajanje nasprotnih kriptografskih operacij, npr. za izračun overitvene kode sporočila in preverjanje njene veljavnosti, uporabi isti kriptografski ključ
ang.: symmetric cryptography, secret-key cryptography, private-key cryptography

simétrična šifra -e -e *ž* šifra, uporabljena v simetrični kriptografiji, pri kateri se šifriranje in dešifriranje izvedeta z istim kriptografskim ključem
ang.: symmetric cipher

simétrični kljúč -ega -a *m* kriptografski ključ, ki se pri izvajanju nasprotnih kriptografskih operacijah v simetrični kriptografiji, npr. pri šifriranju in dešifriranju, izračunu overitvene kode sporočila in njenem preverjanju, uporablja v isti obliki
ang.: symmetric key

sinhróni klíc -ega -a *m* funkcijski klic, ki se izvede v trenutku, ko izvajanje programa doseže aplikacijo funkcije
ang.: synchronous call

sinhróni prenáš -ega -ôsa *m* prenos podatkov, ki je usklajen z urnim signalom in pri katerem je čas prenosa v periodah ure vnaprej določen
ang.: synchronous transfer, synchronous transmission

sintáksni analizátor z rekurzívni^m spúščanjem -ega -ja -- -- -- *m* sintaksni analizator, ki je sestavljen iz množice vzajemnorekurzivnih funkcij, od katerih vsaka opravi sintaksno analizo

stavčnih oblik, ki se razvijejo iz posameznega vmesnega simbola
ang.: recursive-descent parser

sintáksno usmérjena definícija -- -e -e *ž* formalni opis sintaksno usmerjenega prevajanja, ki ga običajno sestavljajo kontekstno neodvisna gramatika in njej pridružena pravila za tvorjenje prevodov posameznih stavčnih oblik
ang.: syntax-directed definition

sintáksno usmérjeno prevájanje -- -ega -a *s* prevajanje programskih jezikov, pri katerem se prevajani program razbije na posamezne dele, določene s sintakso jezika, iz katerih se nato sestavi prevedeni program
ang.: syntax-directed translation

sistém doménskíh imén -a -- -- *m* porazdeljeni računalniški sistem za poimenovanje računalniških naprav in omrežnih naprav v računalniškem omrežju
ang.: domain name system, DNS

skríti márkovski modél -ega -ega -a *m* → skríti modél Márkova

skríti modél Márkova -ega -a -- *m* statistični model s predpostavko Markova, pri katerem je stanje modela skrito, viden pa je izhod, ki je odvisen od stanja **S**: skríti márkovski modél
ang.: hidden Markov model, HMM

skúpni kljúč -ega -a *m* kriptografski ključ za vzpostavitev varnega komunikacijskega kanala, ki si ga entiteti delita
ang.: shared key

sléd -í *ž* **1.** krožnica iz magnetnega materiala na plošči na magnetnem disku, sestavljena iz od 50 do 200 sektorjev, na kateri so magnetne domene dveh nasprotnih polaritet, ki hranijo kodirane podatke
ang.: track

2. zaporedje opisov stanj programa, npr. z vrednostmi spremenljivk, ki je pognan na vhodnih podatkih
ang.: trace

3. v računalniški grafiki vizualni učinek, ki se prikaže na položaju poljubnega premikajočega se objekta v določenem časovnem razponu
ang.: trail

sledílnó číščenje pomnílníka -ega -a -- *s* čiščenje pomnilnika, npr. označi in pometi, pri katerem se najprej ugotovi, kateri pomnilniški bloki so dosegljivi iz korenov za čiščenje pomnilnika
ang.: tracing garbage collection

slikôvno osnována metóda -- -e -e *ž* v računalniškem vidu metoda, ki temelji na obdelavi podatkov, podanih v slikovni obliki
ang.: image-based method

slogôvni jêzik -ega -íka *m* računalniški jezik, ki definira obliko strukturiranih dokumentov, npr. barvo ozadja, velikost besedila, narejenih s hipertekstovnim označevalnim jezikom
ang.: style-sheet language, style language

smérni véktor -ega -ja **m** enotski vektor za matematično predstavitev smeri, npr. smeri gibanja, smeri gledanja
ang.: direction vector

snemálno razhroščevánje -ega -a **s** razhroščevanje, ki za lažje iskanje napak v izvorni kodi na vsakem koraku izvajanja shrani stanje programa in tako omogoča ponovni ogled dela izvajanja programa
ang.: record and replay debugging

spektrálno grúčenje -ega -a **s** gručenje, ki zgradi graf podobnosti primerov in na njegovi osnovi razbije množico primerov na skupine
ang.: spectral clustering

splétna zahtéva -e -e **ž** sporočilo, ki upošteva pravila komunikacijskega protokola in ga odjemalec pošlje spletnemu strežniku z namenom pridobitve rezultata ali odgovora **S:** splétni zahtévek
ang.: web request

splétni iskálnik -ega -a **m** spletna aplikacija, ki z uporabo ključnih besed omogoča iskanje informacij po spletnih straneh
ang.: web search engine

splétni pájek -ega -jka **m** avtomatizirani program, ki sistematično brska po spletnih straneh in ga običajno upravljajo spletni iskalniki za namen indeksiranja spletnih strani
ang.: web crawler

splétni zahtévek -ega -vka **m** → splétna zahtéva

splétno gostovánje -ega -a **s** storitev zakupa prostora in računalniških virov za izvedbo različnih storitev na internetu, npr. spletnih storitev, imenskih storitev, storitev elektronske pošte
ang.: web hosting

splétno pájkanje -ega -a **s** postopek pregledovanja spletnih strani z avtomatiziranimi programi z namenom pridobivanja spletnih povezav na izbranih spletnih straneh in indeksiranja spletnih strani
ang.: web crawling

splétno stránjanje -ega -a **s** postopek pregledovanja spletnih strani z avtomatiziranimi programi z namenom pridobivanja vnaprej določenih vsebin na izbranih spletnih straneh
ang.: web scraping

spremenljíva razdelítev -e -tve **ž** dodeljevalno pravilo pri navideznem pomnilniku, pri katerem se število okvirov strani, dodeljenih posameznemu programu, spreminja
ang.: variable partitioning

spremenljívi podátkovni típ -ega -ega -a **m** podatkovni tip, katerega vrednosti se po tem, ko so med izvajanjem programa ustvarjene, lahko še spreminjajo
ang.: mutable data type

sprótna metóda -e -e **ž** → sprótni algorítem

sprótni algorítem -ega -tma **m** algorítem, ki vhodne podatke pridobiva med svojim delovanjem,

zaradi česar odločitve sprejema na podlagi nepopolnih podatkov **S:** sprótna metóda
ang.: online algorithm, online method

SRAM -a [ès rá:m] **m** → státični RAM

središče drevésa -a -- **s** vozlišče drevesa, za katero velja, da ob njegovi odstranitvi drevo razpade na več dreves, od katerih nobeno ne vsebuje več kot pol vozlišč celotnega drevesa
ang.: centroid of a tree

stabilno stánje -ega -a **s** stanje napetosti v elektronskem vezju, ki se ne spremeni niti samo od sebe niti zaradi majhnih sprememb vhodnih signalov
ang.: stable state

stabilno urêjanje -ega -a **s** urejevalni algorítem, ki ohrani vrstni red elementov vhodnega seznama, ki so med seboj enaki glede na kriterij urejanja
ang.: stable sort

stacionárnost -i **ž** **1.** lastnost časovne vrste, da se njene statistične vrednosti, npr. srednja vrednost, varianca, skozi čas ne spreminjajo
ang.: stationarity

2. lastnost verjetnostne porazdelitve, da se ne spreminja glede na nek operator
ang.: stationarity

státična spremljívka -e -e **ž** spremljívka, katere pomnilniški naslov je določen pred začetkom izvajanja programa in ves čas izvajanja programa ostane isti
ang.: static variable

státični dosèg -ega -éga **m** del izvorne kode programa, v katerem se določeno ime lahko uporabi **S:** leksikálni dosèg
ang.: static scope

státični RÁM -ega -a **m** polprevodniški pomnilnik, ki ga sestavlja polje zapahov, vsak od njih pa je lahko v enem od dveh stabilnih stanj, ki določa vrednost bita v pomnilniku **K:** SRAM
ang.: static random access memory, SRAM

státično tipizírani jêzik -- -ega -íka **m** programski jezik s strogo tipizacijo, ki jo je mogoče zagotoviti med prevajanjem
ang.: statically typed language

stávčna oblíka -e -e **ž** niz, ki je sestavljen iz vmesnih simbolov in končnih simbolov
ang.: sentential form

Steinerjevo drevó -ega -ésa [štájnerjevo] **s** skupina problemov, pri katerih je treba optimalno povezati izbrano množico objektov ob upoštevanju podanih omejitev
ang.: Steiner tree problem

Steinerjevo drevó v evklídski ravníni -ega -ésa -- -- -- [štájnerjevo] **s** množica črt z najmanjšo skupno dolžino, ki povezujejo izbrane točke v evklídski ravnini neposredno ali posredno preko vmesnih točk in imajo obliko drevesa
ang.: geometric Steiner tree problem, Euclidean Steiner tree problem

Steinerjevo drevó v gráfu -ega -ésa -- --
[štájnerjevo] **s** najmanjše vpeto drevo v uteženem
neusmerjenem grafu, ki povezuje vsa izbrana
vozlišča z uporabo vmesnih vozlišč
ang.: Steiner tree problem in graphs

stískanje brez izgúb -a -- -- **s** stiskanje podatkov,
ki omogoča popolno rekonstrukcijo nestisnjenih
podatkov
ang.: lossless compression

stískanje podátkov -a -- -- **s** postopek
predstavitve podatkov z manjšo količino bajtov
od osnovne predstavitve, ki zmanjša redundanco
predstavitve brez izgub na osnovi odkritih vzorcev ali
drugih lastnosti podatkov ali pa z izgubami na osnovi
zavračanja nepomembnih delov podatkov
ang.: data compression

stískanje z izgúbami -a -- -- **s** stiskanje
podatkov, ki ne omogoča popolne rekonstrukcije
nestisnjenih podatkov temveč zgolj približno, vendar
je zato dosežena večja učinkovitost stiskanja
ang.: lossy compression

stísnnjeni podátkovni típ -ega -ega -a **m**
sestavljene podatkovni tip, ki med svojimi deli nima
polnila
ang.: packed data type

stôpnja múltiprogramíránja -e -- ž →
stôpnja večprogramíránja

stôpnja večprogramíránja -e -- ž število v
pomnilnik naloženih programov na računalniku,
ki uporablja večprogramiranje **S:** stôpnja
múltiprogramíránja
ang.: multiprogramming rate

sufíks -a **m** → pripóna

súperkombinátor -ja **m** lambda abstrakcija, ki
nima prostih spremenljivk in katere telo ni lambda
abstrakcija, oba pogoja pa veljata tudi za vsako v njej
gnezdeno lambda abstrakcijo
ang.: supercombinator

súženj -žnja **m** pasivna enota na vodilu, ki ne zahteva
in ne vodi prenosa signalov po vodilu, ampak se
odziva na zahteve gospodarja
ang.: slave

svetlôbno pólje površine -ega -a -- **s**
svetlobno polje, ki je ovrednoteno na površini
objekta
ang.: surface light field

šíbki kazálec -ega -lca **m** pametni kazalec, ki
kaže na pomnilniški blok na kopici, a ne preprečuje
njegove sprostitve
ang.: weak pointer

šífra -e ž sistem za zagotavljanje tajnosti, ki vključuje
šifriranje in dešifriranje, npr. šifra AES, šifra RSA
S: tajnopísni systém
ang.: cipher

šifíránje -a **s** postopek, s katerim se čistopis
pretvori v tajnopis
ang.: encryption

štévec -vca **m** 1. digitalno vezje, ki periodično
spreminja stanje v določenem zaporedju, tipično
monotono naraščajočem ali padajočem
ang.: counter
2. v programiranju spremenljivka, ki hrani število
ponovitev nekega dogodka, npr. obratov zanke
ang.: counter

štévílsko drevó -ega -ésa **s** → črkôvno drevó
tajnopís -a **m** zapis podatka, ki zagotavlja tajnost
vsebine tako, da jo zakrije in naredi nerazumljivo
S: kriptogram
ang.: cipher-text

tajnopísje -a **s** → kriptografija

tajnopísni systém -ega -a **m** → šifra

tájnost -i ž lastnost podatka ali informacijskega
vira, da je njegova vsebina zavarovana pred
nepooblaščenim razkritjem **S:** zaúpnost
ang.: confidentiality

tájnost za naprêj -i -- -- ž lastnost dogovora
o ključu, da v primeru naknadne ogrožitve
kriptografskih ključev, s katerimi je bil dogovor
o ključu zavarovan, tajnost sporočil, ki so bila
šifrirana z dogovorjenim sejnim ključem, ne bo
ogrožena
ang.: forward secrecy, perfect forward secrecy

Tarjanov algorítem -ega -tma [tárdžanov] **m**
algoritem za iskanje močno povezanih komponent,
ki reši problem z enim iskanjem v globino, pri čemer
v drevesu obiskanih vozlišč določa poddrevesa, ki
ustrezajo močno povezanim komponentam
ang.: Tarjan's algorithm

tekstúra normál -e -- ž tekstura, ki hrani normale
površine objekta, običajno izražene v tangentnem
koordinatnem sistemu
ang.: normal map

tekstúra odmíkov -e -- ž tekstura, ki hrani
odmike točk od površine objekta
ang.: displacement map

tekstúra osvetlítve -e -- ž tekstura, ki hrani
svetlost površine objekta
ang.: light map

tekstúra višín -e -- ž → višínski zemljevid

têmeljni modél -ega -a **m** model, npr. veliki
jezikovni model, zgrajen s strojnim učenjem na
osnovi ogromne količine podatkov, tipično s
samonadzorovanim učenjem ali polnadzorovanim
učenjem, ki se uporablja za reševanje množice
specifičnih nalog v različnih aplikacijah, npr. pri
analizi sentimenta, strojnem prevajanju, pogovornih
agentih
ang.: foundation model

testíránje práštevílskosti -a -- **s** →
prevérjanje práštevílskosti

tipkôvnica -e ž vhodno-izhodna naprava, ki na
osnovi pritiska na tipke, pod katerimi so stikala,
omogoča vnos informacije v računalnik
ang.: keyboard

típski parámeter -ega -tra **m** parameter, katerega vrednost je podatkovni tip
ang.: type parameter

típsko omejeni polimorfizem -- -ega -zma **m** parametrični polimorfizem, pri katerem je lahko vrednost tipskega parametra podtip vnaprej določenega tipa, običajno podrazred določenega razreda
ang.: subtype-constrained polymorphism

típsko prôsti polimorfizem -- -ega -zma **m** parametrični polimorfizem, pri katerem je lahko vrednost tipskega parametra poljuben podatkovni tip
ang.: unconstrained polymorphism

tiskálnik -a **m** vhodno-izhodna naprava, ki po navodilih iz računalnika pušča na papirju obstojne vidne sledi v obliki besedila ali grafike
ang.: printer

tóčka dostôpa -e -- **ž** navodilo razhroščevalniku, da se izvajanje programa začasno ustavi, ko program izvrši pomnilniški dostop do vnaprej določene pomnilniške lokacije
ang.: watchpoint

tóčka zanímanja -e -- **ž** v računalniškem vidu lokacija na sliki, ki po neki lastnosti izstopa iz okolice in je zaradi tega posebej primerna za nadaljnjo obdelavo
ang.: interest point

tók na povezávi -a -- -- **m** vrednost povezave v pretočnem omrežju, ki ne presega kapacitete povezave
ang.: flow on an edge

tokôvna šífra -e -e **ž** simetrična šifra, pri kateri algoritmi šifriranja in dešifriranja delujejo nad posameznimi biti podatkov z uporabo zaporedja psevdonaključnih vrednosti
ang.: stream cipher

tolmáč -a **m** program, ki izvaja ukaze drugega programa enega za drugim in s tem izvede ta program **S:** interpréter
ang.: interpreter

trénd -a **m** lastnost časovne vrste, ki se kaže kot naraščanje ali upadanje njenih vrednosti skozi daljše časovno obdobje
ang.: trend

trenútna kontinuácija -e -e **ž** kontinuacija, ki opisuje stanje programa na mestu, na katerem se program trenutno izvaja
ang.: current continuation

trojíško iskánje -ega -a **s** algoritem, ki išče največjo vrednost funkcije z enim samim vrhom, kar doseže z delitvijo seznama na tretjine in nadaljevanjem iskanja v prvih dveh ali zadnjih dveh tretjinah po enakem postopku
ang.: ternary search

Turingova prevedljivost -e -i [tjúringova] **ž**
1. relacija, ki velja med množicama A in B natanko tedaj, ko bi obstoj odločevalnika za B imel za posledico obstoj odločevalnika za A, ki bi smel pri

svojem delu končno mnogokrat poklicati na pomoč odločevalnik za B **S:** prevedljivost po Turingu
ang.: Turing reducibility, T-reducibility

2. relacija, ki velja med računskima problemoma P in Q natanko tedaj, ko bi obstoj algoritma za Q imel za posledico obstoj algoritma za P, ki bi smel pri svojem delu končno mnogokrat poklicati na pomoč algoritem za Q **S:** prevedljivost po Turingu
ang.: Turing reducibility, T-reducibility

Turingova stôpnja -e -e [tjúringova] **ž**

1. ekvivalenčni razred, ki vsebuje vse odločitvene probleme, ki so po Turingu ekvivalentni danemu računskemu problemu
ang.: Turing degree

2. ekvivalenčni razred, ki vsebuje vse množice, ki so po Turingu ekvivalentne dani množici
ang.: Turing degree

Turingova stôpnja 0 -e -e -- [tjúringova] **ž**

Turingova stopnja, ki vsebuje vse odločljive množice
ang.: Turing degree 0

Turingova stôpnja 0' -e -e -- [tjúringova] **ž**

Turingova stopnja, ki vsebuje vse izračunljivo preštevne množice, ki so po Turingu ekvivalentne univerzalnemu jeziku
ang.: Turing degree 0'

Turingov pôlni račúnski problém -ega -ega -ega -a [tjúringov] **m** polodoločljivi problem, na katerega je po Turingu prevedljiv vsak polodoločljivi problem
ang.: Turing-complete computational problem

tvéganje -a **s** mera resnosti grožnje, ki se običajno meri kot kombinacija verjetnosti, da se grožnja uresniči, in negativnega učinka, ki ga uresničena grožnja ima
ang.: risk

uglèd -éda **m** skupnostno prepričanje o zmožnosti in voljnosti neke entitete za opravljanje nalog in storitev
ang.: reputation

ukázni regíster -ega -tra **m** register v centralni procesni enoti, v katerega se iz pomnilnika prenese ukaz, ki se bo izvršil
ang.: instruction register

Ukkonenov algoritem -ega -tma [úkonenov] **m** sprotni algoritem za izgradnjo priponskega drevesa danega niza, ki postopoma dodaja nove znake niza in pri tem popravlja priponsko drevo ter ima linearno časovno zahtevnostjo
ang.: Ukkonen's algorithm

univerzálni jêzik -ega -íka **m** množica vseh parov besed, pri katerih prva beseda predstavlja Turingov stroj, druga pa vhodno besedo, za katero velja, da se Turingov stroj pri njej ustavi
ang.: universal language

uprávljanje kljúčev -a -- **s** skup aktivnosti za ustvarjanje, distribucijo, shranjevanje, posodabljanje in preklic kriptografskih ključev in drugih varnostnih parametrov, npr. gesel
ang.: key management

upravljanje tvéganj -a -- s → obvladovanje tvéganj

urêjanje na méstu -a -- -- s urejevalni algoritem, ki za urejanje seznama ne potrebuje dodatnega prostora, ampak to doseže z menjavami elementov v seznamu
ang.: in-place sort

urêjanje s kôši -a -- -- s → urêjanje z vêdri

urêjanje z vêdri -a -- -- s urejevalni algoritem, ki razvrsti elemente vhodnega seznama v več skupin podobnih elementov, posamezne skupine pa nato uredi z enakim postopkom ali s kakšnim drugim urejanjem s primerjanjem **S**: séktorsko urêjanje, urêjanje s kôši
ang.: bucket sort, bin sort

úrni zamík -ega -a m razlika med časi fronte ure na različnih elektronskih komponentah, tipično flip-flopov, ki nastopi zaradi potovanja urnega signala od njegovega izvora do elektronskih komponent
ang.: clock skew

usmérjanje omréžnega prométa -a -- -- s izbira najkrajše poti, po kateri se prenašajo omrežni paketi med vozlišči v računalniških omrežjih
ang.: network traffic routing

usmerjevalnik -a m omrežna naprava, ki omogoča povezovanje dveh ali več računalniških omrežij z namenom komunikacije med njimi
ang.: router

uteženi gráf -ega -a m graf, v katerem imajo povezave dodeljene številске vrednosti, ki predstavljajo npr. dolžino ali ceno
ang.: weighted graph

várna komunikácijska sêja -e -e -e ž komunikacijska seja, ki poteka po varnem komunikacijskem kanalu
ang.: secure communication session

várna lupína -e -e ž komunikacijski protokol za upravljanje računalnika na daljavo, ki omogoča izmenjavo sporočil, zapisanih v tajnopisu
ang.: secure shell, SSH

várna povezáva -e -e ž povezava med dvema entitetama, za katero veljajo lastnosti varnega komunikacijskega kanala, npr. overjenost entitet, šifriranost izmenjanih sporočil
ang.: secure connection

várni generátor psévdonakljúčnih števíl -ega -ja -- -- m generator psevdonaključnih števil, ki tvori taka zaporedja števil, da jih brez poznavanja semena računsko ni mogoče predvideti, zaradi česar je primeren za uporabo v kriptografiji **S**: váрни generátor psévdonakljúčnih vrédnosti
ang.: secure pseudorandom number generator, secure pseudorandom generator

várni generátor psévdonakljúčnih vrédnosti -ega -ja -- -- m → váрни generátor psévdonakljúčnih števíl

várni komunikácijski kanál -ega -ega -a m komunikacijski kanal, v katerem so entitete overjene,

izmenjana sporočila pa imajo zagotovljeno celovitost, praviloma tudi tajnost **S**: zavarováni komunikácijski kanál

ang.: trusted communication channel

vêčagêntni systém -ega -a m množica agentov, ki med seboj sodelujejo pri reševanju problema, zato ga rešijo bolje, kot bi ga posamezen agent rešil sam
ang.: multiagent system

večínski rázred -ega -éda m razred, ki ima izrazito več primerov kot ostali razredi v neuravnoteženi učni množici
ang.: majority class

vêčnivójska tabéla strani -e -e -- ž tabela strani, sestavljena iz več manjših tabel, ki se uporablja pri odstranjevanju zaradi prihranka pomnilniškega prostora
ang.: multilevel page table

vêčstránska razrešítev -e -tve ž razrešitev, pri kateri nabor za izbiro preobteženega elementa obsega vse elemente programa z istim imenom ne glede na različne dele programa, kjer so ti definirani
ang.: multiple dispatch

verjétnostna mréža -e -e ž → Bayesova mreža

Vernamova šífra -e -e [vêrmemova] ž → ênkratna podlóga

vézana spremenljivka -e -e ž spremenljivka v lambda izrazu, ki nastopa kot parameter lambda abstrakcije
ang.: bound variable

vhódna napráva -e -e ž naprava, namenjena prenosu informacije iz zunanjega sveta v računalnik, npr. miška, tipkovnica
ang.: input device

vhódna povezáva -e -e ž usmerjena povezava, ki se zaključi v vozlišču
ang.: incoming edge

vhódna stôpnja -e -e ž → vstópna stôpnja vozlišča

vhódni tók -ega -a m vsota tokov na vhodnih povezavah vozlišča
ang.: incoming flow, inflow

vhódno-izhódna napráva -e -e ž naprava, ki je namenjena prenosu informacije iz zunanjega sveta v računalnik in iz računalnika v zunanji svet, npr. tipkovnica, miška, zaslon **S**: periférna napráva
ang.: input/output device, I/O device, peripheral device

vhódno-izhódna operácijska -e -e ž operacijska prenos podatkov med računalnikom in vhodno-izhodno napravo
ang.: input/output operation, I/O operation

virtuálno zaséбно omréžje -ega -ega -a s → navídezno zaséбно omréžje

vírus -a m zlonamerna programska oprema, ki v računalniške programe vstavlja lastno kodo, s čimer poškoduje programsko opremo in spreminja podatke
ang.: virus

viséča referéncia -e -e ž referenca, ki kaže na že sproščen pomnilniški blok, npr. kazalec
ang.: dangling reference

viséči else -ega -- [êls] m problem opisa sintakse pogojnega stavka, če ta omogoča, da je del stavka, ki ga uvaja ključna beseda else, lahko izpuščen, z nedvoumno kontekstno neodvisno gramatiko
ang.: dangling else

višinski zemljevid -ega -a m tekstura, ki se uporablja za predstavitev višine na površju grafičnega objekta, pri čemer vsak piksel hrani eno vrednost, ki predstavlja višino **S**: tekstúra višin
ang.: heightmap

vmésnik -a m **1.** skupek mehanskih, elektriških in protokolnih predpisov za komunikacijo med napravami v računalniškem sistemu, npr. USB, Ethernet, VGA, HDMI
ang.: interface
2. formaliziran dogovor med dvema večjima enotama programa ali programom in okoljem, v katerem se ta izvaja
ang.: interface
3. v programskem jeziku Java podatkovni tip, s katerim se zagotovi, da nek razred vsebuje določen seznam metod
ang.: interface

vmésni obhòd -ega -óda m obhod dvojiškega drevesa, v katerem se najprej obiše levo poddrevo, nato koren in nazadnje z enakim obhodom še desno poddrevo
ang.: inorder traversal

vnaprêjšnje pôlnjenje -ega -a s polnilno pravilo, pri katerem se v primeru napake strani v glavni pomnilnik poleg zahtevane strani prenese tudi ena ali več sosednjih strani
ang.: demand prefetching

voúnska prográmska opréma -e -e -e ž zlonamerna programska oprema, ki zbira informacije o uporabnikih računalniškega sistema in jih posreduje napadalcu ali tretji osebi z namenom škodovati uporabnikom, npr. z ogrožitvijo njihove zasebnosti
ang.: spyware

vrívanje pakétov -a -- s napad, pri katerem napadalec posega v vzpostavljeno omrežno povezavo tako, da vanjo vstavlja svoje omrežne pakete
ang.: packet injection

vrsta z dvéma kôncema -e --- -- ž → dvostránska vrsta

vrtilna zakasnítev -e -tve ž čas vrtenja plošče na magnetnem disku, da pride želeni sektor pod bralno-pisalno glavo
ang.: rotational latency

vstópna stôpnja -e -e ž → vstópna stôpnja vozlišča

vstópna stôpnja vozlišča -e -e -- ž število usmerjenih povezav, ki kažejo v dano vozlišče
S: vhodna stôpnja, vstópna stôpnja
ang.: node indegree, indegree

vzajémna overítev -e -tve ž overitev, pri kateri uporabnika sočasno dokažeta identiteto drug drugemu **S**: dvójna overítev, medsebójna overítev
ang.: mutual authentication, two-way authentication

vzajémna rekúrziya -e -e ž rekurzija, pri kateri se definicije, v programu npr. podatkovnih tipov ali funkcij, krožno sklicujejo ena na drugo
ang.: mutual recursion

vzporédni algorítem -ega -tma m algoritem, ki reševanje problema razdeli na več delov, ki jih lahko rešuje sočasno na več računskih enotah
ang.: parallel algorithm

vzpostavítev kljúča -tve -- ž postopek, v katerem se določi kriptografski ključ tako, da se prebere s podatkovnega nosilca, prenese preko računalniškega omrežja, določi z dogovorom o ključu ali s kombinacijo omenjenih načinov
ang.: key establishment

vzpostavítveni čas -ega čása m najmanjši čas, v katerem se podatek na vhodu v napravo, preden ta začne brati podatek, ali na vhodu v flip-flop pred fronto ure, ne sme spreminjati
ang.: setup time

zadóščanje omejítvam -a -- s pristop iskanja rešitve optimizacijskega problema, pri katerem je treba upoštevati vrsto podanih pogojev, ki jih mora izpolnjevati rešitev problema, npr. omejitve vrednosti spremenljivk na določene intervale vrednosti
ang.: constraint satisfaction

zaglávna datotéka -e -e ž v programskih jezikih C in C++ datoteka, ki vsebuje deklaracije tipov, funkcij in spremenljivk, ki se lahko uporabijo v prevajalnih enotah, v katerih niso definirane
ang.: header file

zakasnítev -tve ž **1.** koda, običajno v obliki podprograma, ki se uporablja za izračun, ki ga je med izvajanjem programa mogoče odložiti
ang.: thunk
2. časovni zamik med trenutkoma, ko sta bili zajeti vrednosti v časovni vrsti, ki je običajno podan kot število časovnih korakov med trenutkoma
ang.: lag

zakasnjêna vrédnost -e -i ž vrednost v časovni vrsti, ki je določeno število časovnih korakov oddaljena od trenutnega časovnega koraka
ang.: lagged value

zalédje -a s → zalédni sistém

zalédni sistém -ega -a m del računalniškega sistema ali aplikacije, ki je skrit uporabniku in namenjen izvedbi ključnih operacij, ki podpirajo funkcionalnosti računalniškega sistema ali aplikacije **S**: zalédje
ang.: backend

zamenjevalno pravilo -ega -a **s** pravilo, ki določa, katero stran v glavnem pomnilniku naj nadomesti zahtevana stran v zunanjem pomnilniku
ang.: replacement policy

zamenjevalno pravilo FIFO -ega -a -- [fifó] **s** **1.** zamenjevalno pravilo, pri katerem v predpomnilniku nov blok prepíše obstoječi blok, ki je najdlje v predpomnilniku
ang.: first-in first-out replacement policy, FIFO replacement policy
2. zamenjevalno pravilo, pri katerem v glavnem pomnilniku nova stran prepíše obstoječo stran, ki je najdlje v glavnem pomnilniku
ang.: first-in first-out replacement policy, FIFO replacement policy

zamenjevalno pravilo LRU -ega -a -- [lɔrɔú] **s** **1.** zamenjevalno pravilo, pri katerem v predpomnilniku nov blok prepíše obstoječi blok, do katerega najdlje ni bilo dostopano
ang.: least recently used replacement policy, LRU replacement policy
2. zamenjevalno pravilo, pri katerem v glavnem pomnilniku nova stran prepíše obstoječo stran, do katere najdlje ni bilo dostopano
ang.: least recently used replacement policy, LRU replacement policy

zamíkanje -a **s** zapis izvorne kode programa, pri katerem se struktura programa ponazori z odmikom vsebine posamezne vrstice od levega roba besedila
ang.: indentation

zapàh -áha **m** digitalno elektronsko vezje, ki ima dve stabilni stanji in je zmožno pomniti en bit informacije, reagira le ob spremembah vhodnih signalov in ne uporablja urnega signala
ang.: latch

zaprtje -a **s** **1.** kombinacija kode in okolja, v katerem se koda izvrši
ang.: closure
2. izraz v lambda računu skupaj z vrednostmi njegovih prostih spremenljivk
ang.: closure

zasébní kljúč -ega -a **m** kriptografski ključ za izvajanje kriptografskih operacij v asimetrični kriptografiji, ki je poznan le entiteti, kateri pripada, in se pri nasprotnih kriptografskih operacijah uporablja v nasprotni vlogi kot pripadajoč javni ključ, npr. za dešifriranje sporočil, ne pa za šifriranje, za izračun digitalnega podpisa, ne pa za preverjanje njegove veljavnosti
ang.: private key

zasébnó omréžje -ega -a **s** računalniško omrežje, ki se uporablja znotraj posamezne organizacije ali skupine uporabnikov in do katerega ni mogoče neposredno dostopati z interneta, npr. omrežje računalniških naprav znotraj podjetja ali stanovanja
ang.: private network

zasénčeno imé -ega -na **s** ime, katerega definicija je v gnezdenem dosegu razveljavljena zaradi nove definicije istega imena
ang.: shadowed identifier

zaslòn -òna **m** del monitorja, na katerem nastane slika
ang.: screen

zaúpanja vrédna trétja oséba -- -e -e -e **ž** entiteta, ki uživa vnaprej določeno zaupanje za opravljanje izbrane naloge in omogoča ostalim entitetam vzpostaviti varni komunikacijski kanal, npr. overitelj digitalnih potrdil
ang.: trusted third party

zaúpanje -a **s** **1.** subjektivno prepričanje entitete, da je neka druga entiteta zanjo zmožna in voljna opraviti neko nalogo ali storitev
ang.: trust
2. v strojnem učenju verjetnost, da je v primeru izpolnjevanja pogojnega dela povezovalnega pravila izpolnjen tudi posledični del pravila
ang.: confidence

zaúpnost -i **ž** → tájnost

zavarováni komunikácijski kanál -ega -ega -a **m** → várni komunikácijski kanál

zlívanje podátkov -a -- **s** postopek združevanja podatkov iz različnih podatkovnih virov z namenom pridobitve bolj kakovostne in natančne informacije, kot bi bila pridobljena iz posameznih podatkovnih virov
ang.: data fusion

zlonamérna prográmska opréma -e -e -e **ž** programska oprema za motenje normalnega delovanja računalnika, s katero napadalec okuži računalniške sisteme ali omrežja, da pridobi dostop do njih ali do v njih shranjenih podatkov
ang.: malware, malicious software

zlonamérno vozlišče -ega -a **s** vozlišče, ki ga ima napadalec pod nadzorom in mu omogoča, da preko njega izvaja napade v omrežju
ang.: malicious node

znáčka -e **ž** **1.** ukaz v označevalnem jeziku, sestavljen iz zaporedja znakov, ki določa strukturo ali videz vsebine dokumenta
ang.: tag, markup tag
2. elektronska naprava, ki je sestavni del sistema radiofrekvenčne identifikacije in sestoji iz čipa, na katerem so podatki o njenem nosilcu, in antene, ki ji omogoča komunikacijo s čitalnikom
ang.: tag

zverížena kóda -e -e **ž** izvorna koda, ki je napisana tako, da je prikrito razumevanje njenega delovanja z namenom npr. zaščite intelektualne lastnine, prikrievanja zlih namenov
ang.: obfuscated code

žívi objém -ega -éma **m** stanje v skupini procesov, ko se procesi nenehno enako odzivajo na spremembe v drugih procesih, zaradi česar ne more priti do nadaljevanja njihovega izvajanja
ang.: livelock

Terminološki slovar živinoreje

adipocít -a m → maščôbna célica

akvapónika -e ž proizvodni sistem, pri katerem se gojenje vrtnin v vodnem okolju kombinira z rejo vodnih organizmov, predvsem rib in rakov, in v katerem vrtnine porabljajo v vodi raztopljena hranila iz izločkov vodnih organizmov ter tako prečiščujejo vodo, ki se vrača v bazen z vodnimi organizmi
ang.: aquaponics

asortatívno párlenje -ega -a s nenaključno parjenje, pri katerem se pogosteje kot po naključju pariyo osebki podobnih genotipov ali fenotipov, npr. velike živali z velikimi ali majhne živali z majhnimi
S: pozitivno asortatívno párlenje
ang.: assortative mating

big bag vréča --- -e [bíg bêg] ž → vrečón

bk -ja [beká] m krat. ↔ brick

brákična vôda -e -e ž → somórnica

brick -a [brík] m recisivna mutacija pri čebelah, ki preprečuje tvorbo pigmentnih granul in povzroča kopičenje 3-hidroksi-kinurenina, opečnato obarvanost oči, slabši vid in posledično slabšo preživetveno sposobnost čebel **K:** *bk*
ang.: brick, *bk*

ch -ja [cehá] m krat. ↔ chartreuse

chartreuse -a [šartréz] m skupina mutacij pri čebelah, pri katerih se 3-hidroksi-kinurenin kopiči v pigmentnih celicah očesa in povzročajo zeleno-rumeno obarvanost oči, zeleno obarvanost prekursorja omokroma, slabši vid in posledično slabšo preživetveno sposobnost čebel **K:** *ch*
ang.: chartreuse, *ch*

cherry -ja [čêri] m recisivna mutacija pri čebelah, ki povzroča rdečo obarvanost oči v različnih barvnih odtenkih, slabši vid in posledično slabšo preživetveno sposobnost čebel
ang.: cherry

cr -a [ceèr] m krat. ↔ cream

cream -a [krím] m recisivna mutacija pri čebelah, ki preprečuje sintezo omokroma in vezavo prekursorja 3-hidroksi-kinurenina na nosilne beljakovinske granule v pigmentnih celicah očesa in povzroča njegovo kopičenje v pigmentnih celicah očesa ter hemolimfi, slabši vid in posledično slabšo preživetveno sposobnost čebel **K:** *cr*
ang.: cream, *cr*

D -ja [dé] m krat. ↔ povéšena kríla

debélo črevó -ega -ésa s del prebavnega trakta, ki se nahaja za tankim črevesom in kjer poteka mikrobna razgradnja krme, predvsem NŠP, absorpcija nekaterih hranil, npr. rudninskih snovi, vode, HMK, ter oblikovanje blata in je pri sesalcih sestavljen iz slepega črevesa, kolona, danke in zadnjika, pri perutnini pa iz dveh slepih čreves in zelo kratkega kolona ter se končuje v kloaki
ang.: large intestine

depurácija škóljik -e -- ž → prečiščévánje škóljik

diadrómna vrsta -e -e ž vrsta rib, katere predstavniki migrirajo med sladkimi in slanimi vodami in je lahko anadromna, katadromna ali amfidromna
ang.: diadromous species

dísasortatívno párlenje -ega -a s nenaključno parjenje, pri katerem se pogosteje kot po naključju pariyo osebki različnih genotipov ali fenotipov, npr. velike živali z majhnimi ali majhne živali z velikimi
S: negativno asortatívno párlenje
ang.: disassortative mating

disékcija -e ž → raztelésba

dnévník veterínárskih poségov -a --- m obvezen dokument za vse imetnike rejnih živali na kmetijskih gospodarstvih, v katerega se beležijo podatki o zdravljenju živali in preventivnih ukrepih ter uporabi zdravil v reji **S:** veterínárski dnévník
ang.: logbook of the on-farm veterinary interventions

dvódelna máternica -e -e ž maternica, ki ima en maternični vrat, dobro razvito maternično telo in dva srednje dolga maternična rogova, npr. pri psici, mački
ang.: bipartite uterus

dvójna máternica -e -e ž maternica, ki ima dva maternična vratova, je brez materničnega telesa in ima dva popolnoma ločena maternična rogova, npr. pri kunki, miši in podgani
ang.: duplex uterus

dvóroga máternica -e -e ž maternica, ki ima en maternični vrat, majhno maternično telo in dolga ločena maternična rogova, npr. pri svinji, ali bolj izraženo maternično telo in srednje dolga maternična rogova, ki sta ločena s pregrado, npr. pri

kravi in ovci, ali močno izraženo maternično telo in kratka maternična rogova, npr. pri kobili
ang.: bicornuate uterus

dvósmérni selékcijski poskús -ega -ega -a
m poskus, v katerem se živali izhodiščne populacije razdeli v dve skupini, znotraj katerih se v eni izvaja selekcija na določeno lastnost v smeri povečevanja in v drugi v smeri zmanjševanja fenotipskih vrednosti, npr. z namenom raziskovanja simetrije odziva na selekcijo, koreliranega odziva pri drugih lastnostih
ang.: divergent selection experiment, two-way selection experiment

ekstenzívno ribogójstvo -ega -a **s** toplovodno ribogojstvo, pri katerem se krapovci prehranjujejo samo s krmo, ki je pridelana v ribniku, in je gostota naselitve na enoto prostornine vode v ribniku manjša kot pri polintenzivnem in intenzivnem ribogojstvu
ang.: extensive fish farming

éktoparazít -a **m** → zunánji zajedávec

ektotêrmna živál -e -i **ž** → hladnokrívna živál

endométrij -a **m** notranja epitelna plast stene maternice, katere debelina v materničnih rogovih in materničnem telesu je odvisna od faze estričnega ciklusa in vsebuje veliko žleznih celic **S:** máternična slúznica
ang.: endometrium

éndoparazít -a **m** → nótranji zajedávec

endotêrmna živál -e -i **ž** → toplokrívna živál

ênosmétni selékcijski poskús -ega -ega -a
m poskus, v katerem se živali izhodiščne populacije razdeli v dve skupini, pri čemer ena predstavlja kontrolno linijo, pri kateri se selekcija ne izvaja, v drugi pa se izvaja selekcija na določeno lastnost v smeri povečevanja ali zmanjševanja fenotipskih vrednosti, npr. z namenom raziskovanja realizirane heritabilite, kratkoročnega ali dolgoročnega odziva, koreliranega odziva pri drugih lastnostih
ang.: truncation selection experiment

ênospôlnost -i **ž** stanje, pri katerem so pri živalih celotno življenje prisotni le moški ali le ženski spolni organi in je značilno za veliko večino živalskih vrst
S: gonohórizem
ang.: gonochorism

fasciolóza -e **ž** → metljávost

fótična cóna -e -e **ž** → trofogéni slòj

gonohórizem -zma **m** → ênospôlnost

Graafov folíkel -ega -kla [gráfov] **m** → terciárni folíkel

Hántlov índeks -ega -a **m** kvocient med dolžino spodnjega in zgornjega roba tretje kubitalne celice krila čebel, ki se uporablja za ločevanje populacij čebel
ang.: Hantel index

hkrátna dvóspôlnost -e -i **ž** dvospolnost, pri kateri so pri živali istočasno prisotni funkcionalni moški in ženski spolni organi in se lahko pari, npr.

akvarijska riba zlati zaselek, se lahko samooplođi, npr. riba vrste *Kryptolebias marmoratus*, lahko pa se pari ali samooplođi, če partnerja ni na voljo, npr. kopenski bananin polž
ang.: simultaneous hermaphroditism

hladnokrívna živál -e -i **ž** žival, pri kateri se telesna temperatura in z njo povezana intenzivnost presnovnih procesov spreminjata v odvisnosti od temperature okolja in ki lahko uravnava svojo telesno temperaturo npr. z izpostavljanjem soncu, spreminjanjem barve telesa, tresenjem mišic, mahanjem s krili, npr. ribe, žuželke, plazilci
S: ektotêrmna živál, poikilotêrmna živál
ang.: cold-blooded animal

homeotêrmna živál -e -i **ž** → toplokrívna živál

i-ja **m** krat. ↔ ivory

iglú -ja **m** plastičen in nastlan samostoječ hlevček, navadno z izpustom, za rejo enega ali več telet na prostem, ki jim zagotavlja zaščito pred dežjem, vetrom in soncem ter ustrezno klimo, s čimer se zmanjšuje tveganje za pojav bolezni dihal in prenos bolezni v čredi
ang.: calf igloo

intenzívna páša povprék -e -e -- **ž** sistem paše, ki se izvaja na ravnih in zelo rodovitnih pašnikih s kakovostno travno rušo in pri katerem se pašnik razdeli v razmerju 40 : 60 z začasno elektroograjo na dve čredinki in je namenjen predvsem za pašo visokoproduktivnih krav molznic
ang.: intensive continuous grazing

intenzívno ribogójstvo -ega -a **s** ribogojstvo, pri katerem se postrvi, slanovodne ribe in krapovce krmi le z dodano krmo, pri čemer se pri krapovcih primarna proizvodnja biomase v ribniku zanemari, in je gostota naselitve na enoto prostornine vode večja kot pri ekstenzivnem in polintenzivnem ribogojstvu
ang.: intensive fish farming

ivory -ja [ájvori] **m** recesivna mutacija gena za kinurenin-3-kidroksikinazo pri čebelah, ki preprečuje sintezo barvila omokrom in povzroča kopičenje kinurenina v pigmentnih očesnih celicah, slabši vid in posledično slabšo preživetveno sposobnost čebel **K:** *i*
ang.: ivory, *i*

jumbo vréča -- -e [džámbo] **ž** → vrečón

kontrólna línija -e -e **ž** linija živali v selekcijskem poskusu, ki ni podvržena selekciji in služi za primerjavo s selekcionirano linijo
ang.: control line

korelírani odzív -ega -a **m** sprememba povprečne fenotipske vrednosti za eno lastnost v populaciji ali liniji, ki je posledica selekcije na drugo lastnost, ki je s prvo lastnostjo genetsko povezana
ang.: correlated response

lážna dvóspôlnost -e -i **ž** stanje, pri katerem so pri živali prisotne spolne žleze enega spola, zunanji reprodukativni organi pa so podobni zunanjim reprodukativnim organom nasprotnega spola, npr.

samec z modi in klitorisom, samica z jajčnikoma in penisom **S:** lážni hermafroditizem
ang.: pseudohermaphroditism

lážni hermafroditizem -ega -zma **m** → lážna dvospôlnost

maščôbna célica -e -e **ž** telesna celica okrogle ali poligonalne oblike, ki je najpomembnejši gradnik maščobnega tkiva in je specializirana za shranjevanje energije **S:** adipocít
ang.: fat cell

máternična slúznica -e -e **ž** → endométrijs

máternični róg -ega -a **m** vsak od dveh cevastih delov maternice, v katerega se v začetnem delu izliva jajcevod, njegov končni del se pri kobili pravokotno nadaljuje v maternično telo, pri kravah, kozah in ovcah je rahlo polkrožno zavito, medtem ko je pri svinjah zelo dolg in je videti podoben tankemu črevesu
ang.: uterine horn

máternični vrát -ega -ú **m** zoženi del maternice med materničnim telesom in nožnico, ki se končuje z materničnim ustjem in z močnimi krožnimi gladkimi mišicami zapira vhod v maternico ter ima sluznico z gubami, ki še dodatno preprečujejo vstop bakterij iz nožnice, in se odpre le v času pojatve in poroda
ang.: cervix of uterus, neck of uterus, neck of womb

máternično teló -ega -ésa **s** del maternice z debelo steno in ozko špranjo, ki je v sprednjem delu povezan z materničnima rogovoma v primeru dvodelne in dvorožne maternice, v zadnjem delu pa ga maternična ožina ločuje od materničnega vratu, in je glede na velikost maternice največji pri kobili, srednje velik pri kravi, ovci in kozi ter najmanjši pri svinji
ang.: body of uterus, uterine body

méra plódnosti -e -- **ž** kazalnik, ki se ga uporablja pri presoji uspešnosti reprodukcije in gospodarnosti ter za primerjavo med rejami, npr. število živorojenih pujskov na gnezdo, doba med kotitvama, poporodni premor
ang.: measure of reproduction, measure of reproductive efficiency

metljávost -i **ž** zajedavska bolezen, ki jo povzroča okužba z velikim metljajem (*Fasciola hepatica*), s katerim se največkrat okužijo prežvekovalci na močvirskih pašnikih in povzroča poškodbe ter krvavitve jeter, slabokrvnost, driske, hujšanje in zmanjšanje prireje **S:** fasciolóza
ang.: fasciolosis, liver flukes

míkroinkapsulírana kírma -e -e **ž** krma za ribe, pri kateri so delci obdani s tanko plastjo nestrupenega, v vodi topnega in za ribe lahko prebavljivega materiala, npr. kalcijevega alginata, ki preprečuje raztapljanje krme in ekstrahiranje hranljivih snovi iz nje
ang.: microencapsulated feed

miométrijs -a **m** srednji, najdebelejši del stene maternice, ki je sestavljen iz notranje krožne gladkomišične plasti, srednje vezivnotkivne plasti

s krvnimi in limfnimi žilami ter zunanje podolžne gladkomišične plasti
ang.: myometrium

míšična célica -e -e **ž** telesna celica podolgovate nitaste oblike, ki se lahko krči in tako proizvaja fizikalno silo in omogoča gibanje okončin in tkiv
S: míšično vlákno
ang.: muscle cell

míšično vlákno -ega -a **s** → míšična célica

mléčna alveóla -e -e **ž** → mlekotvórni mehúrcék

mlekovtórni mehúrcék -ega -čka **m** votlina v žlezem delu vimena, obdana z mlekovtornimi celicami, krvožilnim, vezivnim in mišičnim tkivom, kjer se iz gradnikov, npr. glukoze, aminokislin, maščobnih kislin, rudninskih snovi, vitaminov, tvori mleko ter se z izvodilom povezuje s sistemom mlečnih kanalčkov in kanalov **S:** mléčna alveóla
ang.: mammary alveolus

načrtno párlenje -ega -a **s** parjenje, pri katerem se izbira pare samcev in samic z določenim ciljem, npr. največjega genetskega napredka ali ekonomskega učinka, izboljševanje slabih telesnih lastnosti, razvoja inbridirane linije, ohranjanja genetske variabilnosti **S:** naménsko párlenje
ang.: planned mating

nakljúčno párlenje -ega -a **s** **1.** koncept v kvantitativni genetiki, ki predpostavlja, da ima v neki populaciji vsaka gameta enako verjetnost združitve z drugo gameto **S:** panmiksíja
ang.: panmixis, random mating
2. parjenje v populaciji, pri katerem ima vsak osebek enako verjetnost parjenja z osebkom drugega spola, ne glede na genotip, sorodnost ali geografsko lokacijo
ang.: random mating

naménsko párlenje -ega -a **s** → načrtno párlenje

naslonílo -a **s** plošča, pritrjena poševno na steno prasitvenega kotca, katere spodnji rob je odmaknjen približno 15 cm od stene in 20 cm od tal, ki služi kot pomoč pri uleganju svinje, hkrati pa zaščiti pujske, da jih svinja ne poleži
ang.: sloped wall

navídezna ográja -e -e **ž** sistem, sestavljen iz GPS-ovratnice z dvema elektrodama na pašni živali, ki z zvočnimi in električnimi dražljaji odvrta žival, da bi prečkala mejo pašnika, in spletne aplikacije, preko katere se določi območje pašnika **S:** vírtualna ográja
ang.: virtual fence

negatívno asortatívno párlenje -ega -ega -a **s** → dísasortatívno párlenje

nènakljúčno párlenje -ega -a **s** parjenje v populaciji, pri katerem nima vsak osebek enake verjetnosti parjenja z osebkom drugega spola, zaradi česar odstopa od naključnega parjenja, npr. asortativno parjenje, sorodstveno parjenje, parjenje med osebki iste podpopulacije v primeru razdelitve populacije v podpopulacije
ang.: nonrandom mating

nótranji parazít -ega -a m → nótranji zajedávec

nótranji zajedávec -ega -vca m zajedavec, ki zajeda v gostitelju, npr. praživali, trakulje in želodčno-črevesni črvi v prebavilih, metljaji v jetrih ali prebavilih, pljučni črvi v pljučih **S**: éndoparazít, nótranji parazít

ang.: endoparasite, internal parasite

oceanodrómná vrsta -e -e ž vrsta rib, katere predstavniki migrirajo znotraj slanih voda, npr. modroplavuti tun, severnomorska iverka

ang.: oceanodromous species

odmérjeno krmljenje -ega -a s način krmljenja, pri katerem se živalim daje le toliko krme, da se zagotavlja le delno ali minimalno pokritje potreb po hranljivih snoveh, npr. za boljše izkoriščanje hranljivih snovi, za zaščito pred prebavnimi motnjami

S: omejeno krmljenje, restriktivno krmljenje

ang.: restricted feeding

omejeno krmljenje -ega -a s → odmérjeno krmljenje

otolít -a m struktura iz kalcijevega karbonata, ki se nahaja v notranjem ušesu vretenčarjev, služi zaznavanju horizontalnega in vertikalnega gibanja ter pri ribah kostnicah prirašča z dodajanjem plasti kalcijevega karbonata in želatinastega matriksa, zaradi česar se lahko tako nastale letnice uporabijo za določanje starosti rib **S**: statolít

ang.: otoconium, otolith, statoconium, statolith

p -ja [pé] m krat. ↔ pearl

panmiksija -e ž → naključno párjenje (1)

parazít -a m → zajedávec

parazitárna bolézen -e -zni ž → zajedávská bolézen

parazitóza -e ž → zajedávská bolézen

páša povprék -e -- ž enostaven ekstenziven sistem paše, pri katerem se živali pasejo po celotnem ograjenem pašniku istočasno preko cele pašne sezone in za katerega je značilno veliko tveganje prepašenosti, zaraščanje delov pašnika, manjša potreba po delovni sili in manjši stroški za postavitev ograj

ang.: continous grazing

pearl -a [pərl] m recesivna mutacija pri čebelah, ki preprečuje pretvorbo 3-hidroksi-kinurenina v granularno obliko v pigmentnih celicah očesa in povzroča njegovo kopičenje v pigmentnih celicah očesa ter hemolimfi, slabši vid in posledično slabšo preživetveno sposobnost čebel **K**: p

ang.: pearl, p

pelágična ríba -e -e ž vrsta rib, katere predstavniki živijo v vodnem stolpcu stran od obale in so prehransko neodvisni od hrane, ki se nahaja na morskem ali jezerskem dnu, npr. sardela, skuša, girica, losos

ang.: pelagic fish

perimétrij -a m zunanja serozna plast stene maternice, ki je del potrebušnice in izloča vodeno,

sokrvici podobno tekočino, ki zmanjšuje trenje med organi v trebušni votlini

ang.: perimetrium, serous coat of uterus

permanéntno okólje -ega -a s skupek negenetskih dejavnikov, ki vplivajo na fenotipske vrednosti iste živali v času njenega celotnega življenja in se pri genetskem vrednotenju uporabljajo kot naključni vpliv v ponovljivostnem modelu

ang.: permanent environment

plavajóča krma -e -e ž ekstrudirana krma za ribe, ki vsebuje več kot 20 % škroba, manj kot 6 % maščob, manj kot 25 % vlage in ostaja na vodni površini več ur, s čimer se lažje uravnava dnevna količina krme po posamezni ribi, zmanjša raztros krme in onesnaženje vode

ang.: floating feed

pobóčnica -e ž sistem taktilnih čutilnih organov, s katerim ribe zaznavajo gibanje, tresljaje in spremembe v pritisku vode ter je sestavljen iz niza mehanoreceptorjev, ki se nahajajo v podkožnih kanalih na glavi ribe in na bočnih straneh njenega telesa v liniji od škržnih poklopcev do osnove repa

ang.: lateral line organ, lateral line system

poikilotêrmná živál -e -i ž → hladnokrívna živál

pôlintenzívno ribogójstvo -ega -a s

toplovodno ribogojstvo, pri katerem se krapovci prehranjujejo deloma s krmo, ki je pridelana v ribniku, in deloma z dodano krmo ter pri katerem je gostota naselitve na enoto prostornine vode v ribniku večja kot pri ekstenzivnem in manjša kot pri intenzivnem ribogojstvu

ang.: semi-intensive fish farming

potamodrómná vrsta -e -e ž vrsta rib, katere predstavniki migrirajo znotraj sladkih voda, npr. podust, jezerski jeseter

ang.: potamodromous species

povéšena kríla -ih kríl ž mn. dominantna mutacija pri čebelah, ki povzroči nižjo držo kril, kar zmanjšuje njihovo sposobnost za letenje **K**: D

ang.: droopy wings, D

pozitívno asortatívno párjenje -ega -ega -a s → asortatívno párjenje

prečiščévánie škóljk -a -- s postopek, pri katerem se po izlovu iz zmerno kontaminiranih školjk odstranjujejo mikrobiološka onesnaževala tako, da se žive školjke premesti v čisto morskovo vodo, kjer se jih pusti od nekaj ur do nekaj dni **S**: depurácija školjk

ang.: bivalve depuration

pretóčna ribogójnica -e -e ž ribogojnica, v katero ves čas doteka še ne uporabljena voda iz vodotoka ali iz izvira, ki se po uporabi vrača v vodotok, in se uporablja zlasti za rejo postrvi

ang.: flow-through fish culture system

pridnéna ríba -e -e ž vrsta rib, katere predstavniki živijo in se hranijo na morskem ali jezerskem dnu ali tik nad njim, npr. oslič, orada, brancin

ang.: demersal fish, groundfish

primordiální folíkel -ega -kla **m** mirujoč folikel, ki se razvije v času prenatalnega razvoja samice ter ga sestavlja jajčna celica v profazi prve mejotične delitve, ki jo obdaja ena plast ploščatih zrnatih epitelnih celic
ang.: primordial ovarian follicle

protoandrija -e **ž** zaporedna dvospolnost, pri kateri začne žival življenje kot samec in se kasneje preobrazi v samico ter se pogosto pojavlja pri nekaterih vrstah rib, npr. oradi, cimetovi klovnovki
ang.: protandry

razpléčenost -i **ž** nepravilna oblika prsnega dela živali, pri kateri je opazna vrzel med vrhom plečeta in stranskim delom prsnega koša, ker popustijo vezi med plečnico in prsnim košem na obeh straneh telesa, ter je lahko genetska, pogosteje pa pridobljena zaradi nepravilne hlevske opreme, npr. ležišča pri govedu brez temenske zapore
ang.: open shoulder

raztelésba -e **ž** postopek, v katerem se poginulo ali poskusno žival po usmrtni razreže na posamezne organe, tkiva, telesne dele z namenom ugotovitve vzroka pogina ali za laboratorijsko analizo
S: disékcija
ang.: dissection

recirkulácijska ribogójnica -e -e **ž** ribogojnica, v kateri se uporabljena voda najprej mehansko in biološko očisti, razplini, obogati s kisikom, razkuži in ponovno vrne v sistem
ang.: recirculating aquaculture system, recirculating fish farm

redeglúcija -e **ž** zadnja, peta faza prežvekovanja, ko pride do požiranja prežvečenega bolusa, ki ponovno prispe v predželodce in se primeša ostali vsebini
ang.: redeglutition, reswallowing

regurgitácija -e **ž** **1.** vračanje želodčne vsebine v zgornje dele prebavnega trakta
ang.: regurgitation
2. prva faza prežvekovanja, ko se vampova vsebina vsesa v požiralnik
ang.: --

reinsalivácija -e **ž** četrta faza prežvekovanja, ko se bolus ob remastikaciji v ustih dobro prepoji s slino
ang.: reinsalivation

rejékcija -e **ž** druga faza prežvekovanja, ko zgornji del vsesane vampove vsebine ali bolus potuje po požiralniku navzgor in prispe v usta, spodnji del pa se vrne v kapico
ang.: --

remastikácija -e **ž** tretja faza prežvekovanja, ko se bolus temeljito prežveči v ustih, ob tem pa poteka reinsalivacija
ang.: rechewing, remastication

reproduktívna zmogljívnost -e -i **ž** maksimalno število potomcev, ki bi se jih teoretično lahko v celem življenju dobilo od ene živali, npr. samica krapa v celem življenju izloči v vodno okolje

od enega do treh milijonov iker in bi se od nje lahko dobilo prav toliko potomcev
ang.: reproductive capacity, reproductive potential

restriktívno krmljenje -ega -a **s** → odmérjeno krmljenje

S-a [ès] **m** krat. ↔ snow

selékcíjska relaksácija -e -e **ž** prenehanje selekcije v selekcijskem poskusu, običajno z namenom raziskovanja posledic le-tega
ang.: relaxation of selection

selekciónírana línija -e -e **ž** linija živali v selekcijskem poskusu, znotraj katere se odbira živali na eno ali več lastnosti in se proučuje njeno odstopanje od kontrolne linije
ang.: selected line

selektívno párjenje -ega -a **s** parjenje, ki pri izbiri osebkov vključuje selekcijo na eno ali več lastnosti in ima za posledico spreminjanje frekvence alelov v populaciji
ang.: selective mating

séme -éna **s** telesna tekočina, ki nastaja v modih, obmodkih in pomožnih spolnih žlezah ter vsebuje semenčice in semensko plazmo z organskimi ter anorganskimi snovmi, ki semenčicam zagotavljajo preživetje, dozorevanje in gibljivost **S:** spérma
ang.: sperm

senéno mesó -ega -á **s** meso živali, ki so krmljene brez silirane krme, pretežno z mrvo, in morajo biti v poletnem času najmanj 120 dni na paši, delež SS obroka iz voluminozne krme mora na letni ravni dosegati najmanj 70 % zaužite SS, dodana močna krma pa ne sme biti gensko spremenjena
ang.: hay meat

senéno mléko -ega -a **s** mleko molznic, ki so krmljene brez silirane krme, pretežno z mrvo in zeleno krmo, pri čemer mora delež SS obroka iz voluminozne krme na letni ravni dosegati najmanj 75 % zaužite SS, dodana močna krma pa ne sme biti gensko spremenjena
ang.: hay milk

slépič -a **m** močno zožen podaljšek slepega črevesa, ki ga imajo le nekatere vrste domačih živali, npr. kunci, in je sestavljen iz limfoidnih celic ter ima pomembno vlogo pri imunskem odzivu
ang.: cecal appendix

slépo črevó -ega -ésa **s** prvi del debelega črevesa, kjer pri nekaterih živalskih vrstah, npr. konjih, kuncih, nojih, goseh, poteka obsežna mikrobna razgradnja NŠP ter absorpcija nekaterih hranil, npr. rudninskih snovi, HMK, vode, in je pri sesalcih neparen, pri perutnini pa paren organ
ang.: cecum

snow -a [snóv] **m** recesivna mutacija gena za triptofan-oksigenazo pri čebelah, ki preprečuje sintezo barvila omokrom in povzroča kopičenje aminokislina triptofan v pigmentnih očesnih celicah, slabši vid in posledično slabšo preživetveno sposobnost čebel **K:** s
ang.: snow, s

somórnica -e ž slankasta voda, ki v litru vsebuje od 0,5 do 30 g raztopljenih soli in najpogosteje nastane z mešanjem sladke in morske vode, najpogosteje ob izlivih sladkih voda v morje, ter nekaterim diadromnim vrstam rib, npr. lososom, omogoča, da ob prehodu iz sladke vode v morje prilagodijo fiziološke procese aktivnega nadziranja osmotskega tlaka telesnih tekočin **S**: brákična vóda
ang.: brackish water, brack water

spêrma -e ž → séme

spermatogenéza -e ž gametogeneza pri samcih, ki poteka v modih v treh fazah, in sicer v fazi mitotične delitve spermatogonijev, fazi mejotične delitve in fazi spermiogeneze
ang.: spermatogenesis

spermiogenéza -e ž zadnja faza spermatogeneze, v kateri se spermatide diferencirajo v funkcionalne semenčice
ang.: spermiogenesis

stabilna skupína -e -e ž → státična skupína

Stánusova telésca -ih -ésc **s mn.** endokrini organ rib kostnic, ki se pri različnih vrstah rib nahaja v različnih predelih ledvic in z izločanjem hormona staniokalcina skrbi za uravnavanje nivoja kalcija v krvi **S**: Stánusove korpúskule
ang.: corpuscles of Stannius

Stánusove korpúskule -ih -ul ž **mn.** → Stánusova telésca

státična skupína -e -e ž navadno manjša skupina svinj in/ali mladic v skupinskem boks, ki so v približno istem stadiju brejosti, katere sestava ostane stalna od oblikovanja skupine po obrejitvi do premika v praslišče pred pravitvijo in ima praviloma stabilno socialno hierarhijo **S**: stabilna skupína
ang.: static group

statolít -a **m** → otolít

tánko črevó -ega -ésa **s** del prebavnega trakta, ki se nahaja za želodcem in kjer poteka večina razgradnje krme s prebavnimi sokovi, ki se izločajo iz sluznice, jeter in trebušne slinavke, ter večina absorpcije razgrajenih hranljivih snovi in je pri sesalcih in pticah sestavljen iz dvanajstnika, teščega in vitega črevesa
ang.: small intestine

tehnopatíja -e ž poškodba ali bolezensko stanje živali, do katerega pride zaradi neustrezne nastanitve in/ali opreme, npr. pri govedu šepanje zaradi spolzkih tal, pri pujskih odrgnjena koža zaradi grobih tal, pri konjih žulji zaradi sedla, nekroze
ang.: --

terciárni folíkel -ega -kla **m** folikel, ki se razvije iz sekundarnega folikla in v katerem je celotna tekočina znotraj ene votlinice, ki jo obdaja več slojev kubičnih zrnatih epitelnih celic, na mestu, kjer se nahaja jajčna celica, pa so le-te nakopičene in tvorijo hribček **S**: Graafov folíkel
ang.: antral follicle, Graafian follicle, tertiary ovarian follicle

toplokívna živál -e -i ž žival, ki ne glede na spremembe temperature okolja ohranja stalno telesno temperaturo, in sicer s pomočjo presnovnih procesov ter prilagoditvenih mehanizmov, kot so npr. znojenje, uravnavanje dotoka krvi v posamezne telesne dele, spreminjanje razmerja med površino in prostornino telesa, npr. ptice, sesalci **S**: endotêrmna živál, homeotêrmna živál
ang.: warm-blooded animal

trofogéni slòj -ega slòja **m** zgornja plast vode v jezeru ali morju, v katero prodira sončna svetloba, ki primarnim proizvajalcem, npr. fitoplanktonu, zagotavlja energijo za fotosintezo in v kateri prebiva večina vodnih organizmov, npr. zooplankton, nevston, nekton **S**: fótična cóna
ang.: photic zone, trophogenic zone

urofíza -e ž nevrosekretorni organ, ki se nahaja v kavdalnem delu hrbtenjače rib kostnic in izloča neurohormone urotenzine
ang.: urophysis

veterinárski dnévník -ega -a **m** → dnévník veterinárskih poségov

vírtualna ográja -e -e ž → navídezna ográja

vrečón -a **m** velika vreča različnih dimenzij za skladiščenje in transport npr. močne krme, ki ima prostornino običajno okrog 1 m³ in se jo polni z zgornje strani, prazni pa z zgornje ali spodnje strani **S**: big bag vréča, jumbo vréča
ang.: big bag, jumbo bag

Wébrove koččice -ih -ic ž **mn.** niz zelo drobnih koččic, ki pri številnih vrstah rib kostnic povezuje ribji mehur z notranjim ušesom ter deluje kot ojačevalec zvočnih valov, da jih notranje uho bolje zazna
ang.: Weberian apparatus, Weberian ossicles

zajedávec -vca **m** enocelični ali večcelični živalski ali rastlinski organizem, ki stalno živi ali se občasno prehranjuje na ali v organizmu gostitelja, ki zato trpi škodo **S**: parazit
ang.: parasite

zajedávská bolézen -e -zni ž bolezen, ki nastane zaradi naselitve ali okužbe z notranjimi ali zunanji zajedavci, npr. praživalmi, trakuljami, ušmi, garjami, pršicami, ki se na žival najpogosteje prenesejo z neposrednim stikom, preko vmesnih gostiteljev ali z zauživanjem onesnažene krme in vode, npr. kokcidioza, trakuljavost, pršičavost, askaridoza, metljivost **S**: parazitárna bolézen, parazitóza
ang.: parasitic disease

zaporédna dvóspôlnost -e -i ž dvospolnost, pri kateri je žival del življenja enega spola, del pa nasprotnega spola ter se lahko pojavlja kot protoandrija, protoginija ali dvosmerna zamenjava spola, npr. pri ribah, polžih, rakih
ang.: sequential hermaphroditism

zaprta populácija -e -e ž populacija, v katero ni vnosa osebkov in drugega genetskega materiala iz drugih populacij, parjenja potekajo zgolj med osebki

znotraj populacije, velikost populacije se spreminja le zaradi rojstev ali smrti, nova genetska variabilnost pa je posledica mutacij

ang.: closed population

zaščitna préčka -e -e ž kovinska ali plastična cev, pritrjena na steno prasiatvenega kotca približno 15 cm od stene in 20 cm od tal, ki svinji prepreči, da bi se ulegla tik ob steno in pri tem poležala pujske

ang.: guard rail

zootéhniška océna pásme -e -e -- ž kvantitativna in kvalitativna presoja stanja pasme z

vidika rabe pasme, strokovne podpore, stabilnosti velikosti populacije, števila in razmerja med plemenjaki in plemenicami, genetskih rezerv ter ogroženosti pasme

ang.: zootechnical assessment

zunánji parazít -ega -a m → zunánji zajedávec

zunánji zajedávec -ega -vca m zajedavec, ki stalno živi na koži ali v kožnih strukturah gostitelja, npr. uši, pršice, srbcí, ali se občasno prehranjuje na gostitelju, npr. bolhe, klopi, komarji, obadi

S: éktoparazít, zunánji parazít

ang.: ectoparasite, external parasite